

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIK VE İNTERNET
BAĞIMLILIĞI DÜZEYİNİN, EBEVEYNLERLE İLETİŞİM VE
AKRANLARLA İLİŞKİLER AÇISINDAN İNCELENMESİ:**

İZMİR ÖRNEĞİ

ÖZGENUR AYTAÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYAL HİZMET ANA BİLİM DALI

DANIŞMAN
DOÇ.DR. GÜLTEN UÇAN
DOÇ.DR. HAKAN BAYDUR

MANİSA – 2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÖZGENUR AYTAÇ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL HİZMET ANA BİLİM DALI

DANIŞMAN

DOÇ.DR. GÜLTEN UÇAN

DOÇ.DR. HAKAN BAYDUR

TEZ JÜRİSİ

DOÇ.DR. GÜLTEN UÇAN

PROF.DR. FATİH ŞAHİN

DOÇ.DR. MELİH KAAAN SÖZMEN

MANİSA – 2020

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

Özgenur AYTAÇ

TEŞEKKÜR

Öncelikle lisans ve yüksek lisans öğrencilik hayatımdan bu yana üzerimde emeği çok olan, sabrını, güler yüzünü ve değerli fikirlerini benden esirgemeyen, ihtiyaç duyduğum her an beni destekleyen, akademik çalışma disiplini her daim örnek aldığım ve bu süreçte beni güçlendiren değerli danışmanım Doç.Dr. Gülten UÇAN’a,

Uygulama sürecinden itibaren yaratıcı fikirleriyle çalışmama katkı sunan, bilimsel araştırma konusunda yolumu aydınlatan, üzerimde ve araştırmamda büyük emeği olan sevgili hocam Doç.Dr. Hakan BAYDUR’a,

Sosyal hizmet yolunda beni yetiştiren, deneyim ve bilgilerinden her daim yararlandığım Manisa Celal Bayar Üniversitesi’nden değerli hocalarım Prof. Dr. Fatih ŞAHİN’e, Doç.Dr. Şeyda YILDIRIM’a, Doç.Dr. Derya ŞAŞMAN KAYLI’ya ve SHU Turgay ÇAVUŞOĞLU’na,

Yüksek lisans serüvenine başlama noktasında beni cesaretlendiren, hayatımı daha güzel ve anlamlı kılan, sevgisinden güç aldığım, araştırmamı titizlikle okuyup yorum ve değerlendirmeleriyle katkı sunan değerli Mehmet Ali ERTEN’ e,

Beni yetiştiren ve her daim destekleyen sevgili aileme,

Vakitlerini ayırıp, sorularımı ilgiyle cevaplayan sevgili lise öğrencilerine en içten teşekkürlerimi sunarım.

Bu tez, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu Başkanlığı tarafından 2019-038 numaralı proje ile desteklenmiştir. Bilimsel Araştırma Koordinasyon Birimi’ne desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Özgenur AYTAÇ

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	I
TEŞEKKÜR	II
TABLOLAR DİZİSİ.....	IX
ŞEKİLLER DİZİNİ	XII
KISALTMA VE SEMBOLLER DİZİNİ.....	XIII
ÖZET.....	1
SUMMARY	2
1. GİRİŞ VE AMAÇ	3
2. GENEL BİLGİLER.....	8
2.1. İNTERNET BAĞIMLILIĞI	8
2.1.1. Bağımlılık Düzeyinde Kullanılan İnternet Teknolojisi.....	9
2.1.2. İnternet Bağımlılığının Etkileri.....	13
2.1.2.1. İnternet bağımlılığının fiziksel etkileri	13
2.1.2.2. İnternet bağımlılığının bilişsel etkileri.....	14
2.1.2.3. İnternet bağımlılığının psiko-sosyal etkileri	14
2.1.3. İnternet Bağımlılığının Nedenlerine Yönelik Kuramlar	15
2.1.3.1. Young'un dört kategori kuramı.....	16
2.1.3.2. Caplan'ın sosyal beceri eksikliği kuramı	17
2.1.3.3. Davis'in bilişsel davranışçı kuramı.....	17
2.1.3.4. Suler'in internet bağımlılığı kuramı.....	17
2.1.3.5. Grohol'ün sosyalleşme kuramı	19
2.1.4. İnternet Bağımlılığı Üzerine Yapılan Araştırmalar	20
2.1.4.1. Yurt dışında yapılan çalışmalar.....	20
2.1.4.2. Yurt içinde yapılan çalışmalar	22

2.2. SİBER ZORBALIK	25
2.2.1. Siber Zorbalık	25
2.2.2. Siber Zorbalığın Görölme Biçimleri	28
2.2.3. Siber Zorbalığın Araçları	31
2.2.3.1. Sosyal paylaşım siteleri.....	32
2.2.3.2. Anlık mesajlaşma	33
2.2.3.3. Sohbet odaları	34
2.2.3.4. Bloglar (Web günlüğü)	34
2.2.3.5. Telefon	35
2.2.3.6. Forumlar	35
2.2.3.7. E-posta	35
2.2.4. Siber Zorbalık Davranışı Sergileme Sıklığı Üzerine Yapılan Araştırmalar	36
2.2.4.1. Yurt dışında yapılan araştırmalar	36
2.2.4.2. Yurt içinde yapılan araştırmalar.....	38
2.2.5. Siber Zorbalığı Etkileyen Bazı Faktörler	39
2.2.5.1. Bireysel özellikler ve siber zorbalık.....	40
2.2.5.2. Cinsiyet ve siber zorbalık.....	41
2.2.5.3. Yaş ve siber zorbalık.....	43
2.2.5.4. Sosyo-ekonomik düzey ve siber zorbalık	44
2.2.5.5. Okul türü ve siber zorbalık.....	45
2.2.5.6. İnternet temelli iletişim araçları/Sosyal medya faktörü ve siber zorbalık.....	46
2.3. SİBER MAĞDURİYET	48
2.3.1. Siber Mağduriyet Tanımı	48
2.3.2. Siber Mağduriyetin Nedenleri.....	49
2.3.3. Siber Mağdurların Türleri	50

2.3.3.1. Pasif kurbanlar (Passive victims).....	50
2.3.3.2. Kışkırtıcı kurbanlar (Provocative victims).....	51
2.3.4. Siber Mağdurların Özellikleri	52
2.4. ERGENLİK DÖNEMİ.....	53
2.4.1. Ergenlik.....	53
2.4.2. Ergenlik Döneminde Bedensel Gelişim.....	56
2.4.3. Ergenlik Döneminde Bilişsel Gelişim	56
2.4.4. Ergenlik Döneminde Duygusal Gelişim	57
2.5. ERGENLİK DÖNEMİNDE ERGEN-EBEVEYN İLİŞKİSİ, İLETİŞİMİ VE ZORBALIK DAVRANIŞLARI	59
2.5.1. Ergen-Ebeveyn İlişkileri	59
2.5.2. Aile İçi İletişim	62
2.5.2.1. Koruyucu aileler.....	64
2.5.2.2. Çoğulcu aileler	65
2.5.2.3. Uzlaşmalı aileler	65
2.5.3. Ergen-Ebeveyn İletişimi	66
2.5.3.1. Atılgan iletişim.....	67
2.5.3.2. Tartışmacı iletişim.....	68
2.5.3.3. Sözlü saldırgan iletişim.....	68
2.6. ERGENLİK DÖNEMİNDE AKRANLARLA İLİŞKİLER VE ZORBALIK DAVRANIŞLARI.....	69
2.6.1. Ergenlikte Akran İlişkileri ve Zorbalık Davranışları	69
2.7. ERGENLERLE SOSYAL HİZMET	72
2.7.1. Sosyal Hizmet Uygulamalarında Ekolojik Sistem Yaklaşımı.....	72
2.7.2. Sosyal Hizmet Mesleği ve Ekolojik Sistem Yaklaşımı Çerçevesinde Ergenlik Döneminde İnternet Bağımlılığı, Siber Zorbalık/Mağduriyet Durumuna Bakış	76

3. YÖNTEM.....	81
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	81
3.2. ARAŞTIRMANIN YERİ VE ZAMANI	81
3.3. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ.....	81
3.3.1. Araştırmaya Dahil Edilen Gönüllü Katılımcı Kriterleri	82
3.4. ARAŞTIRMANIN DEĞİŞKENLERİ	83
3.4.1. Bağımlı Değişkenler	83
3.4.2. Bağımsız Değişkenler	83
3.5. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	83
3.5.1. Sosyo-Demografik Özellikleri Belirlemeye İlişkin Bilgi Formu.....	83
3.5.2. Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri	83
3.5.3. Young İnternet Bağımlılığı Ölçeği	84
3.5.4. Akran İlişkileri Ölçeği	84
3.5.5. Aile İletişim Kalıpları Ölçeği.....	85
3.6. VERİ TOPLAMA SÜRECİ.....	85
3.7. VERİLERİN İŞLENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ	86
3.8. ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ	86
3.9. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	86
4. BULGULAR.....	88
4.1. TANIMLAYICI BULGULAR	88
4.1.1. Sosyodemografik Bulgular	88
4.2. ÇÖZÜMLEYİCİ BULGULAR	96
5. TARTIŞMA	118
5.1. ERGENLERİN SİBER ZORBALIK, SİBER MAĞDURİYET VE İNTERNET BAĞIMLILIĞI PUANLARI İLE BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİ	118

5.1.1. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Cinsiyet	118
5.1.2. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Sınıf Düzeyi	119
5.1.3. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Anne Baba Birliktelik Durumu	120
5.1.4. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Kardeşe Sahip Olma.....	121
5.1.5. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Anne-Baba Eğitim Durumu	121
5.1.6. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Aile Ekonomik Durumu.....	123
5.1.7. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Kendine Ait Odaya Sahip Olma ile Evde İnternet Bağlantısına Sahip Olma Durumu ..	124
5.1.8. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Ebeveynlerin İnternet Kullanımını Denetlemesi.....	124
5.1.9. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Bir Günde Ortalama İnternet Kullanım Süresi	125
5.1.10. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Cep Telefonu ile Bilgisayara Sahip Olma	127
5.1.11. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Ebeveynlerin Ziyaret Edilen Siteleri Bilme ile Sahip Olunan İletişim Araçlarının Kısıtlanmadan Kullanma Durumu	127
5.1.12. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve İnternet Kullanım Amaçları.....	128
5.1.13. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Sosyal Paylaşım Sitelerini Kullanma.....	129
5.1.14. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve İnternette Tanınmayan Kişilerle Konuşma Yapma	130

5.1.15. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve İnternette Kimlik Gizleme.....	131
5.2. ERGENLERİN SİBER ZORBALIK, SİBER MAĞDURİYET VE İNTERNET BAĞIMLILIĞI PUANLARININ YORDANMASINA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI	131
5.2.1. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve İnternet Bağımlılığının Birbirleriyle Olan İlişkilerine Yönelik Bulguların Tartışılması.....	132
5.2.2. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve İnternet Bağımlılığı ile Akran İlişkileri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışılması	133
5.2.3. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve İnternet Bağımlılığı ile Aile İletişimi Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışılması.....	134
5.2.4. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve İnternet Bağımlılığı ile Aile Tipi Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışılması	135
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	137
6.1. SONUÇ	137
6.2. ÖNERİLER.....	143
KAYNAKÇA	145
EKLER.....	168
Ek 1. Enstitü Yönetim Kurulu Kararı	168
Ek 2. Etik Kurulu Onayı	169
Ek 3. Kurum İzin Yazısı	171
Ek 5. Örneklem Büyüklüğü	180
Ek 6. Ölçek Kullanım İzinleri	182
Ek 7. Ölçeklere Verilen Yanıtların Dağılımı	184
Ek 8. Ölçekler İçin Üretilen Faktör Analizi Sonuçları.....	193
Ek 9. Özgeçmiş	195
Ek 10. Benzerlik Raporu Bildirimi	196

TABLÖLAR DİZİSİ

Tablo 1. 2019 Ocak ayı internet, mobil ve sosyal medya kullanıcı istatistikleri ..	4
Tablo 2. 2019 Ocak ayı dünya internet kullanıcılarının yaş grupları.....	4
Tablo 3. 2019 Ocak ayı dijital dünya verileri	5
Tablo 4. Sağlıklı ve sağlıksız aile iletişim kalıpları	64
Tablo 5. Araştırmaya katılanların sosyodemografik özelliklere göre dağılımı ..	88
Tablo 6. Araştırmaya katılanların ebeveyn birlikteliği ve ebeveynlerinin eğitim durumları	89
Tablo 7. Ebeveynlerin çalışma ve aile ekonomik durumu	90
Tablo 8. Katılımcıların kendine ait odaya sahip olma ve internet bağlantısının bulunma durumu	91
Tablo 9. Katılımcıların bir günde ortalama internet kullanım süreleri	91
Tablo 10. Katılımcıların iletişim araçlarına sahip olma durumu ve internete bağlanmada en fazla kullandığı araçlar	92
Tablo 11. Katılımcıların sosyal paylaşım sitelerini kullanma durumu	93
Tablo 12. Katılımcıların internet kullanım amaçları	94
Tablo 13. Katılımcıların internet kullanımları ile sahip oldukları iletişim araçlarının denetlenme ve en çok ziyaret ettikleri sitelerin bilinme durumu	95
Tablo 14. Katılımcıların internette görüntülü konuşma yapma ve kimliğini gizleme durumları	95
Tablo 15. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile cinsiyet arasındaki ilişki	96
Tablo 16. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile sınıf düzeyi arasındaki ilişki	97
Tablo 17. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile anne-baba birlikteliği arasındaki ilişki	98

Tablo 18. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile kardeşe sahip olma durumu arasındaki ilişki	99
Tablo 19. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile anne eğitim durumu arasındaki ilişki	100
Tablo 20. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile baba eğitim durumu arasındaki ilişki	101
Tablo 21. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile aile ekonomik durumu arasındaki ilişki	101
Tablo 22. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile evde kendine ait odaya sahip olma durumu arasındaki ilişki	102
Tablo 23. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile evde internet bağlantısına sahip olma durumu arasındaki ilişki	102
Tablo 24. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile ebeveynlerin internet kullanımını denetleme durumu arasındaki ilişki	103
Tablo 25. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile katılımcıların bir günde ortalama internet kullanım süresi arasındaki ilişki	104
Tablo 26. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile bilgisayara sahip olma durumu arasındaki ilişki	105
Tablo 27. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile ebeveynlerin iletişim araçlarını denetleme durumu arasındaki ilişki	106
Tablo 28. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile ebeveynlerin ziyaret edilen siteleri bilme durumu arasındaki ilişki	106
Tablo 29. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile interneti sosyal paylaşım sitelerine girme amacıyla kullanma arasındaki ilişki	107
Tablo 30. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile interneti online oyun oynama amacıyla kullanma arasındaki ilişki	108
Tablo 31. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile interneti ödev yapma amacıyla kullanma arasındaki ilişki	109
Tablo 32. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile instagram kullanımını arasındaki ilişki	110

Tablo 33. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile twitter kullanımı arasındaki ilişki	110
Tablo 34. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile youtube kullanımı arasındaki ilişki	111
Tablo 35. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile internette tanınmayan kişilerle görüntülü konuşma arasındaki ilişki	112
Tablo 36. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile internette kimlik gizleme arasındaki ilişki	113
Tablo 37. Siber zorbalık, siber mağduriyet, internet bağımlılığı ile akran ilişkileri ve aile iletişimi arasındaki korelasyon	114
Tablo 38. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile aile tipi arasındaki ilişki	117
Tablo 39. Katılımcıların tümünün Yenilenmiş Siber Zorbalık Ölçeği sorularına verdikleri yanıtların dağılımı	184
Tablo 40. Katılımcıların tümünün Young İnternet Bağımlılığı Ölçeği sorularına verdikleri yanıtların dağılımı	186
Tablo 41. Katılımcıların tümünün Akran İlişkileri Ölçeği sorularına verdikleri yanıtların dağılımı	188
Tablo 42. Katılımcıların tümünün Aile İletişim Kalıpları Ölçeği sorularına verdikleri yanıtların dağılımı	190
Tablo 43. AİÖ İçin Üretilen Açıklayıcı Faktör Analizi Sonucu	193
Tablo 44. AİKÖ İçin Üretilen Açıklayıcı Faktör Analizi Sonucu	194

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. 2009-2019 yılları arası Türkiye’de internet ve bilgisayar kullanımı	6
Şekil 2. Goldberg internet bağımlılığı tanı ölçütleri	11
Şekil 3. Young’un internet bağımlılığı tanı ölçütleri	12
Şekil 4. Suler’in Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi’ni temel aldığı internet bağımlılığı kuramı.....	18
Şekil 5. Grohol’ün sosyalleşme kuramı modeli	20
Şekil 6. Türkiye’de aktif kullanılan sosyal medya platformları	34
Şekil 7. Siber zorbalığı etkileyen faktörler	40
Şekil 8. Türkiye’de yaş gruplarına göre internet kullanım oranları	43
Şekil 9. Çevresi içinde birey	74
Şekil 10. Ekolojik sistem	75
Şekil 11. Lise öğrencilerinin okullara göre dağılımı.....	82

KISALTMA VE SEMBOLLER DİZİNİ

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

NCH : National Childrens's Home

LGBTİ : Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transgender ve İnterseks

Başlık: Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve İnternet Bağımlılığı Düzeyinin, Ebeveynlerle İletişim ve Akranlarla İlişkiler Açısından İncelenmesi: İzmir Örneği

Öğrencinin Adı : Özgenur AYTAÇ

Danışmanlar : Doç.Dr. Gülten UÇAN

Doç.Dr. Hakan BAYDUR

Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

ÖZET

Amaç: İnternet bağımlılığı ile siber zorbalık/mağduriyetin ebeveynlerle iletişim, akranlarla ilişkiler ve diğer bazı sosyodemografik değişkenlerle ilişkisinin incelenmesidir.

Gereç ve Yöntem: Araştırma ilişkisel tarama modelinde tasarlanmıştır. Araştırmaya İzmir İlinde 4 farklı türde 8 lisede öğrenim gören 14-19 yaş aralığındaki toplam 320 kişi katılmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkenleri internet bağımlılığı ve siber zorbalık/mağduriyet iken bağımsız değişkenleri ebeveynlerle iletişim, akranlarla ilişkiler ve bazı sosyodemografik özelliklerdir. Araştırmada sosyodemografik özellikler için bilgi formu, Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri, Young İnternet Bağımlılığı Ölçeği, Akran İlişkileri Ölçeği ve Aile İletişim Kalıpları Ölçeği kullanılmıştır. Veriler için sayı ve yüzde dağılımları ile korelasyon analizi, Kruskal Wallis ve Mann Witney U testi kullanılmıştır.

Bulgular: Siber zorbalık ile siber mağduriyet arasında pozitif-orta derecede, internet bağımlılığı arasında ise pozitif-zayıf derecede anlamlı birliktelik olduğu görülmektedir. Siber zorbalık arttığında siber mağduriyet ve internet bağımlılığı, siber mağduriyet arttığında da internet bağımlılığı artış göstermektedir. Akran ilişkilerinde birliktelik boyutu puanları arttığında siber mağduriyetin ve internet bağımlılığının arttığı, akran ilişkilerinde çatışma boyutu puanı yükseldiğinde ise siber zorbalık, mağduriyet ve internet bağımlılığının arttığı görülmüştür. Aile ile iletişimde diyalog boyutunun artması siber zorbalık ve davranışını ve internet bağımlılığı düzeyini azaltmaktadır.

Sonuç: Siber zorbalık yapan ya da mağduriyet yaşayan ergenlerin internet bağımlılığı düzeyi yüksektir. İnternet bağımlılığı, siber zorbalık ve mağduriyet ile aynı zamanda akranlarla ilişkiler ve aile ile iletişim ile anlamlı düzeyde ilişkilidir.

Anahtar kelimeler: Siber zorbalık, siber mağduriyet, internet bağımlılığı, akranlarla ilişkiler, aile ile iletişim, sosyal hizmet

Title: High School Students Cyberbullying and Internet Addiction Levels of Parental Investigation of the Communication and Relations with Peer: Example of İzmir

Student Name : Özgenur AYTAÇ

Thesis Advisor : Doç. Dr. Gülten UÇAN

Doç. Dr. Hakan BAYDUR

Department : Department of Social Work

SUMMARY

Objective: The aim of this study is to investigate the relationship between internet addiction and cyberbullying/victimization, communication with parents, relationships with peers and some other sociodemographic variables.

Material and Method: The research was designed in a relational screening model. A total of 320 people between the ages of 14 and 19 attended the study in 8 high schools in 4 different types in İzmir. While the dependent variables of 8 studies in 4 different types in İzmir Province are internet addiction and cyberbullying / victimization, independent variables are communication with parents, relationships with peers and some sociodemographic features. In the research, information form for socio-demographic characteristics, Revised Cyber Bullying Inventory, Young Internet Addiction Scale, Peer Relations Scale and Family Communication Patterns Scale were used. For data, number and percentage distributions and correlation analysis, Kruskal Wallis and Mann Witney U test were used.

Results: It is observed that there is a positive-middle meaningful association between cyberbullying and cyber victimization, and a positive-weak meaningful association between internet addiction. Cyber victimization and internet addiction increase when cyber bullying increases, and internet addiction increases when cyber victimization increases. It was observed that cyber victimization and internet addiction increased when peer relations increased in the dimension of association, and cyber bullying, victimization and internet addiction increased when the scale of conflict increased in peer relations. Increasing the dialogue dimension in family communication decreases cyberbullying and behavior and internet addiction level.

Conclusion: Internet addiction level of adolescents who experience cyberbullying or suffering is high. Internet addiction is significantly associated with cyberbullying and victimization, as well as relationships with peers and communication with the family.

Key words: Cyberbullying, cyber victimization, internet addiction, peer relationships, family communication, social work

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Sosyalleşme, bireyin doğumdan itibaren toplumda yer kazanabilmesi için kendisinden istenilen rolleri üstlenmesini ifade etmektedir (Şükriye Şahin ve Özçelik 2016). Bireylerin sosyalleşme sürecinin en önemli aşamalarından birini ise ergenlik ve onu takip eden genç yetişkinlik dönemi oluşturmaktadır. Birey, ergenlik dönemi ile birlikte duygu, düşünce ve davranış biçimlerinde de gözlenebilen hızlı bir değişim süreci içine girmektedir (Steinberg 2017).

Sosyalleşme; aile, arkadaş grupları, okul ve kitle iletişim araçları şeklinde özetlenen “sosyalleşme araçları” ile gerçekleşmektedir. Aile, bireyin sosyal ortama ilk kez adım attığı yer; okul, pek çok davranışların kalıplarının oluştuğu, toplumsal değerlerin benimsenmesinde büyük ve önemli rol oynayan kurum; arkadaş grupları, çatışma, iş birliği, rekabet gibi ilişkilerin deneyimlendiği grup; kitle iletişim araçları ise geniş kitlelere ulaşabilme ve onları etkileme potansiyeli ile oldukça önemli bir toplumsallaşma aracıdır (Yıldırım 2005). Bireyler; aile, okul ve arkadaş çevresi içinde yaşadıkları farklı toplumların örf, adet ve geleneklerini öğrenerek norm ve değerlere uygun davranış ve tutum sergilerler; kazandıkları inanç ve değerler ile kişilik kazanıp toplumsal bir varlık haline gelirler.

Genç nesiller ise sosyalleşme sürecinde edindikleri ile toplumun devamlılığına katkı sağlamakta ve aynı zamanda yeni değerlerin de kültüre eklenmesini sağlayarak geleneksel olanı değiştirmekte, toplumsal dönüşüm sürecini tetiklemektedir (Avcı 2006). Bu bağlamda genç yetişkinler, toplumda meydana gelen yeniliklerin ve toplumsal değişimlerin taşıyıcısı ve yaygınlaştırıcısıdır. Maddi ve manevi pek çok kültür ürününün taşınmasında, yayılmasında, başka biri ifade ile toplumun gelecekte alacağı görünüm üzerinde önemli bir role sahiptirler. İnternet teknolojisinin taşınmasında ve yaygınlık kazanmasında da bu nedenle genç kuşaklar en önemli rolü üstlenmiştir.

Sürekli olarak gelişim ve değişim gösteren internet teknolojisinin kullanım amaçları ve yoğunluğu yaş grupları arasında farklılık gösterse de Dünyada ve Türkiye’de yapılan araştırmalara bakıldığında genel olarak kullanıcı sayısının arttığı görülmektedir. “HootSuite” (Dijital medya platformu) ve “We Are Social” (Küresel Dijital Medya Ajansı) tarafından her yıl yayınlanan “Digital in 2019” raporu verilerine göre 2019 yılı itibariyle 4 milyardan fazla insan internet kullanıcısıdır. Yaş grupları açısından veriler, internet kullanımının çocukluk yaşlarından başladığını göstermektedir. (Social 2019)

Tablo 1. 2019 Ocak ayı internet, mobil ve sosyal medya kullanıcı istatistikleri

2019 yılı toplam küresel nüfus	7.676 milyar
İnternet Kullanıcıları	4.388 milyar
Aktif Sosyal Medya Kullanıcıları	3.484 milyar
Cep Telefonu Kullanıcıları	5.112 milyar
Aktif Cep Telefonu ve Sosyal Medya Kullanıcıları	3.256 milyar

Kaynak: (Social 2019)

Tablo 2. 2019 Ocak ayı dünya internet kullanıcılarının yaş grupları

2019 yılı toplam küresel nüfus	7.676 milyar
0-12 yaş	1.690 milyar
13-24 yaş	1.451 milyar
25-44 yaş	2.222 milyar
45-64	1.609 milyar
65+	704.4 milyon

Kaynak: (Social 2019)

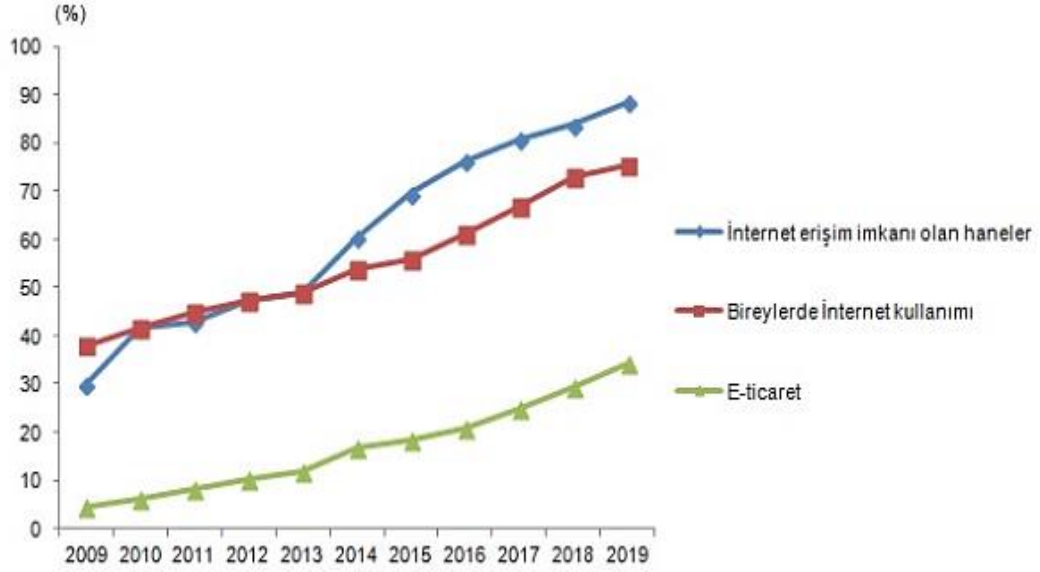
Tablo 3. 2019 Ocak ayı dijital dünya verileri

Dünya	Türkiye
- Dünyada genel kullanıcı sayısı nüfusun %57'si olan 4,388 milyar kişidir. - Kullanıcıların internette geçirdikleri ortalama süre günde 7 saattir. - Aktif mobil internet kullanıcısı 3,986 milyona ulaşmıştır. Toplam nüfus içerisindeki payı %52'dir. - Aktif sosyal medya kullanıcı sayısı 3,484 milyara ulaşmıştır. - Google en çok ziyaret edilen site durumundadır. - Facebook en çok kullanılan sosyal medya platformudur. Ardından sırasıyla Youtube ve Whatsapp kullanılmaktadır.	- Türkiye'de 59,36 milyon internet kullanıcı bulunmaktadır. Bu sayı nüfusun %74'ünü oluşturmaktadır. - İnternet kullanıcıları günde ortalama 7 saat internet kullanmaktadır. 76,34 milyon mobil kullanıcısı (nüfusun %93'ü) bulunmaktadır. 52 milyon sosyal medya kullanıcısı (nüfusun %63'ü) bulunmaktadır. Bir önceki yıla oranla internet kullanıcısı %9,3 (5 milyon) oranında artmıştır. Benzer şekilde sosyal medya kullanıcıları %2 (1 milyon), mobil kullanıcıları ise %3,9 (3 milyon) oranında artmıştır. - Google en çok ziyaret edilen site durumundadır. - Youtube en çok kullanılan sosyal medya platformudur. Ardından sırasıyla Instagram ve Facebook gelmektedir.

Kaynak: (Social 2019)

Ülkemiz verilerine bakıldığında ise TÜİK/Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçları şu şekildedir;

- 2019 yılı internet kullanımı 16-64 yaş arası bireylerde %75,3, bu oran bir önceki yıl ise %72,9 olmuştur.
- İnternet kullanımı 16-74 yaş grubunda bulunan erkeklerde %81,8, kadınlarda ise %68,9'dur.
- Evden internete erişim imkanına sahip olan bireylerin oranı %88,3'tür. Bu oran bir önceki yıl %83,8 idi.

Kaynak: (TÜİK 2019)

Şekil 1. 2009-2019 yılları arası Türkiye’de internet ve bilgisayar kullanımı

Verilerden de anlaşılacağı gibi internet Dünyada ve Türkiye’de geniş kitleler tarafından yaygın biçimde kullanılmaktadır. Gelecekte de giderek artış göstereceği düşünülen internet kullanımının olumlu ve olumsuz yönleri çeşitli tartışmalara konu olmaktadır. İnternet teknolojisi; insanların birbirileri ile iletişim kurmasını kolaylaştırmış, birçok bilgiyi kolaylıkla elde edebilme, duygu ve düşünceleri rahatlıkla ifade edebilme, sosyalleşme, kültürel arası etkileşimi arttırma gibi pek çok alanda olumlu getirilerle gündelik yaşamın önemli bir parçası haline gelmiştir. Diğer yandan internet, yasal sınırlarının tam anlamıyla çizilmemiş olması ve insanların sanal ortamda kontrolsüz bir şekilde yayınladıkları çeşitli içerik paylaşımları nedeniyle kaygıya neden olmaktadır. Bireylerin kontrolsüz ve aşırı internet kullanımdan dolayı yaşadıkları sorunların da arttığı görülmektedir (Çiftçi 2018).

Araştırmalar internetin geniş kitleler tarafından kullanılmaya başlanmasının özellikle riskli grupta bulunan çocuk ve ergenleri olumsuz yönde etkileyebileceğine dikkat çekmektedir. Yoğun kullanım, internetin ortaya çıkardığı olumlu veya olumsuz etkilerinin toplum tarafından farkına varılmasını güçleştirmektedir (Cömert ve Kayıran 2010). Ergenlik çağında bulunan gençlerin kolayca ilgisini çekebilen internet ağları, sağladığı olanakların yanında uygun olmayan içerik paylaşımı, internet bağımlılığı geliştirme, sanal ortamdaki sosyal ilişkilerden doyum sağlama gibi

problemli davranışları da ortaya çıkarmaya başlamıştır (Ceyhan 2011; Günlü ve Ceyhan 2016).

Sanal ortamda gerçekleştirilen zorbalık da problemli insan davranışlarından biridir. Ergenlik döneminde sıkça görülen saldırganlık davranışları gerçek hayatta geleneksel zorbalık olarak isimlendirilirken, internetin özellikle çocuklar ve ergenler tarafından kullanılmaya başlamasıyla zorbalığın internet üzerinden gerçekleştirilmesine olanak sağlamıştır. Dolayısıyla akran zorbalığı ve geleneksel zorbalığın yanı sıra siber zorbalık veya sanal zorbalık olarak adlandırılan zorbalık türü son yıllarda önemli bir sorun alanı haline gelmiştir. Bu durum, artan internet kullanımının mevcut olan ve gelecekte olması muhtemel sosyal etkilerinin neler olduğu ve gençlerin hayatında nasıl bir yer edindiği konusunu araştırma ihtiyacını doğurmaktadır. Dolayısıyla yapılacak olan çalışma son yıllarda görünür hale gelen siber zorbalık ve siber zorbalık mağduriyet durumunu, sosyal hizmet mesleğinin ekolojik bakış açısı ile değerlendirmeyi, ergenlerin içinde bulundukları çevreden bağımsız olarak ele alınmaması gerektiğini vurgulayarak internet bağımlılığını, ebeveynler ile iletişim düzeyini, akranlar ile ilişkileri, siber zorbalık/mağduriyet durumunu ve bu değişkenlerin birbirileri ile olan ilişkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma bulgularının, okul sosyal hizmeti alanında öğrencilere ve ailelerine yönelik yürütülecek sosyal hizmet müdahalesini destekleyeceği düşünülmektedir. Günümüzde ergenler ve gençler için tehdit haline gelen siber zorbalık ve mağduriyete karşı önlem alınması açısından bu konuda yapılacak her çalışma değerlidir.

2. GENEL BİLGİLER

Araştırma kapsamında ele alınan ergenlerde internet bağımlılığı üzerine yapılan çalışmalar, siber zorbalık ve mağduriyet durumu, ergenlik dönemi, ergen –ebeveyn ilişkisi, iletişimi ve ergenlerin akranları ile olan ilişkileri, sosyal hizmet bakış açısı ile ergenlik döneminde internet bağımlılığı, siber zorbalık/mağduriyet durumuna ilişkin kuramsal bilgilere bu bölümde yer verilmiştir.

2.1. İNTERNET BAĞIMLILIĞI

Beraberinde getirdiği tüm imkanlarla internet teknolojisi, hayatın her alanına kısa sürede yerleşmiş bir iletişim aracıdır. İnternetin, insanları kolay ve hızlı bir şekilde bir araya getirme, iletişim kurmalarını sağlama açısından önemi yadsınamaz. Diğer yandan her geçen gün artan internet kullanımı, pozitif yönlerinin yanında negatif yönlerinin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Genellikle internetin eğlendirici ve olumlu yönleri ön planda tutulurken, zamanla olumsuz etkilerinin yaygınlaşması ve bazı yaş grupları için ciddi risk faktörü haline gelmesi, internetin negatif yönlerine de dikkat çekilmesine ve dillendirilmesine neden olmuştur. Amaca uygun şekilde kişiye fayda sağlayan sağlıklı internet kullanımının yerini bağımlılık ya da zorbalık gibi istenmeyen davranışlar almaya başlamıştır.

Klasik anlamda ve ilk akla gelen haliyle bağımlılık kavramı, genellikle alkol, kimyasal ve aşırı madde kullanımı şeklinde düşünülmektedir. Ancak madde bağımlılıklarının yanı sıra davranışsal bağımlılıklar da bulunmaktadır. Madde bağımlılığı tarihsel olarak daha eskiye dayanırken, davranış bağımlılığı (madde dışı bağımlılıklar), nispeten daha yeni bir araştırma alanıdır. Teknoloji ve internet bağımlılığı davranış bağımlılıkları arasında değerlendirilmektedir (Bektaş 2018).

2.1.1. Bağımlılık Düzeyinde Kullanılan İnternet Teknolojisi

Bağımlılık kavramı uluslararası alan yazında “addiction” ve “dependence” şeklinde kullanılmakta, bir maddeyi kullanmaktan veya davranışı sürdürmekten vazgeçememeyi ve kontrol edememeyi ifade etmektedir (Egger ve Rauterberg 1996). Amerikan Psikiyatri Birliği’nin Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı’nda (DSM-IV: The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) ise bağımlılık olgusu için hastalar için aşağılayıcı olduğu düşüncesi ile “addiction” ya da “addictive disorder” yerine ilaçlar kesildiğinde merkezi sinir sistemde ortaya çıkan tepkiyi ifade etmek için de kullanılan “dependence” terimi tercih edilmiştir.(DSM-V 2015; O'Brien 2011)

Bu kavramı ilk defa Ivan Goldberg (1995) tanımlanmıştır. Goldberg, DSM IV’teki madde bağımlılığı kriterlerini yeniden düzenlenerek “internet bağımlılığı bozukluğu” şeklinde sorunu ele almıştır. (Adanır ve ark. 2016) İnternet bağımlılığı, internetin bağımlılık düzeyine ulaşan hali, genel gündelik yaşamları üzerindeki olumsuz etkilerine rağmen bireylerin interneti aşırı kullanmaktan vazgeçememesi durumudur. Young (1999) internet bağımlılığını, erişim isteğini durduramama, internet kullanımı ile ilgili zihnin sürekli olarak meşguliyet halinde olması, internette geçirilen sürenin git gide artış göstermesi, internete erişememe durumunda internete karşı duyulan yoğun istek gibi internetin kullanımı ile ilgileri sorunlar şeklinde, Arısoy (2009) ise internet kullanımı isteğinin durduramada zorlanma, internet dışında geçirilen sürenin önemsiz hale gelmesi, internete ulaşamadığında aşırı sinirlilik ve saldırganlık halinin ortaya çıkması ve bireyin çevresi ile ilişkisinin giderek bozulma durumu olarak tanımlamıştır. İnternet kullanımının bağımlılık belirtileri göstermesi alan yazında genellikle “internet bağımlılığı”, “aşırı internet kullanımı” ya da “patolojik internet kullanımı”, “problemlı online oyun kullanımı”, “video oyun bağımlılığı”, “çevrimiçi oyun bağımlılığı”, “oyun bağımlılığı”, şeklinde ele alınmaktadır (Davis 2001; Rooij ve ark. 2012; Young 1996). Bu terimlerin hangisinin kullanılacağı ile ilgili ortak bir görüş olmaması nedeniyle terimler birbirlerinin yerine kullanılabilmektedir (Arısoy 2009; Young 1996).

İnternet bağımlılığı, tartışmalar neticesinde DSM V’in ileri seviyede araştırılması gerektiren durumları sınıflandırdığı 3. Bölümüne “internet oyun bağımlılığı bozukluğu” şeklinde dahil edilmiştir. Bilgisayar oyunları oynamanın bir kişinin hayatının çeşitli yönlerinde bozulma ve sıkıntıya neden olması durumu, DSM V’te

“oyun bağımlılığı” olarak tanımlanmıştır. Bu tanı “yoğun ve tekrarlayıcı şekilde, sıklıkla başka oyuncularla birlikte oyun oynamak için internet kullanılması” şeklinde sadece “internet üzerinde oyun oynamak” ile ilişkilendirilmiştir (haftada 30 saatten az olmamak üzere günde 8-10 saat); internetin iş, eğlence ya da diğer amaçlarla kullanılması, sosyal medyaya düşkünlük ya da akıllı telefon kullanımıyla ilgili sorunlardan bahsedilmemiştir. İnternet oyun bağımlılığının belirtileri DSM V’de şu şekilde ifade edilmiştir(DSM-V 2015)

- Sürekli oyun ile meşgul olma,
- Oyundan uzak kalındığında üzüntü, kaygı, sinirlilik gibi yoksunluk belirtileri sergileme,
- Tolerans geliştirme: Daha fazla oyun oynama ihtiyacı duyma,
- Oynama süresini azaltamama, oyunu sonlandırma girişimlerinde başarısız olma,
- Diğer aktivitelerden vazgeçme, daha önce zevk alınan aktivitelere ilgi duymama,
- Sorunlara rağmen oynamaya devam etme,
- Aile üyelerini ve diğerlerini oyun oynamak için harcanan zaman konusunda aldatma,
- Suçluluk veya umutsuzluk gibi olumsuz ruh hallerini hafifletmek için oyunu kullanma,
- Oyun nedeni ile işini ya da ilişkilerini kaybetme riski ile karşılaşma (Parekh 2018).

Bir yıl içerisinde yukarıdaki semptomlardan beşini ya da daha fazlasını yaşamış olan kişiler internet oyun bağımlısı olarak nitelenebilmektedir.

DSM V’in dışında Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) de 2017 yılında Uluslararası Hastalık Sınıflandırması’nın (ICD) 11. Revizyonunda, oyun bağımlılığını, yeni bir hastalık olarak tanımlanacağını bildirmiştir. Güney Kore ve Çin dahil birçok ülkede de aşırı video oyunu oynamak, bozukluk olarak tanımlanmış ve bu konuda tedavi programları oluşturulmuştur.

Bilgisayar oyunu oynamak ile bağımlılık yapan madde kullanımının beyinde benzer değişiklikler yarattığını gösteren nörolojik araştırmalar yapılmıştır. Genel nüfusun %0,3’ü ile %1’inin internet oyun bağımlısı olduğu düşünülmektedir. Oyun

oynamayı seven biri ile oyun bağımlısı arasındaki temel fark, kişinin oyun oynamaktan rahatsız olduğu halde ayrılamaması şeklinde belirlenmiştir. Bazı araştırmalar, aşırı internet kullanımının, bağımlılığın değil, altında yatan depresyon veya anksiyete gibi sorunların belirtisi olabileceğini iddia etmektedir.

Goldberg ve Young da, DSM IV'teki iki tanı kriterini kullanarak internet bağımlılığını tanımlamaya çalışmıştır. Kriterlerin ilki “Madde Kullanımı İle İlgili Bozukluklar” diğeri ise “Patolojik Kumar Oynama”dır. Goldberg (1996) ilk kez madde bağımlılığı kriterlerini kullanarak internet bağımlılığının rahatsızlık olabileceği ileri sürmüş ve tanı ölçütlerini hazırlamıştır. (Şekil 2)

İnternet Bağımlılığı (İnternet Addiction Disorder)
12 aylık dönemde herhangi bir zaman diliminde ortaya çıkan, 3 veya daha fazlasını bulunduran, klinik açıdan bir bozulma veya sıkıntıya yol açan uygunsuz internet kullanımı
1. Aşağıdakilerden biriyle tanımlanan tolerans gelişimi
a. İstenen keyfin alınabilmesi için belirgin olarak artmış internet kullanım süresi
b. Sürekli olarak aynı sürelerde internet kullanımı ile alınan keyifte azalma olması
2. Aşağıda tanımlanan şekilde yoksunluk gelişmesi
a. Ağır ve uzun süreli internet kullanımı sonunda aşağıdakilerden en az 2 tanesinin günler içinde ortaya çıkması (1 ay içinde ortaya çıkabilir) ve kişinin bunlardan dolayı iş, sosyal ve önemli işlevsel alanlarda sıkıntı yaşaması
b. Psikomotor ajitasyon
c. Bunaltı
d. İnternette neler olduğu hakkında takıntılı düşünceler
e. İnternet hakkında fanteziler ve hayal kurma
f. İsteyerek ya da istemeyerek tuşlara basma hareketi yapma
g. Bu sıkıntılı durumdan kurtulmak için internete ya da benzer servislere bağlanma
3. İnternet kullanımı genellikle planlandığından daha uzun süreler alır.
4. İnternet kullanımını bırakmak veya denetim altına almak için sürekli bir istek veya boşa çıkan çabalar vardır.
5. İnternet ile ilgili eylemlere çok uzun süreler ayrılır. (kitap almak, yeni tarayıcılar ve programlar indirmek, dosyaları düzenlemek vb.)
6. İnternet kullanımı nedeniyle önemli toplumsal, mesleki etkinlikler ya da boş zamanları değerlendirme etkinlikleri bırakılır ya da azaltılır.
7. İnternet kullanımı yol açtığı sorunlara (uykusuzluk, evlilik problemleri, işe ve randevulara geç kalma vb.) rağmen aşırı olarak devam eder.

Kaynak: (Bozkurt ve ark. 2016)

Şekil 2. Goldberg internet bağımlılığı tanı ölçütleri

1996 yılında Young, DSM-IV'nin "Patolojik Kumar Oynama" ölçütleri doğrultusunda internet bağımlılığını tanımlamıştır (Young 1996). Bir kişinin "internet bağımlısı" olarak nitelenmesi için bu ölçütlerden 5 tanesini sergilemesi gerekmektedir (Şekil 3)

1. İnternet kullanımı ile ilgili aşırı zihinsel uğraş. Örneğin; Sürekli internet aktivitelerini düşünme, hayalini kurma ve bir sonraki etkinliği düşünme
2. Giderek daha fazla oranda internet kullanım ihtiyacı duyma
3. İnternet kullanımını azaltmada ya da tamamen bırakmada ve kontrol etmede başarısız girişimlerde bulunulması
4. İnternet kullanımının kesintiye uğraması veya azaltılması durumunda yoksunluk belirtileri
5. Günlük aktiviteleri programlamada yaşanan sorunlar
6. İnternet kullanımının aşırılığı nedeniyle sosyal çevrede sorunlar yaşama, eğitim ve kariyer ile ilgili fırsatları değerlendirememesi veya kaybetme
7. İnternette kalan süresi ile ilgili sosyal çevreye yalan söyleme
8. İnterneti problemlerden ve olumsuz duygulardan uzaklaşmak için kullanma

Kaynak: (Bozkurt ve ark. 2016)

Şekil 3. Young'un internet bağımlılığı tanı ölçütleri

İnternete bağımlı olan bireylerde bazı psikiyatrik bozukluklar görülmektedir. İlgili literatürde bağımlı olan bireylerin yarısının başka psikiyatrik bozukluğa da sahip olduğu bilgisi yer almaktadır. Madde kullanımı %38 oranı ile en sık rastlanan psikiyatrik bozukluklar arasında yer almakta, onu %33 oranı ile duygu durum bozukluğu, %10 ile anksiyete bozukluğu, %14 ile psikotik bozukluk ve depresyon (%25) izlemektedir. Bağımlı tanısı almış bireylerde aynı zamanda antisosyal kişilik bozukluğu ile narsistlik eğilimler görüldüğü, dürtü kontrol bozukluğuna rastlandığı, interneti patolojik düzeyde daha çok kullanma eğiliminde oldukları görülmüştür (Odabaşıoğlu ve ark. 2007). Gönül'ün 2002 yılında yaptığı çalışmada da sosyal fobi, hiperaktivite bozukluğu, hafif depresyon ve ailede bağımlılık öyküsü bulunan gençlerde aşırı internet kullanımına rastlanılabileceği ifade edilmiştir (Gönül 2002).

Araştırmalar internet bağımlılığının bireylerde, birçok psikiyatrik bozuklukla birlikte gelişebildiğini göstermektedir (Arısoy 2009). Bireyin isteğı ile başlamasına rağmen süreç içerisinde özerkliğini ortadan kaldırabilen (Tansel 2006), alkol ve madde gibi bağımlılıklardan farklı olarak dürtüler yerine davranışlar üzerine etki eden (Tansel 2006; Thurlow ve ark. 2006) internet bağımlılığı, bireylerin iyi olma halleri üzerindeki negatif etkileri nedeniyle araştırmacıların yoğun internet kullanımı ve olumsuz etkileri üzerinde durmasını sağlamıştır.

2.1.2. İnternet Bağımlılığının Etkileri

Farklı bağımlılık türlerinde görüldüğü gibi internet bağımlılığı da kullanıcıların yaşamını olumsuz şekilde etkileyen çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Kimileri internetten -avantajlı yönlerini kullanarak- olumlu biçimde yararlanırken kimileri de aşırı kullanarak kendisi ve çevresi açısından ortaya çıkan olumsuz sonuçları ile baş etmek zorunda kalmaktadır. Bu olumsuz sonuçlar ergenlik ve genç yetişkinlik dönemindeki kullanıcıların akademik ve sosyal hayatını, ilişkilerini, günlük aktivitelerini, fiziksel ve sosyal sağlığını etkileyebilmektedir. Ortaya çıkan bu problemlerin çoğunluğunun zaman algısındaki bozulmadan kaynaklandığı düşünülmektedir (Chou ve ark. 2005). Kullanıcıların internet kullanımı için planladıkları zaman diliminden daha uzun süreler internette kalmaları, yaşamsal işlevsellerini ikinci plana itmelerine sebep olmaktadır (Esen 2010).

Tolerans ve yoksunluk belirtileri, internet bağımlılığının birleşenlerini oluşturmaktadır (Griffits 2000). Toleransın gelişmesi ile birlikte internette geçirilen zaman arttırılmakta; gerginlik ve huysuzluk gibi yoksunluk belirtileri de internet kullanımına ara verildiğinde ya da tamamen kesildiğinde ortaya çıkmaktadır. Tolerans, internet kullanımını arttırırken; yoksunluk belirtileri ise internet kullanımının kesilmesi veya azaltılmasında, istenmeyen durumların ortaya çıkmasına neden olmaktadır(Esen 2010).

2.1.2.1. İnternet bağımlılığının fiziksel etkileri

Düzensiz yeme alışkanlıkları ve fiziksel aktivite eksikliği internet bağımlılığı olan ergenlerde görülebilmektedir. Bu durum obezitenin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. (Turan 2015)

Uzun süreli internet kullanımının yarattığı fiziksel problemlerin başında göz rahatsızlıkları, uykusuzluk ve uyuşukluk gelmektedir. Ayrıca duruş ve iskelet yapısındaki bozulmalara da neden olmaktadır (Shields ve Behrman 2000).

2.1.2.2. İnternet bağımlılığının bilişsel etkileri

Ergenlik döneminde bireyler; düşünme süreçlerindeki değişimler, sosyal çevreleri ile uygun bir iletişim kurabilme, hayal etme, olası sorunlara seçenek çözümler üretme, mantıksal sonuçlar çıkarabilme gibi bilişsel etkinlikleri kazanma aşamasındadır. Bu kritik dönemde, uygunsuz ve aşırı bilgisayar ve internet ile uğraş, edinmesi gereken becerileri de olumsuz şekilde etkilemektedir. Aşırı ve uzun süre internet kullanımı, henüz internette sınırlarını çizemeyen gençleri ruhsal çöküntüye, sosyal işlevsizliğe ve okul yaşamında başarısızlığa sürüklemektedir(Cengizhan 2005). Destekler şeklinde Young ve Rodgers (1998), yoğun internet kullanımının öğrencilerin akademik başarıları üzerinde etkili olduğunu, ders notlarında düşüş yaşandığını, sınıf tekrarı ve okuldan atılma tehlikesi ile karşı karşıya kaldıklarını öne sürmektedir.

2.1.2.3. İnternet bağımlılığının psiko-sosyal etkileri

İnternet bağımlılığı olumsuz anlamda kişileri birçok yönden etkileyen travmatik bir deneyim olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmalarda problemli internet kullanımının yalnızlık, sosyal izolasyon, depresyon, akran baskıları, şiddet, sosyal destek gibi birçok psiko--sosyal değişkenler ile ilişkili olduğu ortaya koyulmuştur (Aydın ve Sarı 2011; Caplan 2002).

Sosyal yönden yalnızlık konusu, internet bağımlılığı ile ilişkilendirilmiştir. Bağımlılığın nedeni olarak görülen yalnızlık ve depresyon aynı zamanda sonuçtur. Bireyin çevresi içerisindeki yalnızlığı onu internette vakit geçirmeye yönlendirebileceği gibi, aşırı internet kullanımı da bireyi toplumdan uzaklaştırarak yalnızlığa itebilmektedir. Batıgün ve Hasta (2010) çalışmasında örneklemin %14'ü bağımlı olarak tanımlanmaktadır. Bu bireylerin ortalama 2,1 saatini internet ortamında geçirdikleri ve haftada 15 saati geçen sürede internet kullandıkları şeklinde belirtilmektedir.

Black ve ark. (1999) tarafından yapılan çalışmada, internet bağımlılarının yarısında farklı birçok psikiyatrik bozukluk olduğu belirtilmiştir. Duygu durum bozukluğu, madde kullanımı, depresyon ve anskiyete ise en çok rastlanan bozukluklardandır.

Shapira ve ark. (2000) yürüttüğü çalışmada, problemlili internet kullanıcılarının %70'inde duygu durum (%10 depresyon, %60 bipolar bozukluk), %60'ında anksiyete bozukluğu, %10 oranında ise madde bağımlılığı bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bernardi ve Pallanti (2009) tarafından yapılan başka bir araştırmada ise en yüksek oranda sosyal anksiyete (%15) ve yaygın anksiyete bozukluğu (%15) görülmüştür. Bu oranı sırasıyla her biri %14 oranında hiperaktivite ve borderline kişilik bozukluğu, %7 ile hipomani, distimi ve çekingen kişilik bozukluğu izlemiştir. Çalışmada bağımlılığın şiddet ile ilişkisi de vurgulanmıştır.

Griffiths (1999) çalışmasında, video oyunlarının çocuklar ve ergenlerde saldırgan davranışları arttırdığı sonucuna varılmıştır. Başlangıçta eğlenceli olan şiddet içerikli oyunlar, bir süre sonra rekabeti ve birbirini yok etme algısına dönüşmektedir. Video oyunlar ergenleri gerçek hayattan kopararak normal hayatta yapamayacakları işleri sanal ortamda rahatlıkla gerçekleştirmelerini sağlayabilmektedir. Bu durum zamanla bireyin zor olandan kolaya yönelmesine ve anti sosyal kişilik geliştirmesine de neden olabilmektedir.

Ailelerin internetin zararlı etkilerine ilişkin yeterli bilgiye sahip olmaması, çocuğun odasından dışarı çıkmaması durumunda ders çalıştığını düşünmeleri veya çocuklarının dışarıda zararlı arkadaşlar edinmesi yerine evde bilgisayar ile vakit geçirmesini tercih etmeleri, internetin olumsuz etkilerinin artmasına sebep olabilmektedir. Bu düşünce tarzı ergenlerde problemlili internet kullanımını arttırmaktadır.

2.1.3. İnternet Bağımlılığının Nedenlerine Yönelik Kuramlar

İnternet bağımlılığına yönelik modeller şu şekildedir;

- Young'ın Dört Kategori Kuramı
- Caplan'ın Sosyal Beceri Eksikliği Kuramı
- Davis'in Bilişsel Davranışçı Kuramı

- Suler'in İnternet Bağımlılığı Kuramı
- Grohol'ün Patolojik İnternet Kullanımı Kuramı

2.1.3.1. Young'un dört kategori kuramı

Bağımlılığa neden olan sebepleri Young (1997) dört başlıkta düzenlemiştir:

- Sosyal destek,
- Cinsel ergi,
- Yaşam koşulları,
- Yeni bir karakter yaratma.

Sosyal destek: Young ve Rodgers (1998)'a göre sürekli olarak chat gruplarının ve çevrim içi oyunların takip edilmesi internet bağımlılığına neden olmaktadır. Kullanıcı; internet üzerinden düşüncelerini kısıtlamadan ifade edebilme imkânı bulabildiği gibi, anlayış, sempati ve romantik ilişki kurabilme şansını da elde eder. Young ve Rodgers (1998) çalışmasında internet bağımlısı olan kullanıcıların günlük hayatta ifade edemedikleri görüşlerine ve inançlarına ilişkin destek sistemlerini internette bulabildikleri ifade edilmiştir.

Cinsel ergi: Young (1997), internetin farklı cinsel eğilimlerin buluşma noktası olduğunu ileri sürmektedir. Fetişizm, ensest, eşcinsellik gibi sanal seksin (cybersex) her türünü sohbet odalarında bulmak mümkündür. Birey bu yolla gerçek kimliğini saklayarak, gizlilik altında cinselliğini sansürsüzce yaşayabilmektedir. Araştırmacılara göre, günlük yaşamda fiziksel özgüveni olmayan, sosyalleşme problemi yaşayan ve kendisini çekici hissetmeyen bireyler sanal ortamda bu sıkıntılarından kurtulabilmektedir.

Yaşam koşulları: Boş vakit değerlendirme aracı olarak görülebilen internet, zamanla kullanıcılar üzerinde bağımlılık etkisini ortaya çıkarmaktadır. Genelde boş vakti olan kişilerin (emekliler, ev işi yapanlar, bakıcılar) internet bağımlısı olma riski daha fazladır. Bu kişilerin sürekli ev sınırları içinde kalması ve sosyal hayata katılma hissi, onları internet üzerinden ev dışında bulunanlar ile sosyal bir bağ kurmaya itmektedir. Ayrıca özgüveni düşük ve reddedilme korkusu olan bireyler, destek sistemlerini internette bulabilmektedir (Young ve Rodgers 1998) .

Yeni bir karakter yaratma: İnternette bireyin sahip olduğu kimlik dışında gizli ve farklı bir kimlik yaratması da internet bağımlılığı ile yakından ilişkilidir. Yeni kimlik

yaratma olanağıyla insanların kendi akıllarındaki ideal benliği ortaya çıkarmasına imkan sağlamaktadır (Young ve Rodgers 1998).

2.1.3.2. Caplan’ın sosyal beceri eksikliği kuramı

Caplan (2002)’in modeline göre, sosyal çevreye yabancılaşma/kendini diğer insanlardan farklı hissetme gibi problemleri yaşayan bireylerin çevreleri ile olan iletişimlerine yönelik olumsuz bilişleri vardır ve bu kişiler yüz yüze olmayan iletişimi daha güvenli gördükleri için internet üzerinden yapılan iletişimi tercih ederler. Kendilerini internet ortamında daha iyi hissedenden bireylerde aşırı internet kullanımı, sonrasında problemli internet kullanımını geliştirmektedir.

2.1.3.3. Davis’in bilişsel davranışçı kuramı

“Kişinin bilişleri anormal davranışların sebebidir” teorisini öne süren Davis (2001), internet kullanımının nasıl ortaya çıktığını ve nasıl sürdüğünü tanımlamış ve internet bağımlılığı ile ilişkilendiren olumsuz bilişler üzerinde durmuştur.

Kurama göre, bireyin anormal biliş ve düşüncelerinden kaynaklı davranışları ve bu davranışların tekrar edilmesi sonucunda bireyde internet bağımlılığı gelişmektedir. Dış dünyanın olumsuz algılanması olumsuz bilişler geliştirmeye neden olurken, bu bilişlere sahip olan bireyler olumsuz duygularının üstesinden gelebilmek için internet kullandıkları ifade edilmiştir. Modele göre, bu durum bireylerin internete girme davranışlarını pekiştirecek riskli durumlarla karşılaştırmakta, karşılaşılan pekiştireçler ise internet bağımlılığının hızını arttırmaktadır.

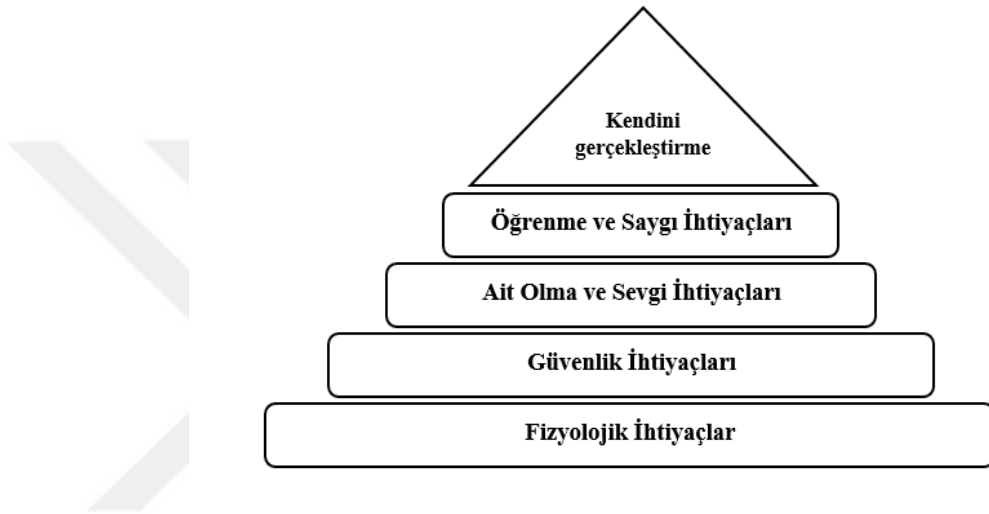
Kurama göre, kişinin olumsuz şemaları internette oluşur ve yeni şemalar geliştirilir. “Sadece sanal ortamda seviliyorum”, “;Sanal ortam dışında yalnızım” şeklindeki bilişsel şemalar pekiştirme sürecinde önemli rol oynamaktadır (Zorbaz 2013).

2.1.3.4. Suler’in internet bağımlılığı kuramı

Suler (1999) yaptığı çalışmalarda Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi kullanılmıştır. Çevrimiçi etkileşimin, hiyerarşide yer alan ihtiyaçlara karşılık geldiği ifade edilmiştir.

Modelde, bireyin psikolojik sağığı için ihtiyaçlarının karşılanması gerekmekte ve karşılanmamış ya da bastırılmış olan ihtiyaçların bireyi ihmale ynlendirdiğı ve bireyi bağımlılığa srkleyebileceğı belirtilmektedir.

Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'nin başında yer alan fiziksel ihtiyaçlar bu modelde cinsellikle ilişkilendirilmiştir. İnternet, bir takım cinsel ve arkadaşlık ihtiyaçlarını karşıladığı için kişilerde bağımlılığa dönüşebilmektedir. Bu yolla bireyler, ait olma ve sevilme ihtiyaçlarını karşılamaktadır (Suler 1999).

Kaynak: (Suler 1999)

şekil 4. Suler'in Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'ni temel aldığı internet bağımlılığı kuramı

Fizyolojik ihtiyaçlar: Bireyler, internet üzerinden üreme ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktadır. Gerçek kimliğın bilinmeyişi, başkaları ile bir araya gelmenin çekiciliğini arttırmaktadır. (Suler 1996)

Ait olma ve sevgi ihtiyaçları: Bu ihtiyaçlar, internette bulunan çevrim içi topluluklarda karşılanmaktadır. İnternet ortamı bireylerin diğeri insanlara ulaşabilmesini sağılar ve bu sayede sosyalleşen bireyler sanal ortamda bulunan diğeri kullanıcılar ile tanışıklık hissi yaşamaya başlarlar. (Suler 1996) Sosyalleşmede internetin bir araç olarak kullanılması, interneti bağımlılık yapıcı hale getirmektedir. (Esen 2010)

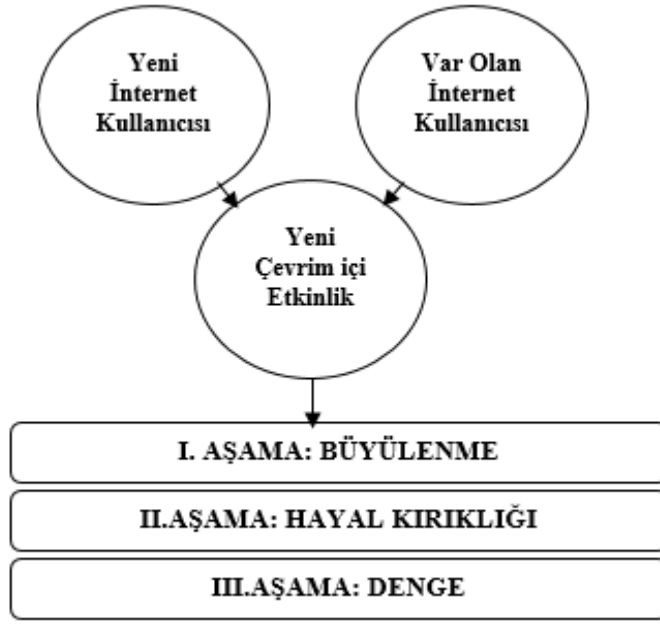
Öğrenme ve saygınlık ihtiyaçları: Bireyler, çevrim içi oyunlarda istenilen görevleri yerine getirerek statü kazanır. Oyun içerisinde yükselme bireyi diğer oyuncular içerisinde tanınır hale getirir. Burada kazanılan statü ile kullanıcılar ulaşmak istedikleri statüye ulaşmış olurlar. (Esen 2010)

Kendini gerçekleştirme: Bireyler, internet üzerinde yarattıkları karakterlerin kendi benliklerinin bir uzantısı olarak varsaymaktadır (Suler 1996). Gerçek hayatta ifade edemediklerini, bu yeni karakterleri üzerinden ifade ederler ve kendilerini burada özgür hissederler.

2.1.3.5. Grohol'ün sosyalleşme kuramı

Modele göre, bireylerin bağımlı olmasına neden olan sosyalleşme isteğidir. Kumar bağımlılığı ile internet bağımlılığının farklı şeyler olduğu ifade edilmiştir: İnternet bağımlılığının, sosyal arayış temelli; patolojik kumar bağımlılığının ise ödül odaklı bir davranış olduğu öne sürülmüştür.

Bu model, internet kullanımının üç aşamalı bir süreci içerdiğini öne sürmektedir (Grohol 1999). Bu süreçler; büyülenme, düş kırıklığı ve dengedir. İnternetle tanışan birey öncelikle büyülenir, sonrasında internet beklenen keyfi vermeye başlar ve son aşamada internet kullanımı bir dengeye oturur. Fakat birey internette yeni bir etkinlikte karşılaştığında tekrar baştaki aşamaya dönerek tüm aşamaları tekrardan yaşaması söz konusu olabilir. Bireylerin bu aşamadan çıkması için yardım alması gerekmektedir. Grohol (1999), interneti daha önce kullanan bireylerin yeni başlayanlara göre bu aşamalardan daha kolay geçebildiklerini de öne sürmüştür.

Kaynak: (Grohol 1999)

Şekil 5. Grohol'ün sosyalleşme kuramı modeli

2.1.4. İnternet Bağımlılığı Üzerine Yapılan Araştırmalar

İnternet bağımlılığına ilişkin çalışmalar özellikle Avrupa ve ABD ülkelerinde yapılmıştır. 2000'li yıllardan itibaren ise ülkemizde çalışılmaya başlanmıştır. Yaş grubu açısından Türkiye'de genç nüfusun fazlalığı (2019 verileri; 15-24 yaş genç nüfus oranı %67,8 (12 milyon 955 bin 672)) ve internetin hızlı bir şekilde yayılmasından dolayı bağımlılık düzeyine gelen internet kullanımının özellikle ergenlerde fazla olduğu varsayılmaktadır.(TÜİK 2019)

2.1.4.1. Yurt dışında yapılan çalışmalar

Ng ve Wiemer-Hastings (2005) tarafından yapılan çalışmada, internet bağımlılığı ve çevrim içi oyun bağımlılığı araştırılmıştır. Araştırma örneklemini 91 kişiden oluşmuş ve katılımcılar araştırma anketini internet üzerinden doldurmuştur. Araştırma sonuçlarında; katılımcıların yalnızlıklarını gidermek ve özgüven kazanmak amacıyla çevrim içi oyunlar oynadığı; oyun oynama süresinde en yüksek oran 21-40 saat (%34) aralığındadır. Bu oranı sırasıyla 11-20 saat (%25), 7-10 saat (%13), 40 saat ve üzeri

(%11) takip etmektedir. Ayrıca bağımlılığın okul ve aile ilişkilerinde problemlere neden olabileceği belirtilmiştir.

Chak ve Leung (2004) tarafından ergenlerle ilgili bir çalışma yapılmıştır. Katılımcıların yaş aralığı 12-26'dır. Örneklem toplam 722 kişiden oluşmaktadır. Araştırmaya katılanların %14,7'sinin internet bağımlısı olduğu ve utangaç katılımcıların daha çok çevrimiçi oyun ve haber gibi internet etkinlikleri kullanılırken, kontrol odaklı katılımcıların oyunlarda kendilerine sınırlama getirdikleri ortaya çıkmıştır.

Leung (2004), evde bilgisayar olan ve internet kullanarak büyüyen neslin 1977-1997 yılları arasında doğan bireyler olduğunu söylemiş ve bu grubu "net jenerasyonu" olarak tanımlamıştır. Araştırmasını, 16-24 yaş aralığında bulunan toplam 699 katılımcı ile gerçekleştirmiştir. Sonuçta katılımcıların; %91'i mail, %78'i akademik, %40,6'ı müzik, %33,82'i chat, %30'u oyun, %22,2'sinin sanal seks ve porno gibi kullanım amaçlarının olduğu; haftada %72'sinin 1-5 saat arasında internet kullandığı belirtilmiştir.

Tsai ve Lin (2001) 753 genç ile yaptığı çalışmada katılımcıların internet ağı ve internet bağımlılığına olan yaklaşımları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma anketine verilen cevaplara göre 90 internet bağımlısı katılımcı incelenmek amacıyla seçilmiştir. Araştırma sonucunda; internet bağımlılığının oluşmasında gençlerin internete ilişkin tavırlarının etkili olduğu, interneti daha sık kullanan ergenlerin, internet kullanımları kısıtlandığında kendilerini depresif hissettikleri, daha ağır internet kullanımında aile, okul ve sağlık sorunlarının ortaya çıktığı belirtilmiştir.

Young ve Rodgers (1998)'in birlikte yaptığı ve 259 kişinin (129 kadın, 130 erkek) katıldığı bir araştırmada "DSM-IV Patolojik Kumar Bağımlılığı Ölçütleri" örnek alınarak bir anket oluşturulmuş, depresyonu değerlendirmek için ise Beck Depresyon Envanteri kullanılmıştır. Sonuçta, patolojik internet kullanımının hafif ve orta düzeylerde depresyon olasılığını arttırdığı ortaya çıkmıştır.

Young (1996), yaptığı çalışmasının örneklemi büyük oranda internet kullanıcılarını arayan bir ilana cevap verenlerden oluşturmuştur ve araştırmaya seçilen 496 kişinin ölçeği yanıtlamasını istemiştir. Bu çalışmada DSM-IV'den uyarladığı kriterlere en az 5 olumlu yanıt verenleri internet bağımlısı olarak sınıflandırmıştır. İnternet bağımlısı olarak tanımlanan grup ile bağımlı olmayan internet kullanıcıları

karşılaştırılmıştır. Araştırmada sonuçlara bakıldığında; örnekleme bulunan katılımcıların çoğunluğunu kadınların oluşturduğu (%60) ve 396 kişinin internet bağımlısı olduğu, internet bağımlısı bireylerin 38,5 saat haftalık internet kullandıkları, bağımlılık göstermeyen bireylerin ise haftada 4,9 saat kullandığı, internetteki kullanım süresi artış gösterdikçe, buna bağlı olarak internete olan bağımlılığın da arttığı tespit edilmiştir.

2.1.4.2. Yurt içinde yapılan çalışmalar

Türkiye’de ilgili araştırmalar incelendiğinde özellikle ergenler arasındaki internet bağımlılığının önemli düzeyde olduğu görülmektedir. Ülkemizde internet bağımlılığına ilişkin bazı araştırmalar şu şekildedir;

Yavuz (2018), ortaöğretimde okuyan öğrencilerde haftalık internet kullanım süresi ile internet bağımlılık puanının akademik başarı düzeyi ile ilişkisini incelemiştir. Araştırmanın örneklemini lisede bulunan toplam 997 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma neticesinde; örneklem grubunda yer alan öğrencilerin %82,8’inin internetinin olduğu, %17,2’sinin ise internetinin olmadığı; internete erişim araçlarının kullanım oranları açısından %77’sinin akıllı telefon, %17,7’sinin bilgisayar, %5,3’ünün ise tablet ile internete bağlandıkları; öğrencilerin %29,2’sinin sohbet, %25,6’sının sosyal paylaşım, %19,6’sının oyun, %15,9’sinin müzik dinleme, film ve video izleme, %9,7’sinin ise ödev ve araştırma yapmak amacıyla interneti kullandığı; internet bağımlılığı kriterlerine göre %11,8’inin risk grubunda, %1,1’inin ise internet bağımlısı kriterlerini taşıdığı; ders başarısı yüksek olanların internette geçirdikleri zamanın (haftalık) daha az olduğu tespit edilmiştir.

Savcı (2017) ergenler ile yaptığı çalışmanın örneklemini 991 ergen oluşturmaktadır. Araştırma neticesinde; yüksek düzeyli sosyal kaygının internet bağımlılığına ve düşük düzeyde olumlu akran ilişkilerine neden olduğu ortaya konulmuştur.

Yılmaz ve ark. (2014) tarafından ergenlerle yapılan araştırmaya 2853 öğrenci katılmıştır. Elde edilen verilerde; kız öğrencilerin erkeklere oranla daha az internet bağımlısı olduğu, %67’sinin orta düzeyde internet bağımlısı oldukları; %40’ının öncelikli kullanım amacı sosyal ağlar olduğu, %81,7’sinin günde 1-3 saat arası internet kullandığı ortaya çıkmıştır.

Gökçearslan ve Günbatar (2012)'ın lise öğrencileri ile yaptığı araştırmasında katılımcıların; %2,3'ü internet bağımlısı, %17,4'i riskli düzeyde internet bağımlısı olduğu; 3 saatten fazla internet kullananların daha fazla internet bağımlısı olduğu tespit edilmiştir.

Gürcan (2010) yaptığı bir çalışmada, 9., 10., 11., ve 12., sınıflar arasından 330 kız ve 380 erkek öğrenci ile çalışmanın örneklemini oluşturulmuştur. Araştırma neticesinde; cinsiyet değişkeninin önemli olduğu (erkeklerin daha fazla internete bağımlı oldukları), sınıf düzeyinin aşırı internet kullanımını etkilemediği tespit edilmiştir.

Esen (2010)'ın çalışmasında, ergenlerde internet bağımlılığını ilişkili psikososyal değişkenlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini ise her sınıf düzeyinde okuyan 333 öğrenci oluşturmuştur. Bulgulara bakıldığında; ergenlerin %16,7'si haftada 22 saatten fazla bir süreyi internette geçirdiği, ergenlerin büyük çoğunluğun (%78,9) evinden %14,6'sının ise kafelerden bağlandıkları tespit edilmiştir.

Büyükşahin-Çevik ve Çelikkaleli (2010) araştırmasında, arkadaş ilişkilerinde bağımlılığın arttıkça öğrencilerin daha fazla internete yöneldikleri, benzer şekilde interneti yoğun kullananların arkadaş bağımlılığının yüksek olduğu, erkeklerin daha fazla internet kullandığı, ebeveynlerini ilgisiz olarak düşünen ergenlerin internet bağımlılığı oranının yüksek olduğu belirtilmiştir.

Balcı ve Gülnar (2009)'ın öğrencilerin internet bağımlılığını ölçmeyi amaçladığı çalışmasında, 953 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Çalışmaya göre; öğrencilerin %23,2'sinin bağımlılık belirtisi gösterdiği, bağımlıları bağımlı olmayanlardan ayıran en önemli değişkenin internet kullanım süresi olduğu görülmüştür.

Günüç (2009)'ün araştırmasında örneklem 14-20 yaş aralığında olup toplam 744 kişidir. Katılımcıların %38,9'u kız, %58,8'i ise erkektir. Erkeklerin bağımlılık düzeylerinin ve baba meslekleri öğretmen-mühendis-akademisyen ve asker-polis olan bireylerin bağımlılık düzeylerinin yüksek olduğu, internetin en sık kullanım amacının "araştırma, chat, pornografi, oyun", günlük internet kullanım miktarlarının ise 1-3 saat olduğu ve kullanım miktarının arttığında bağımlılık düzeyinin de arttığı tespit edilmiştir.

Tarı-Cömert ve Ögel (2009)'ın 10.sınıf öğrencileri ile yaptığı çalışmasında; internet/bilgisayar bağımlılığının yaygınlığının %4,5 olduğu, cinsiyet bakımından erkek olmanın bağımlılık açısından risk faktörü olduğu ve internet/bilgisayar bağımlılığı için bir risk oluşturduğu, öğrencilerin %21,2'sinin bağımlılık kriterlerinin en az 3 ölçütünü karşıladığını vurgulanmıştır.

Cengizhan (2005)'ın, gençlerin aşırı internet kullanıp kullanmadıkları ve kullanım nedenleri üzerine yaptığı çalışmasında, katılımcıların %95'inin (54 kişi) evinde bilgisayar olduğu, %44'ünde (25 kişi) ise internet bağlantısı olduğu; %50'sinin internette gereksiz şekilde zaman harcadığı gibi sorunlar yaşadığı görülmüştür.

Bayraktar (2001), Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan 686 ergenle (12-17 yaş) çalışmıştır. Araştırmasının sonucunda internetin genellikle erkeklerin ve sosyo-ekonomik açıdan üst düzeyde bulunan kişilerin daha çok internet kullandığı, internetin eğlenceli yönü internet kullanımında etkili olduğu, katılımcıların sohbet odalarında kendilerini olduklarından farklı gösterdikleri ve çoğunlukla şiddet içeren oyunlara yöneldikleri ifade edilmiştir.

2.2. SİBER ZORBALIK

Günümüzde bilişim teknolojileri gelişmekte ve özellikle internet ve cep telefonu gündelik yaşam içinde her alanda yaygınlaşmaktadır. İletişim teknolojilerindeki bu hızlı değişimin getirdiği en önemli sorunlardan biri öğrencilerin okullarda ya da sosyal çevrelerinde uyguladıkları ya da maruz kaldıkları zorba davranışların sanal ortama taşınmasıdır. Bu durum yeni bir zorbalık türünü gündeme getirmiştir.

2.2.1. Siber Zorbalık

Alan yazında “zorbalık” kavramının üzerinde uzlaşılan tek ve ortak bir tanımı bulunmamaktadır; ancak çoğunlukla Olweus (1994) tarafından yapılmış tanıma atıf yapılmaktadır. Zorbalık kavramı ile ilgili kapsamlı çalışmalar yapan Olweus (1994) zorbalığı, savunmasız bir kişinin ya da grubun psikolojik veya fiziksel olarak daha güçlü kişi veya grup tarafından olumsuz davranışlara maruz kalma durumu olarak tanımlamıştır. Davranışın zorbalık olarak nitelendirilebilmesi için ise aşağıda bulunan üç koşulu da sağlaması gerekmektedir;

- Kasti olarak zarar verme düşüncesiyle yapılan saldırı niteliğindeki davranışların varlığı,
- Davranışın sürekli olarak tekrarlanması (zorbanın davranışı bir kez değil sürekli olarak yapılması)
- Zorba ve mağdur arasında güç dengesinin bulunmamasıdır.

Tanımda ve Olweus (1994) tarafından belirtilen üç koşulda görüldüğü üzere zorbalık, sistematik olarak karşı tarafa zarar veren güç kullanımıdır. Zorbalık davranışında birey ya da gruplar arasında güç dengesizliği vardır. Zorbaca eylem, bilinçli olarak kişinin karşısındakine zarar verme niyeti taşıyan davranışlarını içermektedir; aynı zamanda bireyleri baskı ve denetim altında tutan her türlü davranış ya da tutum da zorbalık olarak nitelenmektedir.

Gelişen teknolojinin gençler tarafından daha yoğun kullanılması sonucunda okul ortamında yaşanan zorbalık davranışlarının sanal ortama taşındığı görülmektedir. Bilişim teknolojilerinin kötü niyetli kullanımı, günümüzde zorbalığın değişen yüzü

olarak nitelenebilecek siber zorbalığın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Siber zorbalık, neden olduğu sorunlar sonucunda araştırmalarda saldırganlık (dolaylı ya da ilişkisel) çerçevesinde ele alınan bir konu haline gelmiştir(Bayar ve Uçanok 2012).

Bill Belsey ilk kez 2004 yılında siber zorbalık kavramını ifade etmiştir. Kavramın “çevrim içi zorbalık”, “dijital zorbalık”, “internet zorbalığı” şeklinde de ifade edildiği görülmektedir (Kowalski ve Limber 2007). Alan yazını incelendiğinde siber zorbalık kavramının birçok araştırmacı tarafından tanımlandığı görülmüştür. Bu tanımlamalar ise şu şekildedir:

Willard (2007) siber zorbalığı; “Saldırganlık yapılması amacıyla rahatsız edici mesajların internet üzerinden gönderilmesi” olarak tanımlamıştır.

Belsey (2019) göre siber zorbalık; “İnternet üzerinden bir başkasına zarar verme amacıyla yapılan ve süreklilik içeren davranışların internet teknolojileri yoluyla yapılmasıdır”

Mason (2008) göre siber zorbalık; “Bireye yönelik taciz ve tehdidin kolaylaştırılması amacıyla sürekli olarak iletişim teknolojileri üzerinden yazılar, görüntüler gönderme” olarak tanımlanmaktadır.

Shariff (2008) ise siber zorbalığı, “İletişim araçlarını kullanarak bireylere uygun olmayan resim ve mesajlar atılması, tehdit edilmesi ve aşağılanması” şeklinde tanımlamıştır. Shariff (2008) tarafından siber zorbalığın karakteristik özellikleri de şu şekilde sıralanmıştır;

- Kimliğin gizlenmesi kolaydır.
- İletişim araçları ile yapılan zorbalığın birçok kişi tarafından bilinmesine yol açar.
- Siber zorbalık daha çok cinsel sömürü olarak gerçekleşmektedir.

Ayrıca Shariff (2008), siber zorbalıkta kişilerin kimliğini kolaylıkla gizleyebilmesinin, maruz kalan kişinin yaşadığı sarsıntıyı daha çok arttırdığı ve zorbalığın cinsel sömürü şeklinde gerçekleşmesi durumunda da mağdurun yaşadıklarını başkasıyla paylaşma olasılığını düşürdüğünü belirtmiştir.

Hukuka aykırı olarak bir eylem olarak siber zorbalık, öncelikle gelişmiş ülkelerde ortaya çıkmış ardından dünyanın her tarafına yayılmıştır. Bilişim teknolojilerinin aracılığıyla zorbalık sadece okul çevresi ve sokaklarla sınırlı kalmayıp her yerde ve

her saat diliminde karşımıza çıkmakta ve buna maruz kalan bireyleri depresyona sokan hatta intihara sürükleyen bir boyuta da ulaştırabilmektedir (Robinson ve Segal 2018). Bu yönleriyle siber zorbalık, teknolojinin karanlık tarafı olarak da nitelendirilebilmektedir.

Siber zorbalık, geleneksel zorbalık gibi fiziksel güç kullanmayı gerektirmediğinden mağdurla karşı kaşıya olmayı ya da aynı mekân içerisinde bulunmayı gerektirmemektedir. Bu sayede siber zorbalık yapan kişiler kolaylıkla kimliklerini gizleyebilmektedir (Yetim 2015) Siber zorbalığın karanlık ve tehlikeli taraflarından biri de sanal ortamda zorbanın kimliğini rahatça gizleyebilmesidir. Sanal ortamın denetimden uzak olması zorbanın amacına rahatlıkla ulaşmasını da sağlamaktadır. Bireylerin birbirlerine gönderdiği kişisel mesajların, görüntülerin ve ses kayıtlarının denetime tabii tutulmaması, gerçekleştirilen eylemlere tanık herhangi bir kimsenin bulunmaması, siber zorbanın kim olduğunun belirlenmesini güçleştirmektedir. Aynı zamanda siber zorbalar genellikle karşı tarafta oluşturdukları korkuyu ve endişeyi göremediklerinden yüz yüze gerçekleştirilen zorbalıktan farklı olarak yapılan hareketin ölçüsünü ayarlayamamaktadırlar (Eroğlu ve Güler 2015).

Siber zorbalığın bir diğer tehlikeli yanını ise kısa zamanda sınırsız sayıda kullanıcıya ulaşma olanağıdır. Siber ortamda birçok kişiye ulaşabilme imkanının olması, zorbalığın denetimini ve maruz kalan bireyin zorba ile baş edebilmesini güçleştirmektedir. Mağduru rencide eden e-postalar, eş zamanlı olarak birçok kullanıcıya gönderilebilmekte ve internet ortamında yapılan yorumlar da kısa zamanda çok fazla kullanıcının görmesini sağlayabilmektedir. Bu durum mağdur olan birey üzerinde çok daha kötü etkiler yaratabilmektedir (Eroğlu ve Güler 2015; Yetim 2015).

Siber zorbalık ve geleneksel zorbalığın birleşim noktalarına bakıldığında hem siber zorbalıkta hem de geleneksel zorbalıkta görülebilen ortak noktalar şunlardır: Bireyi zarar veren davranışlara maruz bırakma, güç dengesizliği, davranışın tekrarlı bir biçimde kasıtlı bir biçimde yapılması (Smith 2012).

Bu iki zorbalık türünü birbirinden ayıran özelliklerini ise Smith (2012) şu şekilde sıralamıştır:

- Siber zorbalık, teknoloji konusunda belirli bir uzmanlık gerektirmektedir. Bir web sayfası açıp bu sayfa üzerinden bireyi kötüleyen yazılar gönderebilmek için kısa mesaj ile hakaret etmekten daha yüksek bilgi düzeyi gerekir.

- Zorbalığın kişi ile elektronik ortamda iletişime geçilebilmesi esnasında gerçekleşmesi sanal ortamda anonimliği beraberinde getirmektedir.
- Sanal ortamda gerçekleşen zorbalığın ardından mağdur tarafından verilen tepki kısa vadede görülememesinden empati ve pişmanlık durumu azalabilmektedir.
- Sanal ortamda gerçekleşen herhangi bir olaya tanık olanların rolü geleneksel zorbalığa tanık olanların rollerinden farklıdır. Tanık, eylem gerçekleştiği anda mağdurla birlikte olabilir, zorba ile beraber olabilir ya da her iki durumdan farklı olarak ilgili bir site veya sohbet odasında zorbalığa şahit olabilir.
- Geleneksel zorbalıkta fiziksel güç söz konusudur. Siber zorbalıkta fiziksel güç kullanmak gerekmez.
- Sanal ortamda gerçekleşen zorbalığın seyircisi daha fazladır. Kötü yorumları okuyabilecek kitle çok büyüktür.
- Geleneksel zorbalık bir yerde ve belirli bir zamanda gerçekleşir. Siber zorbalıkta zaman ve mekân belirsizdir.
- Siber zorbalıkta zorba kişi mağduru evinde bile gönderdiği saldırgan mesajlarla huzursuz edebilir.

Dünyanın her yerinde suç unsuru haline gelmeye başlayan siber zorbalık, genellikle teknolojiyi yüksek oranda kullanan ve kullanma becerisi sahip olan okul çağındaki çocukları tehdit etmektedir. Geleneksel zorbalıktan farklı olarak siber zorbalığın, haftanın her günü ve her saat diliminde işlenebilme potansiyeli olduğundan bu durum mağdurun daha ağır bir depresyon sürecine girmesine, özgüvenini yitirmesine neden olabilmektedir. Siber zorbalığın süresinin ve sıklığının arttığı durumlarda boyut değiştirerek mağdura intihar düşüncesi de oluşturabilmektedir. (Yetim 2015) Dijital ortamda çocuklar veya ergenler kolay bir şekilde hem zorba hem de mağdur olabileceği görülmektedir.

2.2.2. Siber Zorbalığın Görülme Biçimleri

Farklı şekilde sergilenebilen siber zorbalığın bu özelliği, araştırmacılar tarafından da ifade edilmektedir. Yapılan siber zorbalık sınıflandırmalarında genel eğilim, kullanılan aracın ya da yapılan davranışın kriter olarak kabul edilmesidir. Willard (2007)'ın davranışları kriter olarak kabul eden çalışması en fazla atıf yapılan sınıflandırmalardan birisidir. Willard (2007), hedef olan kişiye, kendini kötü

hissedecek şekilde saldırganca bir dil kullanılması, kişinin sosyal ilişkilerine zarar verilmesi amacıyla izinsiz fotoğraf paylaşımı, kişinin zor durumda kalmasını hedefler nitelikte kişisel hesaplarından uygunsuz olan bilgilerin ve sırların paylaşımı, bireyi internet gruplarından dışlama ve bu amaçla grup kurmayı siber zorbalık olarak ifade etmiştir. Willard (2007)'ın siber zorbalık olarak nitelendirdiği davranışlar aşağıda sıralanmıştır:

- Dışlama (Exclusion)
- Kızdırmak/Öfkelenlendirmek (Flaming)
- Çevrim İçi Taciz/Zarar Verme (Online Harassment)
- İftira Atma/Karalama (Denigration)
- Başka Biri Gibi Davranma (Impersonation)
- İfşa Etme (Outing)
- Siber Tehdit (Cyberstalking)

Dışlama (Exclusion): Kişiyi bilinçli olarak çevrim içi bir gruptan atma ya da gruptan çıkarma olarak tanımlanmaktadır. Bu durum çevrim içi oyunda, sohbette veya blogda meydana gelebilmektedir. Dışlama mağdur üzerinde duygusal bir etkiye neden olmaktadır (Willard 2007).

Kızdırmak/Öfkelenlendirmek (Flaming): “Öfke dili kullanılan çevrim içi kavga” olarak tanımlanmıştır. Bu zorbalık türü sanal ortamda kavga, hakaret, tehdit, saldırganca tutum ve kaba kullanılan bir dili içermektedir. Bu tür zorbalık genellikle çevrim içi oynanan oyunlarda veya sohbet odalarında meydana gelmektedir. Sanal ortamda yaşanan hakaret, tartışma ve kavgalara tanıklık edenler de bulunmaktadır. Çevrim içi yaşanan bu olaya tanıklık eden kişiler bazen tarafları sakinleştirirken bazen de desteklemektedir (Willard 2007).

Çevrim içi taciz / Zarar verme (Online harrassment): Sürekli olarak uygunsuz ve hakaret içeren mesajların gönderilmesi olarak tanımlanmaktadır. Eylemin süreklilik göstermesi en önemli noktalardan bir tanesidir. Genellikle elektronik posta, anlık mesajlaşma, metin mesajı gibi kişisel iletişim kanalları kullanılarak yapılmaktadır.

İftira atma / Karalama (Denigration): Sanal ortamda kişinin aşağılanması, dalga geçilmesi, arkadaşlık ilişkilerine ve kişiliğine zarar vermek amacıyla hakkında dedikodu yayma ve olumsuz paylaşımlar yapma olarak tanımlanmaktadır.

Başka biri gibi davranma (Impersonation): Zorbanın, kişiliğini gizleyerek başka birine zarar vermek amacıyla paylaşımlarda bulunması olarak tanımlanmıştır. Burada amaç karşı tarafın saygınlığına zarar vererek çevresinde bulunan kişiler ile ilişkilerini bozmak veya zarar vermektedir. Bu durum mağdurun kişisel internet hesapları kullanılarak gerçekleştirilebilir. Mağdurun hesabı kullanılarak diğer kişilere tehdit içeren mesajlar gönderilebilir ve bu sayede mağdur, yapmadığı bir eylemden ötürü suçlu olarak nitelendirilebilir.

İfşa etme (Outing): Birine ait bilgi, sır ya da fotoğrafların çevrim içi ortamda başka biri tarafından paylaşılması olarak tanımlanmaktadır. Siber zorbalığın bu türü kişiden intikam almak ya da o kişiyi tehdit etmek amacıyla yapılabilmektedir. Kişiye ait olan mesajların farklı bir kişi tarafından okunması da bu tür içinde değerlendirilmektedir.

Siber tehdit (Cyberstalking): Kişide korku yaratan, tekrarlı ve kasıtlı olarak yapılan taciz olarak tanımlanmaktadır. Tehdit etme, aşağılama ve korkutma davranışlarını içermektedir. Zorbalar, kişinin itibarını ve kişiliğini zedeleyici bir biçimde iftira yolunu kullanabilmektedir.

Diğer araştırmacılar tarafından ifade edilen siber zorbalık türleri ise şu şekilde özetlenebilir: Vandebosch ve Cleemput (2008) tarafından siber zorbalık türleri; kişiye, kişisel konuşmaların kopyalanması ve diğer kişilerle paylaşılması, kişi hakkında dedikodu yayma, kişilerin fotoğrafları üzerinde değişiklikler yapma, kişi hakkında olumsuz yorumların bulunduğu bir site kurma, tehdit içeren mesajları e-posta olarak gönderme, kişiye uygunsuz cinsel içerikli mesajlar yollama, sohbet odasında bulunan kişiye küfürlü konuşmalar gönderme, sanal ortamda kişilere lakap takılması, kişileri sürekli olarak etkinliklerden soyutlama şeklinde ifade edilmiştir.

Hinduja ve Patchin (2007) siber zorbalık davranışlarını; bireye kötü davranılması, internet ortamında dalga geçilmesi, isim takma, kasıtlı olarak etkinliklerden dışlama, tehdit etme, cinsel içerikli konuşmaların bireye anlık mesajlaşma esnasında gönderilmesi ya da e posta ile iletilmesi şeklinde sıralamıştır.

Chisholm (2014) ise zorbalık davranışlarına ek bir takım siber zorbalık davranışları olduğu ileri sürmektedir. Bu davranışlar:

Hile Yapma: Çevrim içi oyunlarda oluşturulan çeteler tarafından çok oyunculu oyunların giriş noktalarının engellenmesi,

Sahte Kimlikle Kandırma: Başka bir kimliğe bürünerek diğer kullanıcılar duygusal ve romantik ilişkiler içerisine girme,

Zorbalığa Dahil Etme: Zorbalığa tanık olanların bir süre sonra zorbalığa katılması,

Uygun Olmayan Fotoğraf Paylaşımı: Cinsel içerikli fotoğrafların sanal ortamda paylaşılması,

Kızdırma: Sanal ortamda bir topluluğu bireye karşı kışkırtma, bireyi küçük düşürücü saldırgan mesajlar gönderme,

Casusluk Yapma: Hedef bilgisayar ya da cihazlara, kişilerin bilgisi olmadan bağlanma, dosyalara erişim ve bilgisayarda yapılan işlemlerin kontrol edilmesidir.

Siber zorbalık davranışları daha da çoğaltılabilir. Örneğin ülkemizde çalışmalar yürüten Arıcak (2011) iki tür siber zorbalıktan bahsetmektedir:

Elektronik Zorbalık (Elektronic Bullying): Elektronik zorbalığın amacı donanım ve yazılımlara direk etkide bulunarak sistemleri kullanılamaz hale getirmektir. (Arıcak 2011)

Elektronik İletişim Zorbalığı (E-Communication Bullying): Bilişim teknolojileri aracılığıyla kişileri rahatsız etme, izinleri olmadan görüntü yayınlama gibi davranışlar elektronik iletişim zorbalığı olarak kabul edilmektedir (Arıcak 2011).

Yukarıda görülen davranışlardan anlaşılabileceği siber zorbalık davranışları hangi şekillerde yapılırsa yapılsın içerisinde olumsuz davranışları ve kişi tarafından istenmeyen taciz olayını içermektedir.

2.2.3. Siber Zorbalığın Araçları

Bilgisayar, telefon ve internet teknolojisi hayatımızda büyük bir değişim meydana getirmekte ve her yaş grubuna fikirlerini ve deneyimlerini ülkemizde ve dünyada ifade etme olanağı sunmuştur. Sosyalleşme aracı olarak da kullanılan bu teknolojiler sadece okul, ev, iş yeri gibi sabit alanların dışında internet bağlantısının olduğu her yerden erişime açıktır.

Erişimin sürekliliği ise pozitif yönlerinin yanında siber zorbalığın bu araçlarla her an gerçekleştirilebilme olasılığını da beraberinde getirmiştir. Anlık mesajlaşma, kısa

mesaj, e-posta, sohbet odaları, sosyal ağ siteleri, çevrim içi oyunlar gibi araçlar zorbalardan da sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Zorbalık davranışlarının gerçekleştiği platformlardan biri olan e-posta aracılığıyla iletişim kurma, zorbalardan iki nedenden ötürü sıklıkla kullanılmaktadır. Kullanma amaçlarından ilki tek bir e-postanın yüzlerce kullanıcıya gönderilebilmesi, ikincisi ise e-postayı gönderen kişinin kimliği hakkında gerçek ve net bir bilgiye sahip olunmamasıdır. (Kowalski ve ark. 2012)

Siber zorba ve mağdur olma olaylarında en çok hangi araçların kullanıldığının belirlenmeye çalışıldığı araştırmalarda benzer sonuçlar yer almaktadır. Kowalski ve Limber (2007) araştırmasını, kız ve erkeklerden oluşan toplam 3767 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada öğrencilerin anlık mesajlaşma, e-posta ve sohbet odaları üzerinden tacize uğradıkları ve zorbalık yaptıkları belirtilmiştir.

National Children's Home ve Tesco Mobile tarafından 2005 yılında 11-19 yaş arasındaki 770 çocukla gerçekleştiren çalışma sonucunda; her beş çocuktan birinin e-posta, sohbet odası ve cep telefonundan gönderilen mesajlar aracılığıyla taciz edildikleri, her on çocuktan birisinin cep telefonu aracılığıyla kendilerinin utandırıcı resimlerinin çekildiğini ve çocukların %17'si bu resimlerin başkalarına gönderildiğini bildirmiştir. ((NCH) 2005)

Farklı kaynaklarda araştırmacılar tarafından anlatılan siber zorbalık araçlarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

2.2.3.1. Sosyal paylaşım siteleri

Bu sitelere Facebook, Twitter, Instagram, Snapchat, Vine gibi örnekler verilebilmektedir. Bu siteler bireylerin kişisel profillerini oluşturmasıyla paylaşımlara olanak sağlayan uygulamalardır. Bireyler arası iletişimden gruplar arası iletişime ve arkadaşlarla ile iletişim kurmaya kadar her türlü aktivitenin organize edilebildiği uygulamaları içerisinde barındıran bu sanal ortamın, olumlu ve olumsuz etkilerinin neler olabileceği konusunda araştırmalar bulunmaktadır.

Sade-Beck (2004), internet aracılığıyla bireylerin duygularını ifade etmesinin kolaylaştığı, böylece aile içi iletişime benzer bir şekilde arkadaşlık ilişkilerinin kurulduğu ve kullanıcılar arasında sosyal bağların gelişip kuvvetlendiğini ileri sürmektedir. Wellman ve ark. (2001) ise internetin bireyleri ailelerinden

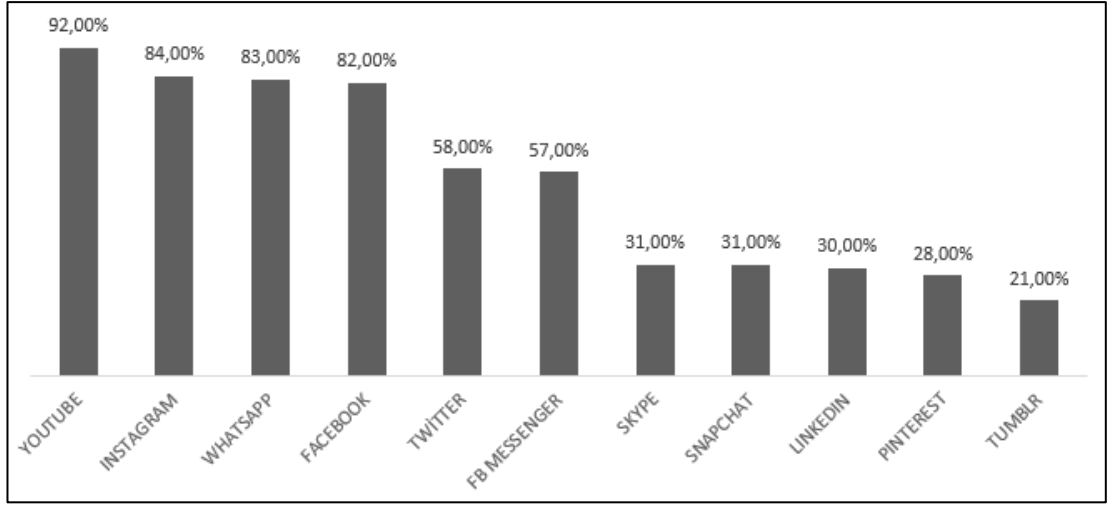
uzaklaştırdığını ifade etmektedir. Ancak olumlu ve olumsuz etkilerin bireyin kullanım amaçlarına bağlı olarak değişebilmektedir. Sosyal paylaşım siteleri eğitsel bağlamda kullanıldığında olumlu etkiler söz konusu iken saldırgan davranışların internet ortamında sergilendiği durumlarda ise olumsuz etkileri görülebilmektedir.

Son zamanlarda sosyal paylaşım sitelerinin kullanıcı sayı fazlalığı da göze çarpmaktadır. Ülkemizde We Are Social verilerine göre 2019 Ocak ayında aktif sosyal medya kullananların sayısı 52 milyondur. Mobil cihazlar üzerinden sosyal medya kullanıcı sayısı ise 44 milyondur. Ülkemizde aktif bir şekilde kullanılan sosyal medya uygulamaları ise sırasıyla youtube (%92), instagram (%84) ve whatsapp (%83) uygulamalarıdır.

2.2.3.2. Anlık mesajlaşma

Anlık mesajlaşma, iletişim kurma amacıyla kullanılan internet temelli uygulamalardandır (Li ve ark. 2005). Bu uygulamalar, video transferi, görüntülü konuşma, çıkartma, animasyon satımı ve alımı gibi faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde de kolaylık sağlamaktadır (Glass ve Li 2010). Aynı zamanda bu uygulamalar diğer kullanıcıların çevrim içi olup olmadıklarını veya meşgul ya da müsait olduklarına ilişkin bilgiyi de görebilmeyi mümkün kılmıştır (Deng ve ark. 2010).

Mobil cihazlar üzerinden anlık mesajlaşma ile yapılan iletişimin yoğunluğu artış gösterdikçe bu hizmeti sunan işletmelerin sayısında da artış yaşanmıştır. En çok tercih edilen anlık iletişim araçları; whatsapp, facebook messenger, skype, we-Chat, line, viber şeklinde sıralanabilir. (Yapraklı ve Altay 2017) Ülkemizde en çok kullanılan mesajlaşma uygulaması ise We Are Social'ın verilerine göre youtube olarak görülmektedir. Diğer uygulamalar ise sırasıyla instagram, whatsapp, facebook ve twitter'dır. (**Şekil 6**)

Kaynak:(Social 2019)

Şekil 6. Türkiye'de aktif kullanılan sosyal medya platformları

2.2.3.3. Sohbet odaları

Birçok kişinin aynı anda iletişim ve etkileşim sağlayabildiği, etkileşimin gerçek zamanlı olarak gerçekleştirildiği bir platformdur. Sohbet odalarında bireyler sohbet dışında birbirleri ile dosya alışverişinde, görüş ve fikir paylaşımında bulunabilmekte ve sesli veya görüntülü olarak iletişim sağlayabilmektedir. Sohbet odalarında aynı anda birçok insan birbirinin mesajını okuyup cevaplayabilmektedir. (Bauman 2014)

Sohbet odalarında bireylerin gerçek kişiler yerine tanımadığı kişiler ile konuşmayı alışkanlık haline getirmesi ve yüz yüze sohbet etmek yerine sanal ortamdaki arkadaşlıklardan hoşlanma durumu bağımlılığa dönüşebilmektedir. Bireyler sohbet odalarında kendisiyle ortak yanları olan kişilerle sohbet etme imkânı bulduğunu zannederken, tanımadığı yabancıların yaratabileceği zararlara karşı korunmasız kalmaktadır. Sanal ortamda zorbaların, diğer kişileri kimliklerini kolay bir şekilde gizleyip yanlış bilgilerle yanıltması bireylerde hayal kırıklığına da yol açmaktadır.

2.2.3.4. Bloglar (Web günlüğü)

Yazarın istediği bir konuda başlık ve içerik oluşturarak paylaşımına açtığı web sayfalarıdır. Herkese açık olabilen bloglar, bilgi alışverişini sağlayabilen, resim ve video gibi çeşitli dokümanlar eklenebilen bir platformdur. Bloglara resim, video gibi çeşitli içerikler eklenebilmesi ve bu içeriği okuyan kullanıcıların acımasızca yorum

yapabilmeleri bu platformu zorbalar için başkaları hakkında sırların deşifre edilebileceği bir platforma dönüştürmektedir. Zorbalar, blogları; bireyleri utandırma, onlarla alay etme ve saldırgan davranışlarını sergileme amacıyla kullanabilmektedir. (Bhat 2008; Peker 2013)

2.2.3.5. Telefon

Cep telefonları aracılığıyla siber zorbalık davranışları, bireyleri utandırma veya acı verme amacıyla mesaj, resim, video ile mağdurun rızası olmadan yayınlama ve tehdit etme şeklinde kullanılabilmektedir. Zorbalar, genellikle cep telefonu aracılığı ile sessiz aramalar ve küfürlü mesajlarla bireyleri taciz etmektedir. (Ybarra ve Mitchell 2004)

2.2.3.6. Forumlar

Bir konuda fikir alışverişinde bulunabilen ve tartışabilen eş zamanlı olmayan bir iletişim platformudur (Peker 2013). Bu platformlar benzer ilgi alanlarına sahip topluluklar için tasarlanmıştır (İğdeli 2018).

Bu platform üzerinden siber zorbalar; kişilerin düşüncelerini alaya alabilir, kişileri tehdit edebilir ve uygunsuz, kişiye zarar veren mesajlar gönderebilir.

2.2.3.7. E-posta

Eş zamanlı ya da eş zamansız olarak mesajlaşma imkânı sağlayan bir platformdur. Yaygın bir şekilde kullanılan e-posta, zarar verici mesajlar gönderme, taciz ve tehdit etme amacı ile de kullanılabilmektedir. Kişinin rızası olmadan ona ait sırların, bilgilerin paylaşılması suçtur. Fakat bu durumun suç olduğunun bilinmesine rağmen siber zorbalar tarafından e-posta hesapları ele geçirilebilmekte ve özel hayatın gizliliği ihlal edilmektedir.

2.2.4. Siber Zorbalık Davranışı Sergileme Sıklığı Üzerine Yapılan Araştırmalar

Siber zorbalığının ne sıklıkla görüldüğü ve hangi değişkenlerin siber zorbalığı etkilediği pek çok araştırmacı tarafından araştırılmıştır. Bu araştırmalar, siber zorbalığın boyutlarının endişe verici olduğunun görülmesine de olanak sağlamıştır.

2.2.4.1. Yurt dışında yapılan araştırmalar

Konuyla ilgili araştırmalar ise şu şekildedir:

Schneider ve ark. (2012)'nın lise öğrencileri ile yaptığı çalışmada; siber zorbalığı bildiren öğrencilerin oranının %25,9 olduğu (son 2 ayda), siber zorbalık mağdurların %59,7'sinin okul zorbalığı da yaşadığı, okul zorbalığının mağduru olanların %36,3'ünün ise siber mağduriyet yaşadıkları belirtilmiştir.

Twyman ve ark. (2010) 11-17 arasındaki yaş ile yaptığı çalışmada; siber zorba ve mağdur olanların 2/3'ü aynı zamanda geleneksel zorba ve mağdur oldukları ifade edilmiştir.

Juvonen ve Gross (2008)'un 1454 genç (12-17) ile yaptığı çalışmasında, katılımcıların; %72'sinin siber zorbalık olayı yaşadığı, %85'inin okullarda bu zorbalığı yaşadığı, siber zorbalığın en çok görülen biçimin isim takma ve hakaretleri içerdiği, siber zorbalık olaylarının en çok anlık mesajlaşma yoluyla olduğu, siber zorbalık mağdurlarının üçte ikisinin zorbayı tanıdığı belirtilmiştir. Ayrıca okul içinde gerçekleşen geleneksel zorbalık ve siber zorbalık deneyimleri sosyal kaygı ile ilişkilendirilmiştir.

Slonje ve Smith (2008b)'in İsveç okullarında 12-20 yaş arasında 360 ergen ile yaptığı çalışmada; katılımcıların %10'unun siber zorbalığa uğradığı, %6,4'ünün bir veya iki kere, %3,6'sının daha sık maruz kaldığı, siber mağdur olanların mağduriyet durumunu en çok arkadaşlarına söyledikleri ya da başka bir kimseye söylemeyi istemediklerinden yetişkinlerin, siber zorbalığın farkında olmasını güçleştirdiği belirtilmiştir.

Dehue ve ark. (2008) tarafından yapılan araştırmada katılımcıların; %16'sı başkalarına internet üzerinden zorbalık yaptığı, %22'sinin siber mağdur olduğu ve

siber mağdurların %35'inin zorbayı tanımadığı belirtilmiştir. Ad takma ve dedikodu en çok yapılan siber zorbalık biçimidir.

Moessner (2007) yaptığı bir çalışmada, 13-17 yaş arasında 824 orta ve lise öğrencisi örnekleme katılmıştır. Gençler ile yaptığı çalışmada, siber zorbalığın 15-16 yaşları arasında yaygın olduğu, siber mağdurların internet veya cep telefonu gibi elektronik aletler aracılığıyla kendilerine incitici ve utandırıcı mesaj ve e postalar atıldığı belirtilmiştir.

Kowalski ve Limber (2007) 6. 7. ve 8. Sınıfta okuyan toplam 3.767 ortaokul öğrencisi ile yaptığı çalışmada; öğrencilerin %11'i siber mağdur, %4'ü zorba, %78 ise hiçbir şekilde zorbalığa karışmamış olduğu, siber zorbalığı en çok okul arkadaşlarının yaptığı, %48'inin zorbanın kimliğini bilmedikleri ve siber zorbaların zorbalık uygulamak için aynı okulda okudukları kişileri, arkadaşlarını ve yabancıları tercih ettikleri bildirilmiştir.

Li (2006) tarafından Kanada'da 264 öğrenci ile yaptığı çalışmada, her dört öğrenciden birinin siber zorbalığa uğradığını belirtmiştir. Siber zorbalığa uğrayanların yarıya yakınının zorba olan kişiyi tanıdığı, katılımcıların %15'inin ise elektronik iletişim araçlarını kullanarak zorbalık yaptıkları belirtilmiştir.

Patchin ve Hinduja (2006) tarafından yapılan bir çalışmada, katılımcıların internet üzerinden rahatsız edilme, kötü isimler takma, cinsel içerikli mesajlar alma, özel bilgilerinin çalınması gibi zorbalık deneyimleri yaşadığı, katılımcıların %11'inin ise zorbalık yaptığı ifade edilmiştir.

The National I-SAFE'in (2004) 4-8.sınıfta okuyan 1566 öğrenciye uyguladığı anket sonucunda; %53'ünün siber zorba olduğu ve %7'sinin zorbalığı çok sık yaşadığını ifade ettiği, öğrencilerin %21'inin tehdit edici mesaj ve e posta aldıkları; siber mağdur olan öğrencilerin ise %58'inin yaşadıkları siber mağduriyeti ebeveynlerine ya da yetişkinlere söylemedikleri belirtilmiştir. (İSAFE 2004; Maines ve Robinson 1992)

Ybarra ve Mitchell (2004) yaptığı bir çalışmada, 10-17 yaş arasında araştırmaya katılan 1501 internet kullanıcısının %19'unun internette zorbalık olaylarına karıştığı, %4'ünün kurban, %12'sinin zorba ve %3 'ünün hem zorba hem de kurban olduğu ortaya çıkmıştır.

2.2.4.2. Yurt içinde yapılan araştırmalar

Ülkemiz siber zorbalığın yaygınlığı ile ilgili yapılan bazı çalışmalar ise aşağıda sıralanmıştır.

Sarak (2012) tarafından devlet okulunda okuyan toplam 620 ğrenci bir araştırma yapılmıştır. Araştırma neticesinde; zorba ve mağdur olma durumunun yaş ile birlikte arttığı; kardeş sayısı arttığında, ebeveynlerin eğitim düzeyi azaldığında ve düşük ders başarisına sahip olanlarda siber zorbalık ve mağduriyet oranının yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Her gün internete bağlanan öğrencilerin diğerlerine kıyasla daha fazla zorbaca davranışlarda bulunduğu tespit edilmiştir.

Eroğlu ve Peker (2011) 370 lise öğrencisini dahil ettiği çalışmasında; aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek arttığında siber mağduriyetin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Erdur-Baker ve Kavşut (2007)'un çalışmasındaki rneklemi, 14-19 yaş arası lise öğrencileri oluşturmuştur. Araştırma bulgularında katılımcıların %28'inin siber zorba olduğu, %30'unun ise siber mağdur olduğu; cinsiyet bakımından erkek olmanın mağduriyet ve zorba olmayı arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Arıcak ve ark. (2008)'nın yaptığı çalışmada, öğrencilerin siber zorbalık yapma oranının %36, en çok gerçekleştirilen siber zorbalık olayının kişinin yüzüne söylenmeyen şeylerin ona internet ortamında söylenmesi, kimliğinin saklanması ve gerçekliği bulunmayan şeylerin ifade edilmesi olduğu, erkek öğrencilerin daha fazla zorbalık yaptığı tespit edilmiştir.

Dilmaç (2009)'ın 666 niversite öğrencisini dahil ettiği çalışmasında öğrencilerin; %22,5'i siber zorba, %53'ünün en az bir defa siber mağduriyet yaşadığı, erkeklerin daha çok siber zorbalık yaptığı tespit edilmiştir.

Aydoğan ve ark. (2009)'nın 6. 7. ve 8. sınıflarda okuyan 285 ğrenci ile yaptığı çalışmasında öğrencilerin; %77,5'inin siber zorbalığa hiç karışmadığı, %22,5'inin en az bir kez zorbalık yaptığını, %67,4'ünün siber mağduriyeti hiç yaşamadığı, %32,6'sının en az bir kez siber mağduriyet yaşadığı belirtilmiştir.

Arıcak (2009a)'ın yaptığı çalışmasının örneklemine niversite ğrencisi olan 695 ğrenci oluşturmuştur. alışmasında ğrencilerin; %19,7'sinin siber zorbalık (en az bir kez) yaptığı, %54,4'ünün ise siber zorbalık kurbanı olduğu, yaklaşık olarak

%50'sinin en az bir kez internet ortamında kimliklerini gizlediği, erkek öğrencilerin daha fazla siber zorba olduğu ve zorbalık davranışına daha yatkın oldukları görülmüştür. Ayrıca düşmanca duyguların ve psikotik belirtilerin siber zorbalığı önemli ölçüde etkilediği belirtilmiştir.

Özdemir ve Akar (2011b), 336 lise öğrencisiyle bir çalışma yapmıştır. Araştırma neticesinde öğrencilerin; %14'ünün siber zorbalığa maruz kaldığı (son bir ayda,) %10'unun siber zorbalık davranışında bulundukları, günlük internette 5 saatini geçiren öğrencilerin daha fazla siber zorba olduğu sonucuna varılmıştır.

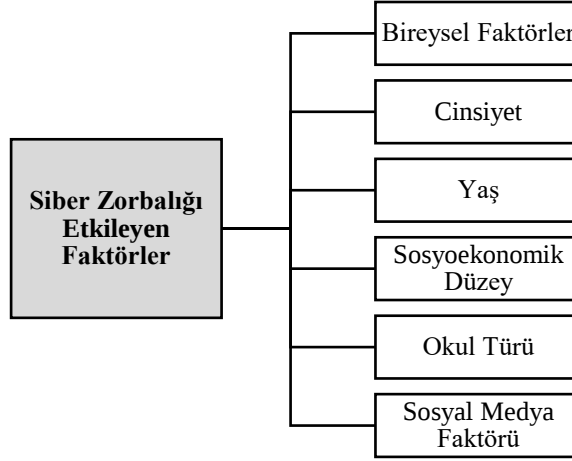
Ayas ve Horzum (2012), ikinci kademe ilköğretim öğrencilerinden oluşturduğu 413 kişi ile bir çalışma yapmıştır. Araştırma neticesinde %18,6'sı siber mağdur, %11,6'sı siber zorba olduğu; 8. sınıfta okuyan öğrencilerin daha fazla siber zorbalık yaptığı, ayrıca 6. sınıf öğrencilerinin daha fazla mağduriyet yaşadıkları belirtilmiştir.

Serin (2012)'in İstanbul ilinde bulunan 74 devlet ilköğretim okulunda (5., 6., 7., ve 8. sınıf) okuyan 4291 öğrenci ile yaptığı çalışmada öğrencilerin; %26,52'sinin siber zorbalığa bir şekilde karıştığı, %11,79'unun siber mağdur, %5,31'inin zorba-mağdur olduğu belirtilmiştir. Ek olarak internet kafelerde vakit geçiren çocukların daha fazla siber zorbalık davranışı gösterdikleri, interneti 5 saatten fazla kullanan öğrencilerin daha fazla siber zorbalık davranışında bulundukları ve daha fazla siber mağdur oldukları ortaya çıkmıştır. Siber mağdur olma da ise düşük sosyo-ekonomik çevrede okuyan öğrencilerin daha fazla mağduriyeti yaşadığı görülmüştür. (Serin 2012)

İlgili araştırma sonuçları incelendiğinde araştırmalarda ergenlerin yadsınamayacak derecede siber zorbalık davranışında bulundukları, zorbalığa maruz kaldıkları ve siber zorbalıktan olumsuz yönde etkilendikleri görülmektedir. Ayrıca siber zorbalık davranışlarının ve siber mağduriyet durumunun da çeşitli değişkenlerle incelendiği araştırmalar da artış göstermektedir.

2.2.5. Siber Zorbalığı Etkileyen Bazı Faktörler

Siber zorbalıkla ilişkili olduğu tespit edilen birçok değişken bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında değişkenler Şekil 7'de özetlenen sınıflandırma içerisinde ele alınmıştır.

Şekil 7. Siber zorbalığı etkileyen faktörler

2.2.5.1. Bireysel özellikler ve siber zorbalık

Bireylerin düşünce yapısı ve kişilik özellikleri gibi nedenlerin siber zorbalığa neden olduğuna dair çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Zorbalıkla ilişkili bazı kişilik özellikleri ise aşağıdaki gibi ifade edilmiştir (Olweus 1993);

- Baskın bir kişilik yapısına sahiptir.
- Güç ve kontrol sahibi olmayı isterler ve başkalarına acı çektirmekten hoşlanırlar.
- Kurallara uymak istemezler.
- Kolayca sinirlenebilir ve düşünmeden hareket ederler.
- Kurduğu ilişkilerde saldırgan bir rol üstlenirler.
- Dikkat çekme istekleri baskındır.
- Mağdur ettikleri kişilere karşı sert görünürler.
- Empati ve merhamet duyguları zayıftır.
- Benlik bilinçleri düşüktür ve zayıf yönlerini göstermemek amacıyla saldırgan davranışlar sergileyebilirler (Anderson ve Sturm 2007).

Kowalski ve Limber (2007), kişilerin siber zorbalık yapma nedenlerini aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- Arkadaş çevresinde saygınlık kazanmak istemek,
- Siber zorbalık davranışlarını sergilemekten zevk almak,
- Sorun yaşadığı kişilerden intikam alma isteği,
- Siber zorbalık yaptığı kişi ile yüz yüze olmamak,

- Gerçek hayatta yapamadığı şeyleri sanal ortamda sergileyebilme olanağı bulmaktır.

Willard (2002), siber zorbaların sergiledikleri davranışların nedenlerini şu şekilde ifade edilmektedir:

- Zorbalar, mağdur olan kişiye karşı fiziksel olarak bir zarar vermediklerini düşünürler.
- Siber zorbalar sanal ortamda gerçekleştirdikleri bu davranışlarından dolayı yakalanmayacaklarını düşünürler.
- Siber zorbalar saldırgan davranışlarını sanal ortamda birçok kişinin gerçekleştirdiğini bu nedenle yaptıkları davranışın kötü olmadığını düşünür ve siber zorbalar daha önceden zorbalık yaşıdıysa intikam amaçlı bu davranışı yapabilirler.

2.2.5.2. Cinsiyet ve siber zorbalık

Çocuk ve gençlerin siber zorbalık düzeylerinin cinsiyet değişkenini yordayıp yordamadığını inceleyen araştırmalarda farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Bazı araştırmalar siber zorbalıkta cinsiyet farklılığının önemli olduğunu dile getirirken bazı araştırmacılar ise cinsiyetin bir farklılık oluşturmadığı dile getirmiştir.

Siber zorbalıkta cinsiyet etkeni üzerine yapılan araştırmalara bakıldığında erkeklerin kadınlardan daha fazla siber zorbalık deneyimi yaşadıkları bulunmuştur. Bu araştırmalar aşağıda sıralanmıştır:

Sabancı (2018), Erdur-Baker ve Kavşut (2007), Arıçak ve ark. (2008)'in çalışmalarında erkeklerin kızlara göre daha çok zorba ve mağdur rollerinde olduklarını ifade etmiştir. Ayrıca Arıçak (2009a)'ın çalışmasında gelecekte erkeklerin siber zorbalık davranışlarına daha yatkın olacakları ileri sürülmüştür:

Yurt dışında erkeklerin kadınlardan daha fazla siber zorbalık deneyimi yaşadıklarını öne süren araştırmalar ise şu şekildedir;

Ang ve Goh (2010a) ergenler ile yaptığı çalışmasında, siber zorbalığa karışan kızların oranı %15 iken, erkeklerin oranı %23'dir. Erkeklerde nadiren görülen siber zorbalık davranışları %19,9 iken, sıklıkla görülen zorbalık davranışları ise %3,7'dir.

Kızlarda nadiren ve sık görülen zorbalık davranışlarının oranı ise sırasıyla %14,2 ve %0,9 olarak bulunmuştur.

Dehue ve ark. (2008) çalışmasında kızların %13'ü, erkeklerin ise %19'u siber zorbadır. Mağduriyet durumları incelendiğinde ise kızların %25'i, erkeklerin %19'u ise siber mağduriyeti yaşamıştır.

Li (2007) çalışmasında, siber mağdurların yaklaşık %60'ının kadın, siber zorbaların ise yarısından fazlasının erkek olduğu ifade etmiştir.

Kowalski ve Limber (2007) ortaokul öğrencileri yaptığı çalışmada, kızların %4'ünün erkeklerin ise %5'inin zorba oldukları belirtilmiştir.

Farklı çalışmalar da siber zorbalık yapanların daha çok erkek olduğu ileri sürülmüştür. (Calvete ve ark. 2010; Fanti ve ark. 2012; Festl ve Quandt 2013).

Bazı araştırmacılar siber zorbalıkta cinsiyet açısından bir fark bulunmadığını dile getirmiştir. Bu araştırmacılara baktığımızda;

Çivilidağ ve Cooper (2013) lise öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmasının bulgularında, siber zorba davranışı sergileyen erkek ve kız ergenler arasında bir farklılık bulunmadığını ifade etmiştir.

Topçu ve ark. (2008) özel ve devlet okullarında öğrenimlerini sürdüren öğrencilerde siber zorbalık deneyimlerini araştırdığı çalışmada, zorba ve mağdur olma bakımında cinsiyetler arasında bir farklılaşma bulunmadığını ifade etmişlerdir.

Slonje ve Smith (2008a) tarafından İsveç'te ergenler ile yaptığı çalışmada siber zorbalık yapma açısından cinsiyet farklılığının az olduğu ifade edilmiştir.

Williams ve Guerra (2007) lise, ortaokul ve ilkokul öğrencileri ile internet zorbalıklarının fiziksel ve sözel zorbalık ile karşılaştırdıkları çalışmada, erkeklerin fiziksel zorbalıkları kız öğrencilerden daha fazla bildirdiklerini ancak siber zorba olma noktasında cinsiyetler arasında farklılık bulunmadığını dile getirmiştir.

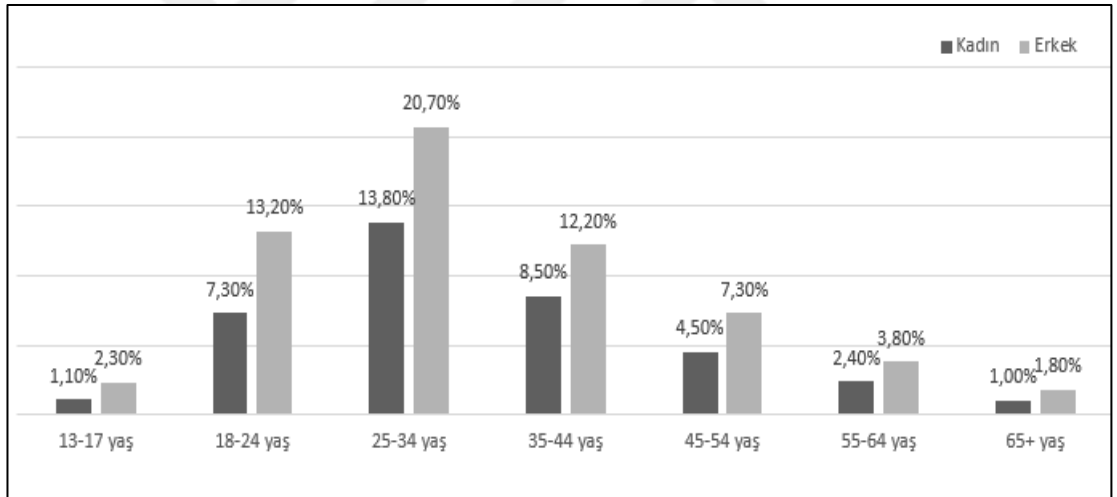
Cinsiyet değişkenin araştırıldığı çalışmalarda örneklemelerin, ele alınan siber zorbalık türlerinin ya da araştırmanın yapıldığı tarihin farklılığı gibi nedenler siber zorbalık konusunda farklı sonuçların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bazı araştırmalarda zorba veya mağdur olma durumu açısından erkekler ve kızlar arasında bir farklılık bulunmazken, bazı araştırmalara göre siber mağdur olan kızların oranı

erkeklerden daha yüksektir. Ülkemizdeki araştırmalarda ise erkeklerin daha çok siber zorbaca davranışlar sergilediği görülmüştür.

2.2.5.3. Yaş ve siber zorbalık

Küçük yaşlardan itibaren internet kullanımının artışı ile birlikte her yaşta görülebilen siber zorbalık ve siber mağduriyet durumunu belli bir yaş dilimi ile sınırlandırmak mümkün değildir. Siber zorbalık tüm yaşlarda görülse de Benbenishty ve Astor (2005), zorbalığın diğer bir çeşidi olan geleneksel zorba olma ve geleneksel zorbalığa maruz kalmanın yaş alma ile birlikte azaldığı ya da mağduriyeti bildirme oranının azaldığını belirtmiştir.

Türkiye’de internet kullanımının yaşlara göre oranlandığı Şekil 8’de bulunan 2020 verilerine bakıldığında sırasıyla 25-34 yaş ve 18-24 yaş grubundaki kişilerin internet kullanım oranlarının yüksek olduğu görülmektedir.

Kaynak:(Social 2020)

Şekil 8. Türkiye’de yaş gruplarına göre internet kullanım oranları

Tüm yaş gruplarında internet kullanımının görülmesine rağmen çocuklar ve ergenlerin internetin olumsuz etkilerine karşı savunmasızlığı nedeniyle araştırmalar çoğunlukla çocuk ve ergenler üzerinde yoğunlaştırılmıştır.

Yapılan araştırmaların bazılarında yaş düzeyinin siber zorbalık üzerinde etkili olmadığı görülmüştür. Sabancı (2018), Yaman ve Sönmez (2015), Pamuk ve Bavlı

(2013) araştırmalarında, sınıf düzeyinin zorbalık ve mağduriyet yaşamada etkili olmadığı sonucuna varılmıştır.

Akgöl (2018), siber zorbalık için yaşın etkisinin anlamlı olmadığı, benzer şekilde siber mağduriyet için de anlamlı bir etkisinin bulunmadığını dile getirmiştir.

Çiftci (2015) ve Çivilidağ ve Cooper (2013) da ergenlerin siber zorba olma durumu üzerinde yaşın etkili olmadığı belirtilmiştir.

İlgili araştırmalarda yaş farkının az olması nedeniyle siber zorbalık için yaşın etkisinin olmadığı görölmektedir. Ancak yaş değişkeninin siber zorbalığın üzerinde etkili olduğunu ifade eden araştırmalar da bulunmaktadır. Bu araştırmalar ise şu şekildedir;

Taştekin (2016)'in ergenlerle (14-17 yaş arası) yaptığı araştırmada, 17 yaşında olan ergenlerin 14 yaşındakilere göre daha fazla siber zorbalık yöneliminde olduğu, mağduriyet açasından ise anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Türkileri (2012), lisede öğrenim gören ergenlerin ilköğretime gidenlere göre daha fazla siber zorbalık yaptığını ifade etmiştir. Uçanok ve ark. (2011) ve Dehue ve ark. (2008), küçük yaş grubunun daha yüksek oranda mağdur olduğunu bildirmiştir.

Ybarra ve Mitchel (2004), yaşın artmasıyla zorbalık eğiliminin de artacağını öne sürmektedir.

Çalışmalar, çocuk ve ergenlerde yaş küçüklüğünün siber mağdur olma oranını arttığı, yükselen yaşla birlikte siber zorba olma oranının yükseldiği fakat siber mağduriyet durumunun azaldığı görölmektedir. Çocuk ve ergenlerin internetin zararları konusunda daha deneyimsiz olması, baş etme mekanizmalarının tam anlamıyla gelişmemesi, tehditlere daha açık olmaları ve tehditleri doğru değerlendirebilme becerilerinin bulunmayışı onları internete karşı savunmasız hale getirmektedir (Williams ve Guerra 2007).

2.2.5.4. Sosyo-ekonomik düzey ve siber zorbalık

Siber zorbalıkta sosyoekonomik düzeyin zorbalık üzerinde bir etkiye sahip olduğu düşünölmektedir. Akbulut ve ark. (2010), sosyoekonomik düzeyin siber zorbalığa maruz kalmanın önemli bir yordayıcısı olduğunu öne sürmektedir.

Fırat ve Ayran (2016), orta düzeyde ekonomik seviyeye sahip olan öğrencilerin siber zorba ve mağdur olma durumunun düşük olduğunu ifade etmiştir.

Özer ve Cemaloğlu (2016), ailesinin aylık geliri yüksek olanların siber zorbalığa en az maruz kaldıklarını, siber mağduriyeti en çok yaşayan grubun ise aile gelir düzeyinin düşük olan öğrenciler olduğunu öne sürmüştür.

Türkoğlu (2013), öğrencilerin siber zorbalık eğilimleri ile aile ekonomik düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar bulunduğunu belirtmiştir.

Özbay (2013) ergenlerle ilgili yaptığı araştırmasında, yüksek ekonomik gelire sahip olan öğrencilerin diğer öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık eğiliminde oldukları, orta ekonomik düzeye sahip olanların ise daha fazla mağduriyet yaşadığı bildirilmiştir.

2.2.5.5. Okul türü ve siber zorbalık

Çocuk ve gençlerin evleri dışında en çok vakit geçirdikleri yer olan ve onların gelişiminde önemli rol oynadığı bilinen okul ortamı, duygu ve davranışları şekillendirmede de önemli etkiye sahiptir. Dolayısıyla siber zorbalık davranışlarında okulun, özele indirgendiğinde ise okul türünün etkili olduğu düşünülmektedir.

Siber zorbalık davranışlarının okul türüne göre araştıran çalışmalarda farklı görüşler bulunmaktadır. Konu üzerine yapılan araştırmalar Anadolu, Meslek, Fen ve İmam Hatip öğrencileri ya da özel okul ve devlet okulları üzerinde yapılmıştır.

Bazı çalışmalarda okul türünün siber zorbalık davranışlarında etkili olmadığı öne sürülmüştür. Dalmaç-Polat ve Bayraktar (2016) çalışmasında, bireylerin okudukları okulların siber zorbalık ve mağduriyet durumunu etkilemediği sonucuna ulaşmıştır. Bu yargıyı destekler nitelikte Taştekin (2016) ve Türkoğlu (2013) çalışmalarında benzer sonuçlar elde edilmiştir.

Okul türünün siber zorbalığı etkilediğini ifade eden çalışmalar da bulunmaktadır. Bingöl ve Tanrikulu (2014) siber zorbalık ve mağduriyet durumlarının özel ve devlet okullarına göre karşılaştırmasını yapmıştır. Sonuçlara göre siber mağduriyet puanları arasında istatistiksel anlamda fark bulunmuştur. Bu farklılık özel okulda okuyan lise öğrencileri lehine gerçekleşmiştir. Siber zorbalıkta ise okul türü değişkeni zorbalığı etkilememiştir.

Özel (2013)'in araştırmasında okul türü açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır. Fakat Genel lise öğrencilerinin daha az mağduriyet yaşadığı görülmüştür. Meslek liselerinde fazla bilgisayar kullanımı gereken alanlarda okuyan öğrencilerin, bilişim teknolojilerini daha fazla kullanması, mağdur olmalarındaki nedenler arasında belirtilmiştir.

Özbay (2013) çalışmasında, okul türünün siber zorbalık ve siber mağduriyeti etkilediğini ifade etmiştir. Bulgularda meslek liselerine devam eden öğrenciler, imam hatip liselerine devam eden öğrencilere göre daha çok siber zorbalık davranışlarında bulunurken, Genel lise, Anadolu lisesi ve Meslek lisesine devam eden öğrencilerin siber mağduriyet yaşama durumları, imam hatip öğrencilerine göre daha yüksektir.

Özdemir (2015), ergenlerde siber zorbalığın okul türüne göre farklılık gösterdiğini ifade etmiştir. Okul türleri arasındaki farklılığa baktığında ise Fen-Anadolu Lisesi, Fen-Meslek lisesi arasında anlamlı bir fark bulunmazken, Anadolu ve Meslek liselerinde okuyan öğrencilerin ikili karşılaştırılmasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür.

Çivilidağ ve Cooper (2013), okul türünün siber zorbalık davranışlarını etkilediğini öne sürmüştür. Elde edilen bulgularda, siber zorba davranışlarının Anadolu lisesinde okuyan öğrencilerin, Genel lisede bulunan ergenlere göre anlamlı düzeyde farklı olduğu ifade edilmiştir. Bunun nedeni ise sosyoekonomik farklılıklardan kaynaklanabileceği şeklinde yorumlanmıştır.

Mark ve Ratliffe (2011), siber zorbalık ve mağduriyet durumunun incelenmesi amacıyla özel okul ve devlet okullarında öğrenim gören öğrenciler üzerinde bir çalışma yapmıştır. Çalışma sonucunda siber zorbalık ve mağduriyetin özel okuldan çok devlet okulunda okuyan öğrenciler arasında yaşandığı ifade edilmiştir. Bunun nedeni olarak da devlet okullarındaki öğrenci çokluğu, öğrencilerin üzerinde gözetimin düşük olmasının bu okullarda saldırgan davranışlar için ortam hazırladığı şeklinde yorumlanmıştır.

2.2.5.6. İnternet temelli iletişim araçları/Sosyal medya faktörü ve siber zorbalık

İletişim boyutlarının değişmesi ve sosyal medyanın ortaya çıkışı ile birlikte artık bireyler pasif bir konumdan çıkarak aktif bir rol oynamaya başlamıştır. Dijital iletişim

araçlarına erişimin kolaylaşması ve kullanımının artması e-mail, sosyal paylaşım siteleri, anlık mesajlaşma, bloglar gibi internet sitesi ve uygulamalarında da artış gözlenmiştir. Çocuk ve gençlerin sosyalleşmesi, bilgiye ulaşabilmeleri, kültürler arası etkileşime girebilmeleri, eğitim ve akademik yönden destek alabilmeleri gibi olanakların varlığı internet ortamında yapılan etkileşimin olumlu olduğu düşüncesini ortaya çıkarırken, çocukların ve gençlerin sanal ortamda geçirdiği zaman arttıkça, suçlara karışma ve siber risklere maruz kalma olasılığı da göz ardı edilmemelidir. (Mishna ve ark. 2009; Yaşa ve Pınarbaşı 2018) Facebook, twitter gibi sosyal medya platformlarında paylaşılan içeriklerin okunma, izlenme sayıları az bir topluluktan milyonlara kadar ulaşabilmektedir. Bu durumda siber zorbalık davranışları mağdur üzerindeki olumsuz etkilerini arttırmaktadır. Bu duruma ilişkin Mishna ve ark. (2011)'nın 10-17 yaş arasındaki ergenlerle yaptığı bir çalışmada, siber zorbalığa hiç karışmayanlar ile siber zorba, mağdur ve hem zorba hem mağdur olanların günlük internet kullanım süreleri karşılaştırıldığında, siber zorbalığa hiç karışmayanların internet kullanım sürelerinin daha az olduğu bulunmuştur. Kişisel şifrelerin paylaşılmasının da zorba olma ve mağduriyet yaşamayı etkilediği belirtilmiştir.

Akbulut ve ark. (2010), internet kullanımının artması ile siber mağduriyet durumunun da arttığını bildirmektedir.

Juvonen ve Gross (2008)'un çalışmada, internet kullanım sıklığı ve internet temelli iletişim araçlarının kullanımı ile siber zorbalığın ilişkili olduğu, günde en az üç saat internet kullananların zorbalık yapma olasılıklarının arttığı ifade edilmiştir. Ayrıca siber zorbalık yapma olasılığını arttıran diğer bir unsur internet temelli iletişim araçlarının sayısıdır. İnternet temelli iletişim kaynakları artış gösterdikçe siber zorbalık yapma olasılığı artmaktadır.

Erdur-Baker ve Kavşut (2007) araştırmasında, siber zorbalık yapan öğrencilerin sıklıkla interneti kullanan ve 14-19 yaş arasındaki öğrenciler olduğu ifade edilmiştir.

Ybarra ve Mitchel (2004)'in 10-17 yaş arasındaki ergenleri kapsayan araştırmasında, haftada en az altı gün internet kullanımının siber zorba ve mağdur olmayı üç kat arttırdığı, günde en az üç saat internet kullanan ergenlerin siber zorba ve mağdur olma oranının iki buçuk kat daha fazla olduğu ortaya koyulmuştur.

Özetle araştırmalar internet kaynaklı iletişim teknolojilerinin siber zorbalığa karışmada etkili olduğunu göstermektedir. Bunun yanında interneti kullanım amacı ve internetin riskli kullanımı gibi faktörlerin de etkisinin olduğu düşünülmektedir.

2.3. SİBER MAĞDURİYET

Siber mağduriyet, siber zorbalık kavramı ile birlikte doğal olarak ortaya çıkmış bir olgu ve kavramdır. Siber zorbalık gibi mağduriyet de günümüzde her yerde karşımıza çıkabilen bir durum haline gelmiştir ve zorbalık davranışı ile birlikte incelenmesi oldukça önemlidir.

2.3.1. Siber Mağduriyet Tanımı

Siber zorbalık ile ilgili farklı araştırmacılar tarafından farklı tanımlar yapılmış olsa da siber mağduriyet ile ilgili yapılan tanımlamalar daha sınırlı sayıdadır. Genellikle mağduriyet, siber zorbalığa maruz kalan kişiler üzerinden tanımlanmıştır. Literatürde sıkça kullanılan tanım ise Arıca ve ark. (2012) tarafından yapılmıştır. Bu tanım ise şu şekildedir; “İletişim teknolojileri kullanılarak bireylerin ya da grupların teknik veya ilişkisel olarak zararlı davranışlara maruz bırakılması ve bu davranışlar sonucunda mağduriyet yaşaması durumu” siber mağduriyettir.

Maines ve Robinson (1992) ise siber mağdur kavramını, “Zorbanın yaptığı davranışlarla sürekli şekilde zarar gören ve bu davranışlara karşılık verebilecek güce sahip olmayan kişi” olarak tanımlamaktadır.

Siber zorbalığın yıkıcı etkileri ve sanal ortamda yapılan zorbalığın mekân ve zaman fark etmeksizin yapılabilir oluşu, mağduriyet durumunun da büyük ölçüde büyümesine sebep olmaktadır. Siber mağduriyetin boyutları ile ilgili ülkemizde ve yurt dışında yapılan araştırmalara bakmak boyutları görmek açısından faydalı olacaktır.

Mann (2008)’ın Finlandiya’da yaptığı araştırmada, 13-16 yaş arasında bulunan 2215 gencin %4,8’inin siber mağdur, %5,4’ünün zorba-mağdur olduğu belirtilmiştir.

Hinduja ve Patchin (2010)’in çalışmasında; geleneksel veya siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerde intihar düşüncesinin daha fazla olduğu, zorbalığı yaşamış

olanların yaşamayanlara göre intihar girişiminde bulunma ihtimallerinin yüksek olduğu, siber zorbalığa maruz kalanların, siber zorba olanlardan daha çok intihar düşüncesine sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Ybarra ve ark. (2007) tarafından yapılmış olan bir araştırmada, gençlerin %35'inin siber mağdur olduğu belirtilmiştir.

Akgül (2018)'ün 13-20 yaş arasındaki 1211 ergen üzerinde yaptığı çalışmasında, ergenlerin %14,9'unun siber mağdur, %7,5'inin siber zorba olduğu görülmüştür.

Taştekin (2016) araştırmasında ergenlerin %63,3'ünün siber mağdur, %52,1'inin ise zorba-mağdur olduğu ifade etmiştir. Siber zorbalığın ergenler arasında ciddi bir problem olduğu belirtilmiştir.

Yapılan araştırmalar siber mağduriyetin etkilerini ve sonuçlarını daha fazla gün yüzüne çıkarmakta ve mağduriyetin net bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

2.3.2. Siber Mağduriyetin Nedenleri

Siber zorbalık da olduğu gibi siber mağduriyet yaşayan bireylerde de bireysel özellikler ve sosyal çevre etkeni oldukça önemlidir. Fakat siber mağduriyetin nedenleri hakkında net çıkarımlar yapılması mümkün değildir. Bazen bir faktör bazen de birbiri ile ilişkili birçok faktör mağduriyet durumuna zemin hazırlamaktadır.

Şiddet konusunda toplumun kadına ve şiddete bakış açısı oldukça önemlidir. Her kültür, kendi kültürel birikimine göre değişiklik gösterse de bu özelliği ile kadın ve erkeğe ayrı sorumluluklar yüklemektedir. Toplumsal cinsiyet ise kadın ve erkek cinsiyetlerinin üstlendikleri rollere bağlı olarak edindikleri sosyal kabuldür. Toplumsal cinsiyet çerçevesinde kadın ve erkekler rollerini yerine getirilirken, aynı zamanda sosyal yapı içerisinde hiyerarşik bir yapı da oluşmaktadır. Bu hiyerarşik yapıda erk sahibi olarak erkek desteklenmiştir. Erk ise çoğu zaman kadına şiddet olarak ortaya çıkmıştır. Şiddet başlı başına kökeni itibariyle sosyal bir sorundur. Siber zorbalık ise şiddetin sergilendiği bir zorbalık çeşididir. Yapılan araştırmalarla siber zorbalıkta da erkeklerin zorbalığa daha eğilimli olduğu, mağduriyet konusunda ise kızların erkeklere oranla daha fazla mağduriyet yaşadığı ortaya koyulmuştur (Akıncı-Çötök 2015; Ang ve Goh 2010b; Erdur-Baker ve Kavşut 2007; Kowalski ve Limber 2007; Li 2007).

Bireylerin yaş faktörü de siber zorbalıkta olduğu gibi mağduriyet durumunu da etkilemektedir. Ergenlik döneminde duygusal ve davranışsal açıdan ani değişimler gösteren bireyler, bu süreçte davranışlarını kontrol edemez hale gelebilmektedir. Bu dönemde aile içinde ortaya çıkan sorunlar ya da arkadaş ilişkilerinde yaşanan problemler yalnızlık duygusuna kapılan ve destek mekanizmalarının yitirdiğini hisseden bireyler için mağduriyet riskinin de artmasına neden olmaktadır.

2.3.3. Siber Mağdurların Türleri

Literatüre bakıldığında Olweus (2003)'un kurbanların *pasif kurbanlar (passive victims)* ve *kışkırtıcı kurbanlar (provocative victims)* olarak iki ana gruba ayırdığı görülmüştür.

2.3.3.1. Pasif kurbanlar (Passive victims)

Pasif kurbanların özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür;

- Kaygı düzeyleri yüksektir.
- Güvensizdirler.
- Maruz kaldıkları zorba davranışlar sonucu kendilerine olan güven düzeyleri ve sosyal becerileri düşüktür.
- Geçmişte yaşadıkları travma ya da istismardan dolayı acı duymaktadırlar.
- Fiziksel zayıflıkları nedeniyle kendini savunmada yetersiz ve çaresiz hissederler. (Satan 2006; Serin 2012)
- Zorba olan kişileri kışkırtmadıkları gibi kendilerini savunmak için bir şey yapmazlar. (Smith ve Sharp 1994)
- Fiziksel zayıflıkları nedeniyle akranlarının taleplerine karşı boyun eğicidirler ve zorbalığa maruz kaldıklarında az sayıdaki arkadaşları onları savunur. (Hanish ve Guerra 2000)
- Genellikle sessiz olan mağdurlar, ağlama veya kaçınma biçiminde tepki verirler. (Koç 2006)
- Akranları tarafından kendilerinin savunulmadığını düşünürler ve bu özelliklerinden dolayı kolay bir şekilde hedef olma olasılıkları yüksektir. (Koç 2006)

- Saldırgan olmadıklarından dolayı başkalarına taciz etme olasılıkları oldukça azdır. (Olweus 1994)
- Öfke düzeyleri düşüktür. (Perry ve ark. 1988)
- Kendilerini başarısız, çekici olamayan biri olarak görebilirler. (Olweus 1993)
- Genellikle kendilerini yalnız ve bir kenara itilmiş gibi hissederler. (Olweus 1994)

2.3.3.2. Kışkırtıcı kurbanlar (Provocative victims)

Genel olarak ifade edildiğinde zorbalığa uğradıklarında bu tür kurbanlar kızgınlıklarını karşı tarafa belli eden davranışlar sergilemektedirler. Bu durumda zorba olan kişi davranışının şiddetini daha da arttırabilmektedir. (Bıyık 2016) Ayrıca bu kurbanların büyük bir çoğunluğu bilerek diğer öğrencilerin düşmanlığını üzerine çekerler ve buna karşılık olarak kötü davranışlarla karşılaştıklarında bu durumdan şikayetçi olurlar. Bu kurbanların öfke düzeyi yüksek olduğundan ve saldırganlar davranışlar sergilediklerinden dolayı onlar “zorba kurbanlar” ve “aşırı saldırgan kurban” olarak nitelendirilirler. (Koç 2006)

Kışkırtıcı kurbanların özellikleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Çoğu zaman yalnızdırlar ve akranları tarafından izole edilirler. (Satan 2006)
- Saldırganlık sorunları nedeniyle çevrelerinde gerilim ve rahatsızlık yaratabilirler, bazılarında ise hiperaktivite sorunu olduğundan çevrelerinde bulunanlara rahatsızlık vererek onları kışkırtabilirler. (Satan 2006)
- Zorbalığa maruz kaldıklarında kolayca ağlayabilirler. (Satan 2006)
- Genellikle uzlaşma becerisine sahip olmayan, kavga çıkaran ve öğrenme güçlüğü yaşayan çocuklardır. (Satan 2006)
- Genellikle zorbalığın başlamasına ve şiddet düzeyinin artmasına neden olmaktadır. (Yaman ve ark. 2011)
- Yaşadıkları çatışmayı sürdürme eğilimleri vardır. Bu eğilimleri nedeniyle bu tür kurbanların zorbalıkla ilişkisi olduğu düşünülmektedir. (Satan 2006)

2.3.4. Siber Mağdurların Özellikleri

Genel olarak zorbalığa uğrayan bir çocukta görülebilecek bazı belirtiler Koç (2006) tarafından, Besag (1995) ve European Community Social Fund'den (2001) uyarlanarak aktarılmıştır. Bu özellikler ise şu şekildedir:

- Fiziksel açıdan zorbalar kadar güçlü değildirler,
- Çatışma çözme amacıyla şiddeti kullanmazlar,
- Aileleri ile yakın ilişkiler kurarlar ve evde geçirilen vakitlerden hoşlanırlar,
- Aşırı koruyucu aile tipine sahiptirler,
- Özel eğitime gereksinim duyma ya da kekeme olma gibi bazı özellikleri bakımından diğer öğrencilerden farklı özelliklere sahiptirler,
- Bilgisayar ve cep telefonu gibi farklı teknolojik araçlara sahiptirler,
- Çekingen, içe dönük, endişeli, pasif gibi özelliklere sahiptirler,
- Sosyal becerileri yeterli değildir ve kolay boyun eğler,
- Özsaygı düzeyleri düşüktür,
- Problemlere karşı çaresizlik hissi yaşarlar, yardım isteyemezler,
- Zorbalığa maruz kalmayı hak ettiklerine inanırlar. (Koç 2006)

Olweus (1993) ise mağdur olan öğrencilerin özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Çekingen, hassas ve dikkatlidirler,
- Fiziksel açıdan güçsüzdürler,
- Genellikle güvensiz ve mutsuzdurlar,
- Düşük özgüvene sahiptirler,
- Diğer akranlarına kıyasla intihar düşüncelerine sahip olma olasılıkları ve depresif olma oranları daha yüksektir,
- Çoğunlukla iyi bir arkadaşları yoktur.

Ergenlik dönemi, zorbalığa maruz kalanlar için en önemli risk faktörlerinden biridir. Bu gelişim basamağında yaşanan değişimler bu yaş grubunun ruhsal durumuna etki etmektedir. Ergenlikle birlikte kendini gösterebilen ergenlik depresyonu, düşük benlik saygısı mağduriyet durumu için risk faktörüdür.

Yukarıda bilgiler zorbalığa maruz kalan öğrencileri daha iyi tanımaya yönelik verilmiştir. Bu sorunla baş edilmek için zorbalığa maruz kalanların özelliklerinin bilinmesi bu öğrencilerle ilgili doğru göstergelerin değerlendirilmesi gerekmektedir.

2.4. ERGENLİK DÖNEMİ

Ergenlik döneminde zorbalık davranışlarının sıkça yaşanmaya başlaması ve internet teknolojisiyle birlikte bu davranışların sanal platforma taşınması durumu tehlikeli hale getirmeye başlamıştır. Dolayısıyla siber zorbalık ve mağduriyet için bir risk grubu olarak görülen ergenlik döneminin genel özelliklerinin ve döneme özgü sorunların iyi bilinmesi hem saldırgan davranışların anlaşılmasında hem de çözüm önerilerinin üretilmesi konusunda önemlidir.

2.4.1. Ergenlik

“Ergen” kavramı Batı literatüründe “adolescent” yerine kullanılmaktadır. Bu sözcük yapısı itibariyle bir süreci ifade etmektedir. (Yavuzer 1987)

Adölesan dönem, çocukluk döneminin bitişi ile başlayan, diğer gelişim basamaklarını çeşitli boyutlarda etkileyen ve fizyolojik erişkinliğe ulaşmaya kadar devam eden bir gelişim dönemidir ve toplumsal etkiler büyük önem taşımaktadır. (Parlaz ve ark. 2012). Yaşanan fizyolojik değişimlerin yanı sıra cinsiyet kimliğinin kazanıldığı, toplumsal yaşamda sorumluluk alma dönemi olarak da tanımlanabilmektedir (Dinçel 2006; Yıldırım 2010).

Ergenlik dönemi en hızlı iki büyüme gelişiminin gösterildiği evrelerden biridir. Bu dönemde ergen birey kendi bedeninde yaşanan değişikliklerin farkındadır ve kendisi için birtakım duygular içerisindedir. Üreme organlarıyla ilgili salgı bezlerinin büyümesi ve işlevini tamamlaması durumunda, fizyolojik açıdan ergenliğin de tamamlandığı kabul edilir. Biyolojik değişimle başlayan bu süreç bedensel, zihinsel ve ruhsal gelişimle son bulmaktadır. (Yavuzer 1987)

Ergenlik, insan yaşamının en umutlu ve en güçlü dönemidir; ancak bu dönemde birtakım kriz ve bunalımların ortaya çıkmaktadır. Bir gelişim aşamasından diğer bir gelişim aşamasına geçildiğinde yeni koşullara uyum sağlamak oldukça zordur. Dolayısıyla ergenlik dönemi, birçok sorunun ortaya çıkmasına neden olan bir bunalım dönemi olarak da adlandırılmaktadır. (MEB 2011) Çocuklukla öğrenilen ahlaki değerlerin yetişkin yaşamdaki değerler ile karşılaştırıldığı, bireyin toplumdaki yerini

ve cinsel kimliğini tanıdığı bir dönem olarak görülmesi nedeniyle kimlik bunalımı ön plana çıkmaktadır (Yıldırım 2010).

Ergenlik kavramının tanımı, yaş dilimleri içerisindeki yerinin saptanması farklı toplumlarda farklı yaklaşımlarla ele alınmaktadır. Sosyal ve ekonomik koşullar ile sağlık ve beslenmenin ergenliğe başlama yaşını büyük ölçüde etkilediği görülmüştür. İklim de bu dönemin başlangıcında etkin bir faktördür. Ilıman ülkelerde olgunlaşmanın daha erken başladığı bilinmektedir. (Yavuzer 1987)

Cinsiyet bakımında kızların erkeklere göre daha önce (2 yıl) olgunlaşmaları nedeniyle cinsler arasında da farklılıklara neden olmaktadır. (Yavuzer 1987). UNESCO'nun tanımında gençlik çağı 15-25 arasında iken Birleşmiş Milletler Örgütü'ne göre ise bu çağ 12-25 yaş aralığındadır (Kulaksızoğlu 2004). Ülkemizde bu dönem, kızlarda 10-12, erkekler de ise 12-14 yaşları arasında başlamaktadır (Yavuzer 1987). Bu çağda hızlı gelişim ve sürekli değişim gösteren bireyler anne-baba ve çevresi tarafından ne tam yetişkin ne de çocuk olarak algılanmaları söz konusudur. (Kulaksızoğlu 2004)

Bu dönem ile ilgili tanımlara kısaca bakıldığında;

Erikson, ergenliğin kimlik karmaşasının yaşandığı, normatif bir kriz dönemi olduğunu ifade etmiştir. (Dinçel 2006; MEB 2011)

Freud, ergenlik dönemini genital dönem olarak adlandırmaktadır. Bu dönemde cinsel ilginin kendi bedeni üzerine ve karşı cinse yöneldiği, dönemin sonlarında cinsel olgunluğa erişildiği belirtilmektedir. Aile içinde çözümü bulunamayan sorunların genital dönemde tekrar ortaya çıkabileceği ve sorunların çözülmediği takdirde bireyin yetişkinlikte bağımsız davranışlar sergilemekte güçlük yaşayacağı düşünülmektedir. (Bayrakçı 2007)

Hall (1916), ilkelikten uygarlığa geçiş, stres ve yeniden doğuş (MEB 2011),

Gessel (1936), içe dönüklük ve isyankarlık durumu (MEB 2011),

Piaget, varsayımların kurulduğu, mantıksal sonuçların çıkarıldığı soyut işlemler dönemi olarak ele almaktadır (Psikolojisi 2011).

Görüldüğü gibi literatürde ergenliğe ilişkin farklı tanımlar farklı yaklaşımlar ileri sürülmüştür. Bu tanımlar da zamana göre değişim göstermiştir. Günümüzde yapılan ergenlik tanımlarında da farklılık olduğu görülmüştür.

UNICEF (2011) ergenlik dönemini erken (10-14) ve geç (15-19) ergenlik olarak ikiye ayırmaktadır,

Derman (2008) ergenlik döneminin 3 evreden oluştuğunu dile getirmiştir. Bunlar: erken, orta ve geç ergenliktir. Erken ergenlik 12-24 yaş arası, orta ergenlik 15-18, geç ergenliğin ise 18 yaş dolaylarında başladığı, kimlik duygusunun bütünleşmesiyle sona erdiği belirtilmiştir.

Derman (2008)'a göre; “*erken ergenlik*” aşamasında bireylerde, fiziksel ve davranışsal değişiklikler oldukça hızlıdır. Büyümenin kızlarda erkeklerden daha önce gerçekleştiği bu dönemde, erken büyüme erkeklerin ruh sağlığı açısından olumsuz etkiler göstermese de kızlarda daha düşük benlik saygısı ve yüksek depresyon gibi durumlar gözlenmektedir. Dış görüntüleri konusunda da çeşitli kaygılar yaşayan ergenler, hızlı gelişime uyum sağlama ve baş etme davranışları gösterirler.

Ergenler bu dönemde, kendilerini çevreleyen kültürel yapının kabul ettiği ideal vücut ölçülerinin etkisinde kalarak beden imgesi oluşturmaya başlar. İdeal ölçüler akran grupları, aile ve toplum tarafından belirlenir ve televizyon gibi medya unsurları da beden imgesini etkileyen unsurlar içinde görülmektedir.

Ergenlerde önemli değişimlerden biri de üreme olgunluğunun fark edilmesidir. Bu aşamada ergenin toplumsal olarak bazı cinsiyet rollerinin edinebilmesi beklenir. Ayrıca bu dönemde akran grupları önem kazanır. Aynı cinsiyetten olan arkadaşlıklar önemlidir. Akran grupları ergenlerin ilgi alanlarını büyük oranda etkilemektedir.

“*Orta ergenlik*” aşaması farklı bir birey olma yolunda ilerleme kaydedilen bir evredir. Farklı bir birey olduğunu kabul ettirme çabaları yoğun olarak görülür. Bireyselleşme sürecinde duygusal açıdan anne babalarından uzak durma çabası içindeyken, aynı zamanda akranlara ve özellikle karşı cinse yapılan duygusal yatırım, kendilerini her şeyi yapabilir olarak görmeleri ve kendilerine gelebilecek riskleri görememeleri ebeveynleri ile çatışma sebepleri haline gelebilmektedir. Bu dönemde de yine akranlarıyla olan ilişkileri oldukça önemlidir. Akranlar tarafından sevilme veya beğenilmek benlik saygılarının artmasında önemliyken aynı zamanda beğeni görmemek ve sevildiklerini hissetmeme durumu da benlik saygılarının azalmasına neden olabilmektedir.

“*Geç ergenlik*” aşaması ise akademik ve sanatsal arayışların, sosyal bağların oluştuğu, ergenin kendisini tanıdığı ve kendine topluma ait hissetme duygusunun

geliştiği bir dönemdir. Bu dönem, Erikson’un kuramı ile açıklanmaya çalışıldığında kimlik gelişiminin yaşandığı, çatışmaların ve kazanımların da olduğu bir dönemdir. Her dönem kendisinden sonra gelen döneme basamak oluştururken, önceki kazanımlardan olmadan kimlik duygusu geliştirmek zordur. Ergenliğin başından itibaren kazanılan beceriler, duygular kimlik duygusunu meydana getirir. Kimlik duygusu geliştirebilen gençler de ise ait olma duygusu, bir yere bağlanma duygusu kazanılır, geleceğe olan ilgi de artış gözlenir. (Erikson 1959)

2.4.2. Ergenlik Döneminde Bedensel Gelişim

Hızlı bir büyüme evresi olarak karşımıza çıkan ergenlik döneminde ilk etapta bedensel gelişim göze çarpmaktadır. Ergenliğin başlangıcının en belirgin habercisi olan boy uzaması, kas ve kemiklerin büyümesiyle birlikte vücut ağırlılığının artışı, beden şekli ve oranlarındaki değişimler fiziksel büyümenin karakteristik özelliğidir.

Bedensel değişimlerin yaşanmasıyla başlayan bu dönem, duygusal, zihinsel ve sosyal olgunlukların da temelini oluşturmaktadır. Ergenin hipofiz bezindeki büyüme hormonu salgılaması sonucunda cinsel açıdan olgunlaşma ve kısa süre içinde boy uzaması meydana gelmektedir. Hipofiz bezinin salgıladığı hormonlar, i salgı bezleri, troid ve adrenal (böbreküstü) bezlerini etkilerken aynı zamanda erkeklerde testikllerin, kızlarda ise yumurtalıkların büyümesini sağlamaktadır. Dolayısıyla dışta cinsel organlardaki değişimler, ite ise hormonal değişimler karmaşık bir biçimde birbirleriyle ilişkili olarak işlev görmektedirler.

Bu dönemde birey kendinden meydana gelen değişimlerin farkındadır. Meydana gelen değişimlerle yeni duygular içerisine giren bireyde, karşı cinse yönelik ilgisinde de artış meydana gelir. Bu noktada cinsel büyümenin ve cinsel olgunluğa ulaşmanın yaşanan tüm fizyolojik gelişim ve olgunlaşma ile ilişkili olduğu göze çarpmaktadır. Cinsel açıdan yaşan gelişmeler ergenin davranışlarını etkilerken, aynı zamanda bedensel değişimler bireyin uyumsuzluğuna da neden olduğu düşünülmektedir.

2.4.3. Ergenlik Döneminde Bilişsel Gelişim

Mantıksal düşünme açısından yetişkinlik düzeyine yaklaşılan 11 yaş civarında başlayan bu dönem, “Formel-Soyut işlemler Dönemi” olarak adlandırılmıştır. 7-8

yaşlarından itibaren sosyalleşme süreci içerisinde giren çocuklar, 11-12 yaşlarında ise kuralları anlama, görüş alışverişinde bulunmaya başlamıştır. Bu dönemde ergenler tahmin ve varsayımlar ileri sürülebilir, varsayımları sınımadan geçirebilir, soyut düşünebilir ve genelleme yapabilir. Birçok açıdan düşünebilme ise ergene düşünce esnekliği kazandırır. Ergen artık kendisine ve üyesi olduğu gruptaki görüşlere tarafsız bakış açısıyla bakabilir, toplumun gelenek ve göreneklerine karşı tutum değiştirebilir. (Ahioğlu-Lindberg 2011)

Ergenlik döneminde çocuğun daha üst düzeyde dengeye ulaştıran şey, somut işlemler dönemindeki kazanımlarına ek olarak yeni kazanımlar etmeye başlamasıdır. Bu dönemi çocukluktan ayıran en önemli fark ergenin soyut ve somut gerçekliği göz önüne alabilmesidir. Bu dönemdeki birey hayata ilişkin karşılaştığı problemleri bilişsel yapıları kullanarak sorgularken, ergene yardımcı olan bilişsel yapılar; var olanla yetinmeyip, problemi sorgulayıp yeni çözüm yolları üretebilmesini sağlamaktadır. Ancak buradaki en önemli sınırlılık, ergenlikte ortaya çıkan benmerkezciliktir. Soyut düşünme becerisinin etkisiyle kendilerine dönük olmaya başlayan ergenler, kendi düşünceleri ile diğerlerinin düşüncelerini ayırt edememektedir. Benmerkezci düşünce ile ergen kendisinin herkesin düşüncelerinde merkezde olduğuna inanmasına yol açmaktadır. (Ahioğlu-Lindberg 2011; Yavuzer 1987)

2.4.4. Ergenlik Döneminde Duygusal Gelişim

İnsan yaşamı boyunca çeşitli uyarıcıların etkisiyle çeşitli duygular yaşar. Sosyal çevreyle olan etkileşim bireye az ya da çok duygular yaşatır. Duygular, birey olmanın en temel unsurudur. Bireyin sosyalleşmesinde duyguların önemli bir rolü vardır. (MEB 2013)

Duygulardaki değişim ve gelişim doğumdan itibaren başlayan ve ömür boyu devam eden bir süreçtir. Ergenlik dönemi ise duygulardaki gelişimin ve değişimin en yoğun yaşandığı dönemdir. Bu dönemi çocukluk döneminden ayıran fark ise; çocukların kıskançlık, mutluluk gibi çevrelerine yansıtıran belli etmemeleridir.

Ergenlik döneminin en belirgin duygusal özellikleri (MEB 2013);

- **Duygu yoğunluğunda artış:** Kıskançlık, kızgınlık, mutluluk gibi duyguları ifade ederken yoğunluk görülür. Yaşanan coşku ve taşkınlıktan dolayı duyguları dışa vurma ihtiyacı doğar.
- **Duygulara istikrarsızlık:** Ani iniş çıkışlar ve istikrarsızlık vardır. Çabuk öfkelenir ya da çabuk sinirlenilebilir.
- **Karşı cinse ilgi:** Beğenilme arzusu hakimdir. Saf duygularla yaşanan aşk bazen platonik olarak yaşanabilir.
- **Hayal kurma:** Ergenler, isteklerini hayallerinde canlandırır. Genellikle bu hayaller karşı cinsle ilgili ya da meslek sahibi olma, üniversitede okuma gibi gerçekleşmesini istediği şeyler hakkındadır. Hayal kurmanın yoğun yaşanması “gündüz rüyası” olarak adlandırılır.
- **Yalnız kalma isteği:** Ergenlik döneminde yalnız kalma isteği her iki cins içinde geçerli bir durumdur. Bu dönemde ergenler içe dönebilir, yalnız kaldığında kendisindeki değişiklikleri düşünüp yeni durumuna alışmak isteyebilirler.

Uzun ve dengeli bir davranış dönemini ardından gelen adölesan dönem çocuk için oldukça zordur. Bu dönemde yeni bir kişiliğe dönüşme çabası, duygusal dünyasında bazı çelişkiler yaşaması dikkat çekmektedir. Yalnızlık isteği yanında bir gruba katılma, yetişkinleri hor görmenin yanında ona dayanma ya da umutsuzluğa karşı geleceğe coşkuyla yönelme bu dönemin önemli çelişkili duygularındandır.

Her evreye uyum sağlama, sıkıntıları da beraberinde getirmektedir. Uyum sağlama, davranışlarda değişiklik gerektirir ve ergen artık çocukluk çağındaki alışkanlıklarının ve düşüncelerinin yetersiz olduğunu fark eder. Duygusal gerginlik de geçmiş alışkanlıkların yerine yenilerinin kazanılmaya çalışıldığı noktada ortaya çıkar. Çevresel faktörler de ergenlerde güvensizlik duygusu yaratabilir ve bu da duygusallığa neden olur. Sosyal baskıyla ortaya çıkan güvensizlik duygusu ancak aile içinde sosyal ve duygusal etkileşim açısından sağlıklı bir çocukluk dönemi geçirebilen bireyler tarafından daha kolay çözülebilir.

Kuşaklar arasında var olan farklılıklar ebeveynler ile ergenler arasında yeterli ilişki kurulamamasına neden olmaktadır. Ergenin davranışlarından dolayı ebeveynleri tarafından çocuk olarak görülmesi genci zaman zaman isyan ettirmektedir. Çocukluk yıllarında dostça ilişkiler kurabilen ebeveynler ise bu sağlıklı iletişimi ergenlik döneminde de devam ettirdiğinde, ergen için gerekli olan rehberlik işlevi de yerine getirilmiş olur. Sağlıksız iletişim kalıpları içerisinde büyüyen bir ergenden yeni

durumuna kısa bir süre içinde uyum göstermesini beklemek çevreye uyumunu daha da güçleştirmektedir. Bu noktada ebeveynler baskıyla oluşturulan güvensizlik yerine gence değer verildiği göstermeli ve kişilik sahibi olduğu hissettirmelidir. İsteklerinin, yeteneklerine ve gereksinimlerine uygun şekilde desteklenmesi sağlanmalıdır.

2.5. ERGENLİK DÖNEMİNDE ERGEN-EBEVEYN İLİŞKİSİ, İLETİŞİMİ VE ZORBALIK DAVRANIŞLARI

Aile ilişkileri, insan ilişkilerinin sergilendiği bir sahne olarak düşünülmelidir. Bu sahne üzerinde çocuk, insan ilişkilerini gözlemler ve yaşama olanağı bulmaktadır. Çevre ile olan ilişkileri belirleyen iş birliği, uzlaşma ve anlaşma gibi olumlu nitelikler ailede kazanılmaktadır. Anlaşmazlık gibi olumsuz durumlarda ise takınılacak tutumlar da aile içinde öğrenilmektedir. (Yörükoğlu 1998) Dolayısıyla ergenlik döneminde gencin içinde doğup büyüdüğü ortamda yer alan ailedeki etkileşimler, ebeveynleri ile olan ilişkileri, kazandığı tutum ve görüşleri, çocuğun fiziksel, sosyal ve kişilik gelişimi onun hayatının birçok boyutunu etkilemektedir. (Bozdemir ve Gündüz 2016)

2.5.1. Ergen-Ebeveyn İlişkileri

Ergenlik döneminde gençlerin üstlenecekleri pek çok görev ve önemli kararlar vardır. Çocukluk döneminden farklı olarak bu süreçte kendini tanıma, kim olduğunu keşfetme, mesleğini belirleme çabası içindedirler (Kocayörük 2010). Kritik bir dönem olarak kabul edilen ergenlik döneminde, özerlik ihtiyacı ön plana çıkmakta ve aile, akran ilişkilerinde değişimler dikkat çekmektedir. Bu dönemde ergen bireyler, anne babalarından ayrılmaya meraklıyken bir yandan yetişkinliğin sorumluluğu üstlenmekten çekinmektedirler (Villard 2017).

Erikson (1968) tarafından ergenlik dönemi (12-21 yaş arası) “Kimlik Kazanmaya Karşı Kimlik Karmaşası” dönemi olarak tanımlanmıştır. Kimlik karmaşası ile karşı karşıya kalan bireyler bu süreçte sorunlarını etkili bir biçimde çözebildiklerinde sağlıklı bir kimlik geliştirirken, sorunlarını çözemeyen ergenler ise yaşamlarını bazı güçlüklerle sürdürmek zorunda kalmaktadır. (E.Marcia 1989) Bu dönemin başarıyla atlatılabilmesinde, çatışmaların başarılı bir şekilde çözüme ulaştırılabilmesinde ve yeni görev ve değişikliklere uyum sağlamaya çalışmasında bireyler için ebeveyn desteği

oldukça önemlidir. (Villard 2017) Bireyselleşmeye saygı duyulduğu, güven duygusunun hissedebildiği aile ortamında ergenler, gelişim aşamalarını başarı ile tamamlamaktadır. Birincil sosyal çevre olarak aile üyeleri arasında güven ilişkisinin varlığı ve bireylerin aile desteğini alabilmeleri yetişkinliğe hazırlanmalarında temel destek noktasından biri olarak görülmektedir. (Kocayörük 2010)

Ergenlik döneminde mantıksal akıl yürütme, arkadaş ilişkilerinde görülen değişimler, bağımsızlık kazanma isteği ergen ebeveyn ilişkilerinin niteliğine etki eden faktörlerdir. (Santrock 2012). Yetişkinliğe hazırlanıldığı bu dönemde ergen ebeveyn ilişkisi özerklik ile birlikte yeniden şekillenmekte, çocukluktan farklı olarak bu dönemde ergen ve ebeveyn arasındaki fikir ayrılıkları artış göstermektedir. Dolayısıyla çatışmalar ortaya çıkmaktadır. (McKinney ve Renk 2011) Ergen ile anne baba arasında yaşanan anlaşmazlıkların yaratan en önemli sorunlar, anne-babadan koparak bağımsızlığını elde etme çabasından ortaya çıkmaktadır (Oskay 1986). Ergenlik öncesi dönemde ebeveynler çocuklarını genellikle söz dinleyen, ebeveynleri ile iş birliği içinde olarak görmektedirler. Çocuklar da ebeveynlerini her zaman haklı, her şeyi bilen kimseler olarak algılamaktadır. Ergenlik öncesi dönemde doyum sağlayan, mutlu ve güvenli hissettiren bu aile ilişkileri kendi kimliğini elde etme sürecinde -yetişkinlik rollerine hazırlanmaya başladığında- aileye bağımlı çocuk ilişkisinin yerine genç, ebeveynlerden duygusal ve psikolojik bağımsızlık çabası içine girmektedir. Çünkü bu çağda genç kendini çocukluktan ve ebeveyn hakimiyetinden kurtarma çabası içindedir (Oskay 1986).

Bağımsızlık kazanma arzusuyla ergenler bir karmaşa içerisinde kendisini bulmaktadır. Çocuklukta yaşadığı bağımlılık ne kadar güvenli bir ilişkisi ise, bağımsızlık kazanma yolu ona o denli karmaşık gelmektedir. Genç bireyin kendi içerisinde yaşadığı çelişkili duygular, bağımsızlık çabası yolunda küçük tepkilerden saldırganlığa varan çeşitli davranışlara dönüşebilmektedir. Aynı şekilde davranış değişiklikleri anne-babanın tutumunu da etkilemektedir. Ailenin reddedici tutum geliştirmesi, çocuğun gereksinimlerine kayıtsız kalınmasına ve çocuğun bir yük olarak hissettirilmesine neden olur. Bu durum anne baba ve ergen arasında çatışmalara neden olmaktadır. (Laursen ve ark. 1998; Oskay 1986)

Genellikle bu durum;

- Ebeveynlerin ergenlerin bireyselliklerine saygı duymadıkları,

- Karar verme özgürlüklerini kullanmalarına engel oldukları,
- Ebeveynleri tarafından eleştirildikleri,
- Yetişkinler tarafından yapılan nasihatler duydukları,
- Okul başarısı konusunda eleştirildikleri,
- Anlaşılamadıkları,
- Eve giriş-çıkış saatlerinin sınırlandırıldığı,
- Arkadaşları ile olan ilişkilerin izlendiği gibi durumların oluşmasından duydukları rahatsızlık nedeniyle ortaya çıkmaktadır (Laursen ve ark. 1998; Oskay 1986).

Ebeveynlerin ergenler ile kurdukları ilişkinin düzeyi ve karşılıklı özgüven duygusu ergeni olumlu ya da olumsuz yönde etkileme özelliğine sahip olduğu bilinmektedir. Anne-babaların birbirleri ve çocukları arasında ilişkisinin sağlık olması ergenlik çağındaki bireylerin güven duygusunu olumlu etkilerken, çatışmaların ve sağlıklı ilişkinin varlığı ise onların psikolojik durumlarının bozulmasına ve çevreleri ile olan ilişkilerinin bozulmasına yol açmaktadır. Bozulan ilişkiler ergenin gruptan dışarı itilmesine ya da saldırgan davranışlar sergileyen gruplara yönelmesine sebep olmaktadır. (Avcı 2006)

Literatürü incelediğimizde, zorbaca eylemlere maruz kalma ve bu eylemleri uygulama da ailenin önemli bir etkidir (Akgün 2005). Ailenin model olma ve sosyal pekiştirme yoluyla çocukların çevreleri ile olan ilişkilerini etkilediği ve aile ilişkilerinin zorbalığın önemli bir yordayıcısı olduğu düşünülmektedir (Bowers ve ark. 1994). Bireyin sosyalleşme sürecinin en önemli parçası olan aile, çocukların bilişsel, sosyal ve duyuşsal gelişimlerini etkilemektedir (Swearer ve Espelage 2004). Çocuğun anne babası ile erken yaşlarından itibaren kurduğu ilişkinin niteliği gelecekteki davranışlarının belirleyicisidir (Özada ve Duyan 2018). Ayrıca ailenin büyüklüğü, kardeşlerin sayısı ve yaşları, ekonomik problemler, ebeveynlerin arasındaki çatışma durumu, aile içinde yaşanan sağlık problemleri de zorbalıkta önemli faktör olarak görülmektedir. (Field 2003; Jansen ve ark. 2012)

Literatürde zorbalık davranışlarının ailesinde şiddet gören çocukların zorba ve mağdur olma oranlarının daha fazla olduğu bildirilmektedir. Zorbalık davranışlarının aile faktörü ile ilişkisini inceleyen araştırmalarda;

- Zorba olanların ailelerini daha fazla düşmanca algıladıkları (Stevens ve ark. 2002),
- Düşük problem becerilerine sahip olan ailelerin çocuklarının daha fazla zorbaca davranışlar sergilediği (Loeber ve Dishion 1984),
- Aileleri ile tutarlı bir ilişkisi olmayan çocukların zorbalık yaptığı (Connolly ve O'Moore 2003),
- Zorbaların veya mağdurların ailelerinde güç dengesizliğinin bulunduğu (Bowers ve ark. 1992) bilgisi yer almaktadır.

Görüldüğü gibi araştırmalar, ailenin, zorba davranışları uygulama ve bu davranışlara maruz kalmada önemli bir belirleyici olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Ergenlik döneminde yanlış anne-baba tutumları, cezalandırmanın yaşa uygun verilememesi, cezalandırmaların vurma veya dayak şeklinde olması ve anne-baba ve çocuk arasındaki iletişimsizliğin varlığı çocuklarda saldırgan davranışların görülmesine sebep olmaktadır. Bu açıdan, çocukların kimlik gelişimi için zorba davranışların önlenmesinde ailenin katılımının sağlanması önemli görülmektedir.

2.5.2. Aile İçi İletişim

Tarihsel süreç içerisinde ailenin oluşumu ile ilgili üç açıklama yapılmıştır. İlk açıklamada aile yapısı üzerine durulmuştur. Çekirdek aile geniş aileden farklı olarak aynı evi paylaşan bireyler şeklinde açıklanırken, geniş aileler biyolojik ve yasal çerçevede birbirine bağlı bir grup bireyden oluştuğu şeklinde açıklanmıştır. İkinci açıklama ise, ailenin görevleri üzerine odaklanmaktadır. Aile, en az bir yetişkin üye ve bir veya daha fazla üyeden oluşan psiko-sosyal grup olarak adlandırılmıştır. Üçüncü açıklama ise transaksyonel sürece önem verilir. Aile yakın kişilerden oluşan bir grup olarak tanımlanmakta, aile grup kimliği olan kuvvetli bağlara sahip, bir geçmişi ve geleceği olan bir birimdir. (Fitzpatrick ve Wamboldt 1990; Nazlı 2014)

Ailenin güçlendirilmesi noktasında ise aile içi iletişim konusu oldukça önemlidir. Bireyin yaşamı iletişime dayalıdır ve birey doğumundan itibaren iletişim ağlarının içerisinde (Çalışkan ve Aslander 2014) Günümüzde ailelerin iletişime fazla zaman ayırmaması, günlük yaşamda aile üyeleri arasında yapılan sohbetlerin azalması bu durumun nasıl çözülebileceğine dair sorularını akıllara getirmektedir.

İletişim, duygu, düşünce ve bilgilerin diğer bireylere anlatılmasını ifade etmektedir. İletişim sadece konuşmak değil aynı zamanda neyi, ne zaman, nerede ve nasıl söylenmesi gerektiğini bilmek, dikkati yoğunlaştırarak karşınızdaki kişinin verilen mesajı anlayıp anlamadığını kontrol etmektir. (Yılmaz 2013) İletişim bilimi, insanla ilişkili bir bilim dalıdır. İletişimin sadece kişiler arası bir araç olarak görülmesi yanlış bir yorumdur. İletişimde ruhsal süreçler de oldukça önemlidir. Bu durum iç ruhsal iletişim şeklinde adlandırılmıştır. Çocukluk yıllarındaki aile yaşantısı, çocuk tarafından ebeveynlerin algılanışı, belli kişiler ile kurduğu ilişkiler sonraki ilişkilerini de etkilemektedir. İlk yaşantılar içselleştirilir ve çocukluk yıllarındaki yaşantıları yetişkinlik yıllarındaki davranışlarına da etki eder. (Brennan ve Wamboldt 1990; Nazlı 2014) Aileyi diğer toplumlardan ayıran en önemli özelliği bireyler arasındaki yaşanan iletişimin derinliğidir. Bu varsayım ile aile bireylerinin birbirini tanıdığı, güven duygusunun geliştiği ve birbirlerini anladıkları kabul edilmektedir. (Çalışkan ve Aslander 2014)

Davranışları ile örnek olan ebeveynlerin ahlaki değerleri ve hayata olan bakış açıları da çocuğun dünyasını büyük ölçüde etkilemektedir.(Çalışkan ve Aslander 2014) Bireylerin şu anki aile fonksiyonları, geçmişte kendi aileleri ile olan yaşantılarına dayanır. Aile geçmişi, bireyin şu anki aile yaşamını etkileyen temel belirleyicilerdendir.

Glaser ve Glaser (1995)'e göre, bireylerin şu anki aile yaşantılarında geçmişin izleri vardır. İletişim kalıpları yıllar öncesinin bir tekrarı gibidir. Benzer şekilde Brennan ve Wamboldt (1990) da bireylerin eşleri ile olan ilişkilerinin ebeveynlerin ilişkilerine benzediğini ifade etmiştir.

Olumlu ilişkiler geliştirebilen ailelerin ön önemli özelliklerinden biri de birbirleri ile kurdukları sağlıklı iletişimdir. Her aile zaman zaman güçlükler ile karşı karşıya kalabilir fakat sağlıklı aileler karşılaştıkları sorunları kolay şekilde çözümleyebilirken sağlıklı aile yapısı içerisindeki problemler ise ailenin dağılmasına dahi sebep olabilmektedir. Humphreys (1998)'in ileri sürdüğü sağlıklı ve sağlıklı ailelerdeki iletişim kalıpları Tablo 4'de sıralanmıştır.

Tablo 4. Sağlıklı ve sağlıklı aile iletişim kalıpları

Sağlıksız Aile İletişim Kalıpları		Sağlıklı Aile İletişim Kalıpları
Denetleme	Fazla eleştirme	Özgür bırakma
Yargılama	Kişiselleştirme	Yargılamama
Nötrale etme	Günah keçisi yapma	Empati
Katılık	Üçgenleme	Hazır olma
Üstünlük taslama	Hedef değiştirme	Açık olma
Fazla kabullenme	Çifte mesaj	Tutarlılık
		Aktif dinleme

Kaynak: Humphreys (1998)

Aileler, birbirleri ile ilgilenme, uzlaşmaya varma ve konuşma eğitimine göre üçe ayrılmaktadır. Bu aileler; koruyucu, çoğulcu ve uzlaşmalı ailelerdir. İletişim biçimleri ise aşağıda özetlenmektedir.

2.5.2.1. Koruyucu aileler

Bu tip aileler genellikle babanın toplum içerisinde liderlik rolünü, annenin ise geleneksel rollerini sürdürmesi gerektiğini düşünürler. Tartışmadan kaçınılır ve sözlü saldırganlık davranışları fazladır. Erkekler atılgan ve yetenekliken, kadınlar hem kadınlık hem de erkeklik rollerini sürdürmekte yetersizdir.

Geleneksel rollere sıkı sıkıya bağlı olan bu aile tipleri, erkek çocuklarına karşı daha hoşgörülü iken kız çocukları aileleri tarafından kısıtlanmaktadır. Erkek çocukların saldırganlığı hoş görülür. Kızların ise pasif ve kavgadan uzak durması beklenmektedir.

Bu aile tipinde iletişim oldukça azdır. Aile meseleleri tartışmalara kapalıdır. Aileler çocuklarından itaat etmelerini bekler. Özellikle kız çocuklarına yapılan baskı onların başarılı bir sosyal etkileşim geliştirememesine neden olmaktadır. (Çakmak ve Koçyiğit 2017; Nazlı 2014)

2.5.2.2. oğulcu aileler

Bu aile tipinde erkekler geleneksel rolleri içinde tanımlanırken, kadınlar hem erkek hem de kadın rollerini birlikte benimsemektedir. Ebeveynler atışma çözümünde başarılı iken, bazı konularda tartışma esnasında saldırgan davranışlar gösterebilirler. Erkek ocuklar için geleneksel roller geçerliiyken, kız çocuklar için beklentileri yoktur.

Aile içinde çocukların özgürce konuşma ve düşünme özgürlükleri vardır. Bu konuda cesaretlendirilirler. Aile içinde açık iletişime destek verilir. Çocuklar üzerindeki beklentiler için baskı yapılmaz. Bu tip aileler iletişim açısından güzel bir örnek oluşturur. Kız çocukları atılgan bir iletişim biçimi sergileyebilirler. (akmak ve Koçyiğit 2017; Nazlı 2014)

2.5.2.3. Uzlaşmalı aileler

Bu aileler geleneksel rollere sahiptir. Anne ve babanın geleneksel rolleri sürdürmesi gerektiğine inanırlar. Erkek liderlik rolünü üstlenirken, kadın şefkatli, sıcak rolünü üstlenmektedir. Konuşma ve uzlaşmaya varma oranı yüksektir. Çocukların fikirleri dinlenir ve aileyi bozmayacak şekilde özgür düşünmeye teşvik edilir. Bu tip aileler, çatışmaları genellikle başarılı bir şekilde özerler.

Bu tip aileler genellikle geleneksel rollere bağlı kalma noktasında çocuklarına baskı yaparlar. Erkek çocukları daha az engellenirken, kız çocukların saldırganlığına engel olunur. Kız çocuklarının kadınlık rollerini benimseyerek sosyalleşmesine dikkat edilir. Genel anlamda bakıldığında ise geleneksel rollere sıkı sıkıya bağlı olan aileler çocuklarının her davranışlarına karşı hoşgörölü değildirler. (akmak ve Koçyiğit 2017; Nazlı 2014)

Aile içi iletişim konusu eşler arası iletişimi, ebeveyn-ocuk iletişimini, kardeşler arası ve kuşaklar arası (yetişkin, yaşı) iletişimi kapsamaktadır. Bu iletişim biçimlerinde bireylerin özerkliklerine saygılı olunması esas alınmalıdır. Sağlıklı bir iletişim biçiminin hayata geçirilmesi ve mutlu bir aileye sahip olunması için ailenin birtakım gereksinimleri bulunmaktadır. Yılmaz (2013), ailenin temel gereksinimlerini aşığıdaki gibi açıklamıştır.

- **Güven Duygusu:** Aile ortamında bireyler emniyette olduğunu, dış ortamdaki tehlikelerin aile içine giremeyeceği duygusunu hissetmek ister. Aile içinde kazanılması gereken güven duygusunda, ev içinde çocuğun ne kadar güvenli olduğu unutulmaması gereken bir konudur. Çocuğun aile içinde şiddete maruz kalma durumuna ve çocuğun yaş dönemine uygun olmayan internet ortamının yaratabileceği gibi tehlikelere karşı korunması gerekmektedir. Güven duygusu oluşmayan çocuk, dış çevreye yönelerek aile ile olan bağlarını koparabilmektedir.
- **Değerli Olma Duygusu:** Çocuklara “Ben değerliyim” duygusunu aile içinde hissettirilmesi önemlidir. Fakat bu değer aile içinde hissettirilmezse çocuk bu gereksinimi başka yollarla kazanmaya çalışmaktadır. Ergenlik döneminde bulunan erkek çocukları kurdukları çeteler yoluyla çocukların kendisini önemsiz hissettiği aile ortamına karşı tepki oluşturabilirler.
- **Yalnızlık ve Dayanışma Duygusu:** Bireylerin hissettikleri güven ve dayanışma duyguları aile ortamı dışında karşılaştıkları stres durumlarına karşı duruşlarını etkilemektedir. Aynı zamanda dış dünyanın sıkıntı ve kaygılarından kendisini koruyabilme özeliğine sahiptir. Aile ortamında yaşanan güven duygusu bireylerin çevresindekilere de güven duymasını sağlarken, aile içerisinde bu duyguya sahip olamamış bireyler yoğun stres ve gerginlik yaşayabilmektedir.
- **Sorumluluk duygusu:** Aile sisteminde başlayan sorumluluk duygusunu sadece anne baba değil, çocuklar da paylaşmaktadır. Davranışları ile örnek olan ebeveynler tüm sorumluluğu kendi üzerinde topladıklarında çocuklar sürekli başkalarının denetiminden kurtulamayan bireyler olarak yetişir. Ebeveynlerin bu tutumu ayrıca davranışlarının sorumluluğunu üstlenmeyen, yaşanan olaylardaki sorumluluğu sürekli olarak başkalarına yükleyen bireyler olmasına neden olmaktadır.

2.5.3. Ergen-Ebeveyn İletişimi

Anne-babaların çocuklarına olumsuz cezalandırmaları dışında çocuklarını sorumlu ve iş birliğine yatkın bir şekilde yetiştirebilmeleri ancak onlarla kurdukları sağlıklı bir iletişime bağlıdır. Bunun tek yolu ise önce çocuğu dinlemek ve söylediğini anlamaya çalışmakla mümkündür. (Nazlı 2014; Yavuzer 1987)

Ergen-aile ilişkisinde de iletişimin önemli olduğu düşünülmektedir. Ergenin en fazla iletişim kurma şansına sahip olduğu ortam, aile ortamıdır. Ebeveynlerin çocuklarını desteklemeleri ve sağlıklı bir iletişim kurmaları oldukça önemlidir. Denham ve Auerbach (1995), okul öncesi dönemde çocukları ile iletişim içinde bulunan annelerin çocuklarının gelişimine olumlu etki yarattığı ve çocukların kendilerini daha iyi ifade edebildiklerini belirtmiştir.

Çocuğun kişiliğinin gelişiminde iletişim etkilidir. Cüceloğlu (2014), çocukluk yıllarında değerli olduğunu hisseden bireyler yaşamlarının devamında da değerli olduğuna inandığını belirtmektedir. Çocuğa kabul edildiğini hissettirebilmek için öncelikle onu tüm duygularıyla kabul etmek gerekmektedir. Bu noktada destekleyici tavırlar görebilmesi, tercihlerine saygı duyulması oldukça önemlidir. İstemeyen bir davranış görüldüğünde ise kişiliğin değil davranışın eleştirilmesi gibi noktalara dikkat edilmesi gerekmektedir. (Önder 2003)

Bazı araştırmacılar iletişim ortamının ergenin ebeveynlerini olumsuz algılamalarında da etkili olduğunu göstermektedir. Ebeveyn ergen arasındaki sağlıklı iletişimin; ergenlerin suç işleme oranını azalttığı (Clark ve Shields 1997), başarıyı arttırdığı (Wentzel 1994), televizyonun etkisinden kurtarmada (Kramer 1981), cinsellik ve bağımlılık gibi konularda önemli olduğu bulunmuştur (Gardner 1996).

Ayrıca; intihar ve madde bağımlılığına eğilimli olan ergenlerin ebeveynleri ile sağlıklı iletişimde oldukları düşünülmektedir (West ve ark. 1987).

Ebeveyn-ergen arasındaki iletişim, çocuklar üzerinde çok fazla etkiye sahiptir. Ebeveynlerin benlik saygısı, yalnızlık, roller, vs. özelliklerin benzerlik gösterdiği gibi ebeveynlerin iletişim anlayışları da çocukların iletişim anlayışları ile benzerlik göstermektedir. (Nazlı 2014)

İletişim benzerlikleri ile ilgili Martin ve Anderson (1997), üç iletişim biçimini dile getirmiştir. Bunlar atılgan, tartışmacı ve sözel saldırgan iletişim biçimleridir.

2.5.3.1. Atılgan iletişim

Bu iletişim biçimi, üstün ve güçlü olmayı gerektirir. Birey hakkını korurken saldırgandır fakat bu saldırganlık başkalarının haklarını ihlal etme anlamında değildir. İletişimi başlatma ve sonlandırma yeteneğine sahip olmayı kapsamaktadır. Atılgan

olan kişiler iletişim kurmada oldukça yeteneklidir. Atılğan ebeveynlere sahip olan ergenler, anne-babasından kendi haklarını korumayı öğrenirler. Atılğan iletişimi geliştirme olasılıkları yükselir. Ancak atılğan ebeveynlere sahip olmayan ergenlerde bu iletişim modelini geliştirme şanslarının azaldığı düşünülmektedir. (Nazlı 2014)

2.5.3.2. Tartışmacı iletişim

Tartışmacı iletişimin temelinde yapıcılık bulunur. Çünkü tartışmacı bireye değil konu üzerine odaklanmaktadır. Bu iletişim biçimini kullanan ebeveynler tartışma esnasında saldırgan olabilirler. Genellikle araştırmalar erkeklerin iletişim biçimi olarak bu modeli daha çok kullandıkları dolayısıyla erkek çocukların babalarını model alarak daha çok bu iletişim biçimini kullanacağı düşünülmektedir. (Nazlı 2014)

2.5.3.3. Sözlü saldırgan iletişim

Yukarıda açıklanan iki iletişim biçimine göre sözel saldırganlık modeli daha yıkıcı bir dile sahiptir. Bu biçimde kişilerin benlik kavramı hedef alınır ve bu dili kullanan bireyler diğerlerine müdahale eder, onların incinmesine neden olur. Sözel saldırganlık aile içi iletişimde de yaygın olarak görülmektedir. Otoriter ebeveynlerin daha çok kullandığı bir iletişim biçimidir. Bu iletişim biçimi, erkekler tarafından kadınlara oranla daha fazla kullanılmaktadır. Çocukların bu iletişim modelinden doyum almaması ve yetişkinliğe ulaştıklarında bu iletişim kalıpları ile benzer iletişim kalıplarını kullanmaya başladıklarında ailenin çocuk ile kuracağı sağlıklı iletişimin yüksek oranda onun tüm yaşamını etkileyeceği sonucunu çıkarmaktadır. Şiddetten uzak bir dile sahip olmak hem çocuk-ergen hem de yetişkinler mutluluğu için önemlidir. Bu noktada ailenin, çocuklarının yaşam boyu mutluluğu için onunla iyi ilişkiler kurması ve sağlıklı iletişimin nasıl sağlanacağı, sağlıklı iletişimin ise hangi iletişim engelleri içerdiği konusunda bilgi sahibi olması gerekmektedir.

Çocuklarla iletişimde genellikle sorular sormak, çocuğu bir suçlu gibi sorgulamak çocuğun savunmaya geçmesine neden olur ve inkâr etmeye teşvik eder. Sorular çocuğun sinirlenmesine yol açarken aynı zamanda çocuğun cevaplarını ve özgürlüklerini de kısıtlar. Çocuğun gelişiminde açık iletişim önemlidir. Çocukla kurulacak açık iletişimin anahtarı ise ebeveynlerin güven oluşturma tekniklerini kullanabilmesine bağlıdır. (Nazlı 2014; Yavuzer 1997)

2.6. ERGENLİK DÖNEMİNDE AKRANLARLA İLİŞKİLER VE ZORBALIK DAVRANIŞLARI

2.6.1. Ergenlikte Akran İlişkileri ve Zorbalık Davranışları

Sosyal etkileşim, yaşamın en önemli parçasıdır. Yaşamını bu ilişkiler ağı içerisinde geçiren bireyler uyum sağlama ve mutlu olma noktasında sağlıklı etkileşimlerin büyük rolü bulunmaktadır.

Birey, yaşamının her döneminde sosyal bir varlık olması nedeniyle arkadaşlığa ihtiyaç duymaktadır (Yücel 2009). Çevre ile kurulan ilişkiler yaşamın her döneminde değerliyen özellikle ergenlik döneminde önemini daha da arttırmaktadır. Bu ilişkilerin ergenlerin kimlik oluşumunda önemli bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir. (Marcia 1980)

Ergenlik döneminde bireylerin davranışlarının odaklandığı temel noktalardan biri arkadaş ve akran gruplarıyla kurdukları ilişkilerdir (Demir ve ark. 2005). Çocukluk çağında kurulan ilk ilişkiler yetişkinlere bağımlıdır ve çocuk-yetişkin ilişkisi onlar için eşitsizliğe dayanmaktadır. Yıllar ilerledikçe akranlar ile olan ilişkiler önem kazanır. Çocuğun gelişimi içinde önemli rol oynayan bu ilişkilerin sosyal uyum sağlayabilmesinde, gerekli sosyal becerileri geliştirebilmesinde de gerekli olduğu düşünülmektedir. Arkadaşlık ilişkilerinin önemli olduğu bu dönemde arkadaşlığın önemini açıklamak oldukça önemlidir. (Koleji 2015)

Arkadaş edinme ve arkadaşlığı sürdürme becerilerinin gelişmesini, ortak bir etkinliği sürdürmeyi, bir problemin nasıl çözüleceğine ilişkin deneyimler yaşamayı ve karşısındakinin düşüncelerini anlamayı sağlayan akran ilişkilerinin diğer olumlu etkilerini de aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür. (Koleji 2015)

- Aidiyet duygusu ve özgüven gelişimine yardım eder.
- Gelecek yaşantılar için olgun ilişkilere hazırlar.
- Sosyal ve duygusal destek sağlar.
- Cinsiyet rollerini öğrenmede, cinselliğe yönelik tutum geliştirilmesine yardımcı olur.

- Aynı dönem içinde olan ve aynı sorunları yaşayan insanlarla birlikte olmak rahatlık hissi verir.
- Sağlıklı kurulan akran ilişkileri yetişkinliğe giden yolda önemlidir. Başkalarının düşüncelerini anlama, sosyal ve duygusal becerilerin kazanılmasına fırsat sağlar.
- Arkadaşlık ilişkileri model almada önemli bir faktördür. Ebeveynlerden öğrenilen davranış ve değerler birbirlerine aktarılır ve model olur. Bireyler bu ilişkiler yoluyla toplumsal kabule uygun davranmaya çalışırlar. Dolayısıyla kabul görme ve onaylanma ihtiyaçları karşılanır.
- Farklı yaşantılar gençler için önemli bir bilgi kaynağıdır.

Ergenlik döneminde birlikte olma, davranış modeli oluşturma, tavsiyede bulunma gibi konularda bilgi kaynağı olma açısından akranlar büyük önem taşır. Ergenler için gelecek merkezli konularda ebeveynler önemini korurken, boş zaman etkinliklerinde, gündelik konularında akranlar daha etkili görülmektedir. Ergenlerin yaşamla ilgili değerlerin anne-babasından aldığı, sosyal ilişkilerinde ortaya çıkan sorunlarla ilgili konularda ise hem ebeveynlerine hem de akranlarına danıştığı fakat ergenin ailesiyle birlikteliği yerine daha çok akranları ile olan birlikteliğini tercih ettiği ifade edilmiştir. Bunun sebebi ise akran ilişkilerinin daha eşitlikçi ve esnek olduğu şeklinde algılanmasıdır. Akranlar onlar için güven verici ve anlayışlıdır (Demir ve ark. 2005). Bu dönemde ergen bireyler yakın arkadaşlıkları sayesinde hayatı yaşanmaya değer algılar. Onları güçlendirici ve sosyal etkileşimleri kolaylaştırıcı etkiye sahip olan arkadaşlık ilişkileri bireyi desteklenmede ergenlik döneminin tamamlayıcıdır. (Waterman 1982)

Ergenlik döneminde ebeveynler çocuklarının arkadaş seçimiyle yakından ilgilenirler. Hayatta deneyimsiz olan gençlerin karşılaşılabileceği problemler konusunda endişelenen ve akran gruplarının işlevini bilmeyen ebeveynler, çoğunlukla akranları istenmedik bir grup olarak algılayabilmektedir. Her ne kadar akranların olumlu etkileri olsa da çoğu ebeveyn çocuklarında olan anti sosyal davranışların nedeni akran grupları olarak görür. Arkadaş ilişkileri konusunda gerilim yaşayan ergenler bu noktada anlaşılmadıklarını düşündüklerinde daha çok akran gruplarına yönelmektedir. İlgi ve davranışlar temelinde seçilen arkadaşlar genellikle ebeveynlerin denetiminden uzak olan ev dışı ortamdan karşılaşılmaktadır. Dolayısıyla ebeveynler

arkadaş seçimine ve ilerleyen süreçteki arkadaşlık ilişkilerine dahil olamamaktadır. Bu noktada ergenin arkadaş seçimi oldukça önem kazanmaktadır. (Demir ve ark. 2005)

Akranlarla kurulan sağlıklı ilişkiler birey üzerinde geliştirici ve ruh sağlığını koruyucu etkilere sahipken çoğu zaman da bir risk faktörü haline de gelebilmektedir (Steinberg 2017). Ergenlik döneminde aileden kopma ve arkadaş gruplarına yönelme temel psikolojik ihtiyaçlardan biri haline gelmektedir.

Okulda geçirilen zaman çocukların gelişimleri, sosyalleşmeleri ve yeni beceriler kazanması açısından destekleyici özelliktedir. Okul çağında bulunan çocuklar ve gençler yetişkin bireylerden çok akran gruplarını model olarak almakta ve kendi sosyal gruplarını oluşturarak ait olma ve bütünleşme gereksinimlerini bu sayede karşılamaktadır. (Steinberg 2007) Ancak okulda saldırganlık davranışlarının sergilenmesi ve bu davranışlara maruz kalınması ise çocuk ve gençleri fiziksel ve psikolojik açıdan olumsuz etkilemektedir. Birçok araştırma akranlar ile ilişkilerin zorba ve mağdur olmada önemli rol oynadığı ortaya koyulmuştur. Bu araştırmalarda;

- Akran ilişkilerinin zorba/mağdur/zorba-mağdur olmayı tetiklediği (Eroğlu 2015),
- Ergenlerin arkadaşlarını güvenilir, ilgili ve yardımsever olarak algılayanların siber zorbalığa daha az dahil olduğu (Williams ve Guerra 2007),
- Siber zorbalığı destekleyen ya da siber zorbalık yapan arkadaşlara sahip olmanın akran düzeyinde siber zorbalık yapmayı desteklediği (Cross ve ark. 2015),
- Arkadaştan alınan sosyal desteğin siber zorbalık ve mağduriyet olumlu yönde etkilediği (Bingöl ve Tanrıkulu 2014),
- Siber zorba olmayanların akran ilişkilerini daha olumlu algıladığı (Bayar ve Uçanok 2012),
- Siber zorbalık davranışlarına dahil olan ergenlerin, arkadaşlarının da bu davranışlara dahil oldukları, onları onayladıkları ve onlara inandıkları,
- Sanal ortamda riskli davranışlarda bulunan ergenlerin anne baba ve akran ilişkileri birlikte değerlendirildiğinde, akran ilişkilerinin zorba davranışlarda daha etkili olduğu (Sasson ve Mesch 2014) belirtilmiştir.

Yukarıda araştırma bulguları değerlendirildiğinde, akran gruplarının olumsuz anlamda birbirlerini etkileyebildiği, akranlar ile yaşanan olumsuz yaşantıların siber zorbalığa dahil olmada bir risk faktörü olabileceği düşünülmektedir.

2.7. ERGENLERLE SOSYAL HİZMET

Aile yapısını, coğrafi özellikleri, içinde bulunulan sosyal çevreyi, toplumu, kültür yapısını, kişisel özelliklerin tümünü içinde barındıran ergenlik dönemi, birçok disiplinin müdahalesini gerekli kılsa da ergenin iyilik hali açısından sosyal hizmet disiplini oldukça önemlidir.

Sosyal hizmetin “çevresi içinde birey” odağı ile ergenin mikro, mezzo ve makro perspektifinde değerlendirilmesi sorunun anlaşılması için gereklidir.

2.7.1. Sosyal Hizmet Uygulamalarında Ekolojik Sistem Yaklaşımı

Bulunduğumuz yüzyılda bilimsel bilgi ve teknoloji de yaşanan patlamanın insan yaşamına etkisi kaçınılmazdır. Bu durum davranış bilimlerinde de önemli gelişmeler yaşanılmasına neden olmuştur. Yaşanan hızlı değişimler beraberinde suçluluk, madde kullanımı, şiddet, öğrenme güçlüğü, nükleer tehlike gibi sorunları getirmiştir. (Duyan 2014) Çevresel değişimlerin, insanın ekolojik yaşam alanı içerisinde değerlendirilmesi gerektiği vurgusu, ekolojik yaklaşımın odağını oluşturmuştur. (Compton ve Galaway 1979)

Her canlı birbirlerinden farklı çevrelerde doğar. Aile, eğitim, inanç, siyasal, ekonomik ve çalışma hayatını içeren iş sistemi bu sistemden bazılarıdır. Bu sistemler içerisinde bireyler, duygu düşünce ve değer paylaşımını gerçekleştirebilmek adına çevresiyle etkileşime girmektedir. Bu etkileşim süreci pozitif ya da negatif olabilmekte ve bu durum bireyin davranışlarını, biyolojik, sosyal ve psikolojik gelişimini etkileşimlerin yönüne göre değiştirmektedir. (Danış 2006)

Kültürel bir varlık olan insan, çevresiyle kurduğu etkileşim sayesinde çevresini etkilemekte ve kendisine de çevresinde meydana gelen değişimlerden etkilenmektedir. Ekolojik sistem yaklaşımı bu noktada insan davranışlarını etkileyen iç ve dış kuvvetler üzerinde çalışmaktadır. Bu yaklaşım bireyin çevresini nasıl etkilediği, çevresinden

nasıl etkilendiği ve çevre içindeki diğer sistemlerin birbirleri üzerindeki meydana getirdiği etkileri açıklamaya çalışmaktadır. (Danış 2006)

Sosyal hizmet uygulamalarında başlarda psikanalitik görüş hakimdir. Freud tarafından geliştirilen medikal modelde insanlığa ait sorun ve davranışların temelinde ruhsal hastalıklar olduğu ileri sürülmüş ve bu bireyler genellikle bazı hastalıklara (metabolik hastalıklar, bulaşıcı hastalıklar, erken dönem travmaları) sahip olduğu görüşü hâkim olmuştur. Bireysel yetersizliklerin bireylerin çevresine uyum sağlayamama noktasında etkili olduğu görülmüştür. Ancak sonrasında (1960'lı yıllarda) bireylerin sorunlarında çevresel faktörlerin etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte psikanalitik modelin etkisi azalmış ve sosyal hizmet uygulamasında değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişikliklerden birisi de ekolojik yaklaşımın benimsenmesi olmuştur. (Duyan 2014) Bu yaklaşım, sosyal hizmetin odağının çevresi içinde birey üzerine odaklanmasına yardımcı olmuştur. (Dinitto ve McNeece 2007)

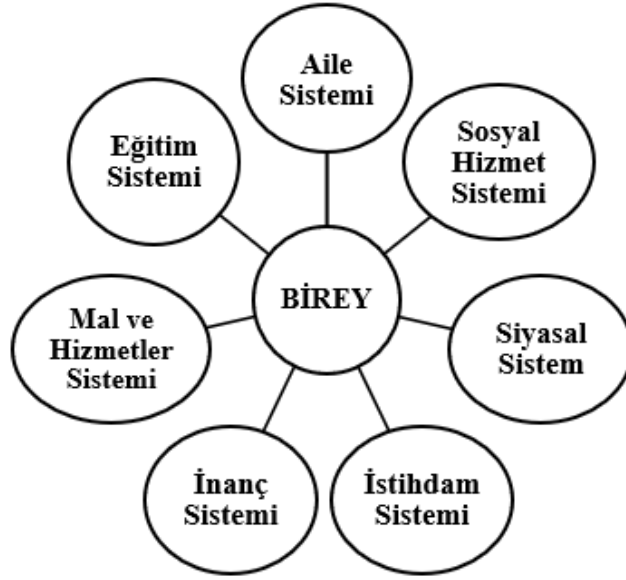
Ekolojik yaklaşım Bronfenbrenner tarafından 1970'li yıllarda ortaya atılmıştır. Bronfenbrenner (1917) ekolojik yaklaşımın, beş temel ve bütüncül ilkeye dayandığını öne sürmüştür. İlkeler şu şekilde sıralanmaktadır;

- Bireyin sosyal ve fiziki çevre çok boyutludur ve karmaşıktır.
- Bireyin davranışları birçok unsurdan etkilenir. Davranışların anlaşılmasında etki eden faktörler arasındaki karşılıklı etkileşimin incelenmesi gereklidir. Bu faktörler; bireysel, aile ve arkadaş ilişkileri, toplumsal etmenler olarak ifade edilebilir.
- Bütüncül model ile bireyle fiziksel ve sosyal çevresi arasındaki etkileşim ne kadar farklı düzeylerde ele alınırsa o kadar iyi ve geçerli sonuçlar üretilir.
- Birey ve çevre arasındaki etkileşim dinamik bir yapıdadır. Çevre, davranışları ile bireyi etkilerken birey de çevreyi etkilemektedir.

Kirst-Ashman ve Hull (2009)'a göre yaklaşımın en önemli özelliği ise çevrenin odak haline gelmesi ve etkileşimin vurgulanmasıdır.

Ekolojik sistem yaklaşımı hem bireysel hem de çevresel faktörler üzerine odaklanmaktadır. Temel vurguladığı nokta ise çevresi içinde bireydir. Bireyler çok sayıda sistemle (aile, iş, sosyal hizmetler, politikalar...) etkileşim halindedir. Bireyi çevresel sistemlerin bir parçası olarak gören bu yaklaşım bireyler ve çeşitli sistemler arasında etkileşimi geliştirmeye yönelmektedir. (Duyan 2014) Bireylerin yaşadığı

ortamdaki gerçekleri değerlendirme ve yeteneklerini kullanmada yetersiz kaldığında saldırgan davranışlar sergilemeye yöneldiği düşünülmektedir. Dolayısıyla bireyin yaşamında yer alan ve bireyi etkileyen ebeveyn, kardeşler, eşler arasındaki ilişkiler diğer sistemler ayrıntılı şekilde değerlendirilmelidir. (Duyan 2014)

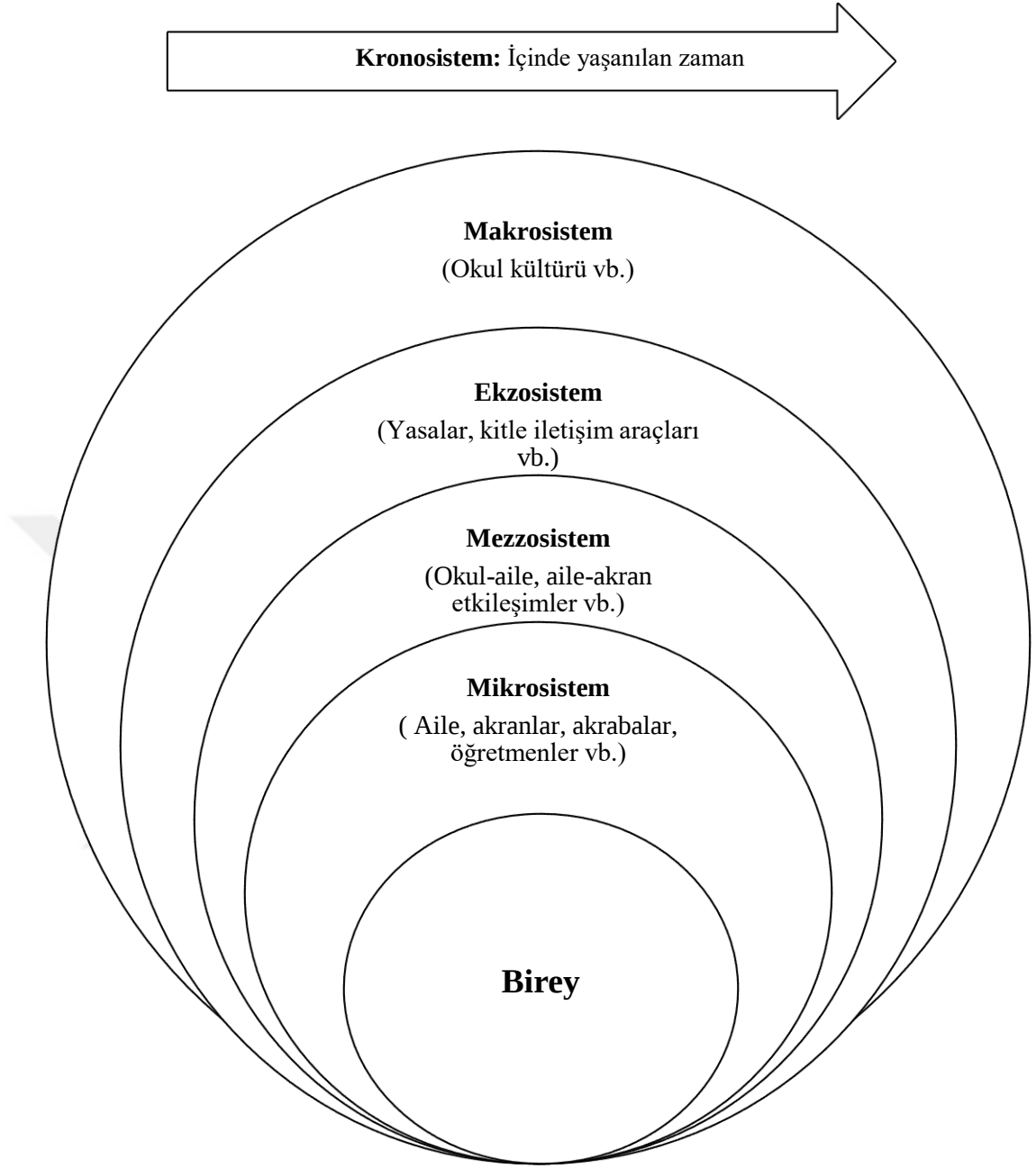

Kaynak: (Zastrow 1998)

Şekil 9. Çevresi içinde birey

Ekolojik sistem yaklaşımını göre birbirlerini kapsayan 4 sistem bulunmaktadır. Bunlar; mikro, mezzo, ekzo ve makro sistemdir. Ek olarak kronosistem adıyla beşinci bir sistem de tanımlanmıştır.

- *Mikrosistem*; aile, okul akran grupları, komşular gibi yakın çevreden oluşmaktadır.
- *Mezzosistem*; çocuğun evi veya okulu gibi yakın çevre arasındaki bağlantılardan oluşan sistemdir.
- *Ekzosistem*; ebeveynlerin çalışma yeri gibi çocuğa dolaylı etki eden dış çevre ortamlarıdır.
- *Makrosistem*; kültürel bağlamlar ile ilgilidir. (Doğu kültürü, Batı kültürü, alt kültür)
- *Kronosistem*; yaşam boyu meydana gelen çevresel olaylardır. (Duyan 2014)

Şekil 10. Ekolojik sistem

İnsan gelişimi, birçok etkileşimi de içinde barındırmaktadır. Bu süreç bireylerin genetik mirasından başlayarak çevre ile etkileşim kurdukça genişlemektedir. Bu çevre temelde aile üyelerini kapsamaktadır. Çocuk gelişimi ilerledikçe, çevresi ile sayısız etkileşime girmektedir. Bireyin etkileşime girdiği sistemler diğer sistemlerden etkilenmekte dolayısıyla da bireyler, büyük çevredeki dış etkenlerden etkilenmektedir. (Duyan 2014) Ekolojik yaklaşım da bir durumun birçok boyutunu değerlendirmeyi

öngörmektedir. Turan (1992), bireyleri değerlendirmede belirlediği 6 konu başlığını şu şekilde ele almaktadır.

- Bireyin kişilik özellikleri, gelişim dönemleri, sorun çözme biçimi,
- İçinde bulunduğu aile ortamı, aile ortamında karşılaşılan sorunlar ve bu sorunları çözme biçimi,
- Ebeveynlerin kişilik özellikleri, birbirleri ile olan ilişkileri, sahip oldukları görevleri yerine getirme biçimleri
- Anne-baba-çocuk arasındaki iletişim biçimi, aile içindeki roller, kurallar, gereksinim karşılama, sorun çözme biçimleri,
- Bireylerin içerisinde olduğu sistemlerin özellikleri,
- Bireyin ve aileyi çevreleyen sosyal çevrenin özellikleri, rol beklentileri, değerler ve mevcut kaynakların değerlendirilmesi.

Konu genel anlamda değerlendirildiğinde, Türk toplumunun kültürel yapısına ekolojik yaklaşımın bakış açısıyla bakmanın faydalı olabileceği düşünülmektedir. Bireyler, geçmişten günümüze tüm yaşantısıyla ve kendine özgü sorunları ile çok yönlü bir biçimde ve çevresi içinde değerlendirilmelidir. Bu yaklaşımla konular ele alındığında bireyin ve onun özelliklerinin, çevredeki sistemlerin, koşulların ve olanakların iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle bireyin çevresiyle etkileşimi net bir biçimde açıklamaktadır.

Kuramın müdahaleler adına çok yönlü bir bakış açısı sunması nedeniyle çocuklar ve ergenlerin davranışlarını açıklamada ekolojik temelli bir bakış açısının benimsenmesinin çeşitli faydalar sağlayacağı düşünülmektedir.

2.7.2. Sosyal Hizmet Mesleği ve Ekolojik Sistem Yaklaşımı Çerçevesinde Ergenlik Döneminde İnternet Bağımlılığı, Siber Zorbalık/Mağduriyet Durumuna Bakış

Sosyal hizmet mesleği, herhangi bir ayırım yapmadan toplumsal eşitliği savunma amacını taşımaktadır. Sosyal hizmet, insanların iyi bir yaşam koşullarına sahip olabilmesi ve sosyal değişimlerin gerçekleştirilebilmesi amacıyla insanlara yardım eden uygulamalı bir bilim dalıdır. Sosyal hizmet, toplumsal hedef alır, bilimsel ilke ve teknikler ile insanlara hizmet etmeyi amaçlar. (Barker 2003) Sosyal hizmetin,

isminde bulunan sosyal sözcüğü bu mesleğin bir dayanışma ve yardım etme mesleği olduğunu göstermektedir.

Sosyal hizmet mesleğine ismini vermiş olan Jeffrey Brackett, “sosyal” kavramının bu mesleğin bir parçası olması gerektiğini ileri sürmüştü ve bu kavramı okul, iş, topluluk gibi içerdiği birçok diğer faktörün ya da arkadaşlık, aile gibi önemli dinamiklerin insanların etkileşimleri üzerinde odak noktası olduğunu dile getirmiştir. Sosyal hizmet bakış açısı aile, okul, akran, iş yaşamı gibi bireyin ilişkide olduğu diğer organizasyonlar gibi dünyanın tüm boyutlarını kapsamaktadır. (Duyan 2014)

Sosyal hizmet mesleğinin hizmet verdiği grup ise sosyal ve ekonomik yoksunluk riski ile karşı karşıya kalan bireylerdir. Bu riskler ile karşı karşıya kalan nüfusla çalışmak sosyal hizmet uzmanlarının temel görevidir. Bu nüfus grupları kadınlar, çocuklar, yaşlılar, LGBTİ bireyler olabilir. Fakat sosyal hizmet uzmanlarının çalıştığı nüfus sadece bu gruplar ile sınırlı değildir. Özel sorunları ve gereksinimleri olan tüm bireyler müracaatçı grubunu oluşturmaktadır. (Duyan 2014) Bu çalışmada ise riskli bir dönem olarak görülen ergenlik dönemi sorunları ele alınmıştır.

Konu ergenlik döneminde internet bağımlılığı ve akran zorbalığının yeni yüzü olan siber zorbalık boyutunda ele alındığında öncelikle çocuğun çevresi içinde şekillendiği üzerinde durulmalıdır. Çevresi ile etkileşim içinde olan ve gelişen bir birey olan çocuğun, iyi veya kötü davranışlarda bulunmasındaki en önemli unsur, yaşantı ve eğitimidir. Çocuğun gelişmesinde ve kişilik kazanmasında çevrenin, ailenin, akran gruplarının, kitle iletişim araçlarının, bilgi teknolojilerinin rolünü bilmek oldukça önemlidir. (Duyan 2014)

Çevresel etmenler ve özellikle aile unsuru, çocuğun riskli davranışlar sergilemesinde, çeşitli bağımlılıklar kazanmasında belirleyici unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukta var olan bağımlılık ya da zorbalık gibi olumsuz davranışları, çocuğun etkileşimde bulunduğu sosyal sistemlerden ayrı tutarak incelemek var olan sorunları anlamayı güçleştirecektir. Ekolojik sistem yaklaşımı çerçevesinde çevrenin bir bütün olarak ele alınması ve sadece bireyin suçlanmaması oldukça önemlidir. Aynı şekilde akran zorbalığının bir çeşidi olan ve günümüzde internet teknolojinin gelişimi ve yaygınlaşması ile ortaya çıkan siber zorbalık ile ilişkili etkenleri ortaya çıkarmak gereklidir. Özellikle ergenlik döneminde artış gösteren riskli davranışları ortaya

çıkaran ya da onu etkileyen etmenlerin belirlenmesi sorunun doğru anlaşılmasında ve çözüm önerilerinin sunulmasında önemli bir noktadır.

Her toplum, kendine özgü olan kültürü ve yapısı ile sürekliliğini sağlar. Her birey ise yaşadığı toplumun kurallarını, yazılı veya yazılı olmayan haliyle günlük hayatının devamlılığını sağlayacak olan pek çok kuralı kabul eder. Toplumsal kurallardan bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde sapmış olanlar ise sapmış kişi olarak adlandırılır. Bu kişinin suç işlediği kabul edilir ve bireyin bağlı bulunduğu toplumun normlarına uymadığı için toplum tarafından dışlanma, suçlanma veya cezalandırılma ile karşı karşıya kalır. Bu durum suçlu çocuk ve ergenler için de geçerlidir. Suçlu olan çocuk veya ergen genellikle çevresiyle ilişkiler kuramayan, geçimsiz, zorbalık yapan çocuktur; kuralları yok sayar; ceza almaktan kaçınmaz (Sankır 2014). Kendini kontrol etme becerisinin henüz gelişmediği, duygu karmaşalarının arttığı bir dönem olan ergenlikte sapkın davranışlar, risk alma davranışları yaşadıkları karmaşanın bir sonucudur. Alkol/madde kullanımı, çevreye zorbaca davranışlar sergileme gibi riskli davranışlar bunun göstergesidir. Bu gibi durumlar ergenlik döneminde stratejik olarak yapılmış davranışlar değil, düşünülmeden hareket edilen cinsten davranışlardır. (Randolph ve ark. 2010; Yılmaz 2017)

Jessor (1984), ergenlik dönemi ile ilgili ifadelerinde bu dönemin psikolojik ve sosyal açıdan karmaşık bir dönem olduğunu ileri sürmüştür. Değişim süreciyle birlikte bazı olumsuzluklar, bireyin yetişkinlik dönemine de etki etmektedir. Döneme özgü riskli davranışlar arasında kurallara uymama, fiziksel şiddet, madde kullanımı, internet bağımlılığı, evden kaçma davranışları, yalan söyleme sayılabilmektedir. Problemleri davranışların oluşumunda etkisi olan faktörler ise;

- Bireyin aileden aktarılan özellikleri olan genetik sistemi,
- Bireyin içinde bulunduğu sosyal yapı ve sosyodemografik yapıyı içeren sosyal çevre sistemi,
- Bireyin içinde bulunduğu çevre içinde arkadaş onayı, arkadaş modelleri, anne-baba ve arkadaş çatışması gibi değişkenlerin bulunduğu algılanan sosyal çevre sistemi,
- Kişinin inanç, motivasyonel ve kişisel kontrol yapılarını içeren kişilik sistemi ve kişinin davranış sistemidir. (Jessor 1984)

Siber zorbalık üzerine yaptığı çalışmalarda Lazuras ve ark. (2013) bir değişkenin diğer değişkenleri etkileyip etkilemediği ya da etkiliyorsa ne oranda etkilediği düşüncesini desteklediğini, bu düşüncüyü savunma nedenlerini ise şu şekilde ifade etmiştir;

- Siber zorbalık yeni bir kavramdır. Bu nedenle konuyu açıklamaya yönelik çalışmalar da başlangıç seviyesindedir. Dolayısıyla da geleneksel zorbalığın için yapılan psikolojik yapılara ait teorik açıklamalardan yola çıkılarak yapılacak olan araştırmalar siber zorbalığın kuramsal temelini oluşturulmasına katkı sağlayacaktır.
- Siber zorbalık ve psikososyal etmenlerin ilişkisi ortaya koymak amacıyla çalışmalar yapılmaktadır. Ancak siber zorbalığı anlamak için bu ilişkileri bir bağlam içinde ele almak gerekmektedir.
- Siber zorbalığa etkileyen etmenlerin bütüncül bir şekilde ele alınarak araştırılması önleyici programlar geliştirmek için katkı sağlayacaktır.

Görüldüğü gibi çocukların bağımlılık düzeyine gelen internet kullanımı veya siber zorbalık gibi saldırgan davranışların sergilendiği durumların varlığı aslında onun etkilenmiş olduğu sistemlerden kaynaklanmaktadır. Bağımlılık ve saldırgan davranışlar sergileme çok yönlü bir olgudur. Çocuğu etkileyen unsurlar ise çevresindeki sistemlerdir (aile, akran grupları, okul, boş zaman aktiviteleri ve kitle iletişim araçları). Genellikle yoksulluk, aile içindeki iletişimsizlik, çocukların aile denetiminde uzak büyümesi, çocuklara uygulanan disiplinin sertliği ve şiddet içeren ceza yöntemleri, ailenin düşük ekonomik düzeyi, aile işlevlerindeki bozukluklar, anne baba arasındaki şiddetli çatışma durumları, anne-babanın boşanma durumu gibi birçok faktör çocukta yüksek kaygı, saldırganlık, çekingenlik gibi farklı anti sosyal davranışların görülmesine neden olmaktadır. Benzer şekilde aile dışında en çok etkileşim içinde bulunduğu düşünülen akran grupları ile ilişkiler de çocuğun anti sosyal davranışlar sergilemesinde önemli bir faktördür.

Çocukta bulunan bağımlılık ve saldırgan davranışlara yönelme, psikolojik ve çevresel kökenlidir. Bu noktada çocuğu etkileyen çevresel faktörlerin ve çocuğun davranışlarının değerlendirilmesinde sosyal hizmetlere gereksinim duyulmaktadır. Çocuklarının biyolojik, psikososyal gelişimleri, toplumların değişen koşullarına sağlıklı bir biçimde uyum sağlayabilmeleri ile sosyal değişimleri etkilemek, çocuğun refahını sağlamak, çocukların anti sosyal davranışlar sergilemelerini sağlayan

unsurları ortadan kaldırma noktasında yardımcı olmak, onların haklarını güvence altına almak sosyal hizmetin temel amacıdır.(Danış ve Şahbikan 2014) Sosyal hizmet çocuğun, yararına ilişkin hizmetleri sunarken var olan sorunların açıklanmasında bireyin içinde bulunduğu çevrede bulunan tüm değişkenlerin hesaba katılarak çözülmesini öngörmektedir. Çevresel etkenlerin çocuklar üzerindeki etkisinin önemi bilinerek, sorunların nedenlerinin sadece bireylerin ve içsel yaşantılarda aranmayacağı, çocuğun olumsuz davranışlara sürüklendiği göz önüne alınarak çocuğa yaklaşılmalıdır. Çalışmada da çocuğun içinde bulunduğu sistemlere bütüncül bir bakış açısıyla bakılması amaçlanmıştır. Sorunu ekosistem yaklaşımı ile ele almanın bu alanda çalışan meslek elemanlarına fayda sağlayacağı öngörülmüştür.

3. YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Yapılan araştırma, siber zorbalık ve mağduriyet durumunun ilgili değişkenler ile ilişkisinin olup olmadığını belirlemeyi amaçlayan nicel araştırma türünde ilişkisel (korelasyon) tarama modelindedir.

Araştırmada ilişkisel tarama modeli aracılığıyla siber zorbalık ve siber mağduriyetin, internet bağımlılığı, ebeveynlerle iletişim ve akran ilişkileri arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

3.2. ARAŞTIRMANIN YERİ VE ZAMANI

Araştırma, İzmir ilinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 4 farklı lise türünde, toplamda 8 lise düzeyindeki okulda gerçekleştirilmiştir.

Araştırma verileri 3 aylık zaman diliminde toplanmıştır. Süreç gerekli izinlerin alınması ile birlikte Mart 2019’da başlayıp, Haziran 2019’da sonlandırılmıştır.

3.3. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

2018-2019 Eğitim ve Öğretim Yılında İzmir ili merkez kuzey ve doğu bölgesinde yer alan ilçelerde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı liselerde eğitim gören 14-19 yaş arası öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılı’nda araştırma evrenindeki liseler arasından uzman görüşü alınarak rasgele örnekleme tekniği ile

üst/alt gelir ve eğitim durumunu temsil eden Bayraklı, Bornova, Konak ve Çiğli ilçelerinde bulunan Anadolu, Meslek, İmam Hatip ve Fen Liselerinden toplam 8 tane lise seçilmiştir.

Seçilen liselerin 9, 10, 11 ve 12. Sınıflardan her düzeyden rastgele seçilmiş 5 erkek 5 kız öğrenci olmak üzere toplam 320 öğrenci oluşmaktadır.

Okul	Sayı	Yüzde
Bornova Anadolu Lisesi	40	11,4
Sıdika Rodop Anadolu Lisesi	40	11,4
Şehit Erol Olçok Anadolu İmam Hatip Lisesi	40	11,4
Şehit Eren Bülbül Anadolu İmam Hatip Lisesi	71	20,2
Konak Mersinli Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	40	11,4
Bornova Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	40	11,4
İzmir Fen Lisesi	40	11,4
Çiğli Fen Lisesi	40	11,4

Şekil 11. Lise öğrencilerinin okullara göre dağılımı

Araştırmada çalışma grubunun büyüklüğünü belirlemede Taştekin (2016)'ın çalışmasından faydalanılmıştır. Hesaplama beta ve korelasyon değerleri dikkate alınarak %99 güç, 0,001 hata düzeyinde beta 0,13 ve korelasyon kat sayısı 0,31 olacak şekilde planlandığında en az 298 kişidir. (Ek 5)

3.3.1. Araştırmaya Dahil Edilen Gönüllü Katılımcı Kriterleri

Araştırma örneklemine,

- Kadın veya erkek,
- 14-19 yaş aralığında,
- Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir lisede öğrenimine devam eden,
- İnternet kullanıcıları dahil edilmiştir.

3.4. ARAŞTIRMANIN DEĞİŞKENLERİ

3.4.1. Bağımlı Değişkenler

- Siber zorbalık/mağduriyet durumu
- İnternet bağımlılığı

3.4.2. Bağımsız Değişkenler

- Ebeveynlerle iletişim
- Akranlarla ilişkiler
- Bazı sosyo-demografik özellikler (Yaş, cinsiyet, aile özellikleri, ekonomik durum vb.)

3.5. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada, araştırmacı tarafından geliştirilen Sosyo-Demografik Özellikleri Belirlemeye İlişkin Anket Formu ile dört adet ölçek kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak kullanılan ölçekler şu şekildedir:

- Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri (Topçu ve Erdur-Baker 2010)
- Young İnternet Bağımlılığı Ölçeği (Kutlu ve ark. 2016)
- Akran İlişkileri Ölçeği (Erkan-Atik ve ark. 2014)
- Aile İletişim Kalıpları Ölçeği (Erdoğan ve Anık 2018)

3.5.1. Sosyo-Demografik Özellikleri Belirlemeye İlişkin Bilgi Formu

Çalışmaya katılan lise öğrencilerinin internet kullanımları, cinsiyet ve yaş gibi sosyodemografik bilgilere ulaşılması amacıyla hazırlanmıştır.

3.5.2. Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri

Siber zorbalık ve siber mağduriyeti içeren iki formdan oluşan ölçek, Topçu ve Erdur-Baker (2010) tarafından geliştirilmiştir. 28 maddeden oluşan ölçekte maddelerin

değerlendirilmesi noktasında 4'lü likert tipi (1-Hiç, 2-Bir kez, 3-İki/üç kez, 4-Üçten fazla) derecelendirme kullanılmıştır. Alınabilecek en düşük puan 14, en yüksek puan 56'dır. Siber zorbalık formundan alınan yüksek puanlar siber zorbalık içeren eylemlerin yapılma sıklığının yüksekliğine, siber mağduriyet formundan alınan yüksek puanlar ise siber zorbalık mağduriyeti yaşama sıklığının yüksekliğini göstermektedir.

3.5.3. Young İnternet Bağımlılığı Ölçeği

Young (1998) tarafından geliştirilen ve Pawlikowski ve arkadaşları (2013) tarafından kısa forma dönüştürülen ölçek toplam 12 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, 5'li likert (1=Hiçbir zaman, 5=Çok sık) ile değerlendirilmektedir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Kutlu ve ark. (2016) tarafından ergenler ve üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır.

Tersten puanlanan madde bulunmayan ölçekte, yüksek puan internet bağımlılık düzeyinin de yüksek olduğunu göstermektedir.

3.5.4. Akran İlişkileri Ölçeği

Akran İlişkileri Ölçeği, Berndt ve Perry'nin görüşme yoluyla hazırladığı taslak maddeler Bukowski ve arkadaşları (1994) tarafından ölçek haline getirilmiş, ülkemizde geçerlik ve güvenirlik çalışması Erkan-Atik ve ark. (2014) tarafından yapılmıştır. 30 madde ve altı alt faktörlü bir yapıya sahip olan ölçme aracı, deneysel çalışmalarla yapısı değerlendirilerek tekrar gözden geçirilmiştir. Değerlendirme sonucunda ölçeğin son hali beş faktörlü ve 23 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutları Birliktelik (4 md), Çatışma (4 md), Yardım (5 md), Koruma (5 md) ve Yakınlık (5 md) olarak sıralanmıştır.

Ölçek maddeleri 5'li likert tipi (1= Doğru Değil, 5= Tamamen Doğru) derecelendirme üzerinden yanıtlanmaktadır. Ölçekte 4 madde tersten puanlanmaktadır. Yüksek puanlar ilgili alt boyutta yüksek düzeyi, düşük puanlar ise düşük düzeyi göstermektedir.

3.5.5. Aile İletişim Kalıpları Ölçeği

Aile İletişim Kalıpları Ölçeği, Erdoğan ve Anık (2018) ölçeğin büyük bir bölümünü Revised Family Communication Patterns (RFCP) (Revize Aile İletişim Kalıpları Ölçeği-RAİKÖ) ölçeği kullanılarak hazırlanmış ve Türkiye’de Aile İletişim Kalıpları Ölçeği’nin (AİKÖ) gözden geçirilmiş formunun geçerliliğini ve güvenilirliğini araştırmak amacıyla yapılmıştır.

Ölçek, uyum ve diyalog olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. Ölçek toplam 26 maddedir. İlk 15 madde diyalog, son 11 madde ise uyum boyutunu içermektedir. 5’li likert formatı kullanılarak derecelendirilen ölçekte iki alt boyuttan alınan puanlar esas alınmıştır. Diyalog boyutu en düşük puanı 15, en yüksek puanı 75; uyum boyutu en düşük puanı 11, en yüksek puanı ise 55’tir. Aile tiplerinin belirlenmesi noktasında ise boyutlardan alınan puanların ortalamasının alınmasıyla gerçekleştirilir. Uyum ve diyalog boyutunda ortalamanın altında puan alanlar düşük uyum/diyalog düzeyinde, ortalama üzerinde alanlar ise yüksek uyum/diyalog düzeydedir. Buna göre hem uyum hem diyalog boyutunda düşük grupta yer alanlar serbestiyetçi ailelerde, her ikisinden de yüksek grupta yer alanlar fikir birliğine dayalı ailelerde, diyalog boyutundan yüksek, uyum boyutundan düşük alanlar çoğulcu, uyum boyutundan yüksek diyalog boyutundan düşük puan alanlar ise koruyucu ailelerde yer almaktadır.

3.6. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Yenilenmiş Siber Zorbalık Ölçeği, Young İnternet Bağımlılığı Ölçeği, Akran İlişkileri Ölçeği ve Aile İletişim Kalıpları Ölçeği bireyin yanıtlama yeteneğine bağlı olarak öğrencilerden öz bildirime dayalı olarak elde edilmiştir. Literatür taraması yapılarak geliştirilen sosyo-demografik özellikleri belirlemeye ilişkin anket formu ölçek soruları ile birlikte öğrencilere sunulmuştur. Gerekli durumlarda araştırmacı tarafından anket formu ve ölçeklere ilişkin açıklayıcı destek sağlanmıştır.

3.7. VERİLERİN İŞLENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS (22.0) programı aracılığı ile işlenmiş ve çözümlenmiştir.

Çözümlemede elde edilen bulgulara ilişkin sayı ve yüzde dağılımları, ölçümle elde edilen bulgulara ortalama±standart sapma, ortanca, en küçük ve en büyük değer sayıları; Kruskal Wallis, Mann Witney U, Pearson Korelasyon sonuçları gösterilmiştir.

3.8. ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ

Araştırma uygulanmaya başlamadan önce Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Etik Kurulu'ndan 21.12.2018 tarih ve 108607 sayı ile izin alınmıştır. İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne Etik Kurul'dan alınan izin ile birlikte yapılan müracaattan sonra 03.01.2019 tarih/192134 sayılı ve 07.05.2019 tarih/8946787 kararı ile iki adet uygulama izni alınmıştır.

Gönüllülük ilkesine dikkat edilerek çalışma öncesinde, çalışmanın amacı hem sözlü hem de yazılı bilgilendirme ile açıklanmıştır. Katılımcılara çalışma hakkında sözlü olarak bilgilendirilme yapılmış, çalışmaya katılmayı kabul edenlerden Gönüllü Onam Formunu imzalamaları istenmiştir. Katılımcılara kendilerinden alınan bilgilerin saklı kalacağı ve yalnızca bu çalışma için kullanılacağı, başka amaçla kullanılmayacağı belirtilmiştir.

3.9. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Konu ile ilgili araştırmalar incelendiğinde, siber zorba ve siber mağdur sayılarının hızla arttığı görülmektedir. Yaklaşan tehlike olarak da adlandırılan zorba ve mağdur olma durumlarının gelecekte giderek artış göstereceği düşünülmektedir.

Literatür incelendiğinde ergenlik döneminde bulunan bireylerin siber zorbalık uygulama ve maruz kalma durumlarını inceleyen sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır ve sosyal hizmet literatüründe bu konu ele alınmamıştır. Dolayısıyla

konu ekolojik sistem teorisi bağlamında ele alınarak hangi faktörlerin siber zorbalık ve mağdur olma durumuna etki ettiği araştırılarak araştırmadan elde edilen veriler ile sosyal hizmet müdahalesi için örnek modeller oluşturulmaya çalışılacaktır. Bu yönüyle de araştırmanın sosyal hizmet literatürüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmadan elde edilen tanımlayıcı ve analitik bulgular iki ana başlık altında sunulmaktadır.

4.1. TANIMLAYICI BULGULAR

4.1.1. Sosyodemografik Bulgular

Katılımcıların sosyodemografik özelliklerine göre dağılımı Tablo 6’da aktarılmaktadır.

Tablo 5. Araştırmaya katılanların sosyodemografik özelliklere göre dağılımı

Değişkenler	Sayı	%
Cinsiyet		
Kadın	176	50,1
Erkek	175	49,9
Yaş		
Ortalama±standart sapma	16,25±1,13	
Ortanca yaş	16	
En düşük- en yüksek yaş	14-19	
Sınıf		
9.Sınıf	107	30,5
10.Sınıf	104	29,6
11.Sınıf	70	19,9
12.Sınıf	70	19,9
Kardeş Durumu		
Kardeşim yok	33	9,4
Küçük kardeşim var	147	41,9
Abim/ablam var	146	41,6
Küçük kardeşim+Abim/ablam var	25	7,1

Araştırmaya dahil edilen öğrencilerin %50,1'i kız, %49,9'u erkektir. Örneklem grubundaki öğrencilerin yaş ortalaması 16,25±1,13'tür. Ortanca yaş 16 iken, en düşük yaş 14, en yüksek yaş ise 19'dur. Araştırmaya 9., 10., 11., ve 12. sınıf düzeyinde öğrenciler katılmıştır. Her sınıf düzeyindeki öğrenci yüzdelikleri sırasıyla %30, %29,6, %19,9 ve %19,9'dur. Öğrencilerin %9,4'ünün kardeşi bulunmazken, %41,9'sinin küçük kardeşi, %41,6'sının abi veya ablası, %7,1'inin ise hem küçük kardeşi hem de abi/ablası bulunmaktadır.

Tablo 6. Araştırmaya katılanların ebeveyn birlikteliği ve ebeveynlerinin eğitim durumları

Değişkenler	Sayı	Yüzde
Anne-Baba Birlikteliği		
Birlikte yaşıyor	308	87,7
Ayrı	36	10,3
Annem ve/veya babam vefat etti	7	2
Anne Eğitim Durumu		
Okuma yazma bilmiyor	13	3,7
Sadece okur yazar	11	3,1
İlkokul mezunu	109	31,1
Ortaokul mezunu	76	21,7
Lise mezunu	65	18,5
Yüksekokul/Üniversite mezunu	68	19,4
Yüksek lisans/Doktora mezunu	8	2,3
Anne vefat	1	0,3
Baba Eğitim Durumu		
Okuma yazma bilmiyor	1	0,3
Sadece okur yazar	1	0,3
İlkokul mezunu	85	24,2
Ortaokul mezunu	93	26,5
Lise mezunu	78	22,2
Yüksekokul/Üniversite mezunu	79	22,5
Yüksek lisans/Doktora mezunu	13	3,7
Baba vefat	1	0,3

Araştırmaya katılan öğrencilerin %87,7'sinin her iki ebeveyni ile birlikte yaşadığı, %10,3'ünün ise ebeveynlerinin ayrı olduğu görülmektedir. Anne eğitim durumunda en yüksek oran %31,1 ile ilkokul mezunu olurken, baba eğitim durumunda en yüksek oran %26,5 ile ortaokul mezunudur.

Tablo 7. Ebeveynlerin çalışma ve aile ekonomik durumu

Değişkenler	Sayı	Yüzde
Anne Çalışma Durumu		
Düzenli gelir getiren bir işte çalışıyor	121	34,5
Çalışıyor, ancak düzenli geliri yok	25	7,1
Çalışmıyor	190	54,1
Emekli	14	4
Anne vefat	1	0,3
Baba Çalışma Durumu		
Düzenli gelir getiren bir işte çalışıyor	231	65,8
Çalışıyor, ancak düzenli geliri yok	59	16,8
Çalışmıyor	8	2,3
Emekli	52	14,8
Baba vefat	1	0,3
Aile Ekonomik Durumu		
Gelir giderden fazla	99	28,2
Gelir gidere eşit	197	56,1
Gelir giderden az	55	15,7

Annelerin %34,5'i düzenli gelir getiren bir işte çalışırken, %54,1'i herhangi bir işte çalışmamaktadır. Babaların %65,8'i düzenli gelir getiren bir işte çalışmaktadır. %2,3'ü ise çalışmamaktadır. Aile ekonomik durumunda ise %56,1 oranla gelir gidere eşittir.

Tablo 8. Katılımcıların kendine ait odaya sahip olma ve internet bağlantısının bulunma durumu

Değişkenler	Sayı	Yüzde
Kendine Ait Odaya Sahip Olma Durumu		
Evet	243	69,2
Hayır	108	30,8
Evde İnternet Bağlantısı		
Evet	276	78,6
Hayır	75	21,4

Araştırmaya katılan öğrencilerin %69,2'sinin kendisine ait bir odası bulunmaktadır. Evde internet bağlantısının olma durumuna bakıldığında ise %78,6'sının evde internet bağlantısının olduğunu görülmektedir.

Tablo 9. Katılımcıların bir günde ortalama internet kullanım süreleri

Değişkenler	Sayı	Yüzde
İnternetin Bir Günde Ortalama Kullanım Süresi		
0-2 saat	80	22,8
3-4 saat	164	46,7
5-6 saat	67	19,1
7 saat ve üzeri	40	11,4

Araştırmaya katılan öğrencilerin günde ortalama %46,7 'sinin 3-4 saat, %22,8'inin 0-2 saat, %19,1'inin 5-6 saat, %11,4'ünün ise 7 saat ve üzerinde internet kullandığı görülmektedir. Bir günde ortalama internet kullanım süresi en çok 3-4 saat, en az ise 7 saat ve üzeridir. Sonuçlara bakıldığında araştırmaya katılan öğrenciler internette uzun süreler geçirdiği görülmektedir.

Tablo 10. Katılımcıların iletişim araçlarına sahip olma durumu ve internete bağlanmada en fazla kullandığı araçlar

Değişkenler	Sayı	Yüzde
İletişim Araçlarına Sahip Olma		
Cep telefonu		
Var	335	95,4
Yok	16	4,6
Bilgisayar		
Var	250	71,2
Yok	101	28,8
Tablet		
Var	149	42,5
Yok	202	57,5
Playstation/Xbox/Nintendo wii		
Var	62	17,7
Yok	289	82,3
Televizyon		
Var	259	73,8
Yok	92	26,2
Hiçbiri		
Evet	5	1,4
Hayır	346	98,6
İnternete En Fazla Bağlanılan Araç		
Cep telefonu	316	90
Bilgisayar	31	8,8
Tablet	4	1,1

Öğrencilerin %95,4'ü cep telefonuna, %71,2'si bilgisayara, %42,5'i tablete %17,7'si Playstation/Xbox/Nintendo wii'ye, %73,8'i televizyona sahip iken, %1,4'ü ise hiçbir iletişim aracına sahip değildir. İnternete bağlanmada en fazla kullandığı araçlara bakıldığında, sırasıyla öğrencilerin %90'ı cep telefonu, %8,8'i bilgisayar, %1,1'ise tablet kullanmaktadır.

Tablo 11. Katılımcıların sosyal paylaşım sitelerini kullanma durumu

Sosyal Paylaşım Sitelerinin Kullanımı	Sayı	Yüzde
Facebook		
Evet	141	40,2
Hayır	210	59,8
İnstagram		
Evet	306	87,2
Hayır	45	12,8
Tumblr		
Evet	29	8,3
Hayır	322	91,7
Twitter		
Evet	94	26,8
Hayır	257	73,2
Youtube		
Evet	321	91,5
Hayır	30	8,5
Myspace		
Evet	6	1,7
Hayır	345	98,3

Sosyal paylaşım sitelerinin kullanımına bakıldığında %40,2'sinin facebook, %87,2'sinin instagram, %8,3'ünün tumblr, %26,8'inin twitter, %91,5'inin youtube, %1,7'sini ise myspace kullandığı görülmektedir.

Tablo 12. Katılımcıların internet kullanım amaçları

Değişkenler	Sayı	Yüzde
İnternet Kullanım Amaçları		
Sosyal paylaşım sitelerine girmek için (Facebook, Twitter, Instagram vd.)		
Evet	260	74,1
Hayır	91	25,9
Online oyun oynamak için		
Evet	144	41
Hayır	207	59
Video izlemek için		
Evet	187	53,3
Hayır	164	46,7
Ödev yapmak için		
Evet	163	46,4
Hayır	188	53,6
Merak ettiğim konuları araştırmak için		
Evet	152	43,3
Hayır	199	56,7

İnternet kullanım amaçlarına bakımından öğrencilerin %74,1'i sosyal paylaşım sitelerine girmek, %41'i online oyun oynamak, %53,3'ü video izlemek, %46,4'ü ödev yapmak ve %43,3'ü merak ettikleri konuları araştırmak amacıyla interneti kullandıkları görülmektedir.

Tablo 13. Katılımcıların internet kullanımları ile sahip oldukları iletişim araçlarının denetlenme ve en çok ziyaret ettikleri sitelerin bilinme durumu

Değişkenler	Sayı	Yüzde
Anne/baba İnternet Kullanımını Denetleme Durumu		
Evet	149	42,3
Hayır	202	57,5
Sahip Olunan İletişim Araçlarının Denetlenme Durumu		
Evet	237	67,5
Hayır	114	32,5
Anne-babanın En Çok Ziyaret Edilen Siteleri Bilme Durumu		
Evet	179	51
Hayır	172	49

Katılımcıların internet kullanımları ile sahip oldukları iletişim araçlarının denetlenme ve en çok ziyaret ettikleri sitelerin bilinme durumları incelendiğinde; öğrencilerin %42,3'ünün internet kullanımları denetlenirken, %57,5'inin ise denetlenmemektedir. Ebeveynler tarafından sahip olunan iletişim araçlarının denetlenmesi ise %67,5'dir. Öğrencilerin en çok ziyaret ettikleri siteleri ebeveynlerin bilme oranı %51 iken, bu siteleri bilmeme oranı ise %49'dur.

Tablo 14. Katılımcıların internette görüntülü konuşma yapma ve kimliğini gizleme durumları

Değişkenler	Sayı	Yüzde
İnternette Tanınmayan Kişilerle Görüntülü Konuşma		
Evet	21	6
Bazen	48	13,7
Hayır	282	80,3
İnternette Kimliği Gizleme		
Evet	158	45
Bazen	123	35
Hayır	70	19,9

Araştırmaya katılan öğrencilerin %80,3'ü internette tanımadığı kişilerle görüntülü konuşma yapmadığını bildirmiştir. %13,7'si ise görüşme sıklığını bazen olarak belirtmiştir. Öğrencilerin %45'i internette kimliğini gizlerken, %35'i bazen kimliğini gizlemekte, %19,9 u ise internette kimliğini gizlememektedir.

4.2. ÇÖZÜMLEYİCİ BULGULAR

Tablo 15. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile cinsiyet arasındaki ilişki

Bağımlı Değişkenler	Cinsiyet	N	Sıra Ortalama	Z	P
Siber Zorbalık	Kadın	176	162,90	-2,491	0,013
	Erkek	175	189,17		
Siber Mağduriyet	Kadın	176	173,86	-0,401	0,688
	Erkek	175	178,15		
İnternet Bağımlılığı	Kadın	176	181,51	-1,022	0,307
	Erkek	175	170,45		

Siber zorbalık ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre erkeklerin siber zorbalık puanları sıra ortalaması kadınlara göre anlamlı olarak daha yüksektir ($p < 0,05$). Buna karşın siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile cinsiyet arasında bir ilişki bulunamamıştır ($p > 0,05$).

Tablo 16. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile sınıf düzeyi arasındaki ilişki

Bağımlı Değişkenler	Sınıf	N	Sıra Ortalama	Ki-kare*	P	Post hoc#
Siber Zorbalık	9.Sınıf ^(a)	107	154,45	8,282	0,041	c>a d>a
	10.Sınıf ^(b)	104	179,19			
	11.Sınıf ^(c)	70	186,12			
	12.Sınıf ^(d)	70	194,09			
Siber Mağduriyet	9.Sınıf ^(a)	107	160,24	5,445	0,142	---
	10.Sınıf ^(b)	104	174,25			
	11.Sınıf ^(c)	70	184,97			
	12.Sınıf ^(d)	70	193,72			
İnternet bağımlılığı	9.Sınıf ^(a)	107	163,54	3,582	0,310	---
	10.Sınıf ^(b)	104	187,63			
	11.Sınıf ^(c)	70	183,45			
	12.Sınıf ^(d)	70	170,31			

* Kruskal Wallis test sonucu

Post-hoc test karşılaştırmasında Mann Witney U testi uygulanmış ve elde edilen anlamlı sonuçlar sunulmuştur.

Öğrencilerin sınıf düzeyleri ile siber zorbalık, mağduriyet ve internet bağımlılığı ilişkisi tabloda sunulmuştur. Buna göre öğrencilerin sınıf düzeyleri ile siber zorbalık puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Buna göre yapılan ikili karşılaştırma sonucunda, 11.sınıfın^(c) puan sıra ortalaması ve 12.sınıfın^(d) puan sıra ortalamasının 9.sınıfın^(a) puan sıra ortalamasından anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir. Bulgulara bakılarak 11.ve 12. sınıf öğrencilerinin 9.sınıf öğrencilerine göre daha fazla siber zorba olduğu söylenebilir. Ancak siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile sınıf düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark tespit edilememiştir ($p>0,05$).

Tablo 17. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile anne-baba birlikteliği arasındaki ilişki

Bağımlı Değişkenler	Anne-Baba Birlikteliği	N	Sıra Ortalama	Z	P
Siber Zorbalık	Birlikte Yaşıyor	308	176,64	-0,324	0,746
	Ayrı ya da annem/Babam vefat etti	43	171,43		
Siber Mağduriyet	Birlikte Yaşıyor	308	174,62	-0,693	0,488
	Ayrı ya da Annem/Babam vefat etti	36	185,91		
İnternet Bağımlılığı	Birlikte Yaşıyor	308	174,93	-0,531	0,596
	Ayrı ya da Annem/Babam vefat etti	36	183,69		

Tabloda siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı toplam puanı bakımından anne-baba birlikteliği arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgulara bakıldığında; araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı puanı ile anne-baba birlikteliği arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir($p>0,05$)

Tablo 18. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile kardeşe sahip olma durumu arasındaki ilişki

Bağımlı Değişkenler	Kardeş	N	Sıra Ortalama	Ki-kare*	P	Post hoc#
Siber Zorbalık	Kardeşim yok ^(a)	33	227,29	13,980	0,003	
	Küçük kardeşim var ^(b)	147	182,33			a>b
	Abim/Ablam var ^(c)	146	162,52			a>c
	Küçük kardeşim+Abim/ablam var ^(d)	25	149,76			a>d
Siber Mağduriyet	Kardeşim yok ^(a)	33	232,24	14,567	0,002	
	Küçük kardeşim var ^(b)	147	179,76			a>b
	Abim/Ablam var ^(c)	146	164,26			a>c
	Küçük kardeşim+Abim/ablam var ^(d)	25	148,22			a>d
İnternet Bağımlılığı	Kardeşim yok ^(a)	33	184,32	3,277	0,351	
	Küçük kardeşim var ^(b)	147	185,11			
	Abim/Ablam var ^(c)	146	168,56			---
	Küçük kardeşim+Abim/ablam var ^(d)	25	154,90			

* Kruskal Wallis test sonucu

Post-hoc test karşılaştırmasında Mann Witney U testi uygulanmış ve elde edilen anlamlı sonuçlar sunulmuştur.

Kardeşe sahip olma durumu ile siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ilişkisi tabloda incelenmiştir. Bulgulara bakıldığında; araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet puanı ile kardeşe sahip olma durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). İkili karşılaştırma yapıldığında, siber zorba olmada; “kardeşim yok^(a)” puan sıra ortalaması, “Küçük kardeşim var^(b)”, “Abim/ablam var^(c)” ve “Küçük kardeşim+abim/ablam var^(d)” puan sıra ortalamalarından büyüktür. Kardeşin bulunmayışı, küçük kardeşe sahip olma, abi/ablaya sahip olma ve hem küçük kardeşe hem de abi/ablaya sahip olmadan daha fazla siber zorba olmayı etkilemektedir. Benzer şekilde siber mağdur olmada; “kardeşim yok^(a)” puan sıra ortalaması, “Küçük kardeşim var^(b)”, “Abim/ablam var^(c)” ve “Küçük kardeşim+abim/ablam var^(d)” puan sıra ortalamalarından büyüktür. Kardeşin bulunmayışı, küçük kardeşe sahip olma, abi/ablaya sahip olma ve hem küçük kardeşe hem de abi/ablaya sahip olmadan daha fazla siber mağduriyet durumunu

etkilemektedir. Ancak internet bağımlılığı ile kardeşe sahip olma durumu arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 19. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile anne eğitim durumu arasındaki ilişki

Bağımlı Değişkenler	Anne Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalama	χ^2	P
Siber Zorbalık	İlkokul mezunu ve Altı	134	178,85	1,726	0,422
	Ortaokul ve Lise Mezunu	141	168,12		
	Üniversite mezunu ve üzeri	76	185,60		
Siber Mağduriyet	İlkokul mezunu ve Altı	134	181,73	3,800	0,150
	Ortaokul ve Lise Mezunu	141	163,70		
	Üniversite mezunu ve üzeri	76	188,72		
İnternet Bağımlılığı	İlkokul mezunu ve Altı	134	164,47	3,047	0,218
	Ortaokul ve Lise Mezunu	141	180,62		
	Üniversite mezunu ve üzeri	76	187,75		

Tabloda siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı toplam puanı bakımından anne eğitim durumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgular göre; araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı puanı ile anne eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 20. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile baba eğitim durumu arasındaki ilişki

Bağımlı Değişkenler	Baba Eğitim Durumu	N	Sıra Ortalama	χ^2	P
Siber Zorbalık	İlkokul mezunu ve Altı	134	178,85	1,726	0,422
	Ortaokul ve Lise Mezunu	141	168,12		
	Üniversite mezunu ve üzeri	76	185,60		
Siber Mağduriyet	İlkokul mezunu ve Altı	134	181,73	3,800	0,150
	Ortaokul ve Lise Mezunu	141	163,70		
	Üniversite mezunu ve üzeri	76	188,72		
İnternet Bağımlılığı	İlkokul mezunu ve Altı	134	164,47	3,047	0,218
	Ortaokul ve Lise Mezunu	141	180,62		
	Üniversite mezunu ve üzeri	76	187,75		

Öğrencilerin siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile baba eğitim durumu arasındaki ilişki tabloda sunulmuştur. Buna göre; araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı puanı ile baba eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 21. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile aile ekonomik durumu arasındaki ilişki

Bağımlı Değişkenler	Aile Ekonomik Durumu	N	Sıra Ortalama	χ^2	P
Siber Zorbalık	Gelir Giderden Fazla	99	183,12	1,002	0,606
	Gelir Gidere Eşit	197	171,45		
	Gelir Giderden Az	55	179,49		
Siber Mağduriyet	Gelir Giderden Fazla	99	183,84	1,779	0,411
	Gelir Gidere Eşit	197	169,70		
	Gelir Giderden Az	55	184,44		
İnternet Bağımlılığı	Gelir Giderden Fazla	99	169,39	0,688	0,709
	Gelir Gidere Eşit	197	177,52		
	Gelir Giderden Az	55	182,46		

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı puanı ile aile ekonomik durumu arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 22. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile evde kendine ait odaya sahip olma durumu arasındaki ilişki

Bağımlı Değişkenler	Kedine Ait Oda	N	Sıra Ortalama	Z	P
Siber Zorbalık	Evet	243	179,98	-1,131	0,258
	Hayır	108	167,06		
Siber Mağduriyet	Evet	243	175,51	-0,136	0,892
	Hayır	108	177,09		
İnternet Bağımlılığı	Evet	243	185,92	-2,751	0,006
	Hayır	108	153,67		

Öğrencilerin evde kendine ait odaya sahip olma durumları ile siber zorbalık, mağduriyet ve internet bağımlılığı ilişkisi tabloda incelenmiştir. Buna göre; araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık, siber mağduriyet puanı ile evde kendine ait odaya sahip olma durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$). Ancak internet bağımlılığı puanı ile evde kendine ait odaya sahip olma durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0,05$). Puan sıra ortalamalarına bakıldığında, “Evet” cevabının puan sıra ortalaması “Hayır” cevabının puan sıra ortalamasından yüksektir. Dolayısıyla evde kendine ait odaya sahip olmanın, internet bağımlılığını etkilediği görülmektedir.

Tablo 23. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile evde internet bağlantısına sahip olma durumu arasındaki ilişki

Bağımlı Değişkenler	Evde İnternet Bağlantısı	N	Sıra Ortalama	Z	P
Siber Zorbalık	Var	276	182,57	-2,389	0,017
	Yok	75	151,83		
Siber Mağduriyet	Var	276	179,79	-1,360	0,174
	Yok	75	162,07		
İnternet Bağımlılığı	Var	276	185,92	-2,181	0,029
	Yok	75	153,67		

Bulgulara göre; araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık ve internet bağımlılığı puanı ile evde internet bağlantısına sahip olma durumu arasında anlamlı

bir farklılık tespit edilmiştir($p<0,05$). Evde internet bağlantısının oluşu hem siber zorba eğilimini hem de internet bağımlılığını etkilediği görülmektedir. Ancak siber mağduriyet ile evde internet bağlantısına sahip olma durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 24. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile ebeveynlerin internet kullanımını denetleme durumu arasındaki ilişki

Bağımlı Değişkenler	Ebeveynlerin İnternet Kullanımını Denetlemesi	N	Sıra Ortalama	Z	P
Siber Zorbalık	Evet	149	161,58	-2,348	0,019
	Hayır	202	186,63		
Siber Mağduriyet	Evet	149	167,07	-1,436	0,151
	Hayır	202	182,59		
İnternet Bağımlılığı	Evet	149	178,09	-0,331	0,074
	Hayır	202	174,46		

Ebeveynlerin internet kullanımını denetlemesi durumu ile siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ilişkisi incelenmiştir. Buna göre; araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık ile ebeveynlerin internet kullanımlarını denetlenmesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Puan sıra ortalamalarına bakıldığında, “Hayır” puan sıra ortalaması “Evet” puan sıralamasından yüksektir. Dolayısıyla ergenlerin internet kullanımlarının ebeveynleri tarafından denetlenmemesi siber zorba olmaları açısından bir risk oluşturmaktadır. Ancak siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile ebeveynlerin internet kullanımlarını denetlenmesi arasında anlamlı bir farklılık yoktur ($p>0,05$).

Tablo 25. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile katılımcıların bir günde ortalama internet kullanım süresi arasındaki ilişki

Bağımlı Değişkenler	Bir Günde		Sıra Ortalama	Ki- kare*	P	Post hoc#
	Ortalama İnternet Kullanım Süresi	N				
Siber Zorbalık	0-2 saat ^(a)	80	139,54	16,389	0,001	b>a
	3-4 saat ^(b)	164	181,31			c>a
	5-6 saat ^(c)	67	202,54			d>a
	7 saat ve üzeri ^(d)	40	182,66			d>a
Siber Mağduriyet	0-2 saat ^(a)	80	147,11	12,160	0,007	b>a
	3-4 saat ^(b)	164	175,99			c>a
	5-6 saat ^(c)	67	202,91			d>a
	7 saat ve üzeri ^(d)	40	188,73			d>a
İnternet Bağımlılığı	0-2 saat ^(a)	80	124,34	40,246	0,000	b>a
	3-4 saat ^(b)	164	174,28			c>a
	5-6 saat ^(c)	67	207,36			d>a
	7 saat ve üzeri ^(d)	40	233,85			d>b

* Kruskal Wallis test sonucu

Post-hoc test karşılaştırmasında Mann Witney U testi uygulanmış ve elde edilen anlamlı sonuçlar sunulmuştur.

Bulgulara göre; araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı puanı ile ergenlerin günde ortalama internet kullanım süreleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$).

İkili karşılaştırmalar yapıldığında, günde “3-4 saat” arasında internet kullananlar “0-2 saat” internet kullananlara göre, günde “5-6 saat” arasında internet kullananlar, “0-2 saat” kullananlara göre, Günde “7 saat ve üzeri” internet kullananlar “0-2 saat” kullananlara göre daha fazla siber zorba olma riskine sahiptir. Siber mağduriyet açısından; günde “3-4 saat” arasında internet kullananlar “0-2 saat” saat internet kullananlara göre, günde “5-6 saat” arasında internet kullananlar, “0-2 saat” kullananlara göre, günde “7 saat ve üzeri” internet kullananlar “0-2 saat” kullananlara göre daha fazla siber mağdur olma riskine sahiptir. Dolayısıyla ergenlerin günlük internet kullanım süreleri arttıkça hem siber zorba hem de siber mağdur olma riski artış göstermektedir.

İnternet bağımlılığı açısından ise; günde “3-4 saat” arasında internet kullananlar “0-2 saat” saat internet kullananlara göre, günde “5-6 saat” arasında internet kullananlar, “0-2 saat” kullananlara göre, günde “7 saat ve üzeri” internet kullananlar “0-2 saat” ve “3-4 saat” arasından kullananlara göre daha fazla internet bağımlısı olma riskine sahiptir. Bu durum uzun süre internet kullanımının internet bağımlılığını etkilediğini göstermektedir.

Tablo 26. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile bilgisayara sahip olma durumu arasındaki ilişki

Bağımlı Değişkenler	Sahip Olunan İletişim Aracı-Bilgisayar	N	Sıra Ortalama	Z	P
Siber Zorbalık	Yok	101	149,37	-3,210	0,001
	Var	250	186,76		
Siber Mağduriyet	Yok	101	153,33	-2,698	0,007
	Var	250	185,16		
İnternet Bağımlılığı	Yok	101	152,22	-2,793	0,005
	Var	250	185,61		

Tablodaki bulgulara göre; araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı puanı ile bilgisayar varlığı arasındaki anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Bu farklılığa dayanarak “Var” ve “Yok” sıra ortalama değerlerine bakıldığında, bilgisayara sahip olanlar olmayanlara göre daha fazla siber zorbalık yöneliminde olduğu hem de daha fazla siber mağduriyete maruz kaldığı görülmektedir. Bilgisayar varlığı, internet bağımlısı olma riskini de etkilemektedir.

Tablo 27. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile ebeveynlerin iletişim araçlarını denetleme durumu arasındaki ilişki

Bağımlı Değişkenler	Ebeveynlerin İletişim Araçlarını Denetlenme Durumu	N	Sıra Ortalama	Z	P
Siber Zorbalık	Evet	237	186,43	-2,852	0,004
	Hayır	114	154,32		
Siber Mağduriyet	Evet	237	184,43	-2,276	0,023
	Hayır	114	158,47		
İnternet Bağımlılığı	Evet	237	182,87	-1,830	0,067
	Hayır	114	161,72		

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ebeveynlerin iletişim araçları denetleme durumu değişkeni arasındaki anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Bu farklılığa dayanarak “Evet” ve “Hayır” sıra ortalama değerlerine bakıldığında ebeveynleri tarafından iletişim araçları denetlenen öğrencilerin denetlenmeyenlere göre hem daha fazla siber zorba eğiliminde olduğu hem de daha fazla siber mağduriyet yaşadığı tespit edilmiştir. Ancak internet bağımlılığı ile ebeveynlerin iletişim araçları denetleme durumu değişkeni arasındaki anlamlı bir farklılık yoktur ($p>0,05$)

Tablo 28. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile ebeveynlerin ziyaret edilen siteleri bilme durumu arasındaki ilişki

Bağımlı Değişkenler	Ebeveynlerin Ziyaret Edilen Siteleri Bilme Durumu	N	Sıra Ortalama	Z	P
Siber Zorbalık	Evet	179	162,17	-2,676	0,007
	Hayır	172	190,39		
Siber Mağduriyet	Evet	179	163,06	-2,472	0,013
	Hayır	172	189,47		
İnternet Bağımlılığı	Evet	179	160,12	-2,994	0,003
	Hayır	172	192,53		

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile ebeveynlerin ziyaret edilen siteleri bilme durumu değişkeni arasındaki anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Bu farklılığa dayanarak “Evet” ve “Hayır” puan sıra ortalama değerlerine bakıldığında, ergenlerin ziyaret ettikleri sitelerin ebeveynleri tarafından bilinmediği durumda ergenlerin hem daha fazla siber zorbalık yöneliminde olduğu hem de daha fazla siber mağduriyete maruz kaldığı görülmektedir. Ergenlerin ziyaret ettikleri sitelerin ebeveynleri tarafından bilinmemesi internet bağımlılığına da etkilemektedir.

Tablo 29. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile interneti sosyal paylaşım sitelerine girme amacıyla kullanma arasındaki ilişki

Bağımlı Değişkenler	İnterneti Sosyal Paylaşım		Sıra Ortalama	Z	P
	Sitelerine Girme Amacıyla Kullanma	N			
Siber Zorbalık	Hayır	91	159,96	-1,799	0,072
	Evet	260	181,61		
Siber Mağduriyet	Hayır	91	159,89	-1,784	0,074
	Evet	260	181,64		
İnternet Bağımlılığı	Hayır	91	148,99	-2,952	0,003
	Evet	260	185,45		

Araştırmaya katılan öğrencilerin internet bağımlılığı ile interneti sosyal paylaşım sitelerine girme amacı arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Bu farklılığa dayanarak “Evet” ve “Hayır” sıra ortalama değerlerine bakıldığında, interneti sosyal paylaşım sitelerine girme amacıyla kullananlar kullanmayanlara göre daha fazla internet bağımlısı olduğu görülmektedir. Ancak siber zorbalık ve siber mağduriyet ile interneti sosyal paylaşım sitelerine girme amacı arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 30. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile interneti online oyun oynama amacıyla kullanma arasındaki ilişki

Bağımlı Değişkenler	İnterneti Online	N	Sıra Ortalama	Z	P
	Oyun Oynama Amacıyla Kullanma				
Siber Zorbalık	Hayır	207	164,55	-2,603	0,009
	Evet	144	192,46		
Siber Mağduriyet	Hayır	207	173,57	-0,547	0,585
	Evet	144	179,50		
İnternet Bağımlılığı	Hayır	207	153,61	-4,961	0,000
	Evet	144	208,19		

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık ve internet bağımlılığı puanı ile interneti online oyun oynama amacı arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Siber zorbalık ve internet bağımlılığı açısından bu farklılığa dayanarak “Evet” ve “Hayır” sıra ortalama değerlerine bakıldığında, interneti online oyun oynama amacıyla kullananlar kullanmayanlara göre hem daha fazla siber zorba eğiliminde olduğu hem de daha fazla internet bağımlısı olma riski taşıdığı görülmektedir. Ancak siber mağduriyet ile interneti online oyun oynama amacıyla kullanma arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 31. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile interneti ödev yapma amacıyla kullanma arasındaki ilişki

Bağımlı Değişkenler	İnterneti Ödev Yapma Amacıyla Kullanma	N	Sıra Ortalama	Z	P
Siber Zorbalık	Hayır	188	186,77	-2,193	0,028
	Evet	163	163,58		
Siber Mağduriyet	Hayır	188	181,26	-1,058	0,290
	Evet	163	169,93		
İnternet Bağımlılığı	Hayır	188	184,54	-1,695	0,090
	Evet	163	166,15		

Bulgulara göre; araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık ile interneti ödev yapma amacıyla kullanma arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Bu farklılığa dayanarak “Evet” ve “Hayır” sıra ortalama değerlerine bakıldığında, interneti ödev yapma amacıyla kullanmayanlar kullananlara göre daha fazla siber zorba eğiliminde olduğu görülmektedir. Ancak siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile interneti ödev yapma amacıyla kullanma arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 32. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile instagram kullanımı arasındaki ilişki

Bağımlı Değişkenler	Instagram Kullanımı	N	Sıra Ortalama	Z	P
Siber Zorbalık	Hayır	45	169,99	-0,437	0,662
	Evet	351	176,88		
Siber Mağduriyet	Hayır	45	167,38	-0,619	0,536
	Evet	351	177,27		
İnternet Bağımlılığı	Hayır	45	144,73	-2,216	0,027
	Evet	351	180,60		

Instagram kullanımı ile siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgulara bakıldığında; araştırmaya katılan öğrencilerin internet bağımlılığı puanı ile Instagram kullanımı arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Bu farklılığa dayanarak “Evet” ve “Hayır” sıra ortalama değerlerine bakıldığında, Instagram kullananlar kullanmayanlara göre daha fazla internet bağımlısı riski taşıdığı görülmektedir. Ancak siber zorbalık ve siber mağduriyet ile Instagram kullanımı arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır($p>0,05$).

Tablo 33. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile twitter kullanımı arasındaki ilişki

Bağımlı Değişkenler	Twitter Kullanımı	N	Sıra Ortalama	Z	P
Siber Zorbalık	Hayır	257	167,48	-2,673	0,008
	Evet	94	199,30		
Siber Mağduriyet	Hayır	257	174,20	-0,557	0,578
	Evet	94	180,91		
İnternet Bağımlılığı	Hayır	257	167,48	-2,604	0,009
	Evet	94	199,30		

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık ve internet bağımlılığı puanı ile Twitter kullanımı arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Bu farklılığa dayanarak “Evet” ve “Hayır” sıra ortalama değerlerine bakıldığında, Twitter

kullananlar kullanmayanlara göre hem daha fazla siber zorba eğiliminde olduğu hem de daha fazla internet bağımlısı riski taşıdığı görülmektedir. Ancak siber mağduriyet ile Twitter kullanımı arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 34. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile youtube kullanımı arasındaki ilişki

Bağımlı Değişkenler	Youtube Kullanımı	N	Sıra Ortalama	Z	P
Siber Zorbalık	Hayır	30	140,80	-2,041	0,041
	Evet	321	179,29		
Siber Mağduriyet	Hayır	30	173,88	-0,121	0,904
	Evet	321	176,20		
İnternet Bağımlılığı	Hayır	30	143,23	-1,851	0,064
	Evet	321	179,06		

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık ile Youtube kullanımı arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). Bu farklılığa dayanarak “Evet” ve “Hayır” sıra ortalama değerlerine bakıldığında, Youtube kullananlar kullanmayanlara göre daha fazla siber zorba eğilimi göstermektedir. Ancak siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile Youtube kullanımı arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir($p>0,05$).

Tablo 35. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile internette tanınmayan kişilerle görüntülü konuşma arasındaki ilişki

Bağımlı Değişkenler	İnternette Tanınmayan Kişilerle Görüntülü Konuşma	N	Sıra Ortalama	x ²	P	Post hoc
Siber Zorbalık	Evet ^(a)	21	245,88	18,784	0,000	a>c b>c
	Bazen ^(b)	48	207,91			
	Hayır ^(c)	282	165,37			
Siber Mağduriyet	Evet ^(a)	21	197,60	5,677	0,059	---
	Bazen ^(b)	48	203,38			
	Hayır ^(c)	282	169,73			
İnternet Bağımlılığı	Evet ^(a)	21	270,81	22,835	0,000	a>b a>c
	Bazen ^(b)	48	194,56			
	Hayır ^(c)	282	165,78			

* Kruskal Wallis test sonucu

Post-hoc test karşılaştırmasında Mann Witney U testi uygulanmış ve elde edilen anlamlı sonuçlar sunulmuştur.

İnternette tanınmayan kişiler ile görüntülü konuşma yapma durumu ile siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı tabloda incelenmiştir. Buna göre; araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık ve internet bağımlılığı ile internette tanınmayan kişilerle görüntülü konuşma durumları arasındaki anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p<0,05$). “Evet”, “Bazen” ve “Hayır” cevapları arasında ikili karşılaştırma yapıldığında, “Evet” puan sıra ortalaması “Hayır” puan sıra ortalamasından, “Bazen” puan sıra ortalaması “Hayır” puan sıra ortalamasından anlamlı derecede yüksektir. Dolayısıyla ergenlerin internette tanımadığı kişilerle görüşme yapanlar ile görüşme sıklığı bazen olanlar hiç yapmayanlara göre daha fazla siber zorbalık yönelimlerinin olduğu görülmektedir.

İnternet bağımlılığı açısından incelendiğinde ise; “Evet” puan sıra ortalamasının “Bazen” ve “Hayır” puan sıra ortalamasından, daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuca bakılarak internette tanımadığı kişilerle görüşme yapan öğrencilerin görüşme sıklığı bazen olanlara ya da hiç yapmayanlara göre daha fazla internete bağımlı olma riski taşıdığı görülmektedir. Ancak siber mağduriyet ile internette tanınmayan kişilerle konuşma durumları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir($p>0,05$)

Tablo 36. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile internette kimlik gizleme arasındaki ilişki

Bağımlı Değişkenler	İnternette Kimlik Gizleme	N	Sıra Ortalama	χ^2	P	Post hoc
Siber Zorbalık	Evet ^(a)	158	162,88	10,177	0,006	b>a b>c
	Bazen ^(b)	123	198,87			
	Hayır ^(c)	70	165,44			
Siber Mağduriyet	Evet ^(a)	158	166,50	4,808	0,090	---
	Bazen ^(b)	123	191,87			
	Hayır ^(c)	70	169,55			
İnternet Bağımlılığı	Evet ^(a)	158	167,43	3,145	0,207	---
	Bazen ^(b)	123	188,77			
	Hayır ^(c)	70	172,89			

* Kruskal Wallis test sonucu

Post-hoc test karşılaştırmasında Mann Witney U testi uygulanmış ve elde edilen anlamlı sonuçlar sunulmuştur.

Tabloda sunulan bulgulara göre; araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık ile internette kimliğini gizleme değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$). “Evet”, “Bazen” ve “Hayır” cevapları arasında ikili karşılaştırma yapıldığında, “Bazen” puan sıra ortalaması “Evet” puan sıra ortalamasından, “Bazen” puan sıra ortalaması “Hayır” puan sıra ortalamasından anlamlı derecede yüksektir. Ancak siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile internette kimliğini gizleme değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 37. Siber zorbalık, siber mağduriyet, internet bağımlılığı ile akran ilişkileri ve aile iletişimi arasındaki korelasyon

Pearson Korelasyonu	Siber Zorbalık	Siber Mağduriyet	İnternet Bağımlılığı
Siber Zorbalık	1,000	0,648**	0,313**
Siber Mağduriyet	0,648**	1,000	0,318**
İnternet Bağımlılığı	0,313**	0,318**	1,000
Akran İlişkileri/Birliktelik Boyutu	0,104	0,175**	0,161**
Akran İlişkileri/Çatışma Boyutu	0,275**	0,237**	0,350**
Akran İlişkileri/Yardım Boyutu	0,031	0,078	0,028
Akran İlişkileri/Koruma Boyutu	0,017	0,112*	0,109*
Akran İlişkileri/Yakınlık Boyutu	-0,061	0,060	0,119*
Aile İletişimi/Diyalog Boyutu	-0,173**	-0,102	-0,137*
Aile İletişimi/Uyum Boyutu	0,017	0,086	0,087

**Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır ($p<0,01$).

* Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır ($p<0,05$).

Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı puanlarının birbirileri, akran ilişkileri birliktelik, çatışma, yardım, koruma, yakınlık boyutları ve aile iletişimi diyalog, uyum boyutları ile olan ilişkisine dair bulgular tablo 38’de yer almaktadır. Bu ilişkilerin incelenmesi amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Bulgulara göre;

Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığının birbirleriyle olan ilişkisi incelendiğinde; siber zorbalık ile siber mağduriyet arasında pozitif yönlü, orta derecede ($r=0,648$), internet bağımlılığı ile pozitif yönlü, zayıf derecede ($r=0,313$) birliktelik bulunmaktadır. Siber mağduriyet ile internet bağımlılığı arasında pozitif yönlü, zayıf derecede ($r=0,318$) anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre siber zorbalık arttığında siber mağduriyet ve internet bağımlılığı da artış göstermektedir. Benzer şekilde siber mağduriyet arttıkça internet bağımlılığı da artmaktadır.

- Akran İlişkileri/Birliktelik Boyutu ve siber mağduriyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki güçlü olmamakla birlikte pozitif yönlüdür. Akran ilişkilerinde birliktelik boyutu arttığında siber mağduriyetin de arttığı tespit edilmiştir ($r=0,175$; $p<0,01$).
- Akran İlişkileri/Birliktelik boyutu ve internet bağımlılığı arasında pozitif yönlü, güçlü olmamakla birlikte anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Birliktelik boyutunda akran ilişkileri arttığında internet bağımlılığının arttığı da düşünülmektedir ($r=0,161$; $p<0,05$).
- Akran İlişkileri/Birliktelik Boyutu ve siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$)
- Akran İlişkileri/Çatışma boyutu ile siber zorbalık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki güçlü olmamakla birlikte pozitif yönlüdür. Akran ilişkilerinde çatışma boyutu arttığında siber zorbalık da artmaktadır ($r=0,275$; $p<0,01$).
- Akran İlişkileri/Çatışma boyutu ile siber mağduriyet arasında güçlü olmayan, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Akran ilişkilerinde çatışma boyutu arttığında siber mağduriyet de artmaktadır ($r=0,237$; $p<0,01$).
- Akran İlişkileri/Çatışma boyutu ile internet bağımlılığı arasında güçlü olmayan, pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Akran ilişkilerinde çatışma boyutu arttığında internet bağımlılığı da artmaktadır ($r=0,350$; $p<0,01$).
- Akran İlişkileri/Yardım boyutu ile siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. ($p>0,05$)
- Akran İlişkileri/Koruma boyutu ile siber mağduriyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki güçlü olmamakla birlikte pozitif yönlü olup, akran ilişkilerinde koruma boyutu arttığında siber mağduriyette artmaktadır.
- Akran İlişkileri/Koruma boyutu ile internet bağımlılığı arasında güçlü olmayan, pozitif yönlü, anlamlı bir ilişki olup akran ilişkilerinde koruma boyutu arttığında internet bağımlılığı da artmaktadır.
- Akran İlişkileri/Koruma boyutu ile siber zorbalık arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($p>0,05$)
- Akran İlişkileri/Yakınlık Boyutu ile internet bağımlılığı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu ilişki güçlü olmamakla birlikte,

pozitif yönlü olup, akran ilişkilerinde yakınlık boyutu arttıkça internet bağımlılığı da artış göstermektedir.

- Akran İlişkileri/Yakınlık Boyutu ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).
- Aile İletişimi/Diyalog boyutu ile siber zorbalık arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu ilişki güçlü olmayan, negatif yönlü bir ilişki olup, aile iletişiminde diyalog boyutu arttığında siber zorbalık azalmaktadır.
- Aile İletişimi/Diyalog boyutu ile internet bağımlılığı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu ilişki güçlü olmayan, negatif yönlü bir ilişki olup, aile iletişiminde diyalog boyutu arttığında internet bağımlılığı azalmaktadır.
- Aile İletişimi/Diyalog boyutu ile siber mağduriyet arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).
- Aile İletişimi/Uyum boyutu ile siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 38. Siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile aile tipi arasındaki ilişki

Bağımlı değişkenler	Aile Tipleri	N	Sıra Ortalama	χ^2	P	Post hoc
Siber Zorbalık	Fikir birliğine dayalı aile ^(a)	90	173,30	6,679	0,083	---
	Serbestiyetçi aile ^(b)	78	191,72			
	Çoğulcu aile ^(c)	105	157,89			
	Koruyucu aile ^(d)	78	187,77			
Siber Mağduriyet	Fikir birliğine dayalı aile ^(a)	90	171,74	7,920	0,048	d>a d>c
	Serbestiyetçi aile ^(b)	78	172,65			
	Çoğulcu aile ^(c)	105	162,13			
	Koruyucu aile ^(d)	78	202,94			
İnternet Bağımlılığı	Fikir birliğine dayalı aile ^(a)	90	168,04	10,744	0,013	d>a d>c
	Serbestiyetçi aile ^(b)	78	183,05			
	Çoğulcu aile ^(c)	105	156,69			
	Koruyucu aile ^(d)	78	204,13			

Aile tipleri ile siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı arasındaki ilişki tablo 39’da sunulmuştur. Bulgulara göre; aile tipleri ile siber mağduriyet ve internet bağımlılığı arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Siber mağduriyet ve internet bağımlılığı bakımından aile tipleri arasında ikili karşılaştırma yapıldığında; “koruyucu aile tipi” puan sıra ortalaması, “fikir birliğine dayalı aile tipi” ve “çoğulcu aile tipi” puan sıra ortalamasından anlamlı şekilde yüksektir. Buna göre, “koruyucu aile tipi” ne sahip olan öğrenciler fikir birliğine dayalı ve çoğulcu aile tipi” ne sahip olan öğrencilere göre daha fazla siber mağduriyet yaşamaktadır. Ancak siber zorbalık ile aile tipleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Mevcut bulgulara ek olarak araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı puanı ile cep telefonuna, tablete, playstation/xbox/nintendo wii’ye, herhangi bir iletişim aracına sahip olma arasında sahip olma/olmama, interneti video izleme amacı ile kullanma ve Facebook kullanımı arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. ($p>0,05$)

5. TARTIŞMA

Bölümde, siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığını etkileyen bazı demografik değişkenler ile akranlarla olan ilişkiler ve aile iletişimi konularına ait elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Elde edilen veriler ilgili literatür doğrultusunda tartışılmış ve bu bulgulara ilişkin yorumlar sunulmuştur.

Aşağıda araştırmanın bağımlı değişkenleri olan siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığına yönelik bulguların tartışma ve yorumları, alt başlıklar şeklinde verilmiştir.

5.1. ERGENLERİN SİBER ZORBALIK, SİBER MAĞDURİYET VE İNTERNET BAĞIMLILIĞI PUANLARI İLE BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİ

5.1.1. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Cinsiyet

Araştırma bulgularında siber zorbalık ve cinsiyet ilişkisine bakıldığında, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorba olduğu görülmektedir. Bu bulguyu destekler nitelikte Erdur-Baker ve Kavşut (2007), Arıca ve ark. (2008), Ang ve Goh (2010a), Li (2007), Dehue ve ark. (2008), Kowalski ve Limber (2007)'in çalışmalarında siber zorbalık yapma oranının erkeklerde daha fazla olduğu bulunmuştur. Araştırmalar, bu çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Geleneksel erkeklik ideolojisinin yarattığı başarı, zayıf görünmekten kaçınma, kadınlık veya kadınsılık karşıtı düşünceler, şiddet ve riskin önemli yer tutması gibi düşünce ve davranışlar zorbalığı da beraberinde getirmektedir. Zorbalığın erkek cinsiyeti üzerinde yoğunlaşması da kültürel ve sosyal normlara dayanarak inşa edilen erkeklik olgusunun şiddete ve zorbalığa daha çok eğilimli olmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak bazı araştırmalarda cinsiyetin siber zorba olma üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir fark yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çivilidağ ve

Cooper (2013), Slonje ve Smith (2008a), Topçu ve ark. (2008) çalışmalarında siber zorbalıkta cinsiyet açısından bir fark bulunmadığı dile getirilmiştir. Bu duruma, araştırmalarda seçilen örneklemin, ele alınan siber zorbalık türlerinin ya da araştırma tarihindeki farklılıkların neden olduğu düşünülebilir.

Siber mağduriyet ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Siber mağdur olmada cinsiyet değişkeninin etkili olmadığı görülmektedir. Arıcak (2009b) çalışması da bu bulguyu desteklemektedir. Taştekin (2016) çalışmasında, kızların siber mağduriyet puanının erkeklerle göre anlamlı derecede düşük olduğu, Erdur-Baker ve Kavşut (2007), erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla siber mağdur olduğunu, Ang ve Goh (2010a) ve Dehue ve ark. (2008) ise kızların daha fazla siber mağduriyet yaşadığını ifade etmiştir.

İnternet bağımlılığı ve cinsiyet arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu bulguyu destekler nitelikteki Uslu (2019)'nun çalışmasında da istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bulgular internet bağımlılığının cinsiyete göre değişmediği şeklinde yorumlanabilir.

5.1.2. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Sınıf Düzeyi

Öğrencilerin halen öğrenci oldukları sınıf dikkate alınarak siber zorbalık durumları incelendiğinde, 11 ve 12. sınıf düzeylerinde okuyan öğrencilerin alt sınıflarında bulunan öğrencilere oranla daha fazla siber zorbalık davranışı sergilediği görülmektedir. İlgili literatüre bakıldığında, Süslü ve Oktay (2018) çalışmasında 16 yaş grubunda olan öğrencilerin siber zorbalık puanlarının 14, 15 ve 17 yaş gruplarındaki öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Taştekin (2016), 14-17 yaş arası ergenler ile yürüttüğü araştırmasında, siber zorbalık ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olduğunu belirlemiş; 14 yaşın, 17 yaş grubuna göre anlamlı derecede düşük siber zorbalık eğilimi sergilediğini ifade etmiştir. Yaşın artması ile birlikte internete kolay erişimin sağlanması, teknolojik araçlara sahip olma ile sosyal paylaşım sitelerini kullanma sıklığının artmasının siber zorba olma eğilimini arttırdığı düşünülebilir. Sonuç olarak yükselen yaşla birlikte siber zorbalık yapma olasılığı da artış göstermektedir.

Diğer yandan siber zorbalık davranışı ile yaş/sınıf arasında anlamlı bir farklılık olmadığını ifade eden çalışmalar da bulunmaktadır. Dumanlıdağ (2019), Sabancı

(2018), Çiftci (2015), Çivilidağ ve Cooper (2013), Pamuk ve Bavlı (2013) çalışmalarında siber zorbalığın sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği ortaya konulmuştur. Araştırma bulgularındaki farklılık, örnekleme dahil olan öğrenci grupları arasındaki yaş farkının az olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Ergenlerin yaş/sınıf düzeyi ile siber zorbalık mağduru olma durumları arasındaki ilişki incelendiğinde aralarında anlamlı bir farklılık olmadığı anlaşılmıştır. Benzer şekilde Taştekin (2016), Süslü (2016), Baykal (2016), Sabancı (2018) çalışmalarında öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf ile siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir farklılaşmaya neden olmadığı ifade edilmiştir.

İnternet bağımlılığı ve sınıf düzeyi arasındaki ilişkide anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Bulguyu destekler nitelikteki Baylyyeva (2019) ve Karaca (2019) çalışmasında da sınıf düzeyinin internet bağımlılığını etkilemediği ortaya konulmuştur.

5.1.3. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Anne Baba Birliktelik Durumu

Ergenlerin anne-baba birliktelik durumu ile siber zorbalık düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Benzer şekilde Yazar (2019) ve Baykal (2016) çalışmalarında, anne babası birlikte olanlar ile bir nedenden dolayı ayrı olanlar arasında anlamlı bir fark olmadığını ifade etmiştir. Boşanmış ebeveynlere sahip ergenlerin siber zorbalık yapma oranlarının yüksek olmadığı söylenebilmektedir. Ancak Gür (2019)'ün çalışmasında ise bireylerin siber zorbalık puanları ebeveynlerin medeni durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir. Ebeveynleri boşanmış olan bireylerin siber zorbalık puanları ebeveynleri boşanmamış olanlara göre daha yüksek olarak bulunmuştur.

Siber mağduriyet ve anne-baba birliktelik durumları açısından incelendiğinde aralarında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Baykal (2016), Yazar (2019)'ın çalışmalarında bulguları destekler nitelikte anne-baba birliktelik durumları ile siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı ifade edilmiştir. İnternet bağımlılığı açısından bakıldığında da benzer sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Araştırmanın sonuçlarıyla benzerlik gösteren Kodaman (2019)'ın

alışmasında, anne-baba birliktelik durumunun internet bağımlılığını etkilemediğı ifade edilmiştir.

5.1.4. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Kardeşe Sahip Olma

Ergenlerin kardeşe sahip olma ile siber zorbalık ilişkisi incelendiğinde, öğrencilerin siber zorbalık puanları ile kardeşe sahip olma durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu görölmektedir. Bulgulara göre, kardeşin bulunmayışı siber zorba olmayı etkilemektedir.

Kardeşe sahip olma ile siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ilişkisine bakıldığında, kardeşe sahip olma durumu siber mağduriyeti ve internet bağımlılığını etkilememektedir. Karaca (2019), Durna (2019), Kodaman (2019) çalışmalarında kardeşe sahip olup olmama durumunun internet bağımlılığını etkilemediğı; Durna (2019)'nın çalışmasında ise bu değişkenlerin siber mağduriyeti etkilemediğı ifade edilmiştir.

Kardeş, bireylerin yaşamı boyunca süren bağlarından birini oluşturmaktadır. Akranlarla olan ilişkilerinden daha önce başlayan kardeşlik ilişkisi ergenlerin sosyalleşmesinde ilk basamaklardan biridir. Kardeşler birbirlerine sosyal davranış ve tutum kazandıran önemli rol modellerdir; kişilerarası iletişim ve empati becerisinin erken yaşta gelişmesini mümkün kılarlar, aynı zamanda ihtiyaç durumunda bireylere sosyal destek sağlarlar. Kardeşlerinin bulunmayışı ergenlerin siber zorbalık davranışı sergilemesi veya siber mağduriyet yaşaması ile ilişkilendirilebilir. İnternet bağımlılığı düzeyinde ise kardeşe sahip olmanın bir etkisinin olmadığı görölmüştür.

5.1.5. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Anne-Baba Eğitim Durumu

Ergenlerin anne eğitim durumları ile siber zorbalık arasındaki ilişkiye bakıldığında aralarında anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Taştekin (2016), Süslü (2016), Yazar (2019), Tetik (2019), Kırçallıoğlu (2019)'nun çalışmalarında da anne eğitim durumuna ve siber zorbalık arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bu çalışmalar araştırma bulgusunu destekler niteliktedir. Baykal (2016)'ın yaptığı

araştırmada ise öğrencilerin siber zorbalık eğilimleri anne eğitim düzeyine göre değişebilmektedir. Çalışma annesi lisans mezunu olan öğrencilerin, diğer öğrencilere göre daha fazla siber zorba eğiliminde olduğunu ortaya koymuştur. Sabancı (2018) çalışmasında benzer şekilde anne eğitim durumu ilkokul olan grup ile ortaokul, lise ve üniversite olan gruplar arasında farklılık olduğunu ifade etmiştir. Anne eğitim durumu ile siber mağduriyet arasındaki ilişkiye bakıldığında, aralarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Süslü (2016), Yazar (2019) ve Durna (2019)'nın çalışmaları bu bulgu desteklenmektedir. Ancak anne eğitim durumunun siber mağduriyeti etkilediğini öne süren çalışmalar da bulunmaktadır. Taştekin (2016) çalışmasında, anne eğitim düzeyinin ilkokul seviyesinde olan öğrencilerin lisansüstü olanlara göre anlamlı derecede düşük olduğu, Baykal (2016) çalışmasında, anne eğitim durumu lisans mezunu olanların ilköğretim mezunu olanlara oranla daha fazla siber mağduriyet yaşadığı, Sabancı (2018)'nin çalışmasında ise annesi lise mezunu olanların annesi ilkokul mezunu olanlara göre daha fazla mağdur olduğu öne sürülmüştür. Anne eğitim durumu ile internet bağımlılığı arasındaki ilişki incelendiğinde, aralarında anlamlı fark bulunamamıştır. Aygün (2016), Baylyyeva (2019), Kodaman (2019), Karaca (2019)'nin çalışmaları bu bulguyu desteklemektedir. Elde edilen bulgulara bakarak anne eğitim durumunun internet bağımlılığı üzerinde bir etkisinin olmadığı yargısına ulaşılabilmektedir.

Ergenlerin baba eğitim durumu ile siber zorbalık arasındaki ilişki incelendiğinde ise, baba eğitim durumu ile siber zorbalık arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Benzer şekilde Durna (2019)'nin çalışmasında da anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bulgulardan farklı olarak Baykal (2016) çalışmasında, baba eğitim durumu lise olanların ilköğretim mezunlarına göre, lisans mezunu olanların ilköğretim ve lise mezunlarına göre daha fazla siber zorba eğilimi gösterdiği ifade etmiştir. Taştekin (2016) ise baba eğitim düzeyinin ilkokul ve öncesi olanların lise ve üniversite olanlara göre, ortaokul mezunu olanların üniversite mezunu olanlara göre anlamlı derecede düşük olduğu bilgisine ulaşmıştır. Aygün (2016) çalışmasında da, baba eğitim durumunun siber zorbalığı etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Baba eğitim durumu ve siber mağduriyet incelendiğinde, aralarında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunamamıştır. Yazar (2019)'ın çalışmasında benzer şekilde siber mağduriyet ile baba eğitim durumu değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Ancak Süslü (2016) çalışmasında, baba eğitim durumu ile siber

mağduriyet puanları arasında anlamlı bir farkın olduğunu ifade etmiştir. Baykal (2016)'ın çalışmasında ise lise ve lisans mezunu babaya sahip olan öğrencilerin ilköğretim mezunu babaya sahip olan öğrencilere göre daha çok zorba davranışlara maruz kaldığı öne sürülmektedir.

Baba eğitim durumu ile internet bağımlılığı arasındaki ilişki incelendiğinde, baba eğitim durumunun internet bağımlılığı üzerinde etkisinin bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bulguyu destekler şekilde Baylyyeva (2019) ve Karaca (2019)'nın yaptığı çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

5.1.6. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Aile Ekonomik Durumu

Ergenlerin aile ekonomik durumu ile siber zorbalık arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Farklı gelir seviyelerine sahip olan ailelerin çocuklarının siber zorbalık puanları birbirlerinden farksız olarak bulunmuştur. Yargıy destekler şekilde Akar-Çelik (2015)'in çalışmasında gelir düzeyleri ile siber zorbalık puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Bu bulgulardan farklı olarak Taştekin (2016), aylık ortalama gelirin “949-1500 TL” arasında olan öğrencilerin bu gelirin üzerinde gelire sahip olanlara göre siber zorbalık puanının anlamlı derecede düşük olduğu, Baykal (2016) çalışmasında gelirin yükseldikçe zorbalık eğilimlerinin de arttığı, Kırccallıoğlu (2019) çalışmasında 0-2000 TL arasında gelire sahip olanların, 3001 TL üzeri gelire sahip olanların puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğunu saptamıştır. Türkoğlu (2013)'nin çalışmasında, aile gelir düzeyi 1000 TL olan öğrencilerin toplam puanları, aile gelir düzeyi 2000'den çok olanlara göre daha az siber zorbalık eğiliminde olduğu ifade edilmiştir. Özbay (2013)'in çalışmasında ise, sosyoekonomik düzeyi yüksek olan öğrenciler, düzeyi orta olan öğrencilere göre daha fazla siber zorba eğiliminde oldukları ileri sürülmüştür.

Aile ekonomik durumu ile siber mağduriyet arasındaki ilişki incelendiğinde, aralarında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Durna (2019) çalışmasında, bu bulguyu destekler nitelikte benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Ancak yapılan bazı çalışmalarda, aile ekonomik durumu ile siber mağduriyet arasında anlamlı bir farklılık olduğunu öne sürülmüştür. Özbay (2013) çalışmasında, sosyoekonomik düzeyi düşük olan öğrenciler, orta olan öğrencilere oranla daha fazla mağdur olduğu ifade edilmiştir.

Aile ekonomik durumunun ergenlerin internet bağımlılığı düzeyini etkileme durumu incelendiğinde, internet bağımlılığını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Türkoğlu (2013) ve Kodaman (2019)'ın çalışmalarının sonucu, bu bulguyu desteklemektedir.

5.1.7. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Kendine Ait Odaya Sahip Olma ile Evde İnternet Bağlantısına Sahip Olma Durumu

Evde kendine ait odaya sahip olma ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiş ancak internet bağımlılığı ile aralarında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla evde ayrı bir odaya sahip olma siber zorba olmayı ya da siber mağdur olmayı etkilemediği düşünülmektedir. Aygün (2016) çalışmasında bulguyu destekler nitelikte evinde kendine ait odanın olup olmama durumu ile siber zorbalık arasında anlamlı bir farklılığın bulunmadığını dile getirmiştir. Ancak ergenin evde kendine ait odasının bulunmasının problemlili internet kullanımını arttırdığı görülmektedir.

Araştırma sonuçları ergenlerin evde internet bağlantısına sahip olmasının siber zorbalık eğilimini ve problemlili internet kullanımını etkilediğini göstermektedir. İnternete sürekli ve kolay erişimin sağlanabilmesi internete olan bağımlılığı arttırmakta ve bu durum aynı zamanda siber zorbalık deneyimlerinin de artmasına neden olmaktadır. Ancak siber mağduriyet ile evde internet bağlantısına sahip olma değişkeni arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bulguya bakıldığında, evde internete sahip olma durumunun siber mağdur olma durumunu etkilemediği görülmektedir.

5.1.8. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Ebeveynlerin İnternet Kullanımını Denetlemesi

Ergenlerin siber zorbalık ile ebeveynlerin internet kullanımlarını denetlenmesi arasındaki ilişkiye bakıldığında; aralarında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Ebeveynleri tarafından denetlenmeyen öğrenciler denetlenenlere göre daha fazla siber zorbalık davranışı sergilemektedir. Dolayısıyla internet kullanımının denetlenmemesi, ergenlerin siber zorba olmaları bakımından bir risk oluşturmaktadır.

Çalışmanın bulgularını destekler şekilde Baykal (2016)'ın çalışmasında da internet kullanımları ebeveynleri tarafından kontrol edilmeyen öğrencilerin kontrol edilen öğrencilere göre daha fazla zorba davranış sergilediği ifade edilmiştir. Araştırma bulgusundan farklı olarak Eroğlu (2014) çalışmasında, ergenlerin siber zorbalık puan ortalamalarının ebeveyn denetimi açısından farklılaşmadığı ortaya koymuştur.

Ebeveynlerin internet kullanımlarını denetleme durumu ile siber mağduriyet ve internet bağımlılığı arasındaki ilişki incelendiğinde ise, aralarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Eroğlu (2014)'nın çalışması bulguyu destekler niteliktedir. Ancak bu bulgudan farklı olarak Baykal (2016)'ın çalışmasında internet kullanımlarının denetim altında olamayan öğrencilerin olanlara göre daha fazla siber mağdur oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma bulguları aile denetiminin ergenler üzerinde ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Çocukların yaşına uygun teknolojik araçlar kullanabilmesi, sanal ortamda kimlerle ve nasıl bir iletişim içerisinde olduğu, tehdit edici, rahatsız edici paylaşımları yapıp yapmadığı konusunda ebeveynlerin bilgi sahibi olması siber zorbalık davranışlarının sergilenmesinde bir engelleyici unsur görevi görmektedir.

5.1.9. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Bir Günde Ortalama İnternet Kullanım Süresi

Araştırma bulguları, ergenlerin siber zorbalık ve mağduriyet ile internet bağımlılığı ölçeğinden aldıkları puanlarla bir günde ortalama internet kullanım süreleri arasında anlamlı bir farklılığın bulunduğu işaret etmektedir. Buna göre ortalama internet kullanım süreleri ergenlerin siber zorba olma durumlarını, siber mağduriyet yaşama durumlarını ve internete olan bağımlılıklarını etkilediğini göstermektedir. Analizler sonucunda puan sıra ortalamalarına bakıldığında, bir günde ortalama internet kullanım süresi arttıkça siber zorba olma riskinin de arttığı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla internet aracılığıyla bireylerin kendi sosyal çevresinden kişilere ya da tanımadığı birçok kişiye ulaşabilmesi, uzun süre çevrim içi oyun platformlarında ya da çevrim içi sohbet odalarında vakit geçirmesi, siber zorbalık davranışların sergileyebilmelerini ve bu gibi platformlar üzerinden siber mağdur olmalarını kolaylaştırabilmektedir.

Araştırma bulgularına paralel olarak Baykal (2016)'ın çalışmasında günlük ortalama internet kullanım süresi 0-2 saat olan ergenlerin diğerlerine göre siber zorbalık deneyimlerinin daha az olduğu, Serin (2012)'in araştırması, internete günde beş saat ve daha fazla kullanan ergenler internete daha az sürede bağlı kalan öğrencilerden anlamlı düzeyde daha fazla siber zorbalık davranışları gösterdiği ifade edilmiştir. Özdemir ve Akar (2011a) çalışmasında, beş saatten fazla internet kullanan öğrencilerinden diğerlerinden daha siber zorbalık yaptığı bulmuştur. Çelik (2015), interneti 1 saatten fazla kullanan öğrencilerin siber zorbalık düzeyini, daha az vakit geçiren öğrencilere göre daha yüksek seviyede olduğunu tespit etmiştir. Günde internete ayrılan süre arttıkça ergenlerin siber zorbalık eğilimleri de artış göstermektedir. Bu bulgulardan farklı olarak Eroğlu (2014), internet kullanım süresinin siber zorbalığı etkilemediği sonucuna ulaşmıştır.

Siber mağduriyet açısından bir günde ortalama internet kullanımı incelendiğinde; siber mağduriyet ölçeğinden alınan puanlarla ortalama internet kullanım süreleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Analizler sonucunda ortalama 0-2 saat arasında internet kullanan ergenlerin diğerlerine göre daha az siber mağdur olma riskine sahip olduğu görülmüştür. Özdemir (2015), internette harcanan zaman arttıkça siber mağduriyetin toplam puanının arttığını ifade etmiştir. Sabancı (2018) ve Yalçın (2019)'ın çalışmasında, siber mağdur olmada internet kullanım süresinin etkili bir değişken olduğu ve internet kullanım süresi arttıkça siber mağdur olma durumunun da artış gösterdiği ifade edilmiştir.

Ergenlerin bir günde ortalama internet kullanım süresinin internet bağımlılığı üzerinde etkili olup olmadığı incelendiğinde, analiz sonuçları internet bağımlılığı ölçeğinden alınan puanlar ile bir günde ortalama internet kullanım süreleri arasında anlamlı bir farklılığın bulunduğu göstermektedir. Analiz sonuçları internet kullanım süresi arttıkça internet bağımlılığının da arttığını göstermektedir. Benzer şekilde Uslu (2019), internet bağımlılığı puanları düşük olanların, interneti hiç kullanmayan ya da günde ortalama 2 saat ve altında kullananlar olduğunu, Balcı ve Gülnar (2009) ise, günde internete 6 saat ve üzere vakit geçirilen öğrencilerin 15-45 dk, 1-2 saat ve 3-4 saat vakit geçirenlere göre daha yüksek düzeyde internet bağımlısı olduğunu ifade etmiştir.

5.1.10. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Cep Telefonu ile Bilgisayara Sahip Olma

Ergenlerin cep telefonuna sahip olma/olmama durumu ile siber zorbalık, mağduriyet ve internet bağımlılığı arasındaki ilişkiye bakıldığında; aralarında anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmektedir. Bulguya göre, cep telefonuna sahip olup olmama siber zorba olmayı, siber mağduriyet durumunu ve internet bağımlılığı etkilememektedir. Benzer şekilde Süslü (2016)'nın çalışmasında, siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile cep telefonuna sahip olma durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu bulguyu destekler şekilde Serin (2012)'in çalışmasında hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet puanları açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak Yalçın (2019), ergenlerin siber zorbalık puanlarının cep telefonuna sahip olup olmama durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşmıştır. Cep telefonu olan ergenlerin olmayanlara göre siber zorbalık puanlarının yüksek olduğu ifade edilmiştir.

Bilgisayar sahip olma/olmama durumu ile siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı puanı arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu farklılık analiz edildiğinde, bilgisayara sahip olanlar olmayanlara göre daha fazla siber zorbalık eğiliminde olduğu hem de siber mağduriyete daha fazla maruz kaldığı görülmüştür. Benzer şekilde bilgisayar varlığı, internet bağımlısı olma riskini de etkilemektedir. Bulguları destekler nitelikte Baykal (2016) çalışmasında, bilgisayarı bulunan öğrencilerin bilgisayarı olmayan öğrencilere göre daha fazla siber zorba olduğu ve siber zorbaca davranışlara maruz kaldığını bildirmiştir. Aygün (2016), bilgisayara sahip olup/olmama durumunun siber zorbalığı etkilediğini ileri sürmüştür. Serin (2012)'in çalışmasında ise bulgulardan farklı olarak siber zorbalık ve siber mağduriyeti etkilemediği ifade edilmiştir.

5.1.11. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Ebeveynlerin Ziyaret Edilen Siteleri Bilme ile Sahip Olunan İletişim Araçlarının Kısıtlanmadan Kullanma Durumu

Elde edilen bulgular ebeveynlerin ziyaret edilen siteleri bilme durumunun siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı üzerinde etkisinin olduğunu göstermektedir. Bulgular analiz edildiğinde, ergenlerin ziyaret ettikleri sitelerin

ebeveynleri tarafından bilinmediği durumda ergenlerin hem daha fazla siber zorbalık yöneliminde olduğu hem de daha fazla siber mağduriyete maruz kaldığı görülmektedir. Ergenlerin ziyaret ettikleri sitelerin ebeveynleri tarafından bilinmemesi internet bağımlılığına da etkilemektedir. Ünver (2016)'ın çalışmasında, ziyaret ettikleri sitelerin ebeveynleri tarafından bilinen ergenlerin bilmeyen ergenlere göre siber zorbalık eğilimlerinin düşük olduğu ifade edilmiştir. Tetik (2019), internete girme sürelerinin ebeveynler tarafından denetlenme/denetlenmeme durumunun siber zorbalık üzerinde etkili olduğunu ifade etmiştir. Bulgularına göre denetlenmeyen ergenler denetlenenlere göre daha fazla siber zorba davranışlar sergilemektedir. Mansuroğlu (2016) tarafından ise internet kullanımı denetlenen ergenlerin denetlenmeyenlere göre daha fazla internet bağımlısı olduğu ileri sürülmektedir. Eroğlu (2014) çalışmasında ebeveynlerin internet kullanımını denetlemesi durumunu siber mağduriyet açısından değerlendirdiğinde, bu değişenler arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Baykal (2016)'a göre, ebeveynleri tarafından kontrol edilen öğrencilerin edilmeyenlere göre daha az siber zorbalık davranışında bulunduğu, siber mağduriyet durumları açısından ise, internet kullanımları kontrol edilen öğrencilerin edilmeyenlere göre daha az siber mağduriyet yaşadıkları ortaya koyulmuştur.

5.1.12. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve İnternet Kullanım Amaçları

Araştırmanın bulguları incelendiğinde internet kullanım amaçların siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı üzerindeki etkileri aşağıda sıralanmıştır.

Ergenlerin sosyal paylaşım sitelerine girme amacıyla interneti kullanmasının siber zorbalık, mağduriyet ve internet bağımlılığı ile üzerinde ilişki incelendiğinde, bu amaç siber zorba olma ve siber mağduriyet durumunu etkilemezken internet bağımlılığını etkilediği görülmüştür. Dolayısıyla sosyal paylaşım sitelerine girme amacıyla internet kullanmanın internet bağımlılığını arttırıcı bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir. Günümüzde oldukça popüler hale gelen sosyal medya ağları çok sayıda insan tarafından uzun süreler boyunca kullanılmaktadır. Kullanım miktarının artması ve sürekli hale gelmesi bağımlılığı da beraberinde getirmektedir. Gerçek hayatta elde edilemeyen hazlar, düşüncelerin özgür ifadesi bireylerin sanal ortama kolayca

bağlanabilmesine neden olmaktadır. Bireyler gerçek hayatta karşılayamadıkları bazı gereksinimleri karşılamak amacıyla sosyal medyaya başvurdukça bağımlılık durumunun artmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Ergenlerin çevrim içi oyun oynama amacıyla internet kullanımı siber mağdur olma durumunu etkilemezken, siber zorba olma ve internet bağımlılığını etkilediği görülmektedir. Çevrim içi ikili ya da çoklu gruplarla oynanan oyunlarda suçlama siber zorbalığın ilk aşaması olarak görülmektedir. Oyun içerisinde yapılan hatalar, kaybedilen avantajlar, kişilerin suçlanmasına ve bu suçlamalar beraberinde siber zorbaca davranışların sergilenmesine neden olmaktadır. Bunun yanında çevrimiçi oyunların sürekli ve uzun saatler oynanması bağımlılığı da beraberinde getirmektedir. Bu oyunların özellikle uzun süre vakit harcanacak şekilde tasarlanması, oyundaki başarının kişisel başarı olarak görülmesi, başarı güdülerini oyunlarla tatmin etme oyunlara olan bağımlılığı da arttırmaktadır.

Online oyunlar ergenlerin diğer kişiler üzerinde baskı oluşturmalarına da neden olabilmektedir. Oyun içerisinde diğer oyuncuların yaptığı yanlışlar özellikle takım oyunlarında sorun oluşturabilmekte, günah keçisi ilan etme, karşılıklı küfürleşmelerin yaşanması, kavgaların şiddetlenmesi ve bu şiddetin daha sonra yüz yüze gelme ile fiziksel şiddete dönüşebilmesi sorunu söz konusu olmaktadır.

Ergenlerin internette video izleme amacıyla interneti kullanmasının siber zorbalık, mağduriyet ve internet bağımlılığı ile üzerinde ilişki incelendiğinde, bu amacın siber zorba olmayı, siber mağduriyet durumunu ve internet bağımlılığını etkilemediği görülmüştür.

İnternette ödev yapma amacıyla interneti kullanmasının siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı üzerindeki etkisine bakıldığında, bu amaç siber zorbalığı etkilerken, siber mağduriyet yaşama durumunu ve internet bağımlılığını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

5.1.13. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve Sosyal Paylaşım Sitelerini Kullanma

Araştırmanın bulguları incelendiğinde tercih edilen sosyal paylaşım sitesine göre siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı durumu incelendiğinde şu bulgulara ulaşılmaktadır:

Ergenlerin Instagram kullanımının siber zorba olma ve siber mağduriyet durumunu etkilemediği, internet bağımlılığını ise etkilediği görülmüştür. Instagram kullananların kullanmayanlarla kıyaslandığında internet bağımlılığı puanının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Instagram kullanımının internet bağımlılığını arttırıcı bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir.

Twitter kullanımının siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı üzerindeki etkisi incelendiğinde, siber zorba olma ve internet bağımlılığı üzerinde etkisinin olduğu görülmüştür. Twitter kullananlar kullanmayanlara göre daha fazla siber zorbalık davranışı sergilemektedir. Benzer şekilde Twitter kullanımı internet bağımlılığını da etkilemektedir. Ancak bu değişkenin siber mağduriyet yaşama durumu üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır.

Youtube kullanımı ile siber zorbalık, mağduriyet ve internet bağımlılığı ilişkisine bakıldığında, Youtube kullananların kullanmayanlara göre daha fazla siber zorbalık sergilediği görülmüştür. Ancak bu sosyal medya platformu, mağduriyet yaşama durumunu ve internet bağımlılığını etkilememektedir.

Sosyal paylaşım sitelerinin kullanıcılarına sunduğu olanaklar incelendiğinde Youtube ve Instagram'ın ağırlıklı olarak görsel, Twitter'in ise sözel ve görsel içerik üzerinden kullanıcıların paylaşımlarını beğenmeye veya eleştirmeye olanak sağlamasının siber zorbalığa ve mağduriyete neden olduğu düşünülebilir. Sosyal paylaşım sitelerinde beğenilme arzusunun aşırı internet kullanımını tetiklediği ileri sürülebilir. Facebook'un ise ergenler tarafından fazla tercih edilmemesi bağımlı değişkenler ile ilişkinin düşük düzeyde kalmasına neden olduğu düşünülmektedir.

5.1.14. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve İnternette Tanınmayan Kişilerle Konuşma Yapma

Araştırma bulguları incelendiğinde internette tanınmayan kişilerle konuşmanın siber zorba olma durumu ile internet bağımlılığını etkilediği görülmektedir. Ancak siber mağduriyet yaşama durumuna bir etkisi bulunmamaktadır. Bulgular analiz edildiğinde, internette tanımadığı kişilerle görüşmelerin “bazen” görüşmeler ya da “hiç” yapmayanlarla kıyaslandığında daha fazla internete bağımlı olma riski taşıdığı ve daha fazla siber zorba olduğu görülmüştür.

İnternette tanınmayan kişiler iletişime geçme çok sık karşılaşılan bir durum haline gelmiştir. Sosyal medya üzerinden oluşturulan sahte hesaplar, kişilerin kendilerini bambaşka kişiler olarak tanıtmaları durumu tehlikeli hale getirmektedir. İnternette kimliğin gizlenebilmesi ve her zaman ve her yerden başkalarına ulaşabilme imkanının olması başkalarına aşağılayıcı, tehdit edici mesajların hızlı yayılmasını kolaylaştırmaktadır. Bireyler takındıkları yeni yüzlerle diğer bireyleri karşı tehlikeli hale gelmeye başlayabilir bu durum siber mağduriyet yaşayan bireyler üzerinde olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Mevcut çalışma da internette tanınmayan kişiler ile konuşma yapıldığında ergenlerin siber zorbalık davranışlarını ve internet bağımlılık düzeylerini arttırdığı sonucunu ortaya çıkarmıştır. Ancak çalışma bireylerin siber mağduriyet durumunu etkilemediğini göstermektedir.

5.1.15. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Bağımlılığı ve İnternette Kimlik Gizleme

Ergenlerin internette kimliklerini gizleme durumunun siber zorbalık, mağduriyet ve internet bağımlılığı ile üzerinde ilişki incelendiğinde, bu değişken siber zorba olma durumunu etkilediği, ancak siber mağduriyet durumunu ve internet bağımlılığını etkilemediği görülmektedir. Kimlik gizlemenin, sanal alemde zorbalık yapmayı kolaylaştırdığı ve mağduriyeti ise arttırdığı söylenebilir.

5.2. ERGENLERİN SİBER ZORBALIK, SİBER MAĞDURİYET VE İNTERNET BAĞIMLILIĞI PUANLARININ YORDANMASINA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI

Ergenlerin siber zorbalık, mağduriyet ve internet bağımlılığı puanlarının birbirlerini ve akran ilişkileri (birliktelik, çatışma, yardım, koruma, yakınlık) ve aile iletişiminin (diyalog, uyum) siber zorbalığı, siber mağduriyeti ve internet bağımlılığını yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon analizi uygulanmıştır.

5.2.1. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve İnternet Bağımlılığının Birbirleriyle Olan İlişkilerine Yönelik Bulguların Tartışılması

Araştırmada siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığının birbirleri ile olan ilişkisi incelendiğinde araştırma bulguları; siber zorbalık ile siber mağduriyet arasında pozitif yönlü, orta derecede, internet bağımlılığı ile pozitif yönlü, zayıf derecede; siber mağduriyet ile internet bağımlılığı arasında pozitif yönlü zayıf derecede anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bulgular analiz edildiğinde; siber zorbalık arttıkça siber mağduriyet ve internet bağımlılığının da artış gösterdiği, siber mağduriyet arttıkça internet bağımlılığının arttığı görülmektedir.

Alan yazına bakıldığında, siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığının birbirleriyle olan ilişkisini inceleyen sınırlı sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Eroğlu (2014)'nın çalışmasında, siber zorbalığın ve mağduriyetin internet bağımlılığı ile pozitif ilişkili olduğu belirtilmiştir. Taştekin (2016), siber zorbalık ile siber mağduriyet arasında güçlü olmamakla birlikte pozitif yönlü ilişki olduğunu, siber mağduriyet arttıkça siber zorbalığın da arttığını belirtmiştir. Ünver (2016) siber zorbalık ile problemlili internet kullanımı ile arasında güçlü olmayan pozitif yönlü bir ilişki olduğunu, dolayısıyla siber zorbalık arttığında problemlili internet kullanımının da arttığını ifade etmiştir. Yazar (2019)'ın çalışmasında ise, siber zorbalık ve mağduriyet arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunduğu, siber zorbalık ve siber mağduriyetin birbirlerinin artmasına neden olabileceği söylenmiştir. Yapılan bir diğer çalışmada da benzer şekilde siber zorbalık ile siber mağduriyet arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu, ilişkinin yönünün siber zorbalığın artması durumunda siber mağduriyetin de artacağı belirtilmiştir (Bingöl 2013).

Akgül (2018)'ün çalışmasında, siber mağduriyet siber zorbalıktan önce yaşandığı, bir başka deyişle siber zorbalığa maruz kalanların ilerleyen zamanlarda siber zorbalık yapma eğiliminde olabileceği dile getirilmiştir.

5.2.2. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve İnternet Bağımlılığı ile Akran İlişkileri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışılması

Araştırmanın bulguları incelendiğinde akran ilişkileri alt boyutlarının siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı üzerindeki etkileri aşağıda sıralanmıştır.

Siber zorbalık ile çatışma boyutu arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki söz konusudur. Ancak siber zorbalık ile birliktelik, koruma ve yakınlık boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Siber mağduriyet ile birliktelik, çatışma ve koruma boyutu arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Yakınlık boyutu ile siber mağduriyet arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı dolayısıyla akranlarda yakınlık durumunun siber mağdur olmayı etkilemediği sonucuna varılmıştır.

İnternet bağımlılığı ile birliktelik, çatışma, koruma ve yakınlık boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Alan yazında akran ilişkilerini farklı boyutları ile siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı ile arasındaki ilişki inceleyen farklı araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmaların daha çok akran ilişkilerinde bağlılık, güven ve özdeşim, kendini açma, sadakat alt boyutlarının incelendiği görülmüştür. Bu nedenle araştırma bulgularının yanı sıra alan yazında yer alan akran ilişkilerinde farklı boyutların incelendiği araştırmalar yer verilerek bulgular tartışılmaktadır.

Eroğlu ve Peker (2015) çalışmasında, akran ilişkilerini bağlılık, güven ve özdeşim, kendini açma ve sadakat boyutlarında siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya göre akran ilişkilerinde sadakat boyutu siber zorbalık ve mağduriyeti etkilemekte ancak bağlılık, güven ve özdeşim, kendini açma boyutları siber zorbalığı ve siber mağduriyet durumunu etkilememektedir.

Bingöl ve Tanrıkulu (2014)'nın çalışmasında, siber zorbalık ve siber mağduriyet ile arkadaşan alınan sosyal destek arasında negatif yönlü, düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Araştırma sonuçlarında arkadaşan alınan sosyal desteğin azaldığında siber zorbalık ve siber mağduriyet arttığı, arkadaşan alınan sosyal desteğin arttığında ise siber zorbalık ve mağduriyet durumunun azaldığı ifade edilmiştir.

Akgül (2018)'ün çalışmasında, akran ilişkilerinde sadakat boyutunun siber zorbalık ile pozitif yönde ilişkili olduğu, akran ilişkilerinde bağlılık, güven ve özdeşim, kendi açma alt boyutlarının ise siber zorbalığı yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Akran ilişkilerinde sadakat ve kendini açma boyutlarında siber mağduriyet ile pozitif yönlü, güven ve özdeşim alt boyutlarında ise siber mağduriyet ile negatif ilişkili olduğu ifade edilmiştir.

Moral (2018)'in internet bağımlılığı düzeyi ile akran ilişkileri düzeylerini incelediği araştırmasında, internet bağımlılığının akran ilişkileri düzeyini pozitif yönde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. İnternet bağımlılığı yüksek olan öğrencilerin arkadaşları ile olumlu ilişkilere sahip olma olasılığı yüksektir.

Ergenlerde akran ilişkilerine önem verme düzeyleri arttıkça bu ilişkiyi internet aracılığıyla karşılama gereksinimi de artmaktadır. İnternet çağımızın yeni iletişim aracıdır ve ergenlik dönemi özelliklerine uyumlu bir şekilde iletişim kuran ve bunu geliştiren bireyler bunu yeni iletişim aracını kullanarak gerçekleştirmektedir.

5.2.3. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve İnternet Bağımlılığı ile Aile İletişimi Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışılması

Aile iletişimi alt boyutlarının siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı üzerindeki etkileri aşağıda sıralanmıştır.

Aile iletişimi uyum boyutu ile siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Dolayısıyla uyum boyutunun siber zorba olmada, siber mağduriyet yaşamada ve internet bağımlılığı düzeyi üzerinde bir etkisi bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Aile iletişimi diyalog boyutu ile siber zorbalık ve internet bağımlılığı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu ilişki güçlü olmayan, negatif yönlü bir ilişki olup, aile iletişiminde diyalog boyutu arttığında siber zorbalık ve internet bağımlılığı azalmaktadır. Ancak diyalog boyutu ile siber mağduriyet arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Aile içi iletişim, çocukluktan itibaren bireylerin sağlıklı bir şekilde yetişmesi ve sosyalleşmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Aile üyelerinin birbirlerini anlaması ve aralarında kuvvetli bir bağ oluşması ancak aralarında sağlıklı iletişimin kurulmasıyla mümkündür. Aile içindeki iletişimin kalitesi, aile üyelerinin diğer kişilerle olan

iletişimini de olumlu etkilemektedir. Kişilerin bu olumlu ilişkileri diğer insanlarla olan ilişkilerine de olumlu şekilde yansıtmaktadır. Clark ve Shields (1997), ergenlerin ebeveynleri ile kurdukları sağlıklı iletişimin ergenlerde suç işleme oranını azalttığı, West ve ark. (1987) ise intihar ve madde bağımlılığına eğilimli olan ergenlerin ebeveynleri ile sağlıklı iletişimde olduklarını ifade etmektedir. Bu nedenle hem sağlıklı bireylerin yetişmesi hem de sağlıklı ailelerin oluşması açısından aile iletişiminin önemi büyüktür. Bu araştırmada da aile iletişimin siber zorba olma, siber mağduriyeti yaşama ve internet bağımlılığı artırma da önemli bir faktör olduğu sonuna ulaşılmıştır.

5.2.4. Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve İnternet Bağımlılığı ile Aile Tipi Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışılması

Aile tipleri ile siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı arasındaki ilişki incelendiğinde, siber zorbalık ile aile tipleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Aile tipleri ile siber mağduriyet ve internet bağımlılığı arasında ise anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Siber mağduriyet ve internet bağımlılığı bakımından aile tipleri arasında ikili karşılaştırma yapıldığında; “koruyucu aile tipi” ne sahip olan öğrenciler “fikir birliğine dayalı” ve “çoğulcu aile tipi” ne sahip olan öğrencilere göre daha fazla siber mağduriyet yaşamaktadır. Ailenin ergenler ile sağlıklı bir iletişim kuramaması, duygusal bağın oluşmaması, aşırı kuralcı olması siber mağduriyet yaşamalarına ve internet bağımlılığı düzeyinin artmasına neden olmaktadır.

Aile tipleri ile ilgili alan yazında bakıldığında çoğu çalışmanın benzer sonuçlara ulaştığı görülmüştür. Tetik (2019)’ın çalışmasında aile tutumu ile siber zorbalık arasındaki ilişki anlamlıdır. Araştırma sonuçlarına göre, demokratik-hoşgörülü aileye sahip olan öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinin, otoriter-baskıcı ve tutarsız-dengesiz davrananlara göre anlamlı derecede düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dilmaç ve Aydoğan (2010)’ın çalışmasında, aile tutumlarının siber zorbalığı etkilediği, otoriter aile tutumuna sahip olanların daha fazla siber zorbalık eğiliminde olduğu ifade edilmiştir.

Baykal (2016) çalışmasında, anne ve baba tutumlarının siber zorbalık ve mağduriyet durumu üzerindeki ilişkisini incelemiştir. Araştırmasının bulgularına göre

demokratik aile tutumuna sahip olanlar öğrencilerin diğer öğrencilere göre daha az siber zorba eğiliminde oldukları ve siber mağduriyet yaşadıkları ortaya koyulmuştur.

Araştırma sonuçları ve alan yazında bulunan araştırmalar incelendiğinde söz hakkı tanınan, sorunların sağlıklı bir iletişimle çözülebildiği, demokratik ve hoşgörülü davranılan bir ortamda yetişen ergenlerin aile iletişimlerinin daha iyi olduğu, siber zorbalık davranışları ve siber mağduriyet durumunda da korkmadan yardım isteyebilecekleri konusunda bilinçlendirildiği düşünülmektedir. İlgisiz ya da otoriter ailelerin ise sıkı sıkıya kurallara bağlı, disiplin yönteminde genellikle cezaya başvuran ve genel olarak cezanın suç ile orantılı olmadığı ailelerde çocukların kınanma, korkma ve ayıplanma korkusundan dolayı mağdur olmaları durumunda çekindiği ve mağduriyet durumunu aile desteğinden yoksun olması nedeniyle bildiremediği, aşırı baskı ve disiplin sonucunda bireylerin suça yönelebileceği ve bu durumun siber zorbalık davranışlarının sergilenmesine yol açacağı düşünülmektedir.

Bulgular değerlendirildiğinde aile tiplerinin çocukların eğitimindeki yerinin oldukça önemli olduğu görülmektedir. Aile yapısı, çocukların aile içindeki konumu, kendini nasıl ifade edebildiği, çocukların ilerideki yaşamlarında kendini özgüven sahibi, kendine yeten ve sağlıklı birer birey olmalarında önemli bir etkiye sahiptir. Toplum içerisinde her ailenin eğitim şekli, toplumsal kabulleri ve ayrı terbiye yöntemleri bulunmaktadır. Farklı tutumlar çocukları bazen olumlu bazen de olumsuz şekilde etkileyebilmektedir. Önemli olan ise çocukların doğru davranışların sergilendiği, sağlıklı bir iletişimin var olduğu bir ortamda yetiştirilmesidir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın konusu olan siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı içinde bulunduğumuz yeni iletişim teknolojileri çağında adından sıkça söz edilen kavramlar haline gelmiştir. Literatür incelendiğinde kavramların genellikle ayrı ayrı ele alındığı, sosyal hizmet literatüründe ise bu kavramlara ilişkin çalışma olmadığı görülmüştür. Yapılan bu çalışmada lise öğrencilerinde akran ilişkileri ve aile iletişimlerinin siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı düzeyini yordayıcılığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca araştırmaya dahil edilen lise öğrencilerin yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, anne baba birliktelik durumu, kardeş durumu, anne ve baba eğitim durumu, anne ve baba çalışma durumu, aile ekonomik durumu, bir odaya sahip olup olma durumu, internet bağlantısına sahip olma durumu, internet kullanım süresi, iletişim araçlarına sahip olma durumu, iletişim araçlarında ebeveyn kısıtlaması, en fazla internete bağlanılan araç, en çok ziyaret edilen sitelerin ebeveynler tarafından bilinme durumu, sosyal paylaşım sitelerini kullanma durumu, tanınmayan kişiler ile görüntülü konuşma yapma ve kimliğini gizleme durumu gibi değişkenler ile siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı puanları karşılaştırılmıştır. Araştırmanın örneklemini, interneti yaygın olarak kullanıldığı bilinen 14-19 yaş arasından lise çağında bulunan öğrenciler oluşturmaktadır. Analizlere ait sonuçlara ve önerilere bu bölümde yer verilmiştir.

6.1. SONUÇ

Araştırma verileri incelendiğinde elde edilen sonuçları şu şekilde sıralamak mümkündür;

1. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık davranışı sergilediği görülmüştür; ancak siber mağdur olma ve internet bağımlılığı düzeyi cinsiyete göre değişkenlik göstermemektedir.

2. Öğrenciler devam ettikleri sınıf açısından değerlendirildiğinde, 11. ve 12.sınıfta okuyan öğrencilerin 9.sınıfta okuyan öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaptığı anlaşılmaktadır. Ergenlerde üst sınıflara doğru geçildikçe dolayısıyla yaş arttıkça siber zorbalık davranışları da artış göstermektedir. Ergen bireylerde yaş artışı aileden-aile denetiminden uzaklaşma, bireyselleşme arzusu, cesaret-özgüvende artış, güç/iktidar istencinin gelişmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla ergenlerin bu durumu zorbalık davranışı ile tatmin etmeye çalışabilecekleri düşünülmektedir.

3. Kardeşi olmayan ergenler kardeşi olanlara göre daha fazla siber zorbalık davranışları sergilemektedir ve daha fazla siber mağduriyet yaşamaktadır. Kardeş ile birlikte vakit geçirme olanağının ergenlerde internete bağlanma süresini azaltmadığı ancak kişilerarası ilişki becerilerini arttırarak zorbaca davranış sergilenmesini aynı zamanda mağduriyet yaşanmasını da önlediği sonucuna varılabilmektedir.

4. Ergenlerin evlerinde kendilerine ait odalarının olması siber zorba olma durumunu veya siber mağduriyet yaşamalarını etkilemediği ancak internet bağımlılığı düzeylerini etkilediği görülmüştür. Bu bulgu günümüzde ergenlerin odasında geçirdiği zamanın büyük çoğunluğunda internette oldukları şeklinde yorumlanabilmektedir.

5. Ergenlerin yaşadıkları evde internet bağlantısına sahip olma durumları siber zorba olmalarını ve internet bağımlılığı düzeylerini etkilemektedir. Dolayısıyla internete kolay erişim hem internet bağımlılığını hem de siber zorbalık davranışı sergileme olasılığını arttırmaktadır. Ancak siber mağdur olma ya da olmama durumunu etkilememektedir.

6. Ergenlerin internet kullanımlarının ebeveynleri tarafından denetlenmemesi ile siber zorbalık davranışı sergileme arasında ilişki olduğu görülmektedir. Denetlenmeyen ergenlerin denetlenenlere göre daha fazla siber zorbalık sergileme meylinde oldukları anlaşılmaktadır.

Siber zorbalık davranışlarının sergilenmesinde aile denetimi önemliyken siber mağdur olma ve internet bağımlılığı düzeyinde ebeveyn denetiminin bir etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır.

7. Ergenlerin siber zorbalık davranışlarını sergilemesinde, siber mağdur olmasında ve internet bağımlılık düzeylerinde internet geçirdiği süre oldukça önemli bir etkidir. Gün içerisinde internette geçirilen süre arttıkça ergenlerin daha çok siber zorba, siber mağdur ve internet bağımlısı olduğu görülmüştür

8. Siber zorbalık davranışları genellikle internetin kullanılabildiği cep telefonları ve bilgisayarlar gibi dijital cihazlar üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bilgisayara sahip olmanın siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı düzeylerini etkilediği görülmektedir. İnternet üzerinden oyun oynamayı ve internette dolaşmayı kolaylaştıran bilgisayarın siber zorbalık, mağduriyet ve internet bağımlılığı ile ilişkili olması, ergenlerin bu araçları kullanırken denetime ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Yeni iletişim teknolojilerinin oyun ve eğlence ağırlıklı özelliklerinin ergenleri bağımlılığa doğru ittiği düşünülmektedir.

9. Ergenlerin ziyaret ettikleri sitelerin ebeveynleri tarafından bilinmediği durumda ergenlerin hem daha fazla siber zorbalık yöneliminde olduğu hem de daha fazla siber mağduriyete maruz kaldığı görülmüştür. Ziyaret edilen sitelerin bilinmeme durumu internet bağımlılığını da etkilemektedir. Ziyaret edilen internet siteleri ebeveynleri ile paylaşmayan ergenlerin genellikle anne babasının kullandığı siteleri onaylamayacağı düşüncesiyle hareket ettikleri düşünülmektedir. Diğer yandan ebeveynler de çocuklarının internette dolaştıkları siteleri bilmek istemiyor, ilgilenmiyor olabilir. Bulgulara dayanılarak her iki olasılıkta da ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişim ve ilişkinin siber zorbalık ve mağduriyet açısından önemli olduğu rahatlıkla söylenebilmektedir.

10. Ergenlerin sosyal paylaşım sitelerine girme amacıyla internet kullanımları siber zorbalık davranışlarını ve siber mağdur olmalarını etkilememektedir; ancak interneti sosyal paylaşım sitelerine erişim için kullanma ergenlerin internet bağımlılığı düzeylerini arttırmaktadır.

Ergenlerin online oyun amacıyla internet kullanımları siber zorbalık düzeylerini ve internet bağımlılığı düzeylerini arttırmaktadır. Siber mağduriyet durumuna ise bir etkisi bulunmamaktadır.

11. İnternette tanınmayan kişiler ile konuşma yapma ergenlerin siber zorbalık davranışlarını ve internet bağımlılık düzeylerini arttırmaktadır. Ancak çalışma siber mağduriyet durumunu etkilemediğini göstermektedir.

12. İnternette kimliğini gizlediğini ifade eden ergenlerin siber zorbalık davranışı da sergilediği görülmüştür. Ancak siber mağduriyet ve internet bağımlılığı düzeyi ile kimlik gizlemenin ilişkisi olmadığı sonucuna varılmıştır.

13. Siber zorbalık yaşıyan ergenlerin aynı zamanda siber mağduriyet olarak nitelenen davranışlara maruz kaldığı anlaşılmıştır. Bu bulgu sanal alemde zorbalık yapana da zorbaca davrananlar olduğu şeklinde yorumlanabilir. Siber zorbalık yapan ve aynı zamanda siber mağduriyet yaşadığını da ifade eden ergenlerin internet bağımlılık düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. İnternette geçirdiği vakit arttıkça ergenlerin siber zorbalık davranışı sergileme ve siber mağdur olma olasılıklarının arttığı düşünülebilir. Ergenlik döneminin özelliği olarak bireyselleşme, yaşamda kontrol edebildiği alanı genişletme, ebeveyn baskısından kurtulma çabası interneti internetin güç istencini karşılamanın aracı olarak kullanmaları muhtemeldir. İnternetin sağladığı cezalandırılmadan ve kolayca zorbalık yapma fırsatları, ergenin gerçek hayatta elde edemediği güce eriştiği hissine kapılmasına neden olmaktadır. Siber mağduriyet yaşıyan ergenlerin de benzer bir iktidarı deneyimlemek için daha güçsüz olan akranlarına zorbaca davranış sergiledikleri düşünülmektedir.

14. Ergenlik döneminde bireylerin davranışlarını etkileyen en temel noktalardan biri akranları ile ilişkileridir. Bu ilişkiler bireyi hem geliştirici hem de ruh sağlığını koruyucu özelliklere sahiptir. Bu araştırmada kullanılan dört boyutlu akranlarla ilişkiler ölçeğine dayanılarak akranlarla ilişkilerin bazı zamanlarda bir risk faktörü haline geldiği söylenebilir. Akran ilişkilerinde birliktelik boyutu puanı arttığında internet bağımlılığı düzeyinin de arttığı ve aynı zamanda siber mağduriyet yaşama olasılığının da yükseldiği anlaşılmıştır. Akranları ile yeni ilişkiler geliştirmek ya da var olan ilişkilerini güçlendirmek isteyen ergenlerin interneti daha fazla kullandıkları, zorbaca davranış sergilemedikleri halde bu tür davranışlara maruz kaldıkları düşünülebilmektedir.

Araştırma bulgularına dayanılarak ergenlerin akran ilişkilerinde sorunlar ve çatışmalar ortaya çıktığında ise internet bağımlılığı düzeylerinin arttığı, çareyi sanal alemde zorbaca davranış sergileyerek aradıkları ve siber mağduriyet yaşama olasılıklarının da yükseldiği görülmektedir. Akranlarıyla yaşadığı krizlerle baş etme becerisi henüz gelişmemiş olan ergenlerin yalnızlaştığı, internet kullanım sürelerinin ve internete olan bağımlılıklarının artış gösterdiği sonucuna varılabilir. Akran ilişkilerindeki korumacı tavır güçlendikçe ergenlerin internet bağımlılığı ile birlikte siber mağduriyet düzeyinin de arttığı görülmektedir. Akranlarıyla ilişkilerinde yakınlık arayan ergenlerin siber zorbalık ve mağduriyet durumlarının değil internet bağımlılığı düzeylerinin arttığı belirlenmiştir.

15. Ergenlerin ebeveynleri ile arasındaki iletişim, sağlıklı bir ilişki kurulabilmesinin ön koşuludur. Bu çalışmada aile içi iletişim, diyalog ve uyum boyutları açısından incelenmiştir. Aile iletişiminde diyalog güçlendiğinde siber zorbalık davranışlarının ve internet bağımlılığı düzeyinin azaldığı tespit edilmiştir. Araştırma bulguları ergenlerin aileleriyle arasındaki olumlu iletişimin, suç işlemeye yönelik davranışlarının azalmasını sağladığı ve internet bağımlılığına karşı koruyucu yönde etkisi olduğunu göstermektedir. Diğer yandan aile ile iletişimin siber mağduriyet üzerinde bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Ergenlik döneminde aile yerine akranların görüşlerine önem verilmesi, sosyal destek olarak aileden önce akranların tercih edilmesi siber mağduriyetin ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde aile iletişiminde uyum boyutunun siber zorbalık davranışları, siber mağduriyet yaşama ve internet bağımlılık düzeyi ile ilişkisinin olmaması da anlam kazanmaktadır. Çünkü ergenlik dönemi, aileden ziyade akranlarla vakit geçirilmek istenen, akranların görüşlerinin ebeveynlerden daha önemli olduğu özel bir gelişim dönemidir. Kısaca ergenler için aile ile iletişimde diyalog önemli, ancak aile ile iletişimde uyum akranlarla ilişkilerdeki birliktelik, yaşanan çatışmalar vb. durumlar kadar önemli değildir.

16. Ergenlerin aile tiplerinin siber zorbalık, siber mağduriyet ve internet bağımlılığı üzerindeki etkisine bakıldığında, ergenlerin siber zorbalık davranışları üzerinde aile tiplerinin bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Fakat siber mağduriyet durumu yaşama ve internet bağımlılık düzeyleri üzerinde etkisi bulunmaktadır. Koruyucu aile tipine sahip olan ergenler fikir birliğine dayalı ve çoğulcu aile tipine sahip olan ergenlerden daha fazla siber mağduriyet yaşadıkları görülmüştür. İnternet bağımlılık düzeyleri bakımından ise koruyucu aile tipine sahip olan ergenler, fikir birliğine dayalı ve çoğulcu aile tipine sahip olan ergenlerden daha yüksek internet bağımlılığı düzeyine sahiptirler. Ebeveynlerin çocuk yetiştirirken sergiledikleri tutumun ergenlik dönemine gelinceye kadar çocuklarının zorbalık ya da bağımlılık davranışı ile baş etme becerisi kazanması konusunda etkili olduğu düşünülebilir. Ailelerin ergen üzerindeki doğrudan etkisinin, akranlarla kıyaslandığında sınırlı olduğu görülmektedir; ancak siber zorbalık ve mağduriyet ile internet bağımlılığı gibi sorunlarla baş etme becerisini çocuklarına karşı sergiledikleri tutum ile daha önce kazandırmış olmaları açısından değerlendirildiğinde ebeveynlerin ergen üzerinde dolaylı biçimde etkisi olduğu yorumu yapılabilir.

Ergenlik dönemi, fiziksel, sosyal ve psikolojik birçok değişimin bir arada yaşandığı, kişilik oluşum süreci ve olumlu benlik algısına sahip olmak açısından değerli özel ve ayrıcalıklı bir dönemdir. Bu dönemdeki bireylerin sergiledikleri veya maruz kaldıkları davranışları incelerken bütüncül bir çerçeve içinden sorun alanına bakmak gerekir. Araştırma bulguları genel olarak internet bağımlılığının, siber zorbalık davranışı sergileyen ve bu davranışlara maruz kalan ergenlerin akranlarıyla ilişkilerinin ve ebeveynleri ile iletişimlerinin önemli olduğunu göstermektedir. Günümüzde ergenler yeni iletişim teknolojileri ile çepeçevre kuşatılmış bir dünyada, bu teknolojiye uzaklaşma ihtimali olmaksızın eğlenmekte, öğrenmekte ve yaşamaktadır. Ergenlerde internet bağımlılığı, siber zorbalık davranışları ve sonucunda ortaya çıkan mağduriyet, makro düzeydeki çevresel koşulların ürünüdür. Diğer yandan iletişim teknolojileri, her ergeni olumsuz yönde etkilememektedir. İstenmeyen davranışların ortaya çıkma nedenini bulmaya ve bu davranışların önlenmesine yönelik çözüm önerileri oluşturulmaya çalışırken ergenleri çevresi içinde ele almak, akran ilişkilerine ve ebeveynleri ile iletişim biçimine odaklanmak gerekmektedir.

Ailelerin ergenlik döneminde akranların taşıdığı önemin gerisinde kalması, bu dönemdeki bireylerin sorunları ile ilgilenmesi gereken meslek gruplarının özellikle de okullarda görev yapması gereken sosyal hizmet uzmanlarının önemini ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla ergenlerin okuldaki akranları ile olan ilişkilerini, akademik başarılarını ve diğer sorunlarını takip edecek, ihtiyaç duymaları halinde destek olabilecek sosyal hizmet uzmanları ile buluşturacak politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışmanın bulgularına dayanılarak ergenlik dönemindeki bireylerin davranışlarını etkileyen önemli değişkenler arasında aileler ile kurulan iletişimin ve akranlar ile ilişkilerin olduğu rahatlıkla söylenebilmektedir. Sonuç olarak internet bağımlılığı gibi siber zorbalık ve mağduriyet de ergenin içinde bulunduğu çevresel koşulların bir ürünüdür.

6.2. ÖNERİLER

Ergenlik dönemi, birey olma çabası içindeki ergen açısından aşılması gereken pek çok sorunu ve karmaşayı içeren özel ve önemli bir dönemdir. Kişiliğin hala gelişmekte olduğu bu dönemde sergilenen ya da maruz kalınan zorbaca davranışlar ile ilişkili mağduriyetler, bireylerde yaşamlarının ilerleyen dönemlerini etkileyecek ciddi problemlerin kalmasına neden olabilmektedir.

Çağımızın yeni iletişim teknolojileri, sosyal medya ve internet tabanlı eğlence araçları, ergenler ve gençler arasında oldukça popülerdir. Sık ve kontrolsüz kullanım, bağımlılığı beraberinde getirmekte; şiddet, zorbalık, ayrımcılık gibi davranışların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu noktada araştırma bulgularına dayanılarak aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Ergenlerin sağlıklı bir gelişim gösterebilmesi açısından anne babaların tutumu oldukça önemlidir. Ebeveynlerin ergenlik dönemine gelinceye kadar çocuklarına karşı sergiledikleri tutum, ergenin kişilik özelliklerine ve davranış örüntülerine yansımaktadır. Bu nedenle ebeveynlerin çocuklarına karşı koruyucu değil, yaşamla baş etme becerilerini geliştirecek demokratik bir tutum benimsemesi, ergenlik döneminde internet bağımlılığı, siber zorbalık ya da mağduriyet gibi sorunlar yaşamalarını engellemenin ilk adımı gibi görünmektedir.
- Ebeveynlerin ergenlik dönemindeki çocukları ile aralarındaki iletişimi sürdürmesi internet bağımlılığı, siber zorbalık ve mağduriyete karşı ergeni koruyan etkenlerden biridir. Ebeveynlerin ergen çocuklarının yaşamında akranlarının ön planda olduğunu, ancak kendi desteklerine ihtiyaç duyduğunu da bilerek sözel iletişim kanallarını açık tutmaları gerekmektedir.
- Siber zorbalık ve mağduriyete karşı alınabilecek önlemlerden biri de ergenlerin sanal ortamdaki paylaşımlarının ebeveynleri tarafından takip edilmesidir. Ayrıca ergenlerin internette vakit geçirdikleri süre, sık kullandıkları internet siteleri ebeveynler tarafından bilinmelidir. Siber zorbalığa uğrayan ergenlerin çoğu bu durumu çevresi ile paylaşmaktan kaçınmaktadır. Bunun sebebi genellikle durumdan dolayı utanmaları ve iletişim araçlarının kısıtlanacağı

korkusundan kaynaklanır. Bu noktada ergenin siber zorbalığa maruz kaldığını fark edebilmek sorunun büyümesine engel olmak açısından oldukça önemlidir. Ergenlerin ailesinden, arkadaş çevresinden ve aktivitelerinden uzak kalması, ruh halindeki, uyku ve iştah konusundaki değişimler, iletişim araçlarından uzaklaşmak istememeleri, gizli ve korumacı tavırları gibi bazı davranışlarına dikkat edilmelidir. Siber zorbalığa maruz kalındığının fark edilmesi durumunda yargılayıcı ve suçlayıcı bir tavır takınmak yerine gencin desteklenmesi ve rahatlatılmaya çalışılması oldukça önemlidir.

Araştırma sonuçları dikkate alındığında okul sosyal hizmetinin ve sosyal hizmet bakış açısının sorunun çözümü noktasındaki gerekliliği de ortaya çıkmaktadır. Okullarda zorbalık ve bağımlılık en sık karşılaşılan sorunlardan biridir. Ancak siber zorbalık sadece okullarda sınırlı olmayıp çok çeşitli yer ve zamanlarda görülebilmesi özelliğiyle ön plana çıkmaktadır. Ergenlerin çeşitli nedenlerden (utanma, problemin çözüleceğine inanmama) dolayı siber zorbalığa maruz kaldıklarını ebeveynlerine söylememektedir. Bu noktada ergenin zorbalığa maruz kaldığının anlaşılabilmesi son derece önemlidir.

İnternet bağımlılığı ve siber zorbalık boyutunda ergenin çevresi içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Tam bu noktada ergeni etkileyen çevresel faktörlerin ve riskli davranışların değerlendirilmesinde sosyal hizmet mesleğine duyulan ihtiyaç ortaya çıkmaktadır. Okullarda gençlere yönelik sosyal hizmet müdahaleleri ile birlikte; ergenlerin yeni iletişim teknolojileri ile karşılaşıldığında hızlı değişen toplumsal koşullara sağlıklı bir biçimde uyum sağlama süreçleri desteklenmelidir. “Çevresi içinde birey” yaklaşımından hareketle ergeni etkileyen tüm sistemler birlikte ele alınarak bağımlılık ve diğer riskli davranışların ortaya çıkmasına neden olan unsurlar yerinde ve önceden tespit edilmeli ve ergeni koruyucu önlemler alınmalıdır. Ergenlerin ve dolayısıyla gelecek kuşakların psiko-sosyal gelişim süreçleri sosyal hizmet uzmanlarının profesyonel müdahaleleri ile desteklenmelidir.

KAYNAKÇA

(NCH) TCsC. Putting U in the Picture – Mobile Bullying Survey 2005. 2005.

Adanır AS, Doğru H, Özatalay E. Oyuna Adanmış Yaşam: Bir Olgu Sunumu Üzerinden İnternet Oyun Oynama Bozukluğuna Kısa Bir Bakış. Türk Aile Hek Derg. 2016; 20(2): 85-90.

Ahioglu-Lindberg EN. Piaget ve Ergenlikte Bilişsel Gelişim. Kastamonu Eğitim Dergisi. 2011; 19(1): 1-10.

Akbulut Y, Şahin YL, Eristi B. Cyberbullying Victimization among Turkish Online Social Utility Members. Cyberbullying Victimization Among Turkish Online Social Utility Members. 2010; 13(4): 192–201.

Akgül G. Ergenlerde Gelişimsel Değişkenlerin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet İle İlişkisinin İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Doktora Tezi. Ankara, 2018.

Akgün S. Akran Zorbalığının Anne-Baba Tutumları ve Anne-Baba Ergen İlişkisi Açısından Değerlendirilmesi. Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2005.

Akıncı-Çötök N. Toplumsal Cinsiyet Rolü Dâhilinde Kadına Şiddet Olgusuna Karşı Kadın Algısı. International Journal of Social Sciences and Education Research. 2015; 1(3): 778-790.

Anderson T, Sturm B. Cyberbullying: From Playground to Computer. Young Adult Library Services. 2007; 5(2): 24-27.

Ang RP, Goh DH. Cyberbullying Among Adolescents: The Role of Affective and Cognitive Empathy, and Gender. Child Psychiatry & Human Development. 2010a; 41(4): 387–397.

Ang RP, Goh DH. Cyberbullying Among Adolescents: The Role of Affective and Cognitive Empathy and Gender. *Child Psychiatry Hum Dev*. 2010b; 41(4): 387-397.

Arıcak OT. Üniversite Öğrencilerindeki Siber Zorbalık Davranışlarının Bir Yordayıcısı Olarak Psikiyatrik Belirtiler. *Eurasian Journal of Educational Research*. 2009a; 34: 167-184.

Arıcak OT. Üniversite Öğrencilerindeki Siber Zorbalık Davranışlarının Bir Yordayıcısı Olarak Psikiyatrik Belirtiler. *Eğitim Araştırmaları*. 2009b; 34.

Arıcak OT. Siber Zorbalık: Gençlerimizi Bekleyen Yeni Tehlike. *Kariyer Penceresi Dergisi*. 2011; (6): 10-12.

Arıcak OT, Tanrıkulu T, Kınay H. Siber Mağduriyet Ölçeği'nin İlk Psikometrik Bulguları. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi/Mediterranean Journal of Educational Research*. 2012; (11): 1-6.

Arıcak T, Siyahhan S, Uzunhasanoğlu A, Sarıbeyoğlu S, Çıplak S, Yılmaz N, Memmedov C. Cyberbullying Among Turkish Adolescents. *CyberPsychology&Behaviour*. 2008; 11(3): 253-261.

Arısoy Ö. İnternet Bağımlılığı ve Tedavisi. *Dergipark/Psikolojide Güncel Yaklaşımlar*. 2009; 1(1): 55-67.

Avcı M. Ergenlikte Toplumsal Uyum Sorunları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2006; 7(1): 39-63.

Ayas T, Horzum MB. İlköğretim Öğrencilerinin Sanal Zorba ve Mağdur Olma Durumu. *İlköğretim Online/Elementary Education Online* 2012; 11(2): 369-380.

Aydın B, Sarı SV. Internet Addiction Among Adolescents: The Role of Self-esteem. *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 2011; (15): 3500-3505.

Aydoğan D, Dilmaç B, Deniz ME. İlköğretim Öğrencilerinde Sosyal Destek ve Siber Zorbalığın İncelenmesi. *XVIII Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*. 2009.

Aygün F. Lise Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık Adıyaman Örneği. *Sivas Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*. Sivas, 2016.

Balcı Ş, Gülnar B. Üniversite Öğrencileri Arasında İnternet Bağımlılığı ve İnternet Bağımlılarının Profili. 2009; 6(1).

Barker RL. The Social Work Dictionary. NASW Press; 6th edition: 2003.

Batıgün AD, Hasta D. İnternet Bağımlılığı: Yalnızlık ve Kişilerarası İlişki Tarzları Açısından Bir Değerlendirme [Internet addiction: An Evaluation in Terms of Loneliness and Interpersonal Relationship Styles]. Anadolu Psikiyatri Dergisi. 2010; 11(3): 213-219.

Bauman S. Cyberbullying: What Counselors Need to Know. American Counseling Association. 2014.

Bayar Y. Okul Sosyal İklimi İle Geleneksel Ve Sanal Zorbalık Arasındaki İlişkiler: Genellenmiş Akran Algısının Aracı Rolü. Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi Ankara, 2010.

Bayar Y, Uçanok Z. Ergenlerin Dâhil Oldukları Zorbalık Statülerine Göre Okul Sosyal İklimi ve Genellenmiş Akran Algıları. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. 2012; 12(4): 2337-2358.

Baykal F. Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Ailedeki Koruyucu Etmenlerle İlişkisi: Afyonkarahisar İli Örneği. Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Afyon, 2016.

Baylyyeva C. Lise Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı İle Problemli İnternet Kullanımı Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Çocuk sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Zonguldak, 2019.

Bayrakçı M. Sosyal Öğrenme ve Eğitimde Uygulanması. SAÜ Eğtiim Fakültesi Dergisi 2007; (14): 198-210.

Bayraktar F. İnternet Kullanımının Ergen Gelişimdeki Rolü. Ege Üniversitesi Gelişim Psikolojisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. İzmir, 2001.

Bektaş M. Davranışsal Bağımlılık: Tanımı, Türleri ve Sınıflandırılması. İçinde: Ateş P D H, Koçak D D A, (eds.). Bir Kamu Politikası Olarak- BAĞIMLILIKLA MÜCADELE. 2018, s: 147-159.

Belsey B. Cyberbullying: An Emerging Threat To The “Always On” Generation. 2019.

Benbenishty R, Astor RA. School Violence in Context: Culture, Neighborhood, Family, School, and Gender. New York: Oxford; 2005.

Bernardi S, Pallanti S. Internet Addiction: A Descriptive Clinical Study Focusing on Comorbidities and Dissociative Symptoms. *Comprehensive Psychiatry*. 2009; 50(6): 510-516.

Bhat CS. Cyber Bullying: Overview and Strategies for School Counsellors, Guidance Officers, and All School Personne. *Australian Journal of Guidance and Counselling*. 2008; 18(1): 53-66.

Bingöl N. Lise Öğrencilerinin Siber Zorba Olma ve Mağdur Olma Davranışları İle Yakın Sosyal Çevrelerinden Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Fatih Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 2013.

Bingöl N, Tanrikulu T. Siber Zorba ve Mağdur Olma İle Algılanan Sosyal Destek Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Akademik Bakış Dergisi*. 2014; (43).

Bıyık Y. Meslek Yüksekokulu Öğrencileri Arasında Siber Mağduriyet, Kişisel Özellikler ve İletişim Becerileri İlişkisi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Konya, 2016.

Black DW, Belsare G, Schlosser S. Clinical Features, Psychiatric Comorbidity, and Health-Related Quality of Life in Persons Reporting Compulsive Computer Use Behavior. *The Journal of Clinical Psychiatry*. 1999; 60(12): 839-844.

Bowers L, Smith PK, Binney V. Cohesion and Power in the Families of Children Involved in Bully/victim Problems at School. *Journal of Family Therapy*. 1992; 14(4).

Bowers L, Smith PK, Binney V. Perceived Family Relationships of Bullies, Victims and Bully/Victims in Middle Childhood. *Journal of Social and Personal Relationships*. 1994; 11(2): 215-232.

Bozdemir F, Gündüz B. Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları ve Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Duygusal Zekâ ile İlişkileri. *International Journal of Human Sciences*. 2016; 13(1).

Bozkurt H, Şahin S, Zoroğlu S. İnternet Bağımlılığı: Güncel Bir Gözden Geçirme. Çağdaş Tıp Dergisi. 2016; 6(3): 235-247.

Brennan JL, Wamboldt FS. From the Outside In: Examining How Individuals Define Their Experienced Family.

Communication Research. 1990.

Bronfenbrenner U. The Ecology Of Human Development: Experiments By Nature And Design. Harvard University Press: Cambridge, Massachusetts, and London, England; 1917.

Büyükşahin-Çevik G, Çelikkaleli Ö. Ergenlerin Arkadaş Bağlılığı ve İnternet Bağımlılığının Cinsiyet, Ebeveyn Tutumu ve Anne Baba Eğitim Düzeylerine Göre İncelenmesi. ÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2010; 19(3): 225-240.

Calvete E, Orue I, Estévez A, Villardón L. Cyberbullying in Adolescents: Modalities and Aggressors' Profile. Computers in Human Behavior. 2010; 26(5): 1128-1135.

Caplan S. Problematic Internet Use and Psychosocial Well-Being: Development of a Theory-Based Cognitive-Behavioral Measurement Instrument. Computers in Human Behavior. 2002; 18(5): 553-575.

Cengizhan C. Öğrencilerin Bilgisayar ve İnternet Kullanımında Yeni Bir Boyut: "İnternet Bağımlılığı". MÜ Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi 2005; (22): 83-98.

Ceyhan AA. İnternet Kullanma Temel Nedenlerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımı ve Algıladıkları İletişim Beceri Düzeyleri. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. 2011; 11(1): 59-77.

Chak K, Leung L. Shyness and Locus of Control as Predictors of Internet Addiction and Internet Use. CyberPsychology & Behavior. 2004; 7(5).

Chisholm JF. Review of the Status of Cyberbullying and Cyberbullying Prevention. Journal of Information Systems Education. 2014; 25(1): 77-87.

Chou C, Condon L, Belland JC. A Review of the Research on Internet Addiction. Educational Psychology Review. 2005; 17(4): 363-388.

Clark RD, Shields G. Family Communication and Delinquency. Adolescence. 1997; 32(125): 81-92.

Compton BR, Galaway B. Social Work Processes. Brooks Cole; 6 edition; 1979.

Connolly I, O'Moore M. Personality and Family Relations of Whildren Who Bully. Personality and Individual Differences. 2003; 35: 559-567.

Cömert IT, Kayıran SM. Çocuk ve Ergenlerde İnternet Kullanımı. Çocuk Dergisi. 2010; 10(4): 166-170.

Cross D, Barnes A, Papageorgiou A, Hadwen K, Hearn L, Lester L. A Social–Ecological Framework for Understanding and Reducing Cyberbullying Behaviours. Aggression and Violent Behavior. 2015; 23: 109-117.

Cüceloğlu D. İletişim Donanımları. Remzi Kitabevi: 2014.

Çakmak V, Koçyiğit M. Aksaray Sosyal Bilimler MYO Örneği Üzerinden Aile İçindeki İletişim Kalıpları'nın İncelenmesi. Erciyes İletişim Dergisi. 2017; 5(1): 118-130.

Çalışkan N, Aslenderen M. Aile İçi İletişim ve Siber Yaşam: Teorik Bir Çözümleme. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD). 2014; 15(2): 263-277.

Çelik AA. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Düzeyleri İle Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Mevlana Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Konya, 2015.

Çiftçi H. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Eğilimlerinin Facebook Tutumu İle İlişkisinin İncelenmesi. Marmara Üniversitesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans. İstanbul, 2015.

Çiftçi H. Öğrencilerin Siber Mağduriyet Düzeylerinin Karşılaştırılması. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi. 2018; 6(2): 1536 - 1567.

Çivilidağ A, Cooper HT. Ergenlerde Siber Zorba ve Öfkenin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma: Niğde İli Örneği. International Journal of Social Science. 2013; 6(1): 497-511.

Dalmaç-Polat Z, Bayraktar S. Ergenlerde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet ile İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*. 2016; 115-132.

Danış MZ, Şahbikan İ. Suça Sürüklenmiş Çocukların Yeniden Toplumsallaşma Sürecinde ve İnsan Hakları Bağlamında Sosyal Hizmet Yaklaşımlarının Yeri ve Önemi. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*. 2014; (XVIII): 627-651.

Danış Z. Davranış Bilimlerinde Ekolojik Sistem Yaklaşımı. *Aile ve Toplum*. 2006; 3(9).

Davis RA. A Cognitive-Behavioral Model of Pathological Internet Use. *Computers in Human Behavior*. 2001; 17(2): 187-195.

Dehue F, Bolman C, Völlink T. Cyberbullying: Youngsters' Experiences and Parental Perception. *CyberPsychology & Behavior*. 2008; 11(2).

Demir NÖ, Baran AG, Ulusoy D. Türkiye’de Ergenlerin Arkadaş-Akran Grupları İle İlişkileri ve Sapmış Davranışlar: Ankara Örnekleme. *Bilig-Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. 2005; (32): 83-108.

Deng Z, Lu Y, Wei KK, Zhang J. Understanding Customer Satisfaction and Loyalty: An Empirical Study of Mobile Instant Messages in China. *International Journal of Information Management*. 2010; 30(4): 289-300.

Denham SA, Auerbach S. Mother-Child Dialogue About Emotions and Preschoolers' Emotional Competence. *Genetic, social, and general psychology monographs*. 1995; 121(3): 311-337.

Derman O. Ergenlerde Psikososyal Gelişim. İÜ Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri/Adolesan Sağlığı II/Sempozyum. 2008; (63): 19-21.

Dilmaç B. Psychological Needs as a Predictor of Cyber bullying: a Preliminary Report on College Students. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri / Educational Sciences: Theory & Practice*. 2009; 9(3): 1307-1325.

Dilmaç B, Aydoğan D. Parental Attitudes as a Predictor of Cyber Bullying among Primary School Children. *International Journal of Social, Behavioral, Educational, Economic, Business and Industrial Engineering* 2010; 4(7): 1667-1671.

Dinçel E. Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemler. Ankara Üniversitesi Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2006.

Dinitto DM, McNeece CA. Social Work: Issues and Opportunities in a Challenging Profession. Lyceum Books: 2007.

DSM-V. Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı (DSM-V). HYB-Hekimler Yayın Birliği: Ankara; 2015.

Dumanlıdağ R. Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyeti İnternet Eleştirisel Okuryazarlık Düzeyleri İle İlişkisi: Afyonkarahisar İli Örnekleme. Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar, 2019.

Durna S. Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Sıklığı ve Bunların Anksiyete ve Depresyon İle İlişkisinin İncelenmesi: Konya Örneği. Necmettin Erbakan Üniversitesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Uzmanlık Tezi. Konya, 2019.

Duyan V. Sosyal Hizmet: Temelleri, Yaklaşımları ve Müdahale Yöntemleri. Sosyal Çalışma Yayınları: Ankara; 2014.

E.Marcia J. Identity and Intervention. Journal of Adolescence. 1989; 12(4): 401-410.

Egger O, Rauterberg M. Internet Behaviour and Addiction. Work & Organisational Psychology Unit (IfAP) , Swiss Federal Institute of Technology (ETH) 1996: 1-173.

Erdoğan Ö, Anık C. Aile İletişim Kalıpları Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi. 2018; (29): 21-46.

Erdur-Baker Ö, Kavşut F. Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Siber Zorbalık Eurasian Journal of Educational Research. 2007; 27: 31-42.

Erikson EH. Identity and The Life Cycle: Selected Papers. International Universities Press. 1959.

Erkan-Atik Z, Esen-Çoban A, Çok F, Doğan T, Güney-Karaman N. Akran İlişkileri Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. 2014; 14(2): 433-446.

Eroğlu Y, Peker A. Aileden ve Arkadaştan Algılanan Sosyal Destek ve Siber Mağduriyet: Yapısal Eşitlik Modeliyle Bir İnceleme. Akademik Bakış Dergisi. 2011; (27): 1-15.

Eroğlu Y. Ergenlerde Siber Zorbalık ve Mağduriyeti Yordayan Risk Etmenlerini Belirlemeye Yönelik Bütüncül Bir Model Önerisi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi. Bursa, 2014.

Eroğlu Y. Ergenlerde Akran İlişkileri İle Siber Zorbalık Statüleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Journal of Turkish Studies. 2015; 10: 593-607.

Eroğlu Y, Güler N. Koşullu Öz-Değer, Riskli İnternet Davranışları ve Siber Zorbalık/Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Sakarya University Journal of Education. 2015; 5(3): 118-129.

Eroğlu Y, Peker A. Ergenlerde Akran İlişkileri İle Siber Zorbalık Statüleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. 2015; 10(11): 593-606.

Esen E. Ergenlerde İnternet Bağımlılığını Yordayan Psiko-Sosyal Değişkenlerin İncelenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. İzmir, 2010.

Fanti KA, Demetriou AG, Hawa VV. A Longitudinal Study of Cyberbullying: Examining Risk and Protective Factors. European Journal of Developmental Psychology. 2012; 9(2).

Festl R, Quandt T. Social Relations and Cyberbullying: The Influence of Individual and Structural Attributes on Victimization and Perpetration via the Internet. Human Communication Research. 2013; 39(1): 101-126.

Field EM. Bully Busting: How to Help Children Deal with Teasing and Bullying. Finch Publishing: 2003.

Fırat M, Ayran G. Üniversite Öğrencileri Arasında Sanal Zorbalık. TAF Preventive Medicine Bulletin. 2016; 15(4): 322-329.

Fitzpatrick MA, Wamboldt FS. Where Is All Said and Done: Toward an Integration of Intrapersonal and Interpersonal Models of Marital and Family Communication. Communication Research. 1990; 17(4): 421-430.

Gardner M. Greasing The Wheels of Communication With Teens. Christion Science Monitor. 1996.

Glaser S, Glaser R. Pathway to Understanding. Nation's Business. 1995; 83.

Glass R, Li S. Social Influence and Instant Messaging Adoption. Journal of Computer Information System. 2010; 51(2): 24-30.

Glover D, Gough G, Johnson M. Bullying in 25 secondary schools: Incidence, impact and intervention. Educational Research. 2000; 42.

Goldberg I. Internet Addiction Disorder. 1996.

Gökçearslan Ş, Günbatar MS. Ortaöğrenim Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı. Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama. 2012; 2(2): 10-24.

Gönül AS. Patolojik İnternet Kullanımı(İnternet Bağımlılığı/Kötüye Kullanımı). Yeni Symposium. 2002; 40(3): 105-110.

Griffiths M. Violent Video Games and Aggression: A Review of the Literature. Aggression and Violent Behaviour. 1999; 4(2): 203-212.

Griffits M. Does Internet and Computer “Addiction” Exist?
Some Case Study Evidence. Cyperpsychology&Behaviour. 2000; 3(2): 211-218.

Grohol JM. Internet Addiction Guide: Internet Addiction Disorder Symptoms. PsychCentral. 1999.

Günlü A, Ceyhan AA. Ergenlerde İnternet ve Problemlı İnternet Kullanım Davranışının İncelenmesi. The Turkish Journal On Addıctions. 2016; 4(1): 75-117.

Günüç S. İnternet Bağımlılık Ölçeğının Geliştirilmesi ve Bazı Demografik Değişkenler İle İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Van, 2009.

Gür E. Boşanmış ve Evli Ebeveynlerle Sahip Ergenlerin Siber Zorbalık Sosyal Dışlanma ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 2019.

Gürçan N. Ergenlerin Problemli İnternet Kullanımları İle Uyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Konya, 2010.

Hanish LD, Guerra NG. Children Who Get Victimized at School: What is Known? What can Be done? Professional School Counselling. 2000; 4(2).

Hinduja S, Patchin JW. Cyberbullying: An Exploratory Analysis of Factors Related to Offending and Victimization. Deviant Behaviour. 2007; 29(2): 129-156.

Hinduja S, Patchin JW. Bullying, Cyberbullying, and Suicide. Archives of Suicide Research. 2010; 14(3): 206-221.

Humphreys T. Aile:Terk Etmemiz Gereken Sevgili/The Family-Love it and Leave i. 1998.

İğdeli F. Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve Siber Zorbalık Duyarlılıklarının Çeşitli Değişkenler Bağlamında İncelenmesi. Anadolu Üniversitesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir, 2018.

İSAFE. Cyber Bullying: Statistics and Tips. The Leader in a-Safety Education. 2004.

Jansen PW, Verlinden M, Berkel AD-v, Mieloo C, van der Ende J, Veenstra R, Verhulst FC, Jansen W, Tiemeier H. Prevalence of bullying and victimization among children in early elementary school: Do family and school neighbourhood socioeconomic status matter? BMC Public Health. 2012; 12(1): 494.

Jessor R. Adolescent Development and Behavioral Health. Behavioral Health: A Handbook of Health Enhancement and Disease Prevention. 1984: 69-90.

Juvonen J, Gross EF. Extending the School Grounds?—Bullying Experiences in Cyberspac. Journal of School Health. 2008; 78(9).

Karaca Ö. Farklı Okul Türlerinde Öğrenim Gören Lise Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı İle Akademik Güdülenme İlişkisinin İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2019.

Kırcallıoğlu M. Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık Duyarlılığının Sosyodemografik Özellikler, Algılanan Sosyal Destek ve Ebeveyn ve Akran İlişkileri Açısından Değerlendirilmesi: Tekirdağ İli Çerkezköy İlçesi Örneği. Ankara Üniversitesi Disiplinlerarası adli bilimler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2019.

Kirst-Ashman KK, Hull GH. Understanding Generalist Practice. Brooks Cole; 5 th Edition: 2009.

Kocayörük E. Ergen Gelişiminde Aile İşlevleri ve Baba Katılımı. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi. 2010; 4(33): 37-45.

Koç Z. Lise Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması. Gazi Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Doktora Tezi. Ankara, 2006.

Kodaman U. 14-18 Yaş Arası Ergenlerin Psikolojik Dayanıklılıkları İle İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. İstanbul Aydın Üniversitesi Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 2019.

Koleji G. Arkadaşlık İlişkileri. Kişisel Gelişim ve Rehberlik Birimi; 2015.

Kowalski RM, Limber SP. Electronic Bullying Among Middle School Students. Journal of Adolescent Health. 2007; 41: 22-30.

Kowalski RM, Limber SP, Agatston PW. Cyberbullying: Bullying in the Digital Age. Wiley-Blackwell; 2012.

Kramer CH. Ending Family Therapy. Annual Review Of Family Therapy. 1981.

Kulaksızoğlu A. Ergen Psikolojisi. Remzi Kitabevi: 2004.

Kutlu M, Savcı M, Demir Y, AYSAN F. Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formunun Türkçe uyarlaması: Üniversite Öğrencileri ve Ergenlerde Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. Anadolu Psikiyatri Dergisi. 2016; 17: 69-76.

Laursen B, Coy KC, Collins WA. Reconsidering changes in parent-child conflict across adolescence: a meta-analysis. Child development. 1998; 69(3): 817-832.

Lazuras L, Barkoukis V, Ourda D, Haralambos T. A process model of cyberbullying in adolescence. Computers in Human Behavior. 2013; 29: 881-887.

Leung L. Net-Generation Attributes and Seductive Properties of the Internet as Predictors of Online Activities and Internet Addiction. *CyberPsychology & Behavior*. 2004; 7(3).

Li D, Chau PYK, Lou H. Understanding Individual Adoption of Instant Messaging: An Empirical Investigation. *Journal of the Association for Information Systems*. 2005; 5(4): 102-129.

Li Q. Cyberbullying in Schools: A Research of Gender Differences. *Research Article*. 2006; 27(2): 157-170.

Li Q. New Bottle But Old Wine: A Research of Cyberbullying in schools. *Computers in Human Behavior*. 2007; 23(4): 1777-1791.

Loeber R, Dishion TJ. Boys Who Fight at Home and School: Family Conditions Influencing Cross-Setting Consistency. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 1984; 52(5): 759-768.

Maines B, Robinson G. *The No Blame Approach to Bullying*. 1992.

Mann D. Emotional Troubles for 'Cyberbullies' and Victims. 2008.

Mansuroğlu S. Ergenlerde İnternet Bağımlılığı ve Şiddete Eğilim Düzeylerinin Belirlenmesi. Mustafa Kemal Üniversitesi Toplum Ruh Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Hatay, 2016.

Marcia J. *Identity in adolescence*. 1980.

Mark L, Ratliffe KT. Cyber Worlds: New Playgrounds for Bullying. *Computers in the Schools*. 2011; 28(2): 92-116.

Martin MM, Anderson CM. Aggressive Communication Traits: How Similar Are Young Adults and Their Parents in Argumentativeness, Assertiveness, and Verbal Aggressiveness. *Western Journal of Communication*. 1997; 61(3): 299-314.

Mason KL. Cyberbullying: A Preliminary Assessment for School Personnel. *Psychology in the Schools*. 2008; 45(4).

McKinney C, Renk K. A multivariate model of parent-adolescent relationship variables in early adolescence. *Child psychiatry and human development*. 2011; 42(4): 442-462.

MEB. Aile ve Tüketici Hizmetleri. Ankara; 2011.

MEB. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi/Duygusal Gelişim. 2013.

Mishna F, Saini M, Solomon S. Ongoing and online: Children and youth's perceptions of cyber bullying. *Children and Youth Services Review*. 2009; 31(12): 1222-1228.

Mishna F, Khoury-Kassabri M, Gadalla T, Daciuk J. Risk Factors for Involvement in Cyber Bullying: Victims, Bullies and Bully–Victims. *Children and Youth Services Review*. 2011; 34(1): 63-70.

Moessner C. Cyberbullying. 2007.

Moral R. Ergenlerdeki İnternet Bağımlılığı: Anne Baba ve Akran İlişkileri Açısından Bir Değerlendirme. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Samsun, 2018.

Nazlı S. Aile Danışmanlığı. Anı Yayıncılık: 2014.

Ng BD, Wiemer-Hastings P. Addiction to the Internet and Online Gaming. *CyberPsychology & Behavior*. 2005; 8(2).

O'Brien C. Addiction and dependence in DSM-V. *Addiction*. 2011; 106(5): 866-867.

Odabaşıoğlu G, Öztürk Ö, Genç Y, Pektaş Ö. On Olguluk Bir Eseri İle İnternet Bağımlılığı Klinik Görünümleri. *Bağımlılık Dergisi*. 2007; 8(1): 46-51.

Olweus D. Bullying at School: What We Know and What We Can Do. *Psychology in the Schools*. 1993; 40(6).

Olweus D. Annotation: Bullying at School: Basic Facts and Effects of a School Based Intervention Program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 1994; 35(7): 1171-1190.

Olweus D. A Profile of Bullying in Schools. Educational Leadership. 2003; 60(6): 12-17.

Oskay G. Ana - Baba Ergen ilişkilerini Geliştirici Öneriler. 1986: 77-93.

Önder A. Ailede İletişim. Morpa Kültür Yayınları: İstanbul; 2003.

Özada A, Duyan V. Ebeveyn-Çocuk İlişkisi ve Zorbalık. TJFMPC. 2018; 12(1): 49-55.

Özbay A. Ergenlerde Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Aleksitimi ve Öfke İfade Etme Biçimleri Arasındaki İlişki. Fatih Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 2013.

Özdemir M, Akar F. Lise Öğrencilerinin Siber-Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi [Educational Administration: Theory and Practice]. 2011a; 17(4): 605-626

Özdemir M, Akar F. Lise Öğrencilerinin Siber-Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi/Educational Administration: Theory and Practice 2011b; 17(4): 605-626

Özdemir S. Ergenlerde Siber Zorbalık ve Mağduriyetin, Anne-Baba ve Akran İlişkilerine Göre İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2015.

Özel S. Lise Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Depresyon ve Benlik Saygısı İlişkisi. Fatih Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 2013.

Özer G, Cemaloğlu N. Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. ResearchGate. 2016: 462-492.

Pamuk M, Bavlı B. Ergenlerin Sanal Zorbalıklarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2013; 32(1): 321-338.

Parekh R. Internet Gaming. 2018.

Parlaz EA, Tekgöl N, Karademirci E, Öngel K. Ergenlik Dönemi: Fiziksel Büyüme, Psikolojik ve Sosyal Gelişim Süreci. The Journal of Turkish Family Physician. 2012; 3(4).

Patchin J, Hinduja S. Bullies Move Beyond the Schoolyard A Preliminary Look at Cyberbullying. Youth Violence and Juvenile Justice. 2006; 4: 148-169.

Peker A. İnsani Değerler Yönelimli Psiko-Eğitim Programının Problemli İnternet Kullanımı ve Siber Zorbalık Üzerindeki Etkisi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi. Sakarya, 2013.

Perry DG, Kusel SJ, Perry LC. Victims of Peer Aggression. Developmental Psychology. 1988; 24(6): 807-814.

Psikolojisi G. Bilişsel Kuram: J. Piaget. 2011.

Randolph K, Russell D, Tillman K, Fincham F. Protective Influences on the Negative Consequences of Drinking Among Youth. Youth & Society - YOUTH SOC. 2010; 41: 546-568.

Robinson L, Segal J. Bullying and Cyberbullying: How to Deal with a Bully and Overcome Bullying. 2018.

Rooij AJv, Zinn MF, Schoenmakers TM, Mheen Dvd. Treating Internet Addiction With Cognitive-Behavioral Therapy: A Thematic Analysis of the Experiences of Therapists. International Journal of Mental Health and Addiction. 2012; 10(1): 69-82.

Sabancı Y. Ergenlerde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Yordayıcıları Olarak Akılcı Olmayan İnançlar Psikolojik Sağlamlık ve Psikolojik İhtiyaçlar. Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep, 2018.

Sade-Beck L. Internet Ethnography: Online and Offline. nternational Journal of Qualitative Methods. 2004; 3(2): 45-51.

Sankır H. Gençlerin Sapmış Ve Suçlu Davranışlara Yönelmelerinde Benlik Saygısının Etkisi: Lise 11. Sınıf Örneği. Journal of Turkish Studies. 2014; 9(2): 1311-1333.

Santrock JW. Ergenlik-Adolescence. Nobel Akademik Yayıncılık: 2012.

Sarak Ö. Lise Öğrencilerinde Sanal Zorbalık. Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 2012.

Sasson H, Mesch G. Parental Mediation, Peer Norms and Risky Online Behavior Among Adolescents. Computers in Human Behavior. 2014; 33: 32-38.

Satan A. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorba Davranış Eğilimlerinin Okul Türü ve Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler İle İlişkisi Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi. İstanbul, 2006.

Savcı M. Ergenlerin Sosyal Zeka, Sosyal Kaygı, Akran İlişkileri, İnternet Bağımlılığı ve Sosyal Bağlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkiler. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora. İzmir, 2017.

Schneider SK, O'Donnell L, Stueve A, Coulter RWS. Cyberbullying, School Bullying, and Psychological Distress: A Regional Census of High School Students. American Journal of Public Health. 2012; 102(1): 171-177.

Serin H. Ergenlerde Siber Zorbalık / Siber Mağduriyet Yaşantıları ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerinin Görüşleri. İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi. İstanbul, 2012.

Shapira NA, Goldsmith TD, Keck PE, Khosla UM, McElroy SL. Psychiatric Features of Individuals With Problematic Internet Use. Journal of Affective Disorders. 2000; 57(1-3): 267-272.

Shariff S. Cyber-Bullying: Issues and Solutions For The School, The Classroom and The Home. 2008.

Shields MK, Behrman RE. Children and Computer Technology: Analysis and Recommendations. The Future of Children. 2000; 10(2): 4-30.

Slonje R, Smith PK. Cyberbullying: Another Main Type of Bullying? Scandinavian Journal of Psychology. 2008a; 49(2): 147-154.

Slonje R, Smith PK. Cyberbullying: Another Main Type of Bullying? Scand J Psychol. 2008b; 49(2): 147-154.

Smith PK, Sharp S. School Bullying: Insights and Perspectives. Criminal Behaviour and Mental Health. 1994; 6(4).

Smith PK. Cyberbullying and Cyber Aggression. Professor Of Psychology And Head Of The Unit For School And Family Studies, Goldsmiths College. 2012.

Social WA. Digital in 2019. 2019.

Social WA. Dijital in 2020. 2020.

Steinberg L. Ergenlik. İmge Kitabevi Yayınları 2007.

Steinberg L. Ergenlik. 2017.

Stevens V, Bourdeaudhuij ID, Oost PV. Relationship of the Family Environment to Children's Involvement in Bully/Victim Problems at School. Journal of Youth and Adolescence. 2002; 31(6): 419–428.

Suler JR. Why is This Thing Eating My Life?: Computer and Cyberspace Addiction at the "Palace". 1996.

Suler JR. To Get What You Need: Healthy and Pathological Internet Use. CyberPsychology & Behavior. 1999; 2(5).

Süslü DP. Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Benlik Saygısı, Anne, Baba ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi. Maltepe Üniversitesi Psikoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi. İstanbul, 2016.

Süslü DP, Oktay A. Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetle İlişkili Bazı Değişkenlerin İncelenmesi. İlköğretim Online. 2018; 17(4): 1877-1895.

Swearer S, Espelage D. Introduction: A Social-Ecological Framework of Bullying Among Youth. Bullying in American schools: A socialecological perspective on prevention and intervention. 2004.

Şükriye Şahin, Özçelik ÇÇ. Ergenlik Dönemi ve Sosyalleşme. Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi 2016; 5(1): 42-49.

Tansel B. Üniversite Öğrencilerinin Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanan Bireylere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Mersin 2006.

Tarı-Cömert I, Ögel K. İstanbul Örnekleminde İnternet ve Bilgisayar Bağımlılığının Yaygınlığı ve Farklı Etkenlerle İlişkisi. Türkiye Klinikleri J Foren Med. 2009; 6(1): 9-16.

Taştekin E. Ergenlerin Arkadaşlık İlişkileri ve Benlik Saygısı İle Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Arasındaki İlişkiler. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı, Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2016.

Tetik S. Edirne Merkezinde Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve İlgili Faktörlerin Değerlendirilmesi. Trakya Üniversitesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Uzmanlık Tezi. Edirne, 2019.

Thurlow C, Lengel L, Tomic A. Computer Mediated Communication: Social Interaction and the Internet. The Information Society. 2006; (22).

Topçu Ç, Erdur-Baker Ö, Çapa-Aydin Y. Examination of Cyberbullying Experiences among Turkish Students from Different School Types. CyberPsychology & Behavior. 2008; 11(6): 643-648.

Topçu Ç, Erdur-Baker Ö. The Revised Cyber Bullying Inventory (RCBI): Validity and Reliability Studies Procedia Social and Behavioral Sciences 2010; 5: 660-664.

Tsai C-C, Lin SSJ. Analysis of Attitudes Toward Computer Networks and Internet Addiction of Taiwanese Adolescents. CyberPsychology&Behaviour. 2001; 4(3): 373-376.

Turan N. Sosyal Kişisel Çalışma-Birey ve Aile İçin Sosyal Hizmet. Nadir Kitap: 1992.

Turan RT. Başkent Üniversitesi Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı Sıklığı ve İlişkili Faktörler. Başkent Üniversitesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Uzmanlık Tezi. Ankara, 2015.

TÜİK. Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması. 2019; (30574).

Türkileri N. Ergenlerde Sanal Zorbalık: Nedenlerine İlişkin Algılar, Duygusal Tepkiler ve Baş Etme Yöntemleri ile Zorbalık Statüleri Arasındaki İlişkiler. Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2012.

Türkoğlu S. Ergenlerin Problemlı İnternet Kullanımları ile Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Marmara Üniversitesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 2013.

Twyman K, Saylor C, Taylor LA, Comeaux C. Comparing children and adolescents engaged in cyberbullying to matched peers. Cyberpsychol Behav Soc Netw. 2010; 13(2): 195-199.

Uçanok Z, Karasoy D, Durmuş E. Yeni Bir Akran Zorbalığı Türü Olarak Sanal Zorbalık: Ergenlerde Yaygınlığı ve Önemi. 2011.

UNICEF. Adolescence-An Age of Opportunity. 2011.

Uslu Ş. Lise Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı, Dijital Oyun Bağımlılığı ve Sosyal Medyaya Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Ege Üniversitesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. İzmir 2019.

Ünver H. Siber Zorbalık İle Problemlı İnternet Kullanımı ve Riskli İnternet Davranışı Arasındaki İlişki ve Bu Değişkenlerin Çeşitli Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2016.

Vandebosch H, Cleemput KV. Defining Cyberbullying: A Qualitative Research into the Perceptions of Youngsters. Cyberpsychology & Behavior. 2008; 11(4): 499-503.

Villard D. Anababa Tutumu, Anababa- Ergen İlişkisi ve Öğrencilerde İçsel Güdülenmenin İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2017.

Waterman A. Identity development from adolescence to adulthood: An extension of theory and a review of research. Developmental Psychology. 1982; 18: 341-358.

Wellman B, Haase AQ, Witte J, Hampton K. Does the Internet Increase, Decrease, or Supplement Social Capital?: Social Networks, Participation, and Community Commitment. American Behavioral Scientist. 2001; 45(3): 436-455.

Wentzel KR. Family Functioning and Academic Achievement in Middle School A Social-Emotional Perspective. The Journal of Early Adolescence. 1994.

West JD, Hoise TW, Zarski JJ. Family Dynamics and Substance Abuse: A Preliminary Study. *Journal of Counseling & Development*. 1987; 65(9).

Willard NE. Computer Ethics, Etiquette, and Safety for the 21St-Century Student International Society for Technology in Education: New Delhi, India; 2002.

Willard NE. Cyberbullying and Cyberthreats: Responding to the Challenge of Online Social Aggression, Threats, and Distress. Research Press: 2007.

Williams KR, Guerra NG. Prevalence and Predictors of Internet Bullying. *Journal of Adolescence Health*. 2007; 41(6): 14-21.

Yalçın S. Ergenlerde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet İle Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Maltepe Üniversitesi Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 2019.

Yaman E, Eroğlu Y, Peker A. Başaıkma Stratejileriyle Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık. 2011.

Yaman E, Sönmez Z. Ergenlerin Siber Zorbalık Eğilimleri. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*. 2015; 2(1): 18-31.

Yapraklı TŞ, Altay Ş. Mobil Anlık Mesajlaşma Servislerinin Kullanımı Üzerinde Etkili Faktörlerin İncelenmesi: Ardahan Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Bir Saha Araştırması. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*. 2017; 12(48): 199-216.

Yarar Y. Lise Öğrencilerinin İyi Oluş Düzeyleri İle Siber Zorbalık Siber Mağduriyetleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul 2019.

Yaşa H, Pınarbaşı TE. Sosyal Medyada Siber Zorbalık Örneği: Mina Başaran. *International Journal of Social Science*. 2018; (69): 501-512.

Yavuz O. Ergenlik Döneminde İnternet Bağımlılığının Okul Başarısı Üzerinde Etkileri. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. 2018; 8(8).

Yavuzer H. Çocuk Psikolojisi. Remzi Kitapevi: İstanbul; 1987.

Yavuzer H. Anne-Baba ve Çocuk. 1997.

Ybarra ML, Mitchel KJ. Online Aggressor/targets, Aggressors, and Targets: ;A Comparison of Associated Youth Characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 2004; 45(7): 1308–1316.

Ybarra ML, Mitchell KJ. Youth Engaging in Online Harassment: Associations with Caregiver-Child Relationships, Internet Use, and Personal Characteristics. *Journal of Adolescence*. 2004; 27(3): 319-336.

Ybarra ML, Diener-West M, Leaf PJ. Examining the Overlap in Internet Harassment and school Bullying: İmplications for School İntervention. *The Journal of Adolescent Health*. 2007.

Yetim S. Siber Zorbalık, Türkiye ve ABD Karşılaştırması (ABD V. Drew Dosyası). *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 2015; 28(120): 325-384.

Yıldırım D. Türkiye'de Bulunan Geç Adölesan Dönemindeki Sığınmacıların Psikososyal Sorunları ve Sosyal Hizmet Müdahalesi Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2010.

Yıldırım Ö. Sosyalleşme, Toplumsallaşma Araçları Nelerdir? ; 2005.

Yılmaz D. Ekolojik Sistem Yaklaşımı Çerçevesinde Bir Olgu Sunumu: Suça Sürüklenen Çocuk ve Ailesi İle Çalışma. *Yönetim, Ekonomi, Edebiyat, İslami ve Politik Bilimler Dergisi*. 2017; 2.

Yılmaz E, Şahin YL, Haseski Hİ, Erol O. Lise Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi: Balıkesir İli Örneği. *Eğitim Bilimleri Araştırma Dergisi*. 2014; 4(1): 132-144.

Yılmaz N. Aile İçi İletişim ve Sağlıklı İletişim Önerileri. 2013.

Young KS. Internet Addiction The Emergence of a New Clinical Disorder. *Cyberpsychology & Behavior*. 1996; 3.

Young KS. What Makes the Internet Addictive: Potential Explanations for Pathological Internet Use. 1997.

Young KS, Rodgers RC. The Relationship Between Depression and Internet Addiction. Paper published in *CyberPsychology & Behavior*. 1998; 1(1): 25-28.

Young KS. Internet Addiction: Symptoms, Evaluation and Treatment. 1999; 17.

Yörükoğlu A. Çocuk Ruh Sağlığı / Çocuk Yetiştirme Sanatı ve Kişilik Gelişimi. Özgür Yayınları: İstanbul; 1998.

Yücel N. Ergenlerin Akran İlişkileri ve Yalnızlık Düzeylerinde Evde İnternet Kullanımının Etkisinin İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2009.

Zastrow C. The Practice of Social Work. Brooks Cole; 1998.

Zorbaz O. Lise Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımının Sosyal Kaygı ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2013.

EKLER

Ek 1. Enstitü Yönetim Kurulu Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 19/06/2018-E.54143

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 74547675-302.14.01-
Konu : Özgenur AYTAÇ'ın Tez Konusu Hk.

SBE SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Enstitümüz 10.05.2018 tarih ve 18/9 sayılı yönetim kurulu toplantısında, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı 171358009 numaralı tezli yüksek lisans programı öğrencisi Özgenur AYTAÇ'ın tez konusunun etik kurul onayı alınması kaydı ile "**Ergenlerde Siber Zorbalık ve İnternet Bağımlılığının, Ebeveynlerle İletişim ve Akranlarla İlişkiler Açısından İncelenmesi**" olarak belirlenmesine **OY BİRLİĞİ** ile karar verildi.

Gereğini ve bilgilerinizi rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Ayşe AKTAŞ
Enstitü Müdürü

Adres: Tıp Fakültesi Dekanlığı Zemin Kat Uncubozköy Kampüsü Manisa
Telefon: (0 236) 2360989 Faks: (0 236) 2382158
E-Posta: saglik.evrak@cbu.edu.tr Elektronik Ağ: saglikbe.cbu.edu.tr

Bilgi İçin: Çisem Tutan
Unvanı: Sürekli İşçi

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır

Ek 2. Etik Kurulu Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 21/12/2018-E.108607

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurulu

Sayı : -050.01.04-
Konu : Gülten UÇAN-Etik Kurul Başvurunuz-
Hk-

Sayın Doç. Dr. Gülten UÇAN

İlgi : 22/11/2018 tarihli ve 54966 sayılı yazı.

Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Özgenur AYTAÇ'ın "Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve İnternet Bağımlılığı Düzeyinin, Ebeveynlerle İletişim ve Akranlarla İlişkiler Açısından İncelenmesi; İzmir Örneği" konulu başvurunuz Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun 14.12.2018 tarih ve 2018/07 sayılı toplantısında görüşülmüş olup, araştırmanın etik yönden uygunluğuna karar verilmiştir.

Kurulumuzda alınan karar ekte gönderilmektedir.
Bilgilerinizi rica ederim.

e-imzalıdır

Prof. Dr. Muzaffer TEPEKAYA
Kurul Başkanı

Ek: 8-Nolu Karar (1 sayfa)

Adres: Şehit Prof. Dr. İlhan Varank Yerleşkesi 45140 - Yunusemre/Manisa
Telefon: (0 236) 2011000 Faks: (0 236) 2372442
Elektronik Ağ: <http://www.cbu.edu.tr>

Bilgi İçin: Bülent Tekeli
Unvanı: Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK
KURULU KARARLARI

Toplantı Tarih	: 14.12.2018
Toplantı Sayısı	: 2018/ 07
Toplantıda Alınan Karar Sayısı	: 16

Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu 14.12.2018 tarih ve saat 10:30'da Rektörlük Yönetim Kurulu Toplantı odasında toplanmış, aşağıdaki kararlar alınmıştır.

KARAR:

8- Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümü Dr. Öğretim Üyesi Gülten UÇAN'ın 05.10.2018 tarih ve E.47584 sayıda kayıtlı “Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Özgenur AYTAÇ'ın Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve İnternet Bağımlılığı Düzeyinin, Ebeveynlerle İletişim ve Akranlarla İlişkiler Açısından İncelenmesi; İzmir Örneği” konulu dosya etik kurulun 26.10.2018 tarihli 2018/6 sayılı toplantısında görüşülmüş ve aynı tarihli toplantıda alınan 2018/13 nolu karar gereği belirtilen eksiklerin giderilmesi amacıyla araştırmacıya iade edilmişti. Bu kez araştırmacı tarafından gerekli düzeltmelerin yapıldığına dair Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmetler Bölümü Dr. Öğretim Üyesi Gülten UÇAN'ın 22.11.2018 tarih ve E.45966 sayıda kayıtlı Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Özgenur AYTAÇ'ın Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve İnternet Bağımlılığı Düzeyinin, Ebeveynlerle İletişim ve Akranlarla İlişkiler Açısından İncelenmesi; İzmir Örneği” konulu başvurusunun etik yönden uygunluğuna, toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile karar verildi.

(e-imzalıdır)
Prof.Dr.Muzaffer TEPEKAYA
Başkan

(e-imzalıdır)
Prof.Dr.Tuncer TAŞKIN
Üye

(e-imzalıdır)
Prof.Dr.Halit EV
Üye

(e-imzalıdır)
Prof.Dr.Tulin CANBAY
Üye
(Başkan Yardımcısı)

(e-imzalıdır)
Prof.Dr.Kenan ERDOĞAN
Üye

(e-imzalıdır)
Prof.Dr.Ali Rıza GÖKBUNAR
Üye

(e-imzalıdır)
Prof.Dr.Doğan UYSAL
Üye

Ek 3. Kurum İzin Yazısı

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 12018877-604.01.02-E.192134
Konu: Özgenur AYTAÇ'ın
Araştırma İzni

03/01/2019

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 22/08/2017 tarihli ve 355862610.06-E.12607291 sayılı yazısı (Genelge 2017/25)
b) Özgenur AYTAÇ'ın 24/12/2018 tarihli dilekçesi.

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Özgenur AYTAÇ'ın "Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve İnternet Bağımlılığı Düzeyinin, Ebeveynlerle İletişim ve Akranlarla İlişkiler Açısından İncelenmesi: İzmir Örneği " konulu tez çalışması için kullanacağı ölçekleri, Müdürlüğümüz Bornova, Konak, Çiğli ilçelerine bağlı ekli listede adı geçen okullarda uygulama isteği ilgi (b) yazı ile belirtilmektedir.

Söz konusu ölçeklerin uygulanmasının, ekli listede adı geçen okullarda 2018-2019 Eğitim öğretim yılında eğitim öğretimi aksatmayacak ve eğitim kurumu yöneticilerinin uygun gördüğü şekilde yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Ömer YAHŞİ
Millî Eğitim Müdürü

Ek:
1-Araştırma Değerlendirme Formu
2-Anket Formları ve Okul Listesi (10 sayfa)

OLUR
03/01/2019
Ahmet Ali BARIŞ
Vali a.
Vali Yardımcısı

Fevzi Paşa Mh. 452 Sk.No.15 Strateji Geliştirme Hizmetleri 1 Bölümü Konak/İZMİR
Elektronik Adı: izmir.meb.gov.tr
e-posta: stroneji35_iz@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: N.GÜR
Tel: (0232) 2803631

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrak.meb.gov.tr> adresinden 791c-2bb7-356b-96e7-31d9 kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
İZMİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 12018877-604.01.02-E.8946787
Konu : Özgenur AYTAÇ'ın
Araştırma İzni

07/05/2019

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 22/08/2017 tarihli ve 355862610.06-E.12607291 sayılı yazısı (Genelge 2017/25)
b) Özgenur AYTAÇ'ın 15/04/2019 tarihli dilekçesi.

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Özgenur AYTAÇ'ın "Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve İnternet Bağımlılığı Düzeyinin, Ebeveynlerle İletişim ve Akranlarla İlişkiler Açısından İncelenmesi: İzmir Örneği " konulu tez çalışması için kullanacağı ölçekleri, Müdürlüğümüz Bornova Şehit Polis Kağan Kılıç Anadolu İmam Hatip Lisesi, Bayraklı Şehit Eren Bülbül Anadolu İmam Hatip Lisesi'nde uygulama isteği ilgi (b) yazı ile belirtilmektedir.

Söz konusu ölçeklerin uygulanmasının, yukarıda adı geçen okullarda 2018-2019 Eğitim öğretim yılında eğitim öğretimi aksatmayacak ve eğitim kurumu yöneticilerinin uygun gördüğü şekilde yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Ömer YAHŞİ
Millî Eğitim Müdürü

Ek:
1-Araştırma Değerlendirme Formu
2-Anket Formları

OLUR
07/05/2019
Nihat KAYNAR
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek 4. Veri Toplama Formu

ANKET FORMU

ANKET FORMU

Sevgili Arkadaşlar,

Bu çalışma, siber zorba olarak nitelenebilecek ya da bu tür zorbalığa maruz kalmış sizin gibi gençlerin internet bağımlılığı düzeyini, ebeveynleri ile aralarındaki iletişimi ve akranları ile ilişkilerini inceleme amacı taşımaktadır. Çalışma sonucunda gençler ile ebeveynleri arasındaki iletişimin geliştirilmesini, akranları ile aralarındaki ilişkinin iyileştirilmesini, internet bağımlılığı ve siber zorbalık/ mağduriyetinin önlenmesini amaçlayan öneriler geliştirilecek, sizlere yönelik sosyal hizmet müdahalesinin nasıl yapılandırılması gerektiğine ilişkin okul sosyal hizmeti alanında kullanılabilecek önemli bulgular elde edilecektir.

Çalışmaya katıldığınız için teşekkür ederiz.

- ✓ Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- ✓ Çalışmanın amacı doğrultusunda, nicel araştırma yapılarak sizden anket formu aracılığıyla veriler toplanacaktır.
- ✓ İsminizi yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- ✓ Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- ✓ İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- ✓ Sizden toplanan veriler araştırmacı tarafından arşivlenerek saklanacaktır.
- ✓ Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.
- ✓ Çalışma hakkındaki sorularınızı Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünden Özgenur AYTAÇ'a yöneltebilirsiniz.

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabileceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını;

☐ kabul ediyorum

☐ kabul etmiyorum

Araştırmacı Adı: Özgenur Aytaç

İletişim Adresi: ozge.aytc@hotmail.com

İmza

UYARI			
1 ile 25 numara arasında bulunan tüm maddelerin cevaplarını yanlarındaki kutucuklara işaretleyiniz.			
1. Yaşınız	2. Cinsiyetiniz ☐ Kadın ¹ ☐ Erkek ²	3. Okulunuz	
4. Sınıfınız ☐ 9. Sınıf ¹ ☐ 10. Sınıf ² ☐ 11. Sınıf ³ ☐ 12. Sınıf ⁴	5. Anne ve babanız ☐ Birlikte yaşıyor ¹ ☐ Ayrı ² ☐ Annem ve/veya babam vefat etti ³	6. Kardeşiniz var mı? ☐ Kardeşim yok ¹ ☐ Küçük kardeşim var ² ☐ Abim/Ablam var ³	
Anne ve babanızın eğitim durumuna uygun olan seçeneği işaretleyiniz.		7. Anne	8. Baba
	Okuma yazma bilmiyor ¹	☐	☐
	Sadece okur yazar ²	☐	☐
	İlkokul mezunu ³	☐	☐
	Ortaokul mezunu ⁴	☐	☐
	Lise mezunu ⁵	☐	☐
	Yüksekokul / Üniversite mezunu ⁶	☐	☐
Anne ve babanızın çalışma durumuna uygun olan seçeneği işaretleyiniz.		9. Anne	10. Baba
	Düzenli gelir getiren bir işte çalışıyor ¹	☐	☐
	Çalışıyor, ancak düzenli geliri yok ²	☐	☐
	Çalışmıyor ³	☐	☐
Emekli ⁴		☐	☐
11. Ailenizin ekonomik durumunu nasıl tanımlarsınız? ☐ Gelir giderden fazla ¹ ☐ Gelir gidere eşit ² ☐ Gelir giderden az ³		12. Evinizde sadece size ait bir oda var mı? ☐ Evet ¹ ☐ Hayır ²	
13. Evinizde internet bağlantısı var mı? ☐ Evet ¹ ☐ Hayır ²			
14. Anne babanız interneti kullanma sürenizi denetliyor mu? ☐ Evet ¹ ☐ Hayır ²			
15. İnterneti bir günde ortalama kaç saat kullanıyorsunuz? ☐ 0-2 saat ¹ ☐ 3-4 saat ² ☐ 5-6 saat ³ ☐ 7 saat ve üzeri ⁴			
16. Aşağıdaki iletişim araçlarından hangilerine sahipsiniz? ☐ Cep telefonu ¹ ☐ Playstation / Xbox / Nintendo wii ⁴ ☐ Bilgisayar ² ☐ Televizyon ⁵ ☐ Tablet ³ ☐ Hiçbiri ⁶			
17. Sahip olduğunuz bu iletişim araçlarını anne ya da babanız <u>kısıtlamadan</u> istediğiniz kadar kullanabiliyor musunuz? ☐ Evet ¹ ☐ Hayır ²			
18. İnternete <u>en fazla</u> hangi araç ile bağlanıyorsunuz? ☐ Cep telefonu ¹ ☐ Bilgisayar ² ☐ Tablet ³			

19. Anne ya da babanız sizin internette hangi siteleri ziyaret ettiğinizi, en çok hangi sitelerde vakit geçirdiğinizi biliyor mu?		
☐ Evet ¹ ☐ Hayır ²		
20. İnterneti en çok hangi amaçla kullanıyorsunuz?		
☐ Sosyal paylaşım sitelerine girmek için (Facebook, Twitter, Instagram vd.) ¹	☐ Merak ettiğim konuları araştırmak için ⁵	
☐ Online oyun oynamak için ²	☐ Resmi işlemleri yapmak için ⁶	
☐ Video izlemek için ³	☐ Diğer (Yazınız) ⁷	
☐ Ödevlerimi yapmak için ⁴		
UYARI		
Aşağıdaki maddenin seçeneklerini en uzun süreden en kısa süreye doğru 1'den 8'e kadar sıralayınız.		
21. Ödevlerinizi bitirdikten, sorumluluklarınızı yerine getirdikten sonra boş vaktinizi çoğunlukla nasıl değerlendiriyorsunuz? (1'den 8'e kadar sıralayınız.)		
..... Odamda yalnız tablet/bilgisayar/telefonla oyun oynuyorum ¹		
..... Ailemin yanında tablet/bilgisayar/telefonla oyun oynuyorum. ²		
..... Ailemle birlikte televizyon izliyorum. ³		
..... Odamda yalnız video izliyorum. ⁴		
..... Ailemle sohbet ediyorum. ⁵		
..... Kardeşimle/annemle/babamla oyun oynuyorum. ⁶		
..... Kitap okuyorum. ⁷		
..... Diğer (Yazınız) ⁸		
UYARI		
Aşağıdaki maddenin seçeneklerini en uzun süreden en kısa süreye doğru 1'den 7'e kadar sıralayınız.		
22. Anne ve babanız evde iken boş vakitlerini çoğunlukla (en uzun süre) nasıl değerlendiriyor? (1'den 8'e kadar sıralayınız.)		
..... Televizyon izliyorlar ¹		
..... İnternette vakit geçiriyorlar ²		
..... Telefon ya da bilgisayarda oyun oynuyorlar ³		
..... Kitap, gazete okuyorlar ⁴		
..... Birbirleriyle ve bizimle sohbet ediyorlar ⁵		
..... Her ikisi de ayrı ayrı arkadaşları ya da akrabaları ile vakit geçiriyor. ⁶		
..... Diğer (Yazınız) ⁷		
23.Aşağıdaki sosyal paylaşım sitelerinden hangilerini kullanıyorsunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)		
☐ Facebook ¹	☐ Youtube ⁵	
☐ Instagram ²	☐ MySpace ⁶	
☐ Tumblr ³	☐ Diğer (Yazınız) ⁷	
☐ Twitter ⁴		
24.İnternette tanımadığınız kişilerle görüntülü konuşma yapar mısınız?		
☐ Evet ¹ ☐ Bazen ² ☐ Hayır ³		
25.İnternette kimliğinizi gizler misiniz?		
☐ Evet ¹ ☐ Bazen ² ☐ Hayır ³		

UYARI								
Aşağıda internet kullanırken kişilerin karşılaşabilecekleri bazı durumlar verilmiştir. Son 6 ay içerisinde her bir durumun ne sıklıkla başınıza geldiğini "BANA YAPILDI" bölümdeki, bu davranışları ne sıklıkla yaptığınızı ise "BEN YAPTIM" bölümündeki kutuları işaretleyerek belirtiniz. Lütfen her iki bölümü de işaretleyiniz..								
İTERNET aracılığıyla,	BANA YAPILDI				BEN YAPTIM			
	Hiç ¹	Bir kez ²	2-3 kez ³	3'ten çok ⁴	Hiç ⁵	Bir kez ⁶	2-3 kez ⁷	3'ten çok ⁸
26. birine ait hesap şifresini ele geçirmek	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
27. başkasının hesabını izinsiz kullanarak onu küçük düşürecek paylaşımlar yapmak	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
28. birini tehdit etmek	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
29. birine hakaret etmek	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
30. utandırıcı veya kırıcı mesajlar göndermek	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
31. sahibinin görülmesinden rahatsızlık duyacağı bir fotoğrafı veya videoyu başkalarıyla paylaşmak	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
32. bir sırrı sahibinin izni olmadan başkalarıyla paylaşmak	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
33. dedikodu yaymak	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
34. bir başkası adına profil açıp oymuş gibi davranmak	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
35. küçük düşürücü internet sitesi/sayfası oluşturmak	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

UYARI					
Lütfen aşağıdaki sorularda belirtilen durumları hangi sıklıkta yaşadığınızı belirtiniz. Lütfen her soru için sadece bir seçeneği işaretleyiniz ve hiçbir soruyu boş bırakmayınız.					
İnternet Kullanımı	Hiçbir zaman ¹	Nadiren ²	Bazen ³	Sıklıkla ⁴	Her zaman ⁵
36. Hangi sıklıkta planladığınızdan daha fazla internette kalırsınız?	☐	☐	☐	☐	☐
37. Hangi sıklıkta ailenizle ilgili işleri ihmal ederek internette daha fazla zaman harcarsınız?	☐	☐	☐	☐	☐
38. Okul veya ders ile ilgili çalışmalarınız hangi sıklıkta internette harcadığınız süre yüzünden zarar görmektedir?	☐	☐	☐	☐	☐
39. Birileri internette ne yaptığınızı sorduğunda hangi sıklıkta sır gibi saklar veya savunmaya geçersiniz?	☐	☐	☐	☐	☐
40. Birileri siz internette iken canınızı sıkarsa hangi sıklıkta onları tersler, onlara bağırır ve öfkeli davranırsınız?	☐	☐	☐	☐	☐

İnternet Kullanımı	Hiçbir zaman ¹	Nadiren ²	Bazen ³	Sıklıkla ⁴	Her zaman ⁵
41. Hangi sıklıkta gece internette harcadığınız süre yüzünden uykusuz kalırsınız?	☐	☐	☐	☐	☐
42. İnternete bağlı değilken hangi sıklıkta internetle avunur veya internete bağlı olduğunuz hayalini kurarsınız?	☐	☐	☐	☐	☐
43. İnternette iken hangi sıklıkta kendinizi “birkaç dakika daha” derken bulursunuz?	☐	☐	☐	☐	☐
44. Hangi sıklıkta internette harcadığınız zamanı azaltmak için uğraşırsınız ve başarısız olursunuz?	☐	☐	☐	☐	☐
45. Ne kadar süre internette olduğunuzu hangi sıklıkta saklamaya çalışırsınız?	☐	☐	☐	☐	☐
46. Hangi sıklıkta başkalarıyla dışarı çıkmak yerine internette daha fazla zaman harcamayı tercih edersiniz?	☐	☐	☐	☐	☐
47. İnternete bağlanamadığınızda hangi sıklıkta kendinizi bunalımda, karamsar ve sinirli hissedip, internete bağlandığınızda bu şikayetlerinizin hemen geçtiğini görürsünüz?	☐	☐	☐	☐	☐
Uyarı Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyunuz ve şu andaki en yakın arkadaşınızla olan ilişkinizi göz önüne alarak her bir ifadenin sizin için ne kadar doğru olduğunu aşağıda yer alan derecelendirme ölçeğini kullanarak belirtiniz.					
Akran ilişkileri	Doğru Değil ¹	Doğru Olabilir ²	Genellikle Doğru ³	Çok Doğru ⁴	Tamamen Doğru ⁵
48. Arkadaşım ve ben bütün boş zamanlarımızı birlikte geçiririz.	☐	☐	☐	☐	☐
49. Arkadaşım ikimizin birlikte yapabileceği eğlenceli şeyler düşünür.	☐	☐	☐	☐	☐
50. Arkadaşım ve ben okuldan sonraları ve hafta sonları birbirimizin evine gideriz.	☐	☐	☐	☐	☐
51. Bazen arkadaşım ve ben boş boş oturur ve okul, spor gibi hoşlandığımız şeyler hakkında konuşuruz.	☐	☐	☐	☐	☐
52. Arkadaşımla kavga edebilirim.	☐	☐	☐	☐	☐
53. Arkadaşıma yapmamasını söylediğim halde beni kızdırabilir veya canımı sıkabilir.	☐	☐	☐	☐	☐
54. Arkadaşım ve ben çok tartışırız.	☐	☐	☐	☐	☐
55. Arkadaşım ve ben birçok şey hakkında aynı fikirde değiliz.	☐	☐	☐	☐	☐
56. Eğer öğle yemeğimi unutursam veya biraz paraya ihtiyacım olursa arkadaşım bana ödünç verir.	☐	☐	☐	☐	☐
57. Bir konuda başım sıkıştığında arkadaşım bana yardım eder.	☐	☐	☐	☐	☐
58. İhtiyacım olduğunda arkadaşım yardım edecektir.	☐	☐	☐	☐	☐

Akran İlişkileri	Doğru Değil ¹	Doğru Olabilir ²	Genellikle Doğru ³	Çok Doğru ⁴	Tamamen Doğru ⁵
59. Eğer diğer çocuklar beni rahatsız ederse arkadaşım bana yardım edecektir.	☐	☐	☐	☐	☐
60. Eğer bir çocuk, başımın derde girmesine sebep olursa arkadaşım beni savunacaktır.	☐	☐	☐	☐	☐
61. Eğer okulda veya evde bir problemim varsa, bu konuda arkadaşım ile konuşabilirim.	☐	☐	☐	☐	☐
62. Hiç kimseye söyleyemeyeceğim şeyleri bile arkadaşım söyleyebilir.	☐	☐	☐	☐	☐
63. Eğer arkadaşım ya da ben ikimizden birini rahatsız edecek bir şey yaparsak, bunun üstesinden kolayca gelebiliriz.	☐	☐	☐	☐	☐
64. Eğer arkadaşım ve ben kavga edersek ya da ağız dalaşı yaparsak "özür dilerim" deriz ve her şey yoluna girer.	☐	☐	☐	☐	☐
65. Eğer arkadaşım uzağa gitmek zorunda kalırsa onu özlerim.	☐	☐	☐	☐	☐
66. Arkadaşım ile birlikte olduğumda kendimi mutlu hissederim.	☐	☐	☐	☐	☐
67. Arkadaşım etrafımda olmasa bile onu düşünürüm.	☐	☐	☐	☐	☐
68. İyi bir iş yaptığımda arkadaşım benim için mutlu olur.	☐	☐	☐	☐	☐
69. Bazen arkadaşım benim için bir şeyler yapar ve kendimi özel hissederim.	☐	☐	☐	☐	☐
Uyarı Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyunuz ve aileniz ile kurduğunuz iletişiminizi göz önüne alarak her bir ifadeye ne kadar katıldığınızı aşağıda yer alan derecelendirme ölçeğini kullanarak belirtiniz.					
Aile İletişim Kalıpları	Kesinlikle Katılmıyorum ¹	Katılmıyorum ²	Kararsızım ³	Katılıyorum ⁴	Kesinlikle Katılıyorum ⁵
70. Siyaset ve din gibi bazı kimselerin görüş ayrılığına düştüğü konular hakkında ailemiz içinde sıklıkla konuşurduk.	☐	☐	☐	☐	☐
71. Ebeveynlerim sık sık "aile kararlarında aile üyelerinin her birinin söz sahibi olması gerektiğini" söylerlerdi.	☐	☐	☐	☐	☐
72. Bir konu hakkında konuşurken, ebeveynlerim sık sık benim fikrimi sorardı.	☐	☐	☐	☐	☐
73. Ebeveynlerim onların düşüncelerine ve inançlarına meydan okumamı teşvik ederlerdi.	☐	☐	☐	☐	☐
74. Ebeveynlerim sık sık "her zaman bir meselenin her iki tarafına da bakmam" gerektiğini söylerlerdi.	☐	☐	☐	☐	☐
75. Ben genellikle ebeveynlerime olaylar hakkında ne düşündüğümü söylerdim.	☐	☐	☐	☐	☐
76. Hemen hemen her şeyi ebeveynlerime anlatabilirdim.	☐	☐	☐	☐	☐

Aile İletişim Kalıpları	Kesinlikle Katılmıyorum ¹	Katılmıyorum ²	Karasızım ³	Katılıyorum ⁴	Kesinlikle Katılıyorum ⁵
77.Ailemizde sıklıkla duygularımız ve hislerimiz hakkında konuşurduk.	☐	☐	☐	☐	☐
78.Ebeveynlerimle sık sık önemli olmayan konularda uzun ve rahat sohbetler ederdik.	☐	☐	☐	☐	☐
79.Aynı görüşte olmadığımız zaman bile, ebeveynlerimle konuşmaktan gerçekten keyif alırdım.	☐	☐	☐	☐	☐
80.Benimle aynı görüşte olmadıkları zaman bile, ebeveynlerim fikirlerimi dinlemekten hoşlanırdı.	☐	☐	☐	☐	☐
81. Ebeveynlerim, duygularımı ifade etmem için beni teşvik ederdi.	☐	☐	☐	☐	☐
82.Ebeveynlerim, kendi duyguları konusunda çok açık olma eğilimindeydi.	☐	☐	☐	☐	☐
83.Gün boyunca yaptığımız şeyler hakkında ailecek sıklıkla konuşurduk.	☐	☐	☐	☐	☐
84.Ailemizde, gelecek planlarımız ve umutlarımız hakkında sıklıkla konuşurduk.	☐	☐	☐	☐	☐
85. Ebeveynlerim sık sık, "büyüdüğün zaman daha iyi anlayacaksın" gibi şeyler söylerdi.	☐	☐	☐	☐	☐
86.Ebeveynlerim sık sık, "benim fikirlerim doğru, onları sorgulamamalısn" gibi şeyler söylerdi.	☐	☐	☐	☐	☐
87.Ebeveynlerim genellikle "bir çocuk yetişkinler ile tartışmamalıdır." gibi şeyler söylerlerdi.	☐	☐	☐	☐	☐
88.Ebeveynlerim sık sık, "hakkında hiç konuşulmaması gereken şeyler vardır" gibi şeyler söylerdi.	☐	☐	☐	☐	☐
89.Ebeveynlerim sık sık, "insanları kızdırmaktansa tartışmalarda yenilgiyi kabullenmelisin" gibi bir şey söylerdi.	☐	☐	☐	☐	☐
90.Gerçekten önemli bir konu olduğunda, ebeveynlerim sorgulamadan onlara itaat etmemi beklerdi.	☐	☐	☐	☐	☐
91.Evimizde, son sözü genellikle ebeveynlerim söylerdi.	☐	☐	☐	☐	☐
92.Ebeveynlerim, patron olmanın önemli olduğunu düşünürdü.	☐	☐	☐	☐	☐
93.Eğer görüşlerim ebeveynlerimin görüşünden farklı ise bazen kızarlardı.	☐	☐	☐	☐	☐
94.Ebeveynlerim bir şeyi onaylamamışlarsa, o konu hakkında bir şey duymak istemezlerdi.	☐	☐	☐	☐	☐
95.Evde olduğum sürece, benden ailemin kurallarına itaat etmem beklenirdi.	☐	☐	☐	☐	☐

Teşekkür ederiz.

Ek 5. Örneklem Büyüklüğü

Ezgi Taştekin 2016 tez çalışmasındaki siber zorbalık-benlik saygısı değerlerinden elde edilen regresyon analizi korelasyon katsayısı kullanılarak yapılmıştır.

Linear Regression Power Analysis

Page/Date/Time 1 26.04.2018 11:04:31

Numeric Results for F Test

Power	Sample Size N	Slope	Standard Deviation of X	Correlation	Standard Deviation of Residuals	Alpha	Beta
0,99000	298	0,13	1,00	0,31	0,40	0,00100	0,01000
0,95077	232	0,13	1,00	0,31	0,40	0,00100	0,04923
0,90147	200	0,13	1,00	0,31	0,40	0,00100	0,09853
0,80083	164	0,13	1,00	0,31	0,40	0,00100	0,19917
0,99024	227	0,13	1,00	0,31	0,40	0,01000	0,00976
0,95060	169	0,13	1,00	0,31	0,40	0,01000	0,04940
0,90163	142	0,13	1,00	0,31	0,40	0,01000	0,09837
0,80150	112	0,13	1,00	0,31	0,40	0,01000	0,19850
0,99023	173	0,13	1,00	0,31	0,40	0,05000	0,00977
0,95084	123	0,13	1,00	0,31	0,40	0,05000	0,04916
0,90175	100	0,13	1,00	0,31	0,40	0,05000	0,09825
0,80134	75	0,13	1,00	0,31	0,40	0,05000	0,19866

Report Definitions

Power is the probability of rejecting a false null hypothesis. It should be close to one.

N is the size of the sample drawn from the population. To conserve resources, it should be small. Slope is the magnitude of the difference between the two slopes under the alternative hypothesis.

SX is the standard deviation of the X values.

R is the correlation between X and Y.

Alpha is the probability of rejecting a true null hypothesis. It should be small.

Beta is the probability of accepting a false null hypothesis. It should be small.

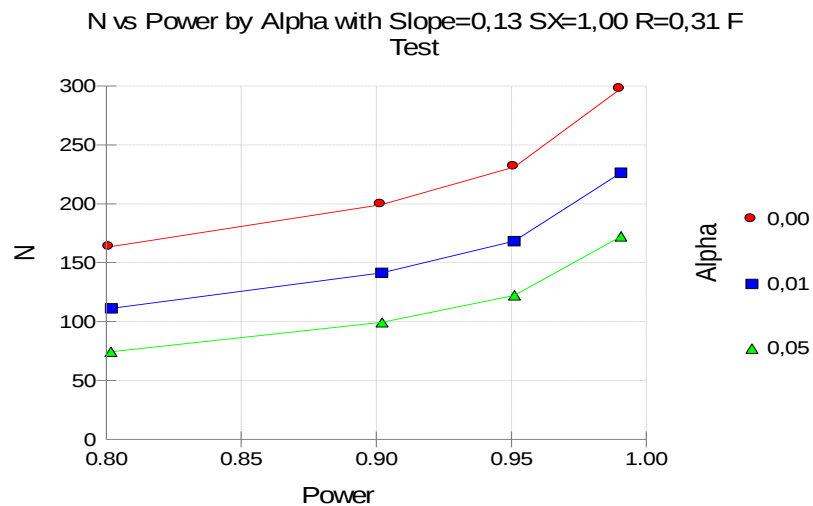
Summary Statements

A sample size of 298 achieves 99% power using an F-test to detect a slope of 0,13 under the alternative hypothesis when the standard deviation of the X's is 1,00, the correlation is 0,31, and the significance level is 0,00100.

Linear Regression Power Analysis

Page/Date/Time 2 26.04.2018 11:04:31

Chart Section

Ek 6. Ölçek Kullanım İzinleri

▪ Yenilenmiş Siber Zorbalık Ölçeği Kullanım İzni

Revize Edilmiş Siber Zorbalık Ölçeği (2010) Gelen Kutusu x

 Ozgenur Aytac 11 Ara 2018 Sal 12:23 ☆
Merhaba, Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsüne bağlı Sosyal Hizmet ...

 Ozgur Erdur Baker <ozgurerdur@gma...> 11 Ara 2018 Sal 14:01 ☆ ↩ ⋮
Alıcı: ben ▾
Ekte gönderiyorum. Kolaylıklar dilerim.
Ozgur Erdur-Baker.

▪ Young İnternet Bağımlılığı Ölçeği Kullanım İzni

İlt: Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu-Kullanım İzni Gelen Kutusu x

 yasin demir <yasinpdr@hotmail.com> 16 Ara 2018 Paz 11:13 ☆ ↩ ⋮
Alıcı: ben ▾

Merhabalar;

Öncelikle çalışmanızda kolaylıklar diliyorum. İnternet bağımlılığı ölçeğini çalışmanızda kaynak göstererek kullanabilirsiniz.
İnternet bağımlılığı ölçeğinin makalesini, ölçek maddelerini ve faydalı olabileceğini düşündüğüm ilgili diğer çalışmaları ekte gönderiyorum.
Çalışmanızın sonucundan haberdar ederseniz sevinirim.

İyi çalışmalar

Dr. Öğr. Üyesi Yasin DEMİR

Young İnternet Bağımlılığı Testi Kısa Formu Gelen Kutusu x

 Ozgenur Aytac 15 Ara 2018 21:50 ☆
Merhaba, Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsüne bağlı Sosyal Hizmet ...

 FERDA AYSAN <aysanferda@gmail.com> 16 Ara 2018 01:49 ☆ ↩ ⋮
Alıcı: ben ▾
Sayın Ozgenur Aytac
Ben kendi adıma Young İnternet Bağımlılığı Kısa Formu'nu araştırmanızda kullanmanıza izin veriyorum.. Kolaylıklar diliyorum..
Ferda AYSAN

Ozgenur Aytac <ozgenr.aytc35@gmail.com>, 15 Ara 2018 Cmt, 20:50 tarihinde şunu yazdı:

▪ Akran İlişkileri Ölçeği Kullanım İzni

Akran İlişkileri Ölçeği (2014)

 Ozgenur Aytac 18 Eyl 2018 Sal 13:04 ☆
Merhaba, Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesine bağlı Sosyal Hizmet ...

 Zeynep Erkan Atik <zeyneperkanatik...> 18 Eyl 2018 Sal 14:34 ☆
Alıcı: ben
Merhabalar,
Öncelikle çalışmamıza gösterdiğiniz ilgi için teşekkür ederiz. Ekte ölçeği ve boyut
bilgilerini bulabilirsiniz.
Çalışmanızda kolaylıklar dilerim.

Dr. Zeynep ERKAN ATİK

▪ Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Kullanım İzni

Aile İletişim Kalıpları Ölçeği (2018)

 Ozgenur Aytac 11 Ara 2018 Sal 12:35 ☆
Merhaba, Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsüne bağlı Sosyal Hizmet Anabilim D...

 ÖMER ERDOĞAN <oerdogan1969@hotmail.com> 12 Ara 2018 Çar 09:44 ☆
Alıcı: ben
Özgenur ölçeği kullanabilirsiniz tabi ki ekte ölçeğe ilişkin makaleyi ve aile iletişim
kalıplarıyla ilişkili olması nedeniyle doktora tezimi gönderiyorum herhangi bir sorunuz
olursa bildirebilirsiniz. İyi çalışmalar
Dr. Ömer ERDOĞAN

Ek 7. Ölçeklere Verilen Yanıtların Dağılımı

Tablo 39. Katılımcıların tümünün Yenilenmiş Siber Zorbalık Ölçeği sorularına verdikleri yanıtların dağılımı

Yenilenmiş Siber Zorbalık Ölçeği Soruları	BANA YAPILDI							
	Hiç		Bir kez		2-3 kez		3'ten çok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
YSZ1-Birine ait hesap şifresini ele geçirmek	245	69,8	82	23,4	16	4,6	8	2,3
YSZ2-Başkasının hesabını izinsiz kullanarak onu küçük düşürecek paylaşımlar yapmak	330	94	15	4,3	5	1,4	1	0,3
YSZ3-Birini tehdit etmek	289	82,3	34	9,7	18	5,1	10	2,8
YSZ4-Birine hakaret etmek	204	58,1	51	14,5	36	10,3	60	17,1
YSZ5-Utandırıcı veya kırıcı mesajlar göndermek	238	67,8	41	11,7	33	9,4	39	11,1
YSZ6-Sahibinin görülmesinden rahatsızlık duyacağı bir fotoğrafı veya videoyu başkalarıyla paylaşmak	305	86,9	21	6	16	4,6	9	2,6
YSZ7-Bir sırrı sahibinin izni olmadan başkalarıyla paylaşmak	281	80,1	41	11,7	16	4,6	13	3,7
YSZ8-Dedikodu yaymak	228	65	47	13,4	32	9,1	44	12,5
YSZ9-Bir başkası adına profil açıp oymuş gibi davranmak	300	85,5	30	8,5	9	2,6	12	3,4
YSZ10-Küçük düşürücü internet sitesi/sayfası oluşturmak	342	97,4	6	1,7	1	0,3	2	0,6

Araştırmaya katılanların yenilenmiş siber zorbalık ölçeğine ilişkin verdikleri cevapların dağılımı tabloda sunulmuştur. Tablo incelendiğinde “3’ten çok” yanıtının en çok verildiği sorular “Birine hakaret etmek” ifadesine %17,1, “Dedikodu yaymak” ifadesine %12,5 ve “Utandırıcı veya kırıcı mesajlar göndermek” ifadesine de %11,1’dir. Yine aynı tabloda “hiç” yanıtının en fazla verildiği sorular “Küçük düşürücü internet sitesi/sayfası oluşturmak” ifadesine %97,4, “Sahibinin görülmesinden rahatsızlık duyacağı bir fotoğrafı veya videoyu başkalarıyla paylaşmak” ifadesine %86,9 ve “Bir başkası adına profil açıp oymuş gibi davranmak” ifadesine de %85,5’dir.

Yenilenmiş Siber Zorbalık Ölçeği Soruları	BEN YAPTIM							
	Hiç		Bir kez		2-3 Kez		3'ten Çok	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
YSZ1.1-Birine ait hesap şifresini ele geçirmek	289	82,3	32	9,1	17	4,8	13	3,7
YSZ2.1-Başkasının hesabını izinsiz kullanarak onu küçük düşürecek paylaşımlar yapmak	326	92,9	16	4,6	5	1,4	4	1,1
YSZ3.1-Birini tehdit etmek	293	83,5	24	6,8	15	4,3	19	5,4
YSZ4.1-Birine hakaret etmek	215	61,3	47	13,4	30	8,5	59	16,8
YSZ5.1-Utandırıcı veya kırıcı mesajlar göndermek	269	76,6	28	8	22	6,3	32	9,1
YSZ6.1-Sahibinin görülmesinden rahatsızlık duyacağı bir fotoğrafı veya videoyu başkalarıyla paylaşmak	311	88,6	23	6,6	5	1,4	12	3,4
YSZ7.1-Bir sırrı sahibinin izni olmadan başkalarıyla paylaşmak	318	90,6	21	6	5	1,4	7	2
YSZ8.1-Dedikodu yaymak	253	72,1	34	9,7	22	6,3	42	12
YSZ9.1-Bir başkası adına profil açıp oymuş gibi davranmak	283	80,6	43	12,3	14	4	11	3,1
YSZ10.1-Küçük düşürücü internet sitesi/sayfası oluşturmak	337	96	8	2,3	1	0,3	5	1,4

Araştırmaya katılanların yenilenmiş siber zorbalık ölçeğine ilişkin verdikleri cevapların dağılımı tabloda sunulmuştur. Tablo incelendiğinde “3’ten çok” yanıtının en çok verildiği sorular “Birine hakaret etmek” ifadesine %16,8, “Dedikodu yaymak” ifadesine %12 ve “Utandırıcı veya kırıcı mesajlar göndermek” ifadesine de %9,1’dir. Yine aynı tabloda hiç yanıtının en fazla verildiği sorular “Küçük düşürücü internet sitesi/sayfası oluşturmak” ifadesine %96, “Başkasının hesabını izinsiz kullanarak onu küçük düşürecek paylaşımlar yapmak” ifadesine %92,9 ve “Bir sırrı sahibinin izni olmadan başkalarıyla paylaşmak” ifadesine de %90,6’dır.

Tablo 40. Katılımcıların tümünün Young İnternet Bağımlılığı Ölçeği sorularına verdikleri yanıtların dağılımı

Young İnternet Bağımlılığı Ölçeği Soruları	Hiçbir zaman		Nadiren		Bazen		Sıklıkla		Her zaman	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
YİB11-Hangi sıklıkta planladığınızdan daha fazla internette kalırsınız?	31	8,8	70	19,9	112	31,9	82	23,4	56	16
YİB12-Hangi sıklıkta ailenizle ilgili işleri ihmal ederek internette daha fazla zaman harcarsınız?	74	21,1	141	40,2	86	24,5	38	10,8	12	3,4
YİB13-Okul veya ders ile ilgili çalışmalarınız hangi sıklıkta internette harcadığınız süre yüzünden zarar görmektedir?	72	20,5	93	26,5	84	23,9	61	17,4	41	11,7
YİB14-Birileri internette ne yaptığınızı sorduğunda hangi sıklıkta sır gibi saklar veya savunmaya geçersiniz?	157	44,7	90	25,6	55	15,7	31	8,8	18	5,1
YİB15-Birileri siz internette iken canınızı sıkarsa hangi sıklıkta onları tersler, onlara bağırır ve öfkeli davranırsınız?	86	24,5	104	29,6	80	22,8	46	13,1	35	10
YİB16-Hangi sıklıkta gece internette harcadığınız süre yüzünden uykusuz kalırsınız?	75	21,4	93	26,5	103	29,3	59	16,8	21	6
YİB17-İnternete bağlı değilken hangi sıklıkta internetle avunur veya internete bağlı olduğunuz hayalini kurarsınız?	187	53,3	83	23,6	51	14,5	21	6	9	2,6
YİB18-İnternette iken hangi sıklıkta kendinizi “birkaç dakika daha” derken bulursunuz?	62	17,7	95	27,1	82	23,4	66	18,8	46	13,1
YİB19-Hangi sıklıkta internette harcadığınız zamanı azaltmak için uğraşırsınız ve başarısız olursunuz?	109	31,1	82	23,4	93	26,5	42	12	25	7,1
YİB20-Ne kadar süre internette olduğunuzu hangi sıklıkta saklamaya çalışırsınız?	176	50,1	84	23,9	54	15,4	25	7,1	12	3,4

YİB21-Hangi sıklıkta başkalarıyla dışarı çıkmak yerine internette daha fazla zaman harcamayı tercih edersiniz?	159	45,3	88	25,1	68	19,4	22	6,3	14	4
YİB22-İnternete bağlanamadığınızda hangi sıklıkta kendinizi bunalımda, karamsar ve sinirli hissedip, internete bağlandığınızda bu şikayetlerinizin hemen geçtiğini görürsünüz?	173	49,3	84	23,9	55	15,7	21	6	18	5,1

Araştırmaya katılanların Young internet bağımlılığı ölçeğine ilişkin verdikleri cevapların dağılımı tabloda sunulmuştur. Tablo incelendiğinde “her zaman” yanıtının en çok verildiği sorular “Hangi sıklıkta planladığınızdan daha fazla internette kalırsınız?” sorusuna %16, “İnternette iken hangi sıklıkta kendinizi “birkaç dakika daha” derken bulursunuz?” sorusuna %13,1 ve “Okul veya ders ile ilgili çalışmalarınız hangi sıklıkta internette harcadığınız süre yüzünden zarar görmektedir?” ifadesine de %11,7’dir. Yine aynı tabloda “hiçbir zaman” yanıtının en fazla verildiği sorular “İnternete bağlı değilken hangi sıklıkta internetle avunur veya internete bağlı olduğunuz hayalini kurarsınız?” ifadesine %53,3, “Ne kadar süre internette olduğunuzu hangi sıklıkta saklamaya çalışırsınız?” sorusuna %50,1 ve “İnternete bağlanamadığınızda hangi sıklıkta kendinizi bunalımda, karamsar ve sinirli hissedip, internete bağlandığınızda bu şikayetlerinizin hemen geçtiğini görürsünüz?” sorusuna da %49,3’dır.

Tablo 41. Katılımcıların tümünün Akran İlişkileri Ölçeği sorularına verdikleri yanıtların dağılımı

Akran İlişkileri Ölçeği Soruları	Doğru Değil		Doğru Olabilir		Genellikle Doğru		Çok Doğru		Tamamen Doğru	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Aİ23-Arkadaşım ve ben bütün boş zamanlarımızı birlikte geçiririz.	62	17,7	93	26,5	123	35	41	11,7	32	9,1
Aİ24-Arkadaşım ikimizin birlikte yapabileceği eğlenceli şeyler düşünür.	36	10,3	78	22,2	86	24,5	78	22,2	73	20,8
Aİ25-Arkadaşım ve ben okuldan sonraları ve hafta sonları birbirimizin evine gideriz.	120	34,2	93	26,5	70	19,9	24	9,7	34	9,7
Aİ26-Bazen arkadaşım ve ben boş boş oturur ve okul, spor gibi hoşlandığımız şeyler hakkında konuşuruz.	39	11,1	71	20,2	84	23,9	63	17,9	94	26,8
Aİ27-Arkadaşım ile kavga edebilirim.	116	33	124	35,3	55	15,7	26	7,4	30	8,5
Aİ28-Arkadaşıma yapmamasını söylediğim halde beni kızdırabilir veya canımı sıkabilir.	83	23,6	123	35	71	20,2	31	8,8	43	12,3
Aİ29-Arkadaşım ve ben çok tartışırız.	212	60,4	89	25,4	32	9,1	7	2	11	3,1
Aİ30-Arkadaşım ve ben birçok şey hakkında aynı fikirde değiliz.	192	54,7	106	30,2	34	9,7	10	2,8	9	2,6
Aİ31-Eğer öğle yemeğimi unutursam veya biraz paraya ihtiyacım olursa arkadaşım bana ödünç verir.	22	6,3	41	11,7	45	12,8	43	12,3	200	57
Aİ32-Bir konuda başım sıkıştığında arkadaşım bana yardım eder.	8	2,3	51	14,5	55	15,7	53	15,1	184	52,4
Aİ33-İhtiyacım olduğunda arkadaşım yardım edecektir.	17	4,8	43	12,3	54	15,4	51	14,5	186	53
Aİ34-Eğer diğer çocuklar beni rahatsız ederse arkadaşım bana yardım edecektir.	11	3,1	57	16,2	57	16,2	51	14,5	175	49,9
Aİ35-Eğer bir çocuk, başımın derde girmesine sebep olursa arkadaşım beni savunacaktır.	20	5,7	44	12,5	55	15,7	60	17,1	172	49

AI36-Eğer okulda veya evde bir problemim varsa, bu konuda arkadaşım ile konuşabilirim.	39	11,1	44	12,5	83	23,6	48	13,7	137	39
AI37-Hiç kimseye söyleyemeyeceğim şeyleri bile arkadaşım ile söyleyebilirim.	65	18,5	73	20,8	58	16,5	53	15,1	102	29,1
AI38-Eğer arkadaşım ya da ben ikimizden birini rahatsız edecek bir şey yaparsak, bunun üstesinden kolayca gelebiliriz.	23	6,6	47	13,4	81	23,1	71	20,2	129	36,8
AI39-Eğer arkadaşım ve ben kavga edersek ya da ağız dalaşı yaparsak “özür dilerim” deriz ve her şey yoluna girer.	32	9,1	79	22,5	43	12,3	74	21,1	123	35
AI40-Eğer arkadaşım uzağa gitmek zorunda kalırsa onu özlerim.	28	8	62	17,7	45	12,8	52	14,8	164	46,7
AI41-Arkağasımla birlikte olduğumda kendimi mutlu hissederim.	13	3,7	42	12	59	16,8	61	17,4	176	50,1
AI42-Arkağasımla etrafımda olmasa bile onu düşünürüm.	71	20,2	79	22,5	92	26,2	47	13,4	62	17,7
AI43-İyi bir iş yaptığımda arkadaşım benim için mutlu olur.	22	6,3	65	18,5	61	17,4	74	21,1	129	36,8
AI44-Bazen arkadaşım benim için bir şeyler yapar ve kendimi özel hissederim.	37	10,5	57	16,2	62	17,7	63	17,9	132	37,6

Araştırmaya katılanların akran ilişkileri ölçeğine ilişkin verdikleri cevapların dağılımı tabloda sunulmuştur. Tablo incelendiğinde “tamamen doğru” yanıtının en çok verildiği sorular “Eğer öğle yemeğimi unutursam veya biraz paraya ihtiyacım olursa arkadaşım bana ödünç verir.” ifadesine %57, “İhtiyacım olduğunda arkadaşım yardım edecektir.” ifadesine %53 ve “Bir konuda başım sıkıştığında arkadaşım bana yardım eder.” ifadesine de %52,4’dür. Yine aynı tabloda “doğru değil” yanıtının en fazla verildiği sorular “Arkadaşım ve ben çok tartışırız.” ifadesine %60,4, “Arkadaşım ve ben birçok şey hakkında aynı fikirde değiliz.” ifadesine %54,7 ve “Arkadaşım ve ben okuldan sonraları ve hafta sonları birbirimizin evine gideriz.” ifadesine de %34,2’dir.

Tablo 42. Katılımcıların tümünün Aile İletişim Kalıpları Ölçeği sorularına verdikleri yanıtların dağılımı

Aile İletişim Kalıpları Ölçeği	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
AİK45-Siyaset ve din gibi bazı kimselerin görüş ayrılığına düştüğü konular hakkında ailemiz içinde sıklıkla konuşurduk.	79	22,5	65	18,5	82	23,4	82	23,4	43	12,3
AİK46-Ebeveynlerim sık sık “aile kararlarında aile üyelerinin her birinin söz sahibi olması gerektiğini” söylerlerdi.	40	11,4	59	16,8	60	17,1	92	26,2	100	28,5
AİK47-Bir konu hakkında konuşurken, ebeveynlerim sık sık benim fikrimi sorardı.	36	10,3	58	16,5	76	21,7	95	27,1	86	24,5
AİK48-Ebeveynlerim onların düşüncelerine ve inançlarına meydan okumamı teşvik ederlerdi.	100	28,5	91	25,9	91	25,9	50	14,2	19	5,4
AİK49-Ebeveynlerim sık sık “her zaman bir meselenin her iki tarafına da bakmam” gerektiğini söylerlerdi.	28	8	49	14	72	20,5	98	27,9	104	29,6
AİK50-Ben genellikle ebeveynlerime olaylar hakkında ne düşündüğümü söylerdim.	36	10,3	46	13,1	51	14,5	117	33,3	101	28,8
AİK51-Hemen hemen her şeyi ebeveynlerime anlatabilirdim.	59	16,8	60	17,1	85	24,2	67	19,1	80	22,8
AİK52-Ailemizde sıklıkla duygularımız ve hislerimiz hakkında konuşurduk.	51	14,5	59	16,8	92	26,2	96	27,4	53	15,1
AİK53-Ebeveynlerimle sık sık önemli olmayan konularda uzun ve rahat sohbetler ederdik.	38	10,8	73	20,8	84	23,9	101	28,8	55	15,7
AİK54-Aynı görüşte olmadığımız zaman bile, ebeveynlerimle konuşmaktan gerçekten keyif alırdım.	35	10	58	16,5	73	20,8	109	31,1	76	21,7
AİK55-Benimle aynı görüşte olmadıkları zaman bile, ebeveynlerim fikirlerimi dinlemekten hoşlanırdı.	39	11,1	56	16	84	23,9	97	27,6	75	21,4
AİK56-Ebeveynlerim, duygularımı ifade etmem için beni teşvik ederdi.	31	8,8	43	12,3	87	24,8	100	28,5	90	25,6
AİK57-Ebeveynlerim, kendi duyguları konusunda çok açık olma eğilimindeydi.	31	8,8	51	14,5	107	30,5	107	30,5	55	15,7
AİK58-Gün boyunca yaptığımız şeyler hakkında ailecek sıklıkla konuşurduk.	32	9,1	72	20,5	83	23,6	97	27,6	67	19,1

AİK59-Ailemizde, gelecek planlarımız ve umutlarımız hakkında sıklıkla konuşurduk.	31	8,8	42	12	77	21,9	100	28,5	101	28,8
AİK60-Ebeveynlerim sık sık, “büyüdüğün zaman daha iyi anlayacaksın” gibi şeyler söylerdi.	24	6,8	46	13,1	73	20,8	104	29,6	104	29,6
AİK61-Ebeveynlerim sık sık, “benim fikirlerim doğru, onları sorgulamamalı” gibi şeyler söylerdi.	102	29,1	86	24,5	83	23,6	52	14,8	28	8
AİK62-Ebeveynlerim genellikle “bir çocuk yetişkinler ile tartışmamalıdır.” gibi şeyler söylerlerdi.	96	27,4	88	25,1	82	23,4	53	15,1	32	9,1
AİK63-Ebeveynlerim sık sık, “hakkında hiç konuşulmaması gereken şeyler vardır” gibi şeyler söylerdi.	88	25,1	89	25,4	88	25,1	53	15,1	33	9,4
AİK64-Ebeveynlerim sık sık, “insanları kızdırmaktansa tartışmalarda yenilgiyi kabullenmelisin” gibi bir şey söylerdi.	132	37,6	96	27,4	59	16,8	44	12,5	20	5,7
AİK65-Gerçekten önemli bir konu olduğunda, ebeveynlerim sorgulamadan onlara itaat etmemi beklerdi.	86	24,5	96	27,4	89	25,4	54	15,4	26	7,4
AİK66-Evimizde, son sözü genellikle ebeveynlerim söylerdi.	45	12,8	49	14	82	23,4	101	28,8	74	21,1
AİK67-Ebeveynlerim, patron olmanın önemli olduğunu düşünürdü.	87	24,8	89	25,4	92	26,2	55	15,7	28	8
AİK68-Eğer görüşlerim ebeveynlerimin görüşünden farklı ise bazen kızarlardı.	85	24,2	85	24,2	77	21,9	75	21,4	29	8,3
AİK69-Ebeveynlerim bir şeyi onaylamamışlarsa, o konu hakkında bir şey duymak istemezlerdi.	63	17,9	87	24,8	95	27,1	54	15,4	52	14,8
AİK70-Evde olduğum sürece, benden ailemin kurallarına itaat etmem beklenirdi.	56	16	66	18,8	82	23,4	87	24,8	60	17,1

Araştırmaya katılanların aile iletişim kalıpları ölçeğine ilişkin verdikleri cevapların dağılımı tabloda sunulmuştur. Tablo incelendiğinde “kesinlikle katılıyorum” yanıtının en çok verildiği sorular “Ebeveynlerim sık sık “her zaman bir meselenin her iki tarafına da bakmam” gerektiğini söylerlerdi.” ve “Ebeveynlerim sık sık, “büyüdüğün zaman daha iyi anlayacaksın” gibi şeyler söylerdi.” ifadelerine %29,6, “Ben genellikle ebeveynlerime olaylar hakkında ne düşündüğümü söylerdim” ve “Ailemizde, gelecek planlarımız ve umutlarımız hakkında sıklıkla konuşurduk.” ifadelerine %28,8 ve “Ebeveynlerim sık sık “aile kararlarında aile üyelerinin her birinin söz sahibi olması gerektiğini söylerdi.” ifadesine de

%28,5'dür. Yine aynı tabloda “kesinlikle katılmıyorum” yanıtının en fazla verildiği sorular “Ebeveynlerim sık sık, “insanları kızdırmaktansa tartışmalarda yenilgiyi kabullenmelisin” gibi bir şey söylerdi.” ifadesine %37,6, “Ebeveynlerim sık sık, “benim fikirlerim doğru, onları sorgulamamalısn” gibi şeyler söylerdi.” ifadesine %29,1 ve “Ebeveynlerim onların düşüncelerine ve inançlarına meydan okumamı teşvik ederlerdi.” ifadesine de %28,5'dir.

Ek 8. Ölçekler İçin Üretilen Faktör Analizi Sonuçları

Tablo 43. AİÖ İçin Üretilen Açıklayıcı Faktör Analizi Sonucu

Akran İlişkileri Ölçeği	Tanımlayıcı İstatistik	Correlation Matrix					Communalities	Total Variance Expained (Initial Eigenvalues)			Factor Loading
		Birliktelik	Çatışma	Yardım	Koruma	Yakınlık		Total	%of Variance	Cumulative %	
Akran İlişkileri/Birliktelik Boyutu	2,88t±0,93	1,000	0,200	0,489	0,522	0,502	0,530	2,856	57,118	57,118	0,890
Akran İlişkileri/Çatışma Boyutu	2,01t±0,82	0,200	1,000	0,049	0,023	-0,019	0,011	1,056	21,126	78,244	0,879
Akran İlişkileri/Yardım Boyutu	3,96t±1,10	0,489	0,049	1,000	0,710	0,699	0,750	0,529	10,571	88,814	0,866
Akran İlişkileri/Koruma Boyutu	3,47t±1,09	0,522	0,23	0,710	1,000	0,744	0,792	0,305	6,109	94,923	0,728
Akran İlişkileri/Yakınlık Boyutu	3,55t±1,11	0,502	-0,019	0,699	0,744	1,000	0,773	0,254	5,077	100,000	0,103

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy=0,800

Bartlett's Test of Sphericity=0,000

Tablo 44. AİKÖ İçin Üretilen Açıklayıcı Faktör Analizi Sonucu

Aile İletişim Kalıpları Ölçeği	Tanımlayıcı istatistik	Correlation Matrix		Communalities	Total Variance Expained (Initial Eigenvalues)			Factor Loading
Ölçek Boyutları	Ortt±SS	Diyalog	Uyum	Extraction	Total	% of Variance	Comulative %	PCA matrix
Aile İletişim Kalıpları/Diyalog Boyutu	49,00±13,294	1,000	-0,036	0,518	1,036	51,790	51,790	0,720
Aile İletişim Kalıpları/Uyum Boyutu	30,43±9,206	-0,036	1,000	0,518	0,964	48,210	100,000	-0,720

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy=0,500

Bartlett's Test of Sphericity=0,504

Ek 9. Özgeçmiş

Adı	Özgenur	Soyadı	AYTAÇ
Doğum Yeri	İzmir	Doğum Tarihi	13.04.1994
Uyruğu	T.C.	Tel	
E-mail	ozgenur.aytc35@gmail.com		

	Mezun Olduğu Kurumun Adı	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	Manisa Celal Bayar Üniversitesi	2020
Lisans	Manisa Celal Bayar Üniversitesi	2017
Lise	Çimentaş Anadolu Lisesi	2012

Yabancı Dilleri	Okuduğunu Anlama*	Konuşma*	Yazma*
İngilizce	İyi	Orta	Orta

Program	Kullanma becerisi
Ms Office Programları	Çok İyi
SPSS Paket Veri Programı	Çok İyi

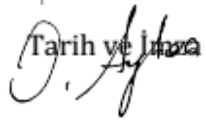
Ek 10. Benzerlik Raporu Bildirimi

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞ'NA

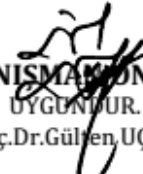
Tez Adı: Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve İnternet Bağımlılığı Düzeyinin, Ebeveynlerle İletişim ve Akranlarla İlişkiler Açısından İncelenmesi: İzmir Örneği

Tezime ilişkin 21/05/2020 tarihinde yapılan Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 14' tür.

Belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı : Özgenur AYTAÇ
Öğrenci No : 171358009
Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet
Programı : Tezli Yüksek Lisans

DANIŞMANIN YAYI
UYGUNDUR.
(Doç.Dr.Gülşen UÇAN)

Açıklamalar

1-Tez Çalışması Orijinallik Raporu (TÇOR), TURNITIN İntihal Tespit Programı kullanımı için kişisel hesap alma hakkı bulunan tez danışmanları, Enstitülerde görevlendirilen personeller, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nda görevlendirilen kütüphaneciler tarafından alınır.

2-Sayfa sayısı 400'den az olan tezler için tez savunmasından önce ve başarılı olması durumunda düzeltmelerden sonra olmak üzere 2 kez TÇOR alınır.(400 sayfadan fazla olan tezler 400 ve katları şeklinde bölünerek Turnitin veri tabanına yüklenmesi gerekmektedir. Bu gibi durumlarda benzerlik oranının hesaplanmasına ilişkin detaylı forma, kütüphane web sayfasında bulunan Turnitin kullanım kılavuzlarının altından erişilebilir.)

3-TÇOR, tezin yalnızca Kapak Sayfası, Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan kısmının tek bir dosya olarak intihal tespit programına yüklenmesi ile alınır.

Programa yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak tez başlığının tamamı, Yazar Adı (author's first name) olarak öğrencinin adı, Yazar Soyadı (author's last name) olarak öğrencinin soyadı bilgisi yazılır.

4- TURNITIN İntihal tespit programına yüklenen dosyanın süreçlenmesinde, ilgili programdaki filtreleme seçenekleri aşağıdaki şekilde ayarlanır: - Kaynakça hariç, - Alıntılar hariç, - 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words)

5-İsteğe bağlı ayarlar kısmından; "Ödevleri şuraya gönder?" seçeneği mutlaka DEPO YOK şeklinde işaretlenmesi gerekmektedir; aksi durumda aynı tezin ikinci kez yüklenmesi durumunda benzerlik %100 çıkacaktır ve depodan tezi silmek çok uzun süreç gerektirecektir.

6- Raporlama işlemi tamamlandıktan sonra, kaydedilmiş olan ekranın görüntüsünü sağ üst köşesinde yüzdelik sayı olarak belirtilen "benzerlik oranı," raporlamaya tabi tutulmuş olan dosyanın "toplam sayfa sayısı" ve raporlama işleminin yapıldığı "tarih" bilgisi, "Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu" formuna işlenir.

7- Benzerlik oranında tüm sorumluluk öğrenciye aittir.

8-Tez savunma sınavı sonrasında başarılı bulunan öğrenci, tez savunma sınavı tarihi sonrasında tezde yapılmış muhtemel değişiklikleri içeren dosya kullanılarak alınmış ikinci bir intihal raporundaki bilgiler kullanılarak hazırlanmış ve tez danışmanı tarafından onaylanarak imzalanmış ikinci bir "Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu"nu Enstitüye teslim etmekle yükümlüdür.

9-Turnitin Hakkında Bilgiler: <http://kutuphane.cbu.edu.tr/turnitin.9370.tr.html>